

Marko Hren

PODOBČA KOLONIJE ALI PODOBA RAJA

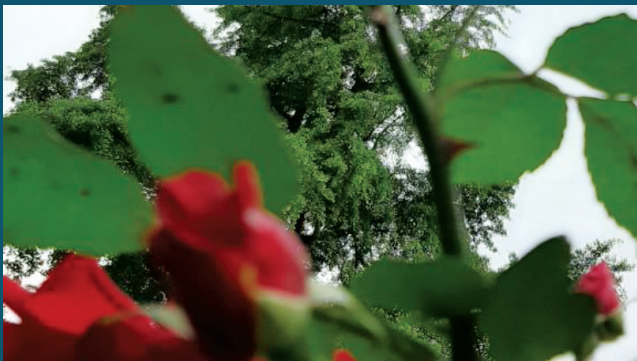
Upasanje Blejskega otoka kot ideograma
duhovnega osamosvajanja Slovenije

Stavba Proštija na Blejskem otoku. Na fasadi je grb Briksenških škofov. Ob izidu prve izdaje knjige so bili prostori, namenjeni muzeju, še pod ključem.

»Kaj takega kot pri projektu Proštija nisem ne jaz in ne moji sodelavci v celotni karieri še nikoli doživela. Z vseh strani so bili pritiski, posebej v zaključni fazi ... klestilo se je in prilagajalo!«

Barbara Ravnik, 4. 12. 2020, v telefonskem pogovoru ob zaključku njenega mandata direktorice NMS

»Če bi bila Slovenija cvetoč vrt, potem bi bil na njem Blejski otok najlepši rožni grm. Na tem grmu smo negovali prav poseben poganjek, muzejsko razstavo o tisočletni preteklosti tega izjemnega kraja in njegove bližnje okolice. Nežni popek smo po svojih najboljših močeh varovali pred severnimi vetrovi in sončno pripeko. Upam, da se bo kar se da kmalu razcvetel in bomo na trnje lahko pozabili.«

Barbara Ravnik, maj 2022

Marko Hren

PODOB©A KOLONIJE ALI PODOBA RAJA

Upasanje Blejskega otoka kot ideograma
duhovnega osamosvajanja Slovenije

Notranje Gorice, 2022

Marko Hren

PODOB©A KOLONIJE ALI PODOBA RAJA?

Upasanje Blejskega otoka kot ideograma duhovnega osamosvajanja Slovenije

Copyright © avtor in Društvo Slovenski staroverci, 2022

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati ali prenašati v kakršni koli obliki ali s kakršnimi koli elektronskimi ali mehanskimi sredstvi, vključno s fotokopiranjem, snemanjem ali s kakršnim koli sistemom shranjevanja in priklica informacij, brez pisnega dovoljenja založnika.

UREDIL Marko Hren

OBLIKOVAL Žiga Valetič

MOTIV NA NASLOVNICI: Vitrina na stavbi cerkve na mestu grobišča.

Motiv sakralnih predmetov iz kamna, razstavljenih v cerkvi na Blejskem otoku. Prenova je z zasteklitvijo domiselno doprinesla zračno prisotnost simbolike šesteroliste perunike.

MOTIV NA ZADNJI STRANI: Pogled na otok iz obredne linije, ki je na strani 64 označena kot os, ki vodi od izvira do kurišča. V trenutku, ko je nastal posnetek, je svetloba zahajajočega sonca padla na gaj, kjer je na otoku izvir, pod obrednim kotom 23,5 stopinj.

ZALOŽNIK Društvo Slovenski staroverci

IZDAJATELJ Akademija Staroslavov hram pri Svetovnonazorski kozmološki skupnosti UPASANA

Prva e-izdaja (pdf) je pod pogoji licence Creative Commons 4.0 CC-BY-NC-SA prosto dostopna v elektronski obliki (pdf)

Notranje Gorice, 2022

KONTAKT: prostost.duha@gmail.com

DISTRIBUCIJA IN NAROČILA: Buča d.o.o. • www.buca.si

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 110896899

ISBN 978-961-94461-7-1 (PDF)

Vsebina

Summary: The Image of Paradise or an Image of a Colony 9

Metodološka in terminološka pojasnila 11

Nov-duh – kompendij za nosilce funkcij v državi in
priporočila 17

POGLAVJE I

**BLEJSKI OTOK – ZGODBA IZGUBLJENE DUHOVNE
SVOBODE in njenega iskanja** 23

Kaj je duhovna svoboda? 27

POGLAVJE II

**ZGODOVINSKA DEJSTVA, HIPOTEZE, LEGENDE
IN HIEROFANIJE** 55

Stanje raziskav na Blejskem otoku 55

Studenci in izviri kot predkrščanska mesta čaščenja 58

Ljudska izročila in legende 66

Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik
varuje svetišča 69

POGLAVJE III

LASTNIŠTVO, DENACIONALIZACIJA, PRAVDNI POSTOPKI 73

Zgodovina lastniških razmerij na otoku 73

Pravna vprašanja ob denacionalizaciji 76

Epilog denacionalizacije – od Protokola 2003 do Sporazuma 2008	80
<i>Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku, 2003</i>	80
<i>Sporazum o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem, 2008</i>	81
Salomonska rešitev – kako se je rodila ideja o muzeju v Proštiji	83

POGLAVJE IV

BOJ ZA OTOK – JAVNI INTERES VS. KOLONIALNI INTERES	87
Izhodiščna motivacija	88
<i>Pravna legitimnost skupnosti UPASANA in Staroslavov hram</i>	94
Slovenska kulturna politika	98
Povzeta kronologija upasanskih prizadevanj	100
Povzetek izrazov pristranskosti in nestrokovnosti v javnem sektorju	103
<i>Dolgoletno dopuščanje okoriščanja z zasebnim interesom na račun opuščanja javnega interesa</i>	103
<i>Ime muzejske zbirke in vsebina</i>	103
<i>Namembnost stavbe Proštija za javni program</i>	106
<i>Upravljavec: Javna inštitucija kot garant nepristranskosti in strokovnosti?</i>	106
Primerjava Vsebinskih scenarijev za muzejsko postavitvev	109
<i>Od stare vere do vere v ustavo, pomladno enakonočje 2017</i> ...	109
<i>Slovenija v simbolih</i>	115
<i>Pogodba med NMS in Župnijo Bled, 10. septembra 2018</i>	121
<i>Kdo se iz Slovenije v simbolih (NMS, 2018) lahko uvrsti v podobo raja (2019)?</i>	122
<i>Primerjalna tabela obstoječih konceptov vsebine in način priprave</i>	127

(Pritiski RKC + navzkrižje interesov v javnem sektorju) = (pristranskost+ neustavnost)	130
<i>Ministrstvo za kulturo</i>	142
<i>Narodni muzej Slovenije</i>	143
<i>Zavod za varstvo kulturne dediščine</i>	150
<i>RKC in druge verske skupnosti</i>	153
<i>Organi pregona in nadzora</i>	156
<i>Stališče Varuhinje človekovih pravic</i>	156
<i>Kazenski pregon v koliziji z inšpektoratom in varuhinjo človekovih pravic</i>	164
<i>Inšpektorati javnega sektorja niso pristojni za pristransko ravnanje!?</i>	177
<i>Epilog kriminalistične in inšpekcijske preiskave</i>	178
<i>Epilog na okrožnem sodišču v Ljubljani</i>	179
<i>Zaključne upasanske misli ob koncu pravdanja</i>	180

POGLAVJE V

UPASANJE BLEJSKEGA OTOKA – SPRAVA	181
Kolonija Slovenija	181
Obrat v razumevanju in v konceptu sprave	190
Pismo staroverskih starešin predsedniku SAZU, marec 2021	194
<i>Odgovor predsednika SAZU</i>	203
Članek staroverskih starešin, časopis DELO – Sobotna priloga, december 2021	206
Pismo staroverskih starešin kandidatom v volilnem letu 2022 ...	214
Knjigi na pot: visoka ambicija za nov muzej!	219
Viri	223

Marko Hren

Summary: The Image of Paradise or an Image of a Colony

THE TAILORING OF BLEED ISLAND AS AN IDEOGRAM
OF SLOVENIA'S SPIRITUAL LIBERATION

This is a Story about (de)colonisation of the Bled Island in Slovenia through the tail describing the formation of a (to-be) Museum of Slovene Symbols and Documents from the times of arrival to the Present Home-Land (first millennia) till the Independence (1991).

This ground-research based paper is a chronicle of a Republic being locked into post-colonial reflexes and pressures of Rome Catholic Church. This substantially hits democracy and constitution even when it comes to programing and financing of an eminently public program – such as a national museum of special historic meaning in the presented case. The chronicle displays proofs of a biased, non-constitutional, illegal actions of the Government of Slovenia, the State President and the public servants involved, including the experts and management of Slovene National Museum.

The story is being told by participant-observer of the civil-society led campaign aiming at democratic, participatory, inclusive, transparent, non-biased, non-ideological and – in terms of history – truthful, neutral and balanced design of a collection of documents and representative artefacts/ symbols of Slovenia, its traditions and cultures.

The paper is calling for European internal processes of Decolonisation as a step towards spiritual liberation and true sovereignty. Revival of deep roots and spiritual traditions of our European ancestors shall become a priority of European Cultural Policies, since this heritage represent the foundations for viable Sustainable Development Policies.

The author serves as a co-founder and a head of a Cosmological Society UPASANA, www.upasana.si, registered under the Law of Religious Freedom in Slovenia, and co-Founder, former chair and present co-chair of Association of Slovenski Staroverci (Slovene Nature Centered Faith Association) www.staroverci.si. Both organisations were instrumental in the campaign and the research presented.

The paper presents the state of the art of archaeological, ethnological and history research on wider region of Bled, concluding, that the isle of Bled served as a place of warship long before the Christianisation, and was continuously used as such. It is revealed, that the sacred geometry of the ancient shrine was preserved even in the epoch of first Christian churches being erected on the isle, while later architecture has covered the hierophany to a substantial degree. The paper continues with arguments regarding the unjustified and unmoral claim of the Catholic Church over the property of all buildings on the island, and presents in detail the – decade long – civil struggle for the implementation of an agreement sealed between the Government and the Rome Catholic Church regarding the public collection of Slovene Symbols and Documents under the auspice of National Museum.

The paper ends with a description of a potential of such collection for national Reconciliation and Peaceful Coexistence. This shall be based on acknowledgment and (legal as well as cultural) rehabilitation of pre-Christian spiritual traditions of heathen/pagan Slavs. This heritage of Slovenes has been neglected and oppressed over centuries while the contemporary Slovene Nature Cantered Faith organisations – in solidarity with global de-colonisation campaigns of indigenous peoples around the world – struggle for the respect of constitution and equal treatment of all spiritual organisations.

The book is dedicated to all brave indigenous campaigners for spiritual liberation and factual decolonisation on the planet.

Metodološka in terminološka pojasnila

Za vtis o razsežnosti navzkrižij interesov, ki se izražajo skozi pritiske RKC v smislu prisvajanja in monopolizacije oblasti nad Blejskim otokom, za prepoznanje dolgoročnosti tega nehanja, ki traja ne-utrudljivo od zgodnjega pokristjanjevanja do danes in, ki ga dandanašnji še vedno povzroča post-kolonialni refleks, je potrebno opazovati in razumeti preplet treh procesov v zgodovini. Najprej vprašanje tisočletij rabe otoka kot hierofanije¹ v prostoru in času in nato vprašanje lastništva na otoku vse do sklepnih dejanj denacionalizacijskega postopka, ter nazadnje, minulo desetletje dogajanja ob zahtevi UPASANA, da se na otoku v stavbi Proštija uveljavi v Sporazumu 2008 dogovorjeni javni program z muzejem posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve.

Šele vpogled v vse tri procese – in vsakemu smo namenili svoje poglavje te knjige – pokaže na realno sliko uveljavljanja interesov RKC v primeru Blejskega otoka. Preplet treh procesov pokaže, da se kolonialna cerkev zelo dobro zaveda simbolnega pomena staroverskega svetišča, njegove mitične zgodbe in prostorskih ideogramov za resnično identiteto Slovencev in za našo duhovno osvobajanje ter celostno osamosvajanje.²

Prepletali smo tri korpuse virov in sicer lastno raziskovanje, celotno uradno dokumentacijo o vprašanih lastništva Blejskega otoka pridobljeno na ministrstvu za kulturo in izsledke interdisciplinarnega

---

1/Izraz hierofanije privzamemo od Mircee Eiliade, avtorja, ki mu dolgujemo poklon za pionirsko enciklopedično delo o verovanjih in kozmologijah v svetu. Hierofanijo opiše kot vstop svetega ali nadnaravnega v pojavni svet, To se lahko nanaša na svetišča v naravi ali posamezne predmete, ki so jih posamezne civilizacije razumele kot manifestacijo svetega v pojavnem svetu.

2/Duhovno osamosvajanje in duhovna osvoboditev je rdeča nit in smer našega pisanja, ne le v tej publikaciji temveč poudarjeno v vrsti prejšnjih. Podrobneje posebej v Hren, (2020,2), kjer duhovno osvobajanje obravnavamo v širšem Evropskem in globalnem kontekstu. Da se je v volilnem letu 2022 v Sloveniji pojavilo gibanje, ki nosi naziv SVOBODA, je pomenljivo.

raziskovalnega dela arheologov, zgodovinarjev, etnologov in antropologov na Blejskem otoku in širši okolici (mikroregiji), posebej dela dr. Vinka Šribarja, dr. Benjamina Štularja in ddr. Andreja Pleterskega.³ Za razumevanje mikroregije oz. (po)krajine kot zgodovinskega zapisa je potrebna »totalna arheologija, popolna razlaga krajine in njene geneze«, kot se na svoje vire sklicuje⁴ ddr. Pleterski, ki po desetletjih ekstenzivnega interdisciplinarnega raziskovanja Blejske pokrajine zaključuje, da je »... župa Bled informacijski ključ do nevidne evropske civilizacije, ki dopolnjuje kulture Sredozemlja in Atlantika v zgodovini Evrope«.

Prav na primeru Blejskega kota je namreč interdisciplinarna skupina strokovnjakov v minulih desetletjih preizkusila svoje napovedne modele in tudi v nedavnih objavah prišla do – v srednji Evropi – preverljivih zaključkov, ki omogočajo relativno gotovo oblikovanje pripovedi o premišljenem oblikovanju funkcij v pokrajini – vključno z bivalnimi naselji, svetišči in grobišči – v davni preteklosti in preživetje starodavne zasnove prostora do današnjega dne.

In prav zato, ker so prostorski zapisi/ključi – po Pleterskem *ideogrami mitične pokrajine* – ne le preživeli do današnjega časa, temveč tudi odigrali pomembno vlogo pri iskanju odgovorov na vprašanja, ki so si jih o slovenskem narodu zastavljali razumniki v različnih časovnih obdobjih (i.e. Valvasor, Linhart, Prešeren, Tavčar, Kermauner in številni drugi), se moramo ob razpravi o prostorski in programski podobi Blejskega otoka toliko bolj odgovorno vprašati, kaj bomo z otokom in načrtovanim muzejem pripovedovali obiskovalcem – tako naključnim turistom kot domačim šolarjem in popotnikom, ki tja zaidemo kot ljubitelji gora, jezer in izvirov ali preprosto kot raziskovalci sveta.

Zgodba, ki je pred bralci, bi se lahko sodeč po citatih na zavihkih brala kot kriminalka, če bi jo le obdelali literarno. A čeprav nas je mikalo glavne igralce vplesti v literarno zvrst pisanja, smo se odločili, da dogodke v tej fazi zabeležimo kot kroniko. Kronisti seveda ob tem kot opazovalci – akterji – raziskovalci,⁵ jočemo, in čustva globalne solidarnosti nas navdihujejo z literarnimi kronističnimi vložki. Jočemo ob nepripravljenosti državnega vodstva (vlada, predsednik, vodstva političnih strank, državnega sveta), da bi se odgovorno zazrli v vprašanje skoraj izgubljenih duhovnih

3/Posebej Štular, 2020 in Pleterski 2011, 2014, 2015 in 2020.

4/Ibid.

5/Več o prednostih in pasteh raziskovanja z udeležbo na področju staroverske tematike glej v prispevkih dr. Kaje Hrobat dr. Gregorja Lesjaka v DSS, 2020.

korenin naroda, in sledili pogumnim znanilcem duhovne osvoboditve v preteklosti. Pretresljivo je opazovati prezir in popolno umanjkanje sočutja na strani vodstva RKC, tako do naših pobud kot do pojava zagovornikov staroverske tradicije, kar je izpričan globalni fenomen,⁶ ki kaže na stanje duha uslužbencev dotične cerkve. Ob vedrih znanilcih neustavljivega zanaosa za dokončno dekolonizacijo v svetu, ki se napaja v generacijah tistih preživelih nosilcev avtentičnega izročila, ki so še doživeli tako nezamisljivo nasilje jezuitskega tipa prevzgoje, kot neposreden medgeneracijski primarno socializacijski pečat naravoverskih tradicij, čutimo toliko večjo odgovornost, da pri zrenju v preteklost dvignemo temne zastore. Ob preziru, agresivnosti in pohlepu RKC čutimo dolžnost, da se v globalni solidarnosti odločno postavimo zoper kolonialne reflekse, na čelu katerih ni sama ali samó RKC temveč doslej tudi praktično celotno Slovensko politično vodstvo. Naš nedavno pokojni prijatelj, raziskovalec in neutrudni kronist Pavlo Medvešček Klančar, je o svojih odkritjih preživele staroverske tradicije sredi Evrope, sredi demokratične, svobodne Slovenije, po dogovoru s svojimi staroverskimi viri dolga desetletja molčal. Zakaj?

Pavlov epski, zgodovinski molk govori o stanju duha v Evropi 21tega stoletja sam po sebi in komentar ni potreben. Njegova več-desetletna bogata tišina ima enako moč kot njegov izjemen prispevek v objavljenih delih.

J'accuse.

Pričujoča kronika je moralna obsodba današnjih post-fevdalnih, post-kolonialnih reflexov in njihovih nosilcev.

Zato smo jo morali pisati do konca resnicoljubno, brez samo-cenzure. Iz uradno pridobljenih dokumentov smo citirali izjave, ki jih ob dejstvu, da predstojniki in nadrejeni po naših opozorilih o navzkrižjih interesov niso ustrezno odreagirali, ne moremo in ne smemo jemati kot naključne spodrseljaje posameznih visokih uradnikov temveč kot verno sliko stanja duha in systemske ter sistematične korupcije, pristranskega ravnanja državne vrha in uradništva in s tem z vidika verstev neustavnega delovanja

---

6/Poglavar RKC se je tako na primer šele prav pred kratkim, na pomenljivi 1.april 2022, uspel opravičiti Kanadskim prvotnim prebivalcem za grozljive zločine, ki so jim bili prizadeti še v 20 stoletju. Potrebna so bila desetletja aktivizma, kampanj, bojev na sodiščih in obelodanjenja dokazov o okrutnostih v šolah za prevzgojo staroselskih otrok. A RKC svojih programov financiranja dodatnih šol v staroselskih regijah še vedno ne opušta! Omenjeno prvoaprilsko opravičilo je lahko samo mali, pomemben simbolni korak – ki pa še ni pokazal, da je postal znanilec obrata v odnosu RKC do staroselskih kultur.

države. Vrh ledene gore eklatantnih kršitev ustavnega načela laičnosti države je dejstvo, da se je država pri izvajanju Sporazuma za predmetno muzejsko zbirko pogovarjala večidel s predstavnikom dotične cerkve (verske organizacije RKC, ki jo je zastopal Blejski župnik) in ne s predstavniki stroke – Teološke fakultete, kot je to predvideno v Sporazumu. A to je samo najbolj izrazit vrh mogočne gore kršitev ustavnih načel.

V prizadevanja za korektno in profesionalno postavitev muzejske zbirke v stavbi Proštija na Blejskem otoku je bilo vključenih veliko ljudi in institucij. Kadar uporabljamo prvo osebo v množinski obliki, se to nanaša na DSS in/ali UPASANA, edninsko obliko pa uporabljam samo v primerih, ko sem se s posameznimi sogovorniki in sogovornicami pogovarjal zaupno, na štiri oči ali dva para ušes.

Terminologija in uporabljene kratice

- Akademija STAROSLAVOV HRAM, Akademija za proučevanje naravoverskih obrednih praks kot sestavni del UPASANA, Svetovno nazorske kozmološke skupnosti UPASANA, sanjava prostost duha, registrirane po Zakonu o verski svobodi, 2012.
- DSS, Društvo slovenski staroverci, ustanovljeno 2013 po zakonu o društvih.
- ESČP, Evropsko sodišče za človekove pravice.
- MK, Ministrstvo za kulturo, pristojno za kulturno dediščino in za verske skupnosti ter versko svobodo.
- KZS, Kazenski zakonik Slovenije.
- NMS, Javni zavod Narodni muzej Slovenije v pristojnosti Ministrstva za kulturo.
- Odlok, 1999, Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena, objavljen v Uradnem listu 5. 10. 1999, stran 12524 / št. 81.
- Predmetna zbirka, predmetni muzej; se nanaša na – v Sporazumu 2008 predvideno – muzejsko postavitev Simbolov in dokumentov slovenstva od poselitve do osamosvojitve v stavbi Proštija na Blejskem otoku.
- Proštija; stavba na Blejskem otoku, na parcelni št. 1148 v izmeri

390 m², kjer naj bi po Sporazumu 2008 in Protokolu 2003 vzpostavili muzejsko zbirko posebnega pomena. V stavbi je v pritličju od uveljavitve Sporazuma zasebna trgovina s spominki, ki jo upravlja zakupnica otoka, RKC.

- Protokol 2003, Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku sklenjen med MK in RKC, 2003.
- Republika, Republika Slovenija kot država s svojo ustavno ureditvijo.
- RKC, Rimskokatoliška cerkev, v različnih kontekstih se kot pravna oseba pojavlja Blejska škofija ali Ljubljanska nadškofija.
- Sporazum 2008; Sporazum o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic in s tem o končanju odprtih vprašanj denacionalizacijskega postopka vračanja nepremičnin Blejskega otoka ter upravljanju in gospodarjenju sklenjen med MK in RKC, dne 14. 10. 2008.
- UPASANA, Svetovno nazorska kozmološka skupnost UPASANA, sanjava prostost duha, registrirana po Zakonu o verski svobodi.
- Vlada RS, Vlada Republike Slovenije.
- ZVKD, Javni zavod za varstvo kulturne dediščine v pristojnosti Ministrstva za kulturo.
- ZLKSDL Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lasti. ZSPD Zakon o stvarnem premoženju države, pokrajin in občin.
- ZVKD Zakon o varstvu kulturne dediščine.
- ZON Zakonom o ohranjanju narave.
- ZDEN – Zakon o denacionalizaciji.
- ZVS – Zakon o verski svobodi.

Nov-duh – kompendij za nosilce funkcij v državi in priporočila

Kroniko Blejskega otoka objavljamo po predsedovanju Slovenije Evropskemu svetu (druga polovica leta 2021) saj javnosti in političnega prostora med tem pomembnim in odmevnim mednarodnim dogajanjem namenoma nismo želeli vznemirjati, bili pa smo v tem času najbolj na preži in s kroniko pripravljeni, saj je bila verjetnost, da se bo v tem času na Blejskem otoku pojavila versko povsem pristranska postavitev velika. Kronika ugleda luč sveta v času volitev leta 2022 – Slovenija izbira predstavnike na državnoborskih, nato pa še na predsedniških in občinskih volitvah. Na dan državnoborskih volitev je svečeniški zbor UPASANA ob svojem osrednjem svetišču pod obredno lipo ob Slovenskem etnografskem muzeju v kulturnem središču ob Metelkovi ulici⁷ v Ljubljani opravil daritveni obred s priprošnjami prednikom za prodor modrosti na funkcije v inštitucijah države.

*Vraja bela, varuj smelo nas pred besi!
Vražji kamen vrti, vražo belo zmesi!
Bela moč, v svet nas PRAV ponesi!*

*Vraja bela, varuj smelo nas pred besi!
Vražji kamen vrti, vražo belo zmesi!
Bela moč, v svet nas PRAV ponesi!*

*Vraja bela, varuj smelo nas pred besi!
Vražji kamen vrti, vražo belo zmesi!
Bela moč, v svet nas PRAV ponesi!*

---

⁷/O obrednem mestu več v eseju Ta vražja slovenska kultura v Hren, 2019. V eseju je pojasnjena tudi geneza Vražjega kamna.

Ob predsedovanju smo imeli pričujočo kroniko že pripravljeno za objavo in zakupljena so bila tudi domenska imena za spletne strani Podobaraja.si in Slovenijavsimboli.si. Sumili smo, da bo RKC s Protokolom Vlade RS poskusila na hitro postaviti pristransko zbirko za potrebe protokolarnih obiskov med predsedovanjem. To so nam potrdili tudi drobci informacij iz NMS, po zaključenem predsedovanju pa smo tudi izvedeli, da so bile namere za postavitev okrnjene zbirke s promocijo pokristjanjevanja resne in da so postavitev preprečili prav konflikti zaradi nevzdržnih pritiskov Blejskega župnika na vsebino muzejske zbirke. Naša zadržanost do objave pričujoče publikacije v javnosti, se je v takih razmerah pokazala kot upravičena.

Na srečo se v Proštiji na Blejskem otoku razen prodaje cenениh spominkov do danes ni dogodilo nič, kar smo redno preverjali z obiski na otoku. To seveda ne pomeni, da se v Proštiji ne bo znašla kaka pokvečena različica muzejske postavitve prav v času izida te knjige. Zadnje informacije kažejo na to, da se vodstvo MK dogovarja za okrnjeno verzijo muzejske postavitve, ki bi vključevala samo drobec simbolov kot so grb, zastava, himna, jezik in seveda nabor artefaktov pokristjanjevanja. Taka postavitev bi bila neustavna, protispravna, nasprotna Sporazumu in Protokolu in zato zelo verjetno predmet novih pravnih postopkov.

Zaradi stalne nevarnosti za nenadni pojav vsebinsko pristranske, neustavne in Sporazumu nasprotne zbirke na Blejskem otoku, je knjiga spisana kot kompendij za bodoče nosilce funkcij predvsem v vidu in vzduhu naslednjih priporočil.

1. **Zaščita globoke dediščine;** glede na zadnje interpretacije arheoloških izkopavanj, je potrebno pripraviti nova izhodišča za kulturno-varstvene pogoje, ki bodo v ospredje postavili izvirno geometrijsko postavitev hierofanij v gaju na otoku, temu primerno je potrebno razpisati arhitekturni natečaj za urejanje krajine na otoku in zaščite ter prezentacije najstarejših svetišč, kot so ta interpretirana v recentnih študijah. Pri tem morajo biti inštitucije povezane z RKC zaradi navzkrižja interesov izločene iz postopkov.
2. **Upravljanje z otokom, stavbo Proštija in muzejsko zbirko.** Pri upravljanju s programom predmetnega muzeja mora Vlada RS nedvoumno določiti odgovornosti na ravni vlade in pri tem posebej zahtevati, da se dosledno izvaja nadzor nad navzkrižji interesov. Pritiski RKC in uspeh teh pritiskov v minulih desetletjih kažejo,

da morajo biti vsi kadri, udeleženi v procesu, brez interesnih povezav z RKC. RKC ima zaradi nesporne predkrščanske dediščine na otoku neizpodbiten konflikt interesov za vse dejavnosti odkrivanja in upravljanja s kulturno dediščino. Prezir RKC do naših pobud dodatno onemogoča zaupanje.

Predlagamo, da se država glede muzejske zbirke dosledno pogovarja – skladno s Sporazumom 2008 s predstavniki stroke (SAZU, Univerza v Ljubljani, tudi Teološka fakulteta, Akademija Staroslavov hram ipd.) in ne z župnijami in škofijami, kot je bila sporna praksa doslej.

3. **Vsebina muzejske zbirke. Oblikovati je potrebno novo ekspertno programsko skupino za vsebine muzejske zbirke v Proštiji pod vodstvom NMS s skrbnim nadzorom MK z vidika navzkrižij interesov, nevtralnosti in strokovnosti.** Skupina mora pripraviti z vidika zgodovinskih etap uravnoteženo zbirko simbolov in dokumentov, ideološko nevtralnno, s sodobnimi prezentacijskimi tehnologijami in brez vnaprejšnjih zahtev Blejskega župnika in RKC, kar je bila dosedanja praksa. NMS in MK morata pri tem predvideti primerno obliko informiranosti in udeležbe javnosti.
4. **Takojšnje priprave na zaključek obdobja zakupa Blejskega otoka po Sporazumu 2008.** Zakupna doba se zaključi leta 2053. Torej čez trideset (30) let, od podpisa Sporazuma pa je minila že ena tretjina zakupne dobe. Država mora naročiti verodostojna izvedenska mnenja o ničnosti lastninskih pravic pridobljenih v času podeljevanja fevdnih pravic škofom RKC (kot je primer za Blejski otok, podrobneje opisan v 3 poglavju) na katere se RKC sklicuje. **Država mora vzpostaviti verodostojen in celovit program dekolonizacije;** Slovenski razumniki so pred poletjem 2017 v SAZU pripravili posvet pod pokroviteljstvom aktualnega predsednika države in objavili zbornik Prispevki za Slovenski nacionalni program II., Prenova Evropa,⁸ v katerem Peter Kovačič Peršin preroško zapiše predlog »kako zaustaviti proces kolonizacije, bi morala biti že danes prva skrb slovenske politike in gospodarstva« ter nadaljuje »vrniti se moramo k etičnim in duhovnim koreninam svoje civilizacije«. **Strinjamo se, da bi morala slovenska vlada pripraviti program oziroma**

8/ur. Tine Hribar, SAZU, 2018.

strategijo zaustavitve kolonizacije in znotraj tega program za duhovno osvoboditev. Vrnitev Blejskega otoka v javno last in posest mora biti nosilni projekt Slovenskega programa dekolonizacije.

5. **Po preteku zakupne dobe (2053)** morajo Blejske heirofanije preiti v upravljanje pravnim osebam, ki imajo v svojem poslanstvu varovanje globoke predkrščanske snovne in nesnovne kulturne dediščine.
6. **Koncept sprave slovenskega naroda in vse spravne slovesnosti** je potrebno resetirati, oblikovati na novo, skladno s priporočili iz zbornikov simpozijev v Kobaridu⁹ in v duhu zaključka, do katerega sta prišla¹⁰ avtorja in prva apologeta sedanjega koncepta sprave dr. Spomenka in dr. Tine Hribar v svoji zadnji knjigi in se glasi: *»Spravo, spravljenost s samim seboj si bomo vrnili, ko si bomo zmožni znova prisvojiti predkrščansko slovansko slovenstvo, vključno s slovenskim staroverstvom.«*. Prve pobude smo tako predsedniku države kot predsednikom vlad dajali od 2014 dalje. Apelirali smo, da se vodstvo države vzdrži spornih spravnih dejanj do vzpostavitve novega koncepta, ki mora biti usmerjen izrazito razvojno in progresivno, torej usmerjen v prihodnost in ne v preteklost, temeljiti mora na vzpostavljanju vzdušja, ki ga ne bodo predeterminirali stari konflikti temveč dejanski potenciali naravnega in družbenega okolja. Najbolj prezrt potencial za spravo in razvoj gnezdi v isti točki, kjer se desetletja lomijo ideološka kopja, torej, na vprašanju etike v stiku z bitji stvarstva, narave, okolja, v kozmologiji, po starem rečeno na področju verstev in ideologij.
7. **Zaščita javnega interesa in vključevanje javnosti pri odločanju javnih zadev**, skladno z Ustavo RS. Odnos do kulture in javnega dobrega pa tudi odnos dosedanjih vladnih koalicij do same javnosti, se je pokazal tudi v dejstvu, da nobena od dosedanjih vlad RS in nobeno vodstvo NMS ni čutilo potrebe, da bi o predmetni muzejski zbirki na Blejskem otoku vsaj skromno komunicirali z javnostjo. Na nobeni od uradnih spletnih strani ni nobene informacije o tem projektu. Ta podatek sam zase pove vse! Gre vendar za 'muzej posebnega pomena'. Priprave nanj pa tečejo v tajnosti.

9/Vsakoletni dogodki v Kobaridu od 2017 dalje. Izšli so zborniki s treh simpozijev; DSS 2018, 2019, 2020. Glej tudi ter predloge UPASANA predsedniku republike v letih 2014, 2015, 2016.

10/Hribar, 2021.

- 8. Ponovna vzpostavitev mehanizmov države v podporo raznolikosti duhovnih šol, praktik in organizacij. Ponovna vzpostavitev neodvisnega Urada ali druge službe za duhovo svobodo in posodobitev Zakona o verskih skupnostih v nov Zakon o duhovni svobodi.**

POGLAVJE I

BLEJSKI OTOK – ZGODBA IZGUBLJENE DUHOVNE SVOBODE IN NJENEGA ISKANJA

O b pisanju o staroverstvu si neprestano zastavljamo vprašanje, koliko smo Slovenci duhovno osvobojeni in suvereni. Pri tem pojmujeemo raven duhovne svobode kot vsebnost, ki je premo-sorazmerna s suverenostjo posameznika in tudi naroda. Na vprašanje o duhovni osvobojenosti si ne bi mogli odgovoriti ne da bi poprej raziskali gradnike slovenske domorodne, prvinske, avtentične in samobitne, torej v jedru identitetne duhovnosti. Ta pa se skriva vsepovsod, v nepoznanih pomenih besed v materinem jeziku, v prezrtih svetiščih v naravi ter v ledinskih imenih krajev, gora in vodovij, mimo katerih se dnevno pomikamo, ne da bi se scela zavedali njihovega skrbno izbranega pomena. A kot bomo brali v nadaljevanju je naša globoka duhovna vsebnost presenetljivo vtkana še marsikje v nepopisanih zgodah o prelomnih dogodkih za našo kulturo.

Zaveza Republike Slovenije, ki je bila sprejeta ob podpisu Sporazuma o predaji Blejskega otoka RKC v srednjeročni zakup¹¹ in določa, da mora po tem Sporazumu v stavbi Proštija na Blejskem otoku Narodni muzej Slovenije vzpostaviti »Muzej posebnega pomena s simboli in dokumenti slovenstva od poselitve do osamosvojitve« se je pokazala kot pravi navdih za široko strokovno razpravo o najpomembnejših zgodovinskih dogodkih in simbolih, ki so vplivali na slovensko identiteto in tudi na duhovno vsebnost prebivalstva na ozemlju naše republike. Proces prizadevanj za nastajanje zbirke, ki so ji nekateri akterji v določenih trenutkih nadeli versko pristransko ime »Podoba raja«, je nedvomno pokazal, da je Slovenija v precejšnji meri tako v duhovnem kot v političnem smislu še vedno KOLONIJA in da je do RAJA še trnova pot. V tej luči je »boj za otok« še bolj kot je bilo pričakovati, postal boj za duhovno osamosvajanje in s tem tudi solidarnostni boj z drugimi koloniziranimi ljudstvi sveta, ki se borijo za celostno osvoboditev izpod prežitkov kolonialnih sil.

11/Sporazum 2008.

Naša republika je pri tem boju doslej žal pokazala predvsem zelo jasno podobo kolonije in zelo nizko raven suverenosti in ambicije v kulturni politiki.

V predhodnih delih¹² smo pojasnili, da sta bila prvobitna duhovnost in svečeniški red prvi žrtvi kolonizacij, ki ju je običajno fevdalni kolonialni plenilski hod uničil v prvih fazah kolonizacije, da je nato z zasuznjenimi populacijami lahko ob pohabljenem čutu roda do prirode nemoteno ropal in uničeval življenjska okolja, plenil naravne vire, uničeval biodiverzitetu in nasilno prešolal domorodne otroke v podložnike, sužnje in plenilce lastnih pri-rodnih virov. Prva žrtev kolonizacije je bilo domorodno znanje o redu, pravilih odnosa roda do prirode, znanje, vklesano v mite, obrede, mesta češčenja in skoz vsakodnevna opravila skupnosti vgrajeno v primarno socializacijo. To pa so obenem tudi temeljne strukture, ki so skoz stoletja nasilja vzdrževale in vzdržale sisteme indigene, domorodne, staroselske duhovnosti vse do danes.

Do kakšne mere so se te strukture porazgubile Slovincem?

Koliko dokumentov in simbolov prvinske slovenske duhovnosti nam je ostalo?

So ti vredni, da jih vključimo v nacionalno zbirko, ki bo odsev naše identitete?

So vredni, da jih vključimo v program obveznega šolstva?

Anton Tomaž Linhart (1788,180), en od pionirjev razprav o domorodni veri jedrnato povzame bistvo: *»Ker so Slovani po Karlu Velikem pod vplivom fevdalnega sistema in krščanske vere polagoma nehali biti to kar so bili, je čas, da prikažemo izvirno podobo naroda, preden so jo skrivili tuji vplivi«*. Od Linharta pa do danes čas obelodanitve *»izvirne podobe naroda«* še vedno ni prišel.

Na uvodno vprašanje so nam pomagale odgovor poiskati raziskave in etnološka pričevanja, objavljena v minulih 10 letih. Slovenija se pri tem kaže kot progresivna skupnost, saj smo priče tvornemu in razvejanemu sodelovanju akademske in civilnodružbene raziskovalne sfere. Neodvisni raziskovalci, ki so v velikem številu zbrani v Društvu slovenski staroverci (v nadaljevanju DSS) in formalne raziskovalne skupine slovenskih univerz in ZRC SAZU, so si podajajo roko. Simpoziji, ki jih DSS od leta 2017 organizira v Kobaridu, stremijo k spodbujanju izmenjave med vsemi akterji raziskovanja naše globoke kulturne dediščine

¹²/Npr. prispevki v DSS, 2018 ali Hren,2019.

in so bili tudi zato zastavljeni izrazito interdisciplinarno. V letu 2021 je Akademija Staroslavov hram izdala poskus sinteze objavljenih del v sinoptičnem delu *Prirodoverje*.¹³

Prelomna točka za raziskave o predkrščanskih kozmologijah in verovanjih v bližnji preteklosti je bil gotovo izid knjige soustanovitelja DSS Pavla Medveščka, *Iz nevidne strani neba* v letu 2015. Medveščkovi zapisi z več-deset-letnih pogovorov s preživelimi staroverci v Zahodni Sloveniji, celotnem Posočju, Trebuši, Trnovskem gozdu in vse do Snežniških pogorij, so prebudili in na svoje mesto postavili spomine stoterih ljudi po vsej Sloveniji. Z Medveščkom smo v sedmih mesecih po izidu knjige priredili več kot 40 dogodkov po Sloveniji, in njegovo delo je bilo hipoma razprodano, Založba ZRC SAZU pa se je še v istem letu odločila za ponatis. In v kratkem je bila razprodana tudi druga naklada. Tvrno sodelovanje DSS in ZRC SAZU je dokazalo, da imajo trendne politike raziskovalnih dejavnosti, ki stremijo k vključevanju, povezovanju in sodelovanju med raziskovalnimi skupinami v t. i. petorni vijačnici inoviranja, svoj smisel.

Staroverstvo je samo v nekaj letih doživelo nezamisljiv preboj v javnost, in premike na področjih, ki so se kazala za vedno zaprta. Zakaj govorimo o inovativnosti? Zavedamo se, da je sodobno naravovarstvo/prirodoverstvo/ staroverstvo, ali bolje rečeno, da so prvine le teh, lahko prenesene v sedanjo duhovno prakso samo v inovativnem, subjektivnem pristopu, pri katerem študij, praksa, eksperimentiranje in poglobljanje igrajo v medsebojni interakciji tako vlogo, da je rezultat v vsakem primeru (p)oseben, svojstvena novost. Dejansko v praksi člani DSS svoje duhovne prakse in obredja izvajajo vsak na svoj, izviren način.

Da so t. i. poganski običaji vključno s fragmenti obredij, v narodu preživeli, in da živijo skoz ljubezen do zemlje (sveta), gozda, gora, izvirov, posameznih skal in dreves, živali, da nas vabijo skoz skrivnostne privlačnosti gajev, nekdanjih gradišč in tičnic, smo zaznavali, čutili pri naših starših in šele postopoma vemo zakaj, da pa so staroverski centri razumnikov močno vplivali na pomembne dogodke v bližnji preteklosti, kar kaže na neprekinjeno vseprisotnost staroverskega duha in vodstva skoz čas, pa smo lahko ugotovili pred kratkim šele z lastnim terenskim raziskovanjem.

13/UPASANA – Staroslavov Hram, 2021.

Na pretekle ambiciozne podvige slovenskih intelektualcev smo pokazali na primeru postavitve Prešernovega spomenika v Ljubljani, ki ga lahko razumemo kot doslej najbolj izrazit in neraziskan spomenik staroverstvu, kar podrobneje utemeljujemo v nadaljevanju. Pokazali smo tudi na očitno globoko prisotnost staroverske, poganske miselnosti v partizanskem odporu in se pri tem sklicevali na zapise Pavla Medveščka, pri katerem so praktično vsi ključni viri imeli svoje vrste neposredne vezi s partizanskim odporom, eden izmed Medveščkovih najpomembnejših virov, Jerin, pa je na pogovore z avtorjem vedno prišel s svojo partizansko kapo. Dr. Zmago Šmitek je svojemu zadnjemu, prelomnemu delu (Šmitek, 2019) vprašanju vraščenosti prirodoverskih gradnikov v prelomne politične tokove 20stoletja namenil celotno zadnje poglavje, kjer se je dotaknil tudi povezav simbolov prirodoverstva pri nosilcih partizanskega odpora, kar se po njegovem kaže v partizanski poeziji, odnosu do gozda in narave in v uporabi staroverske simbolike pri – na primer – nošenju varovalnih amuletov, na čelu z varovalnim simbolom pentagrama, peterokrake zvezde.

Nenazadnje, prav DSS je pripravilo že dva ponatisa romana Franceta Bevka Umirajoči bog Triglav, ki sloni na pripovedi in dokazih o inkvizitorskih pohodih zoper Kobariške staroverce dokumentiranih v letu 1331. Partizanski pisatelj je bil doma iz Zakojce na Cerkljanskem in je bil očitno dobro seznanjen s staroverskim izročilom, kakšen pomen je dajal svojemu delu Umirajoči bog Triglav pa je pokazal tudi tako, da je delo v zrelih letih prepisal v sodobno knjižno slovenščino in s tem pokazal voljo, da Slovenija to monumentalno delo vključi v korpus literature, ki naj se obravnava v rednem šolskem programu. DSS je ob organizaciji simpozija v Kobaridu leta 2017 natisnilo Bevkovo verzijo romana iz leta 1960, leta 2021 pa tudi prvo različico iz 1930ih let, v kateri je avtor vključil pomenljive mednaslove poglavij in uporabljal stare slovenske besede za katere je kasneje bržkone menil, da sodobnemu bralcu ne bodo razumljive in bi ga to lahko odtegnilo od branja.

Dolga leta smo se trudili, da bi javnosti predstavili povezave med staroverstvom in odporništvom ob prvi svetovni vojni, pojavom tigrovcev in organizacijo odpora zoper fašizem in nacizem in da bi na osnovi te povezanosti izgradili globinski koncept sprave ter seveda prilagodili pravna simbolna dejanja. Tu bo potrebno še veliko prebojnih raziskovalnih ur dela. A kot smo najavili zgoraj, sta tvorca koncepta sprave ta potreben preboj v miselnosti že napravila, koncept sprave sta bistveno

razširila in pričakujemo, da bodo postopoma to upoštevali tudi vsi, ki se bodo čutili odgovorne za načrtovanje spravnih dejanj.

Aktualnemu predsedniku države je pri tej nalogi spodrsnilo. V najzgodnejši fazi smo mu predlagali, da nad projektom muzejske zbirke na Blejskem otoku, kot emblemom novega koncepta sprave, prevzame pokroviteljstvo. Med prvimi je bil obveščen o vseh načrtovanih aktivnostih dekolonizacije. Med prvimi je prejel prelomno delo Pavla Medveščka iz rok avtorja. Rekel ni ne ja, ne ne. Medlost njegovih odzivov in cincanje so nakazovali na ujetost v pritiske, kar je sam neposredno tudi priznal.

Na tem mestu izražamo javni poziv aktualnemu predsedniku, da po zaključku svoje funkcije pritiske RKC, o katerih je govoril doslej samo zasebno, javno predstavi.

Priprava verodostojne muzejske postavitve dokumentov in simbolov slovenstva od poselitve do osamosvojitve v stavbi Proštija na Blejskem otoku, je prvorazredna naloga za inauguracijo novega pristopa k spravi, pri kateri čakamo, da prebojno miselnost privzamejo predstojniki ključnih inštitucij države. Nihče od predsednikov vlad do zdaj, in ne predsednik države, tega niso zmogli. Tudi SAZU kot inštitucija doslej ni zmogla s tem v zvezi ne dostojnega odziva, kaj šele akademiji dostojne razprave, o čemer pričajo zapisi v zaključnem delu kronike!

Kaj je duhovna svoboda?

Zapisano samo po sebi kaže na koloniziranost Slovenije in je znamenje, da so duhovno osvobajanje, dekolonizacija in nova generacija sprave nujni procesi, ki jih je potrebno načrtovati skupaj, celovito in z veliko ambicijo, usmerjeno v odpiranje vseh ustvarjalnih potencialov.

Prav zato moramo v izhodišču tvegati in se opredeliti do besede duhovnost, ter vzpostaviti razliko med duhovnimi koncepti in koncepti ver in religij.¹⁴ Pri tem bomo evolucijo duhovnosti razumeli kot zgodovinski tok, kjer je prvinsko znanje, ki ga naslavljamo kot »prirodoverje« moralo zaradi kolonialnih plenilskih pritiskov ponikniti ter se v vseh koloniziranih delih sveta kot neusahljiv izvir ponovno vrača na površje. Pri tem toku poenostavljeno skiciramo generacije evolucije duhovnosti

¹⁴Evolucijo duhovnosti in konceptualizacije duhovnosti sem podrobneje opisal v Hren 2018, 2019, 2020 in 2021. Vprašanje pasti in potencialov spoja umetne in naravne inteligence pa prav posebej v Hren 2020.

od 1.0 do 5.0. Privzeli smo klasifikacijo razvoja družbe in družbene proizvodnje, ki se v trendnih razpravah naslavlja kot prehod v Družbo 5.0 in Industrijo 5.0, ki nam predstavlja integracijo informacijskih tehnologij in biotehnologij, torej vsepovsodni internet, digitalizacijo in storitve umetne inteligence z avtomatiziranimi proizvodnimi procesi in novo generacijo integrirane proizvodnje in porabe energije v paradigmi krožnega gospodarstva z zaprtimi snovnimi zankami v celotnem življenjskem ciklu izdelkov in storitev, kar – ob ustrezni standardizaciji – že srednjeročno vodi v povsem novo topologijo proizvodnje izdelkov in oblikovanja storitev ter poslovnih modelov. Za našo razpravo o duhovnosti je seveda osrednjega pomena vprašanje integracije informacijskih in biotehnologij, spajanje umetne inteligence in inteligence narave/življenja, in interakcije s posameznikom in družbo ob uporabi tehnologij/algoritmov na masovnih podatkih. Podatke prejemamo v izjemnih količinah iz lastnih zaznav, z lastno kognicijo na osnovi pridobljenega znanja in iz vse večjega števila senzorskih in drugih inteligentnih naprav. Prihaja do doslej nedoživetega spoja tokov umetne in naravne inteligence. Na tem mestu se bomo ustavili zgolj pri načelnem opozorilu na aktualni pomen trenda digitalizacije in uvajanja aplikacij umetne inteligence za duhovni razvoj človeka ter obratno, na pomen stanja duhovnosti za smiselno rabo digitalizacije in povezanih storitev ter pri tem napravili še enega v vrsti klicajev in klicev k hitri, temeljiti in robustni reformi razumevanja duhovnosti. Duhovnost razumemo kot potencialno bližnjico pri soočanju s krizami in predvsem kot bližnjico pri soočanju s krizo, ki jo za človeško zavest in zavedanje potencialno prinašajo informacijske tehnologije. Krizo, ki jo lahko povzroči dodatna odtujenost človeka od prirode, stvarstva. Odtujenost in prezir razumemo kot ključna dejavnika, ki sta omogočila nerazumno plenjenje naravnih virov, preveliko potrošnjo, povzročila neenakosti med ljudstvi na zemlji, s tem pa tudi masovne kršitve človekovih pravic, nasilje in vojne.

Ključ za premoščanje prezira in odtujenosti je v pravem razumevanju duhovnosti. Predvsem v razumevanju osnovnega gradnika duhovnosti, pojma vesti, ki ima v slovenskem jeziku paradigmatski pomen, tako v korenu vest, kot v permutiranem korenu svet.

Blejski svet je primerna točka, da spodbudimo razmislek o duhovnosti, ki je skozi čas soustvarjala vzduh v našem prostoru.

V nekaterih slovenskih jezikovnih območjih je 'svet' zemljišče, ki pripada gospodinjstvu ali skupnosti. V pridevniški obliki označuje

sakralnost, hierofanijo. Narava in svet v celoti sta sveta in v našem jeziku zvezana z nedeljivo prisotnostjo korena oziroma besedne kode 'svet'. Ista luč, odsev iste zavesti, ista svet-loba, je v makro-kozmosu, in v svetu, ki nam je dan v uporabo in nas (rod) kot mikrokozmos obkroža kot nas v dejanskem smislu besede obkroža pri-rod-a. Ta naveza v resnici ne potrebuje komentarja: tako kot zgoraj tako spodaj. SVETO. Vez med svetom zgoraj in svetom spodaj in obenem nosilec sakralnosti je VEST. Jezik je svet, kaže na nedeljivost svetega v neposrednem okolju in v makrokozmosu. Slovenščina tako v jezikovnem genomu nosi preprostost svetega v Duhovnosti 4.0, ki nas na najbolj prefinjen način opozarja, da vpokličemo in preizprašamo po vesti vsako dejanje in vsako odločitev, ki zadeva mikro ali makro kozmos.

Svet je svet in zahteva od nas vedènje po vésti. Ali z drugo besedo – celostno vedènje mora odločati o vedènju.

In tu tičita tako potencial kot past kolaboracije umetne in naravne inteligence. Tu moramo kot družba postati izjemno budni in pozorni. Pričujoča kronika je predvsem namenjena klicu k budnosti in pozornosti ob projektu posebnega pomena, ki predstavlja kolektivni test preizpraševanja po vesti.

Pravilna akcija, Vedška Dhamma, je v slovenskem jeziku vgrajena dodatno v kodo iniciacije vsakega dejanja (iniciacija plodu, idej ...), vsakega razvoja novega: v glagol 'sejati' in v dejanje 'setev'. Pogovorna oblika 'set'v, je še ena permutacija besede 'vest' ali 'svet' in tako je sporočilo jasno: vsako dejanje setve, vsaka iniciacija novega mora biti opredeljena s celostnim in temeljitim preizpraševanjem vésti upoštevajoč svet zgoraj, in svet spodaj (mikro in makro); pravilna akcija (setev) na ta način odseva upasanost kognicije s kompleksnostjo univerzalnega vedenja.

Misterij '*vesti*' je tisti, ki redundantno povezuje vse druge. Tri permutacije štiri-črkovne besede tvorijo zaključen misterij.

'Setev' naj sledi sekvenci: Vest sveti sveto iz svetega sveta (vragmanski¹⁵ 'A' kot celota makro) v sveti svet (vragmanski 'a' kot celota mikro).

A $\leftrightarrow$ vest $\leftrightarrow$ a

Mar ni zapisano edina pot za trajnostni razvoj človeštva in za žetve v prihodnosti? ENO samo preko poti celostno razumljene VESTi ostane ENO.

A=<vést>=A.

15/Sinonima vragman in brahman smo razložili v Hren, 2019 in 2020.

Ker so spremembe v etiki v odnosu do sveta in do svetega, torej, do hierofanij (slovensko bi hierofanije mirno prevedli kot svetosti), in v načinu prihodnje potrošnje, konzumacije in proizvodnje tako celostne, jih lahko primerjamo s prejšnjimi velikimi družbenimi spremembami – revolucijami, pri čemer običajno za prvo industrijsko revolucijo štejemo inovacijo parnega kotla, kar je vodilo v splošno mehanizacijo, posebej v proizvodnji energije in v mobilnost, kot druga revolucija se razume izume povezane z elektrifikacijo, nafto in teleprinterjem, tretja industrijska revolucija pa že sledi pojavu informacijskih tehnologij in jedrske energije. Koncept Družbe5.0¹⁶ je definiran kot naslednji korak po Informacijski družbi (družba 4.0), industrijski družbi (družba 3.0), poljedelski družbi (družba 2.0), in lovsko nabiralniški družbi (družba 1.0). Duhovnost 4.0 je pogoj za razvoj družbe v družbo 5.0. Ker so za vsak prehod med sistemi potrebne subverzivne, prebojne inovacije, se vprašamo, na katerem področju bo zgostitev inovacij pri prehodu v Družbo 5.0 in odgovor je jasen:

inovacije na področju duhovnosti!

Človeštvo je pred izzivom, da prehode usmerja sočasno in sinhrono na vseh področjih; proizvodnje in tehnološkega razvoja, etike, družbenih sprememb in duhovnosti.

Analogno smo razvili razvojne zamahe / generacije duhovnosti. Duhovnost 4.0 lahko opredelimo kot razvojno fazo po večidel neznanih kozmoloških strukturah duhovnosti do srednjega neolitika, torej v časih polne spojenosti človeka z naravo (duhovnost 1.0, ki je bila večinsko intuitivna), prek šamanskega tipa totemistične in animistične duhovnosti in tradicionalnih religijskih sistemov kot so vedski, brahmanizem, jainizem in budizem (duhovnosti 2.0) in obdobja teističnih religioznih koncepcij, s prevladujočimi monoteizmi (duhovnost 3.0), da bi naposled prešli v transversalno integracijo introspektivnih šol s klasičnimi vedami v koncept duhovnosti 4.0, ki sloni na načelu zrenja, introspekcije in ustvarjalnosti kot srža duhovnosti, načela epigeneze, ekspresivnosti. Ustvarjalnosti!

16/Koncept Society 5.0 je bil prvič predstavljen na 5th Science and Technology Basic Plan as a future society that Japan should aspire to, kot »A human-centred society that balances economic advancement with the resolution of social problems by a system that highly integrates cyberspace and physical space«.

Naša skupna ambicija bi morala biti, da se ponovno združi najboljše gradnike vseh generacij duhovnosti 1.0 – do 3.0 in opusti tiste, ki so plod izmislekov, manipulacij, ali pa niso več relevantni ali pa so celo etično povsem nevzdržni (žrtvovanja, ipd.). Obenem je ambicija ponovno povezati duhovnost, upravljanje, izobraževanje, standarde proizvodnje in potrošnje in s tem vse vidike trajnostnega razvoja. Tradicijske šole modrosti morajo zato vstopiti v sisteme multilateralnega upravljanja in voditi proces oblikovanja nove generacije etičnih standardov ter opustiti antropocentrični pristop. Kot bi dejala Lynn Townsend White »Več znanosti in več tehnologije nas ne bo potegnilo iz sedanje okolijske krize dokler ne najdemo nove religije ali pa premislimo naših starih«¹⁷ ali pa sklicujoč se na Jacquesa Derridaja, ki vidi v radikalnem gostoljubju do vseh bitij etično limito, regulativno idejo, ki mora usmerjati naše moralne naravnosti.

Drznimo si torej odgovoriti na vprašanje, kaj razumemo kot avtentično domorodno duhovnost! Sledili bomo Linhartovi misli, da je to zgodovina Slovanov, in izhajali iz ključnih korenov besed, s katerimi imamo pri razmišljanju o duhovnosti opravka. Pri tej zagati nas je odrešeniško navdahnil dr. Zmago Šmitek s svojim zadnjim delom, ki ga je založniku predal tik predno je prišel njegov čas za odhod onkraj meje tosvetnega življenja. Šmitek v Šelestu divjine, na svoj način nakazuje prehode med generacijami duhovnosti prav skozi različna pojmovanja divjine in s tem sprememb »konotacij divjine s postopnim naselitvenim in ekonomskim preusmerjanjem človeka v druga življenjska okolja«. Šmitek iz etimoloških osnov besede 'divjina' iz indoevropskega korena *diuo* ter praslovanskega in starocerkvenoslovanskega *divъ*, kar je pomenilo »nekaj bleščečega, nebeškega ali božanskega (tako kot latinski *deus*, sanskrtski *deva* in avestovski *daeva*)« ponuja dve razlagi. Prvo, da je bila narava nekaj svetega že sama po sebi in drugo, da je bila sveta zato, ker jo je ustvarilo božansko bitje. Šmitek nato besedo 'duhovnost' omenja v pridevniški obliki s 16 različnimi pojmi, nikoli pa je ne uporabi v samostalniški obliki. To nam mora dati misliti, saj je avtor s to svojo naravnostjo vnesel pomembno dinamiko k našemu premišljevanju o duhovnosti. Je hotel povedati, da je duhovnost tok in ne stanje? Da duhovnosti ne moremo strpati v sistemizacijo, tipologijo, kaj šele dogmam podobno strukturo kot je to zapisal Mircea Eliade,

---

17/V eseju *The Historical Roots of Our Ecological Crisis*, *The Journal of Science*, 1967.

ko se je nato raje zatekel k raziskovanju hierofanij¹⁸? Prav zato institucionalizacija duhovnosti sami kvaliteti stanja duha in duhovnosti ni prinesla nič dobrega. Zato bomo v nadaljevanju raje govorili o generacijah duhovnosti. Šmitek nam je pomagal razumeti, da je duhovnost spremenljivka, podvržena tako osebnim kot kolektivnim evolucijam in involucijam ... da je pridevnik in ne samostalnik.

Tule so Šmitkovi pridevniški spremljevalci duhovnosti, ki kažejo, da je duhovnost potrebno obravnavati dinamično in ne dogmatsko: duhovne vrednote, duhovni ideal, duhovni potencial, duhovni smisel, duhovno potovanje, duhovna bitja, duhovne sile, duhovno zlo, duhovni posrednik, duhovni pomočnik, duhovna videnja, duhovne resničnosti, duhovna kultura, duhovno ozračje, duhovna preobrazba, duhovna bramba.

Šmitek se posebej poglobljeno ukvarja z duhovnimi praksami duhovnega potovanja in spremenjenimi stanji zavesti, pri čemer mentalne imagerije šamanskih izven telesnih potovanj primerja tudi s predstavami o slovenskih kresnikih in vedomcih kjer se med drugim sklicuje na srednjeveške zapise o kraških Benandantih. To kaže na veliko Šmitkovo naklonjenost do najbolj subtilnih značilnosti duhovnosti, do pretanjnih doživljanj introspekcije in transcendence med sferami zavedanja in mobilnosti med svetovi obstoja.

Šmitkovo delo je velika spodbuda in predstavlja zavezo, da smo z razpravo o evoluciji duhovnosti nadaljevali. Za vodilo smo izbrali izgubljeno vez med človeškim ustvarjanjem, delovanjem in duhovnostjo. Grobo rečeno: med proizvodnjo in duhovnostjo. Za grobo ozemljitev diskurza smo izbrali trendno, robustno klasifikacijo industrijskih evolucij, ki promovirajo današnjo transformacijo produktivnosti v t.i. koncept Industrije 4.0. Tej ob bok smo postavili podobno poenostavljeno klasifikacijo generacij duhovnosti. S tem vračamo v življenje nedeljivo povezavo med delom in duhom, med ustvarjanjem in duhovnostjo, med produktivnostjo in etiko. Med končnostjo in neskončnostjo, subjektivnim in objektivnim, singularnimi in univerzalnim. Med konsumacijo in kontemplacijo. Ko je bila namreč ta vez prekinjena se je za dve tisočletji razpasla plenilska kultura, ki svet obvladuje še danes. Generacijo duhovnosti, ki je dopustila metastazo plenilstva označujemo kot

---

18/Eliade, 1958. V Uvodu k Patterns in comparative religion Eliade zapiše: »... kar me najbolj zanima, je labirint kompleksnosti elementov, ki se ne prilegajo nobeni formuli ali definiciji.«

generacijo duhovnosti 3.0, ki jo v institucionalnem smislu predstavljajo nekateri religijski sistemi.

Prav recentne raziskave na Blejskem otoku in okolici potrjujejo nedeljivost povezave med delom, ustvarjanjem, bivanjem, predniki in naravo skozi načrtovanje razmerij v prostoru, ki si ga je nekoč človek izbral v rabo. To se kaže v ideogramih mitične pokrajine, ki ne povezujejo samo ključnih elementov stvarstva (zemlja, ogenj, voda) temveč tudi dinamično os nehanja: življenje, ustvarjanje ter smrt in počitek. Nav-dih in od-dih.

Skupaj s prehodom v Industrijo 4.0 človeštvo prehaja v generacijo duhovnost 4.0 ob tem, ko mora zapustiti vse atribute plenilske kulture, prekiniti utripanje post-kolonialnih refleksov, končati kolonialno dobo in zagotoviti človeštvu poleg človekovih pravic tudi duhovno osvobajanje, vez s pri-rodno – in z makrokozmosom. Tak prehod je možen samo skozi prepoznanje in vrednotenje tradicijskih duhovnih znanj in kod iz generacij Duhovnosti 1.0 in 2.0.

Kajti duhovnosti je tok in ne pojav. Je dinamičen proces in ne statičen skupek dogem.

O vplivu in učinkih kolonialne dobe tako v Sloveniji kot drugod po svetu, o dejstvu, da kolonialne prakse opuščamo šele od sredine 20. stoletja, in o vračanju tradicijskih kozmologij stare vere v javnost in v naša življenja, smo temeljito poročali v prispevkih s prvih dveh Kobariških simpozijev 2017 in 2018,¹⁹ ko smo tudi opozorili, da so naše generacije prve, ki lahko in ki so dolžne postaviti obe – medsebojno neločljivo prepleteni – temi, zaključek kolonialne dobe in vrednotenje tradicijskih znanj, visoko na seznamu prioritete družbene razprave in ob tem pospešiti nujno prenovu na področju duhovnosti.²⁰

Pojasnilo zakaj uporabljamo termin dekolonizacija v tako poudarjenih tonih.

Plenilska kolonizacijska kultura je dosegla svoj vrhunec leta 1885 s t. i. Berlinsko konferenco, kjer so se evropske kolonialne nacije združile in – najbrž samo zato, da si v kolonijah ne bi hodile po prstih – prvič postavile pravila kolonialnim osvajanjem: kodirali so termin 'učinkovita okupacija' (an. *Effective occupation*) kar naj bi bil postal kriterij, po katerem bi kolonialni osvajalci drug drugemu priznali osvojena ozemlja. Nato je ostalo kolonialno plenilstvo legalizirano do 1960, ko je OZN

19/Glej zbornike s simpozijev DSS 2017, DSS 2018 in DSS 2019.

20/Več o evoluciji duhovnosti, Duhovnosti 4.0 in prenovi razumevanja duhovnosti v Hren 2017, 2020, in 2021.

sprejela²¹ deklaracijo o pravicah in suverenosti koloniziranih ljudstev. Za Simbolni začetek globinske dekolonizacije pa lahko vzamemo šele 25. oktober 2019, ko je Avstralska vlada sprejela akt o dokončni prepovedi vzponov na sveto goro Uluru, po dolgoletnih prizadevanjih ljudstva Anangu. Podobni procesi za zaščito svetih tradicijskih staroselskih mest v prirodi potekajo po vseh kontinentih.

O dekolonizaciji torej de-iure govorimo šele dobrega pol stoletja, de facto, v smislu kulturne dekolonizacije, pa šele nekaj let. Ni torej preseñetljivo, da so evropski narodi šele v letu 2021 začeli oblikovati resnejše programe kulturne dekolonizacije. Nova nemška vlada ima vračanje umetnin, naropanih v kolonialnem času, opredeljeno celo kot prioriteto kulturne politike. Umetnine koloniziranim narodom vračajo Avstrija, Belgija, Velika Britanija, Nemčija, Nizozemska.²² Na vrhu seznamov so sakralni predmeti, oziroma hierofanije dotičnih ljudstev.

V Sloveniji – kot temeljito kolonizirani regiji – na to temo nismo stori-li še ničesar. O dekolonizaciji se šele začnemo pogovarjati in pričujoče delo je treba jemati kot prispevek k razjasnitvi ključnih pojmov v razpravi o dekolonizaciji na ozemlju naše republike.

Slovenija tako od nacij, ki so naš prostor okupirale v preteklosti, ni zahtevala vrnitve ničesar od tradicionalnih hierofanij. V ta sklop seveda ne sodi zahteva za vračilo slik, ki so jih fašisti odnesli iz Piranske cerkve in nekaj filmov naše kinoteke, ki so se znašli v Beograjskih kinotečnih arhivih. Na tem mestu govorimo o globoki kulturni dediščini. MK ali Narodni muzej ne izdelujeta popisa odnešenih ali izginulih artefaktov od Avstrije, Italije, Madžarske, Nemčije, še posebej pa ne od Vatikana; po našem vedenju doslej ni bilo nobene tovrstne terjatve. Prirodoverci smo Ministrstvu za kulturo, večim predsednikom vlad in predsedniku

---

21/General Assembly resolution 1514 (XV), 14 December 1960.

22/Primeri so bili objavljeni v slovenskih medijih

<https://www.rtvsllo.si/kultura/dediscina/avstrija-je-ubrala-prve-korake-k-vracanju-artefaktov-kolonialne-dobe/608139>

<https://www.rtvsllo.si/kultura/dediscina/belgija-bo-v-dr-kongo-koncno-vrnila-iz-ropane-artefakte-iz-casa-kolonializma/606597>

<https://www.rtvsllo.si/kultura/dediscina/dekolonizacijsko-ciscenje-cas-je-za-bolj-iskren-pogovor-o-poreklu-umetnin/538846>

<https://www.rtvsllo.si/kultura/drugo/nacrti-nove-nemske-ministrice-za-kulturo-dekolonizacija-muzejev-in-vec-denarja-za-umetnost/608331>

<https://glasstire.com/2020/12/28/restitution-repatriation-and-decolonization-whats-next-for-brutish-museums/>

Pahorju večkrat pisno predlagali, da Republika Slovenija od Vatikana zahteva odprtje arhivov, povezanih s pokristjanjevanjem na Slovenskem (UPASANA 2014, 2015).

O kulturni dekolonizaciji govorimo, ker je za izvajanje nove generacije sprave med ključnimi gradniki. Tudi zakonca Hribar v (Hribar 2021) o posledicah spremembe koncepta (ki zdaj tudi po njunem seže do procesa pokristjanjevanja), sprave na izvajanje pravih dejanj ne govorita.

A celovita dekolonizacija z duhovno osvoboditvijo je med pogoji za prehod družbene produkcije v Industrijo 5.0 in družbe v koncept Družbe 5.0, kar je v širši javnosti predmet dovolj uveljavljene, široke in trendne razprave, ki pa v resnici preprosto pomeni poroko med etiko in ustvarjanjem, med etiko in trošenjem, med vrednotami in razvojem, kar narekuje trajnostno (z vidika družbene enakopravnosti, okoljske vzdržnosti in gospodarske produktivnosti) proizvodnjo z upoštevanjem krožnega gospodarstva, varčnosti, regionalne samozadostnosti idr. Vse naštetu pa so lastnosti vrednostnih sistemov tradicijskih družb. V družbi 5.0 je DUHOVNOST sopomenka za USTVARJANJE, in USTVARJANJE sopomenka za TRAJNOSTNO, CELOSTNO PODJETNOST. Ustvarjalnost je zadnji od petih pečatov, s katerimi se odpirajo vrata v družbo 5.0.

Tako je ambicija, da ob predmetnem muzeju smelo spregovorimo o konceptih duhovnosti, razumljiva.

Način, kako bomo ravnali z Blejskim otokom in obravnavanim predmetnim muzejem je test, koliko smo zreli za pravočasen prehod v družbo 5.0, v katero se ne da vstopiti brez pečatov etičnosti, varčnosti, vzdržnosti, čezvrstne solidarnosti in dekoloniziranosti – torej doživetja scela samostojne, duhovno osvobodjene in suverene družbe.

Blejski otok je kot emblem slovenske turistične ponudbe in nasploh promocije države lahko ne le lakmusov papir, temveč svetilnik duhovne osvoboditve, ki je – kot smo pokazali – pogoj za sprostitev polnih ustvarjalnih potencialov družbe.

Vendar bo to možno samo pri pogoju, da bodo bodoči nosilci funkcij v državi obrzdali kolonialni refleks in poskrbeli za ustavno delovanje države. Kot bo razvidno iz pričujoče kronike so namreč prav nosilci funkcij zavestno in brezvestno dopuščali okoriščanje centrov moči, ki so zadnji zdihljaji fevdalnega in kolonialnega reda.

Predno pa bomo z bralci sopli skoz duhamorno kroniko, bomo dih še nekaj strani zadržali pri duhu.

Šele s pozornim razumevanjem klenih slovenskih kozmoloških besed kot so čar, dev, dih, duh, duhati, arham, hram, svet, vest, up, upati, upasati, pasati, vraja, vraža, vragman, vzduh, zrak, v-eter idr., slovenska beseda 'duhovnost' dobiva svoj globoki smisel.²³

Če je Blejski otok sam po sebi en od vidnejših simbolov slovenske duhovnosti, potem mora v predmetni muzejski zbirki razlaga ključnih kozmoloških slovenskih besed najti svoje mesto. Ko se bomo na ta način udomačili s klenimi izvornimi slovenskimi duhovnimi besedami, se bomo šele lahko prav posvetili duhu in pozabili bomo lahko na vero, dogme in religije. Naš cilj je vendarle vedeti in razumeti.

Duhovnost nam bo pomenila sposobnost človeka za širjenje²⁴ zavedanja.²⁵ Če je razum človeška kapaciteta za procesiranje informacij in če je intelekt človeška kapaciteta za sklepanje in odločanje (kognicijo), potem je duhovnost človeška kapaciteta za širjenje zavedanja in iskanje ustvarjalnih rešitev nad območjem gole kognicije. Duhovnost tako vključuje kognitivne kapacitete (inteligenco), emocionalno inteligenco, intuicijo in introspekcijo ter imaginacijo. Duhovnost zaradi narave v-diha predpostavlja integracijo informacij neposredni iz okolja (žarčenje v spodnjem zraku), neposredno iz vzdušja (entitete v srednjem vzduhu) in univerzalne informacije v sferi etra. Kot tako duhovnost predstavljamo kot ključno domeno za ustvarjalno sožitje med posamezniki in med kulturami (razumljeno ne-antropocentrično, torej čezvrstno, kot kulture vseh živih in neživih oblik), torej, kot ključni dejavnik za kvaliteto odnosov roda do narode. Tudi tu je Linhart (1788, 72), opozoril na prelomno točko, ki jo je povzročilo pokristjanjevanja in uveljavljanja misijonarstva: »Naravi ljudje niso pripisovali nobene moči več ... čakali so na nadnaravne pojave, molitev, jok in post je zdaj postalo njihovo orožje ...« Tako jedrnato je Linhart opisal nasilno pahnjenost koloniziranih prebivalcev iz njihovega stanja – po naši klasifikaciji – duhovnosti 2.0 v generacijo dogmatske religijske duhovnosti 3.0.

V literaturi se ta zdrs običajno omenja kot 'padec človeštva', ali izgon iz raja, iz divjine, iz prostorov svetega. In ko človek pade, začne razmišljati

23/Posamezne besede so podrobneje razčlenjene v npr. Hren 2017, 2020, in 2021.

24/Širjenje v smislu večanja toka.

25/Dr. Gulab Kothari (Kothari, 2015) razlaga Vedske osnove take zmožnosti, ki je lastna vsakemu posamezniku in pri tem uvaja komponento duhovnosti »adhyatma« v povezavi z načelom Adhidevic, ki predpostavlja odnos do duhovne avtoritete avtoritete na popolnoma svobodni osnovi, torej polni avtonomiji posameznika.

o ponovni povezanosti – re-ligare. Ker so ljudje ločeni od narave, postanejo duhovni sistemi izumetničeni, dogmatski, odtujeni, surrealistični in v očeh 'drugega' praviloma tragikomični. Človek tava in išče izgubljeno povezavo z rodom in s naravo. A dogme so učinkovit ščit pred prostostjo duha, ki je med pečati za vstop v duhovnost 4.0 in družbo 5.0.

Šele, ko razumemo razsežnost posledic izgubljene duhovnosti, razumemo vrednost in bogastvo izročila, kakršnega ponuja (tudi) zgodba o Blejskem otoku. Izročila o izvirni duhovnosti postajajo gravitacijski center hiper-kompleksnega pogojevanja miru, pravičnosti in trajnostnega razvoja človeštva, osrednji dejavnik za obstoj in prihodnost civilizacije. Pri tem ne gre drugače, kot da razumevanje duhovnosti gradimo iz fragmentov njenih konstitutivnih gradnikov, ki so nam ostali do današnjice iz »zlate dobe« duhovnosti kot jo zaznamo v časih templjev, prvotnih akademij znanja, Pitagore, Bude ... Mahavirja in takrat še večinoma neomadeževanih kozmologij po vseh kontinentih – duhovnosti, ki je slonela na introspekciji (zrenju, zaznavnosti), neposrednem prenosu znanja in znanosti o življenju in – kot bi rekel Šmitek na duhovnih potovanjih. Ne na dogmah, kratka. V bazenu reke Ind se tačas bohotijo Vedske šole, v Sredozemlju šole misterijev, ki skrbijo za ohranjanje interpretativnega okvira, poučevanje generacij in nadaljevanje raziskovanja. Vzpostavijo se knjižnice in šole misterijev, stare šole modrosti. Dva dogodka lahko vzamemo kot simbolna začetka konca generacije Duhovnosti 2.0 in sicer rojstvo Aleksandra Makedonskega (20.julij 356 PNŠ) in domnevno sočasni Herostratov požig Artemidinega templja v Efezeusu. Smrt Juliana (363 NŠŠ) lahko vzamemo kot simbolno točko zaključka usihanja Duhovnosti 2.0. Julianova zgodba je indikativna, začeni z dobo odraščanja, ko je imel poganskega učitelja Mardoniusa in je nemara prav zato vztrajal pri obuditvi šol misterijev, ki so po njegovi smrti začele trnovo tisočletno pot preživetja skoz heretična in prikrita gnostična gibanja, katerih odmeve smo na našem ozemlju doživeli skoz prisotnost Bogomilov, kultov Belina, Pehte in številnih drugih, ki jih lahko raziskujemo in razumemo šele z uveljavitvijo informacijske družbe in dostopom do vseh virov informacij od vsepovsod. Slednje je bil dokončen pečat za vstop v Duhovnost 4.0. Z interdisciplinarnim raziskovanjem prvin preteklih generacij duhovnosti se vračamo v izvirno razumevanje duhovnosti. Ta proces pa predpostavlja prostost duha in neprestano inoviranje novih praktik duhovnosti, ter s tem samodejno tudi odrekanje dogmam.

Zato se kaže pot, ki se je sama od sebe oblikovala v Sloveniji v minulih letih – s širokim in tvornim sodelovanjem profesionalnih akademskih raziskovalcev, akademije znanosti in umetnosti, amaterskih in (pol) amaterskih raziskovalcev in njihovih interesnih združenj, ki z lastno podjetniško ambicijo in lastnim sofinanciranjem, ki omogoča neodvisno raziskovanje, ustvarjajo tisto, čemur politiki v trendnem žargonu sicer radi pravijo *peterna vijačnica inoviranja*. Ko govorimo o novi generaciji duhovnosti gre za inoviranje. Nihče ne goji predstav, da je moč starodavna načela, ki so gradila duhovnost naših prednikov, prenesti v sedanjost. To ni možno ne teoretično, še manj pa v dejanskem življenju. Generacije, ki prihajajo, črpajo svoje uvide, znanje in predstave o svetu iz raznolikih globalnih virov, percepcija sveta se v umovih ljudi odvija povsem drugače kot nekoč.

Iz objavljenih del lahko zaključimo, da so za proces duhovnega osvobajanja številne slovenske pokrajine v različnih časih pustile pomemben pečat in tako ena za drugo odigrale pomembno vlogo. To bi morala odražati tudi predmetna muzejska postavitev na Blejskem otoku; Bled z okolico je med ključnimi referenčnimi točkami duhovnega osvobajanja, saj nastopi pri vrsti avtorjev, ki so o slovenski duhovnosti pisali med prvimi (na primer Anton Tomaž Linhart, France Prešeren), med zadnjimi pa so avtorji, ki so območju Bleda in okolice opisali tudi najbolj poglobljeno, sistematično in celovito. Tako se lahko naslonimo na veliko delo ddr. Andreja Pleterskega, ki je raziskal in opisal kulturni genom kot prostor z ideogrami mitične zgodbe, (Pleterski, 2014). V zadnjem delu (Pleterski 2020) pa je jedrnato povzel metodo prepoznave ideogramov mitske zgodbe, ki se po njem v krajini pokaže kot prostorski ideogram, kot '... zapis mitične zgodbe, natančneje: njene strukture ali strukture njenega dela'.

Ko trdimo, da igrajo ideogrami okolice Blejskega otoka emblematsko vlogo za duhovno osamosvajanje, in da duhovnost igra osrednjo vlogo pri nadaljnjem razvoju civilizacije, se pomen zasnove programa aktivnosti na Blejskem otoku pokaže v še močnejši luči, ki bi morala narekovati najvišje ambicije.

Ne gre torej samo za pravna vprašanja lastništva nad neko otoško kolonijo in za problematiziranje pravice RKC, da uveljavlja s fevdalno ureditvijo podeljeno fevdno pravico kot lastniško pravico, kar je bil predmet razprav ob Sporazumu 2008.

*Gre za bistveno usodnejša vprašanja razumevanja naše
duhovne samobitnosti, naših najglobljih, arhetipskih potencialov,
zapisanih v kulturnem genomu.*

Načrtovana muzejska zbirka na Blejskem otoku je prvi poizkus, da bi Slovenija na enem mestu pridobila, v smiselni zgodbi sestavila in pokazala nabor svojih – skozi zgodovino najpomembnejših – simbolov in dokumentov. Na ta način bi izrazila tudi svoj spoštljiv odnos do prednikov, do svoje kulture, domovine, roda, prirode in nenazadnje, do države. Ta odnos danes prezirljivo kažemo tudi s tem, da predmetne zbirke še vedno nimamo, predvsem pa s tem, kako smo se in se lotevamo priprav na postavitve zbirke. Spomnimo samo na naše dolgotrajno opozarjanje, da največji prostor za kulturno dediščino in sodobno ustvarjalnost v državi, kulturni center Metelkova, po 30 letih še vedno nima ne imena, ne spletne strani, ne oznak v mestu in ne svoje podobe. To so resnični pokazatelji našega skupinskega odnosa do kulture.

Za primerjavo ambicije, ki bi si jo zaslužila predmetna zbirka, si lahko na kratko pogledamo zgodbo o postavljanju spomenika Francetu Prešernu v Ljubljani.

Spomnimo. Leta 1836 je France Prešeren spisal Krst pri Savici; in relativno kmalu po tem, mu leta 1905, v Ljubljani že postavijo spomenik. Ivan Tavčar v svojem otvoritvenem govoru pred množico, ki je napolnila trge in ulice okoli Ljubljanskega Tromostovja izjavi zgodovinsko misel: »Prešernovo delo je ekvivalent vsakemu evangeliju«.

Prešernov spomenik in plastiko na desni – pri-rečni – strani kipa, ki na osrednjem trgu slovenske prestolnice kodira staroverskega svečenika Staroslava, ter Tavčarjev govor ob otvoritvi spomenika, jemljemo kot celovito sporočilo in ga interpretiramo kot povezano nit, oziroma stebel staroverske tradicije! Prešernov spomenik ni mogel biti zasnovan tak kot je po naključju, pri premisleku je sodelovala paleta razumnikov od Fabianija, Plečnika, Zajca, do Tavčarja in župana Hribarja. Zasnova spomenika je bila izbrana na natečaju na katerega je prispelo sedem predlogov – izbrali so predlog kiparja Ivana Zajca, kip Franceta Prešerna obkroženega s Staroslavom, nimfami in golo muzo!!! Ne naključno! Izbrani kipar je dobil na voljo prestiži atelje na Dunaju in najboljše Evropske mentorje, ki so izdelavo nadzorovali.

V Ljubljanskem mestnem arhivu se nahaja zajetna količina dokumentacije o načrtovanju in izvedbi Prešernovega spomina. Način, na kakršnega se je župan Hribar lotil naloge, kaže na izjemen, res izjemen pomen, ki so ga tedanji liberalni razumniki dajali opusu Franceta Prešerna. Do danes jim – na področju kulturne politike z vidika ambicije, doslednosti in hitrosti izvedbe, nihče ni prišel niti približno blizu. Tej ambiciji želimo slediti pri koncipiranju muzeja na Blejskem otoku.

A Prešernov spomenik odpira kopico vprašanj. Koliko je umetnik Ivan Zajec poznal predkrščansko dediščino in koliko so mu svetovali mentorji? Kateri med njimi so bili neposredni prenašalci stare vere?

»Komur so (Prešernova dela, op. a.) prešinila dušo, občuti njihovo moč, kakor moč evangelija, moč, ki bode v Slovencih ravno toliko časa plamtela, kakor moč vsakega drugega evangelija.«

Ivan Tavčar s temi besedami, ki jih je spregovoril ob otvoritvi Prešernovega spomenika (1905) ne pušča dvoma. Prešernov opus je alternativa drugim evangelijem. Prešeren je evangelist (oznanjevalec) stare vere, njegov spomenik pa v resnici spomenik Staroslavu, zadnjemu skrbniku staroslovanskega svetega Hrama.

In postavitev spomenika je samo po sebi dejanje oznanjenja, evangelizacije. Kultni Tročan se ponovi na spomeniku najmanj štirikrat: Arhitekt Fabiani zasnuje trojni podstavek kipu, umetnik Zajc kompozicijo stavi v trojstvu MUZA – NIMFE – STAROSLAV-svečenik s palico in s kačjo glavo v roki. Kasneje neznani ljubitelj naravoverske simbolike domisli še tročan belih brez ob spomeniku. Je Prešeren poznal Libreto BELINA – dejstvo, da se ponovijo nimfe, in veslanje skoz neurje (iz pesmi Ribič in iz libreto Opere Belin), je pomenljivo.

Pokukajmo k avtorjem, ki so poskrbeli za trajen spomin na božanstvo Belina.

*Tebe mi molemo,
Tebe mi hvalemo,
Belin ! na pomoč perteci ti nam.*

Belinu je po besedah raziskovalca Milka Bizjaka posvečena prva opera napisana v slovenskem jeziku in izvira iz časa narodnostnega prebujanja,

ki je vzcvetelo v zadnji četrtini 18. stoletja. Po libretu Antona Feliksa Deva, ki se je ohranil v natisu iz leta 1780 v almanahu Pisanice, naj bi jo uglasbil kamniški skladatelj Jakob Frančišek Zupan. Alegorično sporočilo opere je naravnano proti tuji nadoblasti in poveljuje slovenstvo. Tri nimfe rodnosti (Ceres, Pomona in Flora) v prisposodbi slovenskega naroda, častijo Belina (staroslovanski bog svetlobe – sonca) in se postavijo po robu »trinogu« Burji (negativni lik v prisposodbi nadoblastnika), ki si jih hoče pokoriti ... Deželna oblast Zupanu kmalu za tem prepove opravljati poklic učitelja, nato mu skrivnostno pogori hiša – njegova dela pa se izgubijo in zapis opere Belin je odkrit po naključju leta 2008 – blizu Kranjske gore, blizu enega izmed številnih slovenskih vodonosnikov, ki nosijo ime Belca/Bela.

S temi primeri želimo pokazati, kako so razumniki v 19. stoletju vrednotili pomen predkrščanskih izročil in jih tudi postavili na vidno mesto, medtem, ko bo pričujoča kronika pokazala, da so danes tako stroka kot pristojne inštitucije ob načrtovanju predmetnega muzeja na Blejskem otoku daleč od domoljubne ambicije izpred stoletja. Tako eksperti kot inštitucije kršijo tako odlok o varstvu otoka kot državnega spomenika, ki ga je sprejela Vlada, kot Sporazum in Protokol, ki ju je vlada RS podpisala z RKC v zvezi z uporabo Blejskega otoka. Slednji dokumenti, ki jih v nadaljevanju členimo podrobneje, predstavljajo skupaj z Ustavo RS in posebej z načelom o ločenosti države in verskih skupnosti²⁶ osnovo naših prizadevanj, na kar smo se v dolgoletnih prizadevanjih dosledno sklicevali in videli bomo, da je našim stališčem od vseh institucij najpogornejše prisluhnila samo Varuhinja človekovih pravic, ki se je z večino naših ugotovitev v pisnem mnenju tudi strinjala. Namreč, da morajo pri programu, kakršen je predmetni muzej, enakopravno sodelovati zainteresirane javnosti, da gre pri tem za eminentno javno zadevo, in da je po mnenju varuhinje pri ravnanju NMS in MK šlo za diskriminatorno, torej protizakonito in neustavno ravnanje. Taka dejanja pa so kazniva in pregonljiva po Kazenskem zakoniku.

V drugem poglavju povzamemo zgodovinska dejstva, hipoteze, legende in hierofanije Blejskega otoka in se naslonimo predvsem na vire ZRC SAZU, posebej na raziskovalni opus ddr. Andreja Pleterskega, doktorja arheologije, zgodovine in etnologije, na katerega se bomo

---

26/Načelo iz prvega odstavka 7. člena Ustave po USRS vsebuje versko oziroma nazorsko nevtralnost države, s čimer država zagotoviti resnično svobodo vesti in enakost posameznikov kot orodja za zagotavljanje človekove pravice iz 41. člena Ustave.

izdatno sklicevali v nadaljevanju, saj nam pomaga prebroditi globoko strugo med našim izhodiščnim vprašanjem, kaj so gradniki avtentične slovenske duhovnosti, in vprašanjem, koliko smo Slovenci duhovno osvobojeni in suvereni. Pleterski je svoje metodološke predpostavke za razumevanje mitske zgodbe preizkusil prav na mitski pokrajini Blejskega otoka in širše okolice. Ker je ddr. Pleterski svoje delo opravil tako temeljito in dosledno, nam je delo olajšano, in bralca lahko – s poklonom akademiku – napotimo neposredno k branju njegovih del. Posebej je za naše razmišljanje o naslovni dilemi o Blejskem otoku kot Podob@a kolonije nasproti Podob@a raja, slikovita zgotitev dolgoletnega raziskovalnega dela ddr. Pleterskega objavljena v zborniku s poročili o izkopavanjih na Blejskem otoku (Štular, Pleterski, 2020). Avtor svoje delo z zanj značilno duhovitostjo označi takole: **»Odkritje potrjuje obstoj mitične pokrajine s pravili urejanja prostora, ki smo jih v blejskem primeru dovolj dobro razumeli. To nikakor ne pomeni, da bo mogoče kjer koli na soroden način odkriti nova arheološka najdišča in povezave v mitični pokrajini. Vsak prostor ima svoje rešitve in zahteva podrobno poznavanje. Bližnjic ni. Dokazali pa smo, da pot obstaja.«** Pleterski tako stopi ob bok misli Dostojevskega, ki v romanu Besi prek osrednjega lika Šatova bralcem sporoča, da morajo biti vere (verjetja, pravila, red, urejenost) edinstveno prilagojene življenjskemu okolju, ki narekuje inovativne, »svoje rešitve«.

Takole prek Šatova to pravilo razloži Dostojevski: *»namen vsega ljudskega gibanja, v vsakem narodu in ob vsakem času njegovega razvoja, je edinole iskanje boga, svojega boga, popolnoma svojega; in vera vanj kot edinega pravega boga. Bog je sintetična osebnost vsakega naroda, če ga vzamemo od začetka do konca ... Še nikoli se ni zgodilo, da bi vsi ali vsaj večinoma vsi narodi imeli enega samega skupnega boga, vselej in vsak narod je namreč imel svojega. To je znamenje zničenja narodnosti, kadar začno bogovi postajati skupni«.* Če besedo bog zamenjamo s slovansko besedno zvezo 'svet prav', potem vemo o čem govorimo. Govorimo o dinamični, razvijajoči se urejenosti odnosov med rodod in pri-rodod. To pa spominja na meni najljubšo dobro staro pacifistično definicijo miru: Mir pomeni umirjeno dinamiko reda!

Zanikanje lastnega narodnega zgodovinskega razumevanja in urejanja sveta (prostora), obenem torej pomeni zničenje narodnosti. Z razumevanjem prostorskih ideogramov mitične zgodbe, pa lahko razumemo,

zakaj prav Blejski in Bohinjski kot skozi čas odseva tako močan klic k premisleku o slovenski duhovnosti, slovenski božjeglavosti, kot 'sintetični osebnosti naroda', da se je tako v času pomladi narodov, romantike in razsvetljenja, v času med obema svetovnima vojnama in zdaj, v današnjem času potrebe po premisleku identitet v globaliziranem svetu, prav Blejski otok ponovno pojavlja v ospredju razprave.

Podoba raja, kot se prikazuje v zadnjih scenarijih predmetne muzejske postavitve, bi bila – kot smo razložili zgoraj – prispevek k 'zničenju naroda'.

Povzemimo hipoteze ddr. Pleterskega. Človek je že v davnih časih instrumentaliziral pokrajino tako, da je funkcije v njej programiral skladno z mitično zgodbo, ki pripoveduje zakonitosti letnih časov skozi »zgodbo v kateri so povezana spoznanja ljudi o delovanju sveta«. Tako pokrajino Pleterski imenuje mitična pokrajina, ki lahko postane tudi oder obreda, če le mitska zgodba s ponavljanjem preide v obredna dejanja. Pleterski tudi podrobno razloži, da so ljudje s tovrstnim urejanjem prostora verjeli, da z obredno močjo (magijo) lahko vplivajo na sile narave in na dogajanja v svetu. Z urejanjem prostora so tako nastali prostorski ideogrami, matematično urejene strukture, katerih urejenost se skozi novejšo raziskavo kaže kot starodavno pravilo, ki je preživelo skozi čas. Z urejenimi prostorskimi ideogrami so se po hipotezi Pleterskega, ljudstva bolj smelo soočala s kaotičnimi spremembami, ki so jim grozile. Ddr. Pleterski svoje primerjalne analize arheoloških najdb in astroarheoloških izračunov preveri na več lokacijah v srednji Evropi in na Balkanu, sproti primerja z novejšimi etnološkimi pričevanji o preživetju staroverskih duhovnih izročil v Sloveniji ali kot pravi sam, nasloni na: »obširno analizo mitične pokrajine kot izdelka človekovega razumevanja sveta (Pleterski 2014), na zgoščen opis sestavin mitične pokrajine (Pleterski 2018) in na izročilo posoških starovercev (Medvešček 2015). Napovedni model je Pleterski najprej preizkusil pri iskanju manjkajočega grobišča v vasi Bodešče pri Bledu kar kratko opišemo v nadaljevanju. Obe metodi (analiza arheoloških najdb in sodobna etnološka pričevanja) pa se ujameta v uporabi tročana, na katerem temelji sveta geometrija, mitska zgodba in posledično panteon.

Na primeru Bodešče Pleterski slikovito zapiše »Opisana smer potrjuje, da je Bodeša prišel iz vasi, kjer so danes Spodnje Bodešče. Novi dom je navezal na grob prednika v rodni vasi in na točko vrnitve na kresišču na Višelnici. Hkrati se mu je posrečilo še več odličnih prostorskih povezav. Razdalja od

Došče do Bodeševe (sedaj Marofarjeve hiše) se izide pri 450 m, kar je 3 x 150 m, kar pomeni tudi ritem tretje in pete moči. Pravokotnica na to točko pa po 100 korakih ali 150 m seže do nekdanje ledeniške gomile na Dlescu. Tam je Bodeša zastavil novo grobišče in tam so ga pokopali.«

Trojnost, ki ga sestavljajo predniki, sedanje nehanje in večnost (spodnji, srednji in gornji svet ali ponekod uporabljeno tudi NAV-JAV-PRAV kot tri ravni stvarstva) in ki ga ponazarjajo grobišče, dom in svetišče, se v elementih čaščenja kaže prek hierofanij izvira, ognjišča in kamna/označevalca, ki obenem predstavljajo gradnike stvarstva – voda, ogenj in zemlja. V slovenskem jeziku so se pomensko ohranili koreni vseh treh svetov v različnih izpeljankah. Pridevniška raba besede *prav* označuje skladnost z zakoni (pisanimi in nepisanimi), samostalniška raba označuje PRAVO kot akademsko področje in kot segment družbenega organiziranosti, ki ureja razmerja v družbi. NAVje uporabljamo kot sinonim za mesta, kjer so pokopani predniki. Koren JAV pa je v več pomenih povezan s svetom, ki ga živimo, s svetom, kjer jav-kamo, se jav-ljamo (odzivamo), živimo jav-no življenje.

Zato je v igri kot simbol prirode trikotnik, tročan ali trojnik, ki ga je za razumevanje hierofanij Blejskega otoka na tem mestu smiselno podrobneje razložiti.

Tročan vsebuje: ogenj, vodo in zemljo v enem. Kot celota je tročan življenjska sila, ki prežema vse. Tudi sodobni prirodoverci²⁷ utrjujemo kozmologijo trojne enovitosti na primer v povezovanju treh vrhov, treh dreves ali treh različnih stvari, kot na primer vodni izvir, drevo in gora.²⁸ V tročanu spodbujamo sile, ki potekajo od ene do druge točke in blagodejno vplivajo na človeka, živali in rastline, torej na ljudi in naravo samo. Za naše prednike je veljalo prepričanje, da dokler so te sile uravnotežene, vlada življenje. Ko se ravnotežje podre, nastopi smrt. Z uravnoteževanjem prispevamo energijo k ohranjanju življenja.

Pleterski navaja Medveščkovo²⁹ pričevanje o tročanu »Ko so se odločili, da bodo postavili hišo, kaščo in hlev, so najprej poiskali tri kamne.

27/Podrobneje npr v Hren in Kopač, 2021.

28/Postavitev Prešernovega spomenika v Ljubljani je lep primer uporabe tročanske strukture; tronojski podstavek je nato nadgrajen s tročanom lipa-muza-pesnik in trojno upodobitev bitij pete dimenzije. Muza s tremi prsti desnice prizemljuje energijo življenjske vitalnosti, ki skoz Ljubljano teče z reko, kar simbolizira razprta dlan levice z lovorjevo vejico. Naknadno so premišljeno zasadili ob spomeniki troje brez.

29/Medvešček, 2 2015.

Dva so uporabili za temelj, tretjega pa so imeli za binkl [nemško »Winkel«, kot – torej kamen, ki je označeval kot] – varuha, ki so ga varovali kot skrivnost, saj je zanj vedel le gospodar – graditelj, ki je na smrtni postelji povedal bodočemu gospodarju, kje je. Tročan je bil vedno v znamenju ognja (sonca), vode in zemlje«.

Zgornjemu svetu pripada ogenj-sonce, zemlja pripada srednjemu, voda pa spodnjemu svetu. Zračnost preveva vse svetove, zato imamo v slovenskem jeziku zraku dve sopomenki – vzduh in v-eter.

V panteonu božanstev se število tri pokaže kot božanstvo Triglav, ki obvladuje vse tri svetove.

Načelo trojstva predpostavlja, da je tako kot zgoraj, tudi spodaj, tako kot v vsemirju, tudi v telesu, tako kot v mikro tudi v makro. S tem načelom prirodoverci razvijamo metodo zaznave in proučevanja zakonov stvarstva skoz motrenje oziroma zrenje (introspekcijo), ki je temeljna metoda prirodoverske DUHOvnosti, prezračevanja, pretočnosti VESTI, v-diha sveta PRAV, povezovanja svetov JAV in NAV.

DUH spodnjega sveta se giblje v spodnjem ZRAKU, ki žarči fizikalno merljive kvalitete (toplota, radiacija, elektromagneto sevanje). Nekateri slovanski jeziki so ohranili besedo ZRAK-a kot besedo, ki pomeni žarek. Slovenski jezik je v današnjici besedo zrak ohranil kot osrednjo besedo za označevanje vseh »zrakov«.

DUH srednjega sveta se giba v srednjem ozračju, ki ga imenujemo VZDUH, vzdušje, atmosfera. Nekateri slovanski jeziki so ohranili besedo VAZDUH kot osrednjo besedo za zrake, v slovenskem jeziku pa je sicer pravilna sopomenka vzduh pogovorno zamrla, pravilno pa se uporablja kot 'vzdušje', atmosfera.

DUH zgornjega sveta se giba v gornjem prezračanju, ki ga imenujemo V-ETER, nosilec informacij, vesti, vsega, kar je PRAV. Veter prinaša tudi mano, prano, seme življenja. Setev novega.

V kozmologiji trojstva/ tročana so naši predniki očitno zasnoval tudi mitsko pokrajino Bleda in okolice.

Na Blejskem otoku so v letih 1962–1965 raziskali grobišče in ostanke cerkvenih zidov iz srednjega veka. Celovito objavo najdišča so začeli ponovno pripravljati leta 2014 v okviru raziskovalnega projekta »Svetišča« s ciljem preveriti morebiten obstoj predkrščanskega svetišča na Blejskem otoku in prišli do zaključkov, da je bil na Blejskem otoku nadlokalen predkrščanski objekt češčenja studenec. Sodeč po primerjavah v pisnih virih, je bil studenec obkrožen z gajem ali vsaj v senci drevesa. Vegetacija na otoku

in s tem podoba otoka s kopnega je bila verjetno podobna današnji,³⁰ če odmislimo dominantno cerkev in stopnišče. S precejšnjo verjetnostjo avtorji domnevajo, da je bil ta del Blejskega otoka kraj posebnega pomena že pred 10. st., morda že v prazgodovini, ko kaže na obstoj prvih grobišča, simbolno povezanega s češčenim studencem na otoku ter tudi z osrednjim mestom sveta mrtvih v zgodnjesrednjeveški pokrajini Blejskega kota, s kresiščem na Višelnici.³¹ V prvem desetletju 11. stoletja, verjetno po formalnem prevzemu posesti s strani briksenških škofov leta 1004, je bila na otoku zgrajena lesena cerkvena, posvečena Mariji Vnebovzeti. Lokacija je bila skrbno izbrana tako, da je kar najbolje prevzela funkcijo predhodnega mesta češčenja s kamnom. Takšna izbira lokacije v ničemer ni naključna in se popolnoma ujema s tedanjim pristopom k pokristjanjevanju predkrščanskih svetih mest s studenci.

Na grobišču na Blejskem otoku so torej obstajala tri mesta, ki so jih pogrebci in drugi obiskovalci jasno prepoznavali: studenec, kamen in ognjišče. Prva os je povezovala studenec in ognjišče ter je služila kot orientacija za določanje lege in orientacije prvih grobov in temu je sledila geometrija kasnejše postavitve oltarjev cerkva.

Med hierofanijami Blejskega otoka je nemara najpomembnejša tista, ki manjka in na katero nakazuje luknja v živi skali na nekdanjem gornjem platoju otoka. Avtorji raziskav z veliko mero verjetnosti sodijo, da je luknja služila količku (gnomon) za izračun koledarja obrednega leta, saj je ob ujemanju s sveto geometrijo prostorske ureditve, ob luknji ležal označevalni zeleni kamen. Ideogram z izviro, ognjiščem in skrivnostnim zelenim kamnom je po stoletjih uporabe kasneje v zgodovini poskrbel za velika dejanja – navdihnil in dal duha Prešernovemu Krstu pri Savici, Linhartu in njegovo asociacijo glede boginje Žive kot Sh-iva, pogajalce ob snovanju Sporazuma 2008, da so tako jasno zapisali smiselno vizijo rabe stavbe Proštija in vse, ki sledimo.

Ideogram je zaznal tudi pionir naravnega zdravilstva, zdraviliškega in termalnega turizma v Sloveniji, švicarski terapevt Arnold Rikli, ki je na Bled prišel bolan sredi 19. stoletja in tam razvil evropsko središče za premagovanje bolezni in utrjevanje zdravja Naravni zdravilni zavod za t. i. helio-hidroterapijsko zdravljenje.

30/ Ta gaj je na fotografiji na platnici knjige.

31/Pleterski je otok hipotetično povezal še z dvema prostorskima točkama, Dobro goro in Gradiško. Skupaj naj bi te točke sestavljale »sveti trikotnik« z obrednim kotom 23°.

Dodatne raziskave virov o medsebojnih vplivih prebojnih razumnikov v 19. stoletju bi bile ključne za celovito razumevanje stanja prepoznavnosti načel predkrščanskih kozmologij/ duhovnosti v tem stoletju.

V tretjem poglavju obravnavamo prenos lastništva in denacionalizacija ter kratko povzamemo zgodovino lastniški razmerij in sam epilog postopka denacionalizacije. Tu smo zbrali najpomembnejše informacije in argumente, ki odpirajo vprašanja o legitimnosti in legalnosti zatrjevanja, da je Blejski otok upravičen predmet denacionalizacije, saj je bil večji del zgodovine *de facto* in *de iure* v javni oziroma državni lasti (cesarjevi ali eksplicitno državni), kot fevdna posest pa je bil sicer dan v posest posamičnim škofom, česar pa tudi po našem mnenju ne moremo jemati kot razlog za odtujevanje v trajno zasebno last sedanji zakupnici.

Ključno dejanje države je bilo sprejetje Odloka o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena, ki utemeljuje razglasitev z dejstvom, da je na otoku dediščina »več starejših svetišč«. Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena iz leta 1999 varuje Blejski otok zaradi kulturnih, arheoloških, krajinskih, umetnostno arhitekturnih, zgodovinskih in drugih izjemnih lastnosti spričo česar naj bi imel otok kot celota poseben pomen za Republiko Slovenijo. Utemeljuje, da je Blejski otok edini naravni otok v Sloveniji, poseljen že v sedmem stoletju pred našim štetjem. Sedanjo obliko so mu dali človekovi posegi, ki so oblikovali široko kamnito baročno stopnišče z ograjo in več ploščadi.

V Odloku je eksplicitno varovana sukcesija svetišč in sicer v neposrednem kontekstu vezanem na sedanjo cerkev in sicer v dikciji »baročno preoblečena Marijina cerkev, naslednica več starejših svetišč«. Spomenik torej ni zaščiten kot sekvenca več »starejših cerkva«, kot so v več dopisih zavajajoče navajali sodelavci institucij države temveč kot sekvenca več »starejših svetišč«. Morda navidez kaže, da gre za malenkost, a ker smo na veličino takih »malenkosti«, ki imajo simbolno izjemen pomen, institucije države večkrat opozorili in se pritožili, postane taka »malenkost« sčasoma kot sistemska manipulacija sama po sebi *córpus delícti*. Spomnimo, da so bili pomembni odločevalci na MK v tistem času neposredno odgovorni za pristransko prikazovanje arheoloških izkopavanj v Bohinju na kar smo odločevalce opozorili kot primer slabe prakse. V letu 2015 je bila namreč odprta razstava, ki je nosila naslov »Sv. Janez Krstnik – starodavno svetišče ob Bohinjskem jezeru, in je bila

postavljena v Muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici. Na katalogu razstave je kot odgovorna za muzeološki pregled podpisana ddr. Verena Vidrih Perko, ki je bil prav v tistem obdobju v.d. direktorice Direktorata za kulturno dediščino. Opozarjali smo, da je uporabljena besedna zveza v naslovu zavajajoča, saj je nekorektno, da s pomišljajem samostalniki 'cerkev' dodajamo pristavek 'svetišče' s katerim nakažemo, da na drug način poimenujemo isto predmetnost in torej nakazujemo na so-pomenskost cerkve, kar pa ne ustreza dejstvom in resnici, saj je bila cerkev zgrajena na nekdanjem svetišču kot zanikanje dotedanje predmetnosti in kot vzpostavitev povsem nove predmetnosti. Pravilni naslov bi se moral glasiti: Cerkev Janeza Krstnika zgrajena na območju predkrščanskega svetišča. Ker ne gre za sukcesijo temveč za prostorsko prekrivanje v smislu prostorskega pokristjanjevanja, so take »podrobnosti« ključne. Kljub temu, da smo na tovrstne anomalije sproti opozarjali, se ne ministrstvo, ne predsedniki vlad in nihče drug, na opozorila ni odzival kaj šele, da bi z navzkrižji interesov začeli pozorno upravljati.

Enako velja za Blejski otok; zgodbe ne moremo interpretirati kot nasledstva svetišč kaj šele kot nasledstva cerkva, saj gre za prostorsko prekrivanje, izničevanje nekdanjega pomena in vzpostavljanje novega pomena.

Priprava zbirke »Podoba raja« zanika podpisani Sporazum in Protokol

Sporazum 2008, o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic in s tem končanju odprtih vprašanj denacionalizacijskega postopka vračanja nepremičnin Blejskega otoka ter upravljanju in gospodarjenju« iz oktobra 2008 v točki 1. kot nesporna potrjuje določila iz citiranega odloka, nato pa v Tč 4. para 6. nedvoumno določa, da se »Proštija nameni muzejski dejavnosti Dokumenti slovenstva, ki bodo zajemali čas od poselitve pa do samostojnosti.«

Že Protokol 2003 je v 3. točki vseboval izrecno določilo, da morajo »biti vsi programi na otoku v skladu z njegovo izjemno in posebno simbolno vrednostjo in spoštovanjem pietete, značilne za neposredno bližino sakralnega spomenika.« Glede na to, da citirani odlok iz leta 1999 kot svetišče oziroma sakralni spomenik ščiti celoten otok, se morajo torej načela pietete držati vsi programi na celotnem otoku.

Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku (2003) pa v členu 5. nedvoumno določa, da se »Proštija nameni muzeju slovenske simbolike, za katero skrbi Narodni muzej Slovenije, pri vsebinski postavitvi pa sodeluje tudi Inštitut za zgodovino cerkve pri Teološki fakulteti«.

Zaščita otoka kot hierofanije, kot sakralnega spomenika, je bila torej de-iure vedno nesporna. De-facto pa se izvajalci ne držijo načela pietete. Muzejska postavitve v stavbi Proštija mora nesporno slediti in biti skladna s Protokolom in Sporazumom, slediti mora torej načelu pietete, velikega spoštovanja do sakralnosti in hierofanij vseh svetišč na otoku in iz načela spoštovanja do svetišč seveda ne sme in ne more prezreti predkrščanske kulturne dediščine, kaj šele, da bi jo prekrivala s poudarjanjem krščanske simbolike.

Zato trdimo, da je dosedanja priprava zbirke nasprotna Sporazumu in Protokolu.

Priprava zbirke »Podoba raja« je diskriminatorna in nasprotna Ustavi RS

Varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer je v letu 2015 prejela pobudo UPASANA SPD in je med drugim spremljala in preučila ravnanje Ministrstva za kulturo v zadevi Proštija. 26. Oktobra 2016 je z vodstvom Ministrstva za kulturo opravila razgovor in izrazila pričakovanje: »da bo v postopku postavitve zbirke (Proštija) upoštevano načelo nevtralnosti.« V posebnem dopisu UPASANI SPD je varuhinja zapisala, »*da je načelo nevtralnosti ustavno načelo in je država k njemu zavezana ne glede na to, ali se v dokumentih, ki jih sprejema (kot so v primeru Proštije smernice Narodnemu muzeju Slovenije), sklicuje nanje ali ne.*«³² V svojem zaključnem mnenju³³ o zadevi, pa je Varuhinja zapisala tudi stališče, da gre pri pripravi idejne zasnove predmetne muzejske zbirke za skrb za ohranjanje kulturne dediščine, ki je s formalnega vidika umeščenosti v URS kot z vsebinskega vidika tipična javna zadeva v smislu 44. člena URS in mora zatorej biti upravljanje te javne zadeve zagotovljeno vsem državljanom pod enakimi pogoji.

32/Varuhinja človekovih pravic (2016,1).

33/Varuhinja človekovih pravic, (2017,1) – dokument v naslednjih poglavjih objavljam v celoti.

Po mnenju Varuhinje človekovih pravic je torej določilo iz Spora-zuma 2008, v katerem si je RKC izposlovala izrecno pravico da »tudi sodeluje« pri pripravi zbirke, treba jemati dejansko kot eksplicitno za-gotovilo države, da bo – poleg vseh drugih zainteresiranih državljanov pod enakimi pogoji sodelovala tudi s Teološko fakulteto. Na tej osnovi je Varuhinja ocenila, da je stališče NMS, da bo »predvidene muzejske vsebine usklajeval z eno od registriranih verskih skupnosti ter z njo tudi iskal ustrezne rešitve« (kar se je, – kot bomo videli v nadaljevanju – tudi dokazano uresničilo oziroma uresničevalo), takšno, da bi po mnenju Varuhinje pomenilo navodilo za diskriminacijo v smislu 9. člena Zako-na o varstvu pred diskriminacijo. Načelo enakopravnosti verskih sku-pnosti je poseben izraz splošnega načela enakosti³⁴ iz 14. člena Ustave na področju odnosa države z verskimi skupnostmi in ga je treba razlagati v povezavi s prvim odstavkom 14. člena Ustave, ki prepoveduje diskri-minacijo na podlagi osebnih okoliščin pri uživanju katere od človekovih pravic in temeljnih svoboščin, in v povezavi z drugim odstavkom istega člena, ki zapoveduje enakost vseh pred zakonom.

Povezava med ustavnimi človekovimi pravicami in načelom nevtral-nosti države je torej po citiranem izreku Ustavnega sodišča nedvoumna in jo je treba razumeti zavezujoče.

Iz dokaznega gradiva ocenjujemo, da Vlada RS daje močan vtis sis-tematičnega kršenja ustavnega načela nevtralnosti države in da gre pri tem za sistemsko likvidacijo načela nevtralnosti države v odnosu do skupnosti registriranih po ZVS.

Po naši oceni in pridobljenem vtisu gre za sistemsko onesposabljanje z ustavo zajamčenega orodja za uveljavljanje človekovih pravic

V poglavju IV. so zato podrobneje opisani postopki UPASANE, dopi-sovanje z MK in NMS, ugotavljanje navzkrižij interesov in pristran-skosti, na osnovi česar smo morali koncem leta 2016 vložiti kazenski pregon zoper znane in neznane storilce. Priznati moram, da sem – po desetletjih izdatnih izkušenj z represivnimi organi – ob dobrih in slabih

---

34/V nadaljevanju se bomo dodatno sklicevali na Ustavno sodišče, ki je v izreku ustavne odločbe št. U-I-92/07 nazorsko nevtralnost države opredelilo kot integralni del načela o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave.

izkušnjah, vendarle pri kazenski ovadbi v tem primeru napravil naivno napako v izhodišču. Dejansko sem računal na bistveno večjo kvaliteto in neodvisnost represivnih organov. A sem se močno uštel; 'preiskava' je bila nedopustno površna, iz zapisnikov kriminalistične policije je razvidno, da so opravili samo zaslišanje moje osebe kot prijavitelja suma kaznivih dejanj, da pri osumljenih niso napravili ne intervjujev in ne poizvedbe o dokumentih. Ker dejansko nisem računal na tako nedejavnost kriminalistov, in sem predvideval, da so zastoji na okrožnem tožilstvu, smo napravili napake v postopku zaradi česar je bil spis zaključen brez epiloga, ki bi bil posledice resne preverbe sumov kaznivih dejanj in navzkrižij interesov in s tem kazenske odgovornosti vpletenih.

Še huje, kriminalistični inšpektor se je pri zaslišanju moje osebe, ki je podala sume, indice in dokaze o kaznivih dejanjih, postavil na stran MK, in nasprotno stališču Varuhinje človekovih pravic, pri vprašanju, ali je NMS zavezan delovati po Obligacijskem zakonu ali pa je dolžan s predmetno zadevo ravnati kot z javnim programom in pri tem upoštevati Ustavo RS in korpus človekovih pravic. Na tako sporen način pa je bil brez preiskave tudi zaključen predkazenski postopek glede očitanih sumov kaznivih dejanj.

UPASANA je v svojem delovanju spodbijala pristransko naravo delovanja države, ki ima izhodišče že v samem Sporazumu, da pa smo začutili prave dimenzije pristranskosti države v odnosih do verskih skupnosti pa smo morali stopiti v prostor organiziranih verskih skupnosti, ali kot – pristransko – pravi Zakon o verski svobodi ... na območje registriranih 'cerkva'! Ustanovili smo 'cerkev' ter v preambuli ustanovnega akta poudarili, da nismo ne cerkev in ne vera ter podrobneje razložili zakaj imamo – kot svetovnonazorska kozmološka skupnost – po Ustavi pravico, da se kljub temu vzpostavimo po prav tem zakonu. Leta 2012 je tako po desetletjih neformalnega delovanja nastala UPASANA tudi kot pravna oseba.

Če je v prvih letih delovanja prirodoverskih organizacij kazalo, da je pristranskost države in neustavno dopuščanje privilegijev eni od registriranih verskih skupnosti, sicer v skupku moč razumeti kot sistemsko in sistematično, da pa je prejkone rezultat pristranskih aktivnost individualnih nosilcev javnih nalog in javnih funkcij, pa se je v končnici, ob 30 obletnici samostojnosti in ob predsedovanju Slovenije Evropskemu svetu pokazalo, da gre vendarle za naklepno kolaboracijo celotnega državnega vrha in RKC, katere rezultat ni le pristranskost

temveč izključevanje in flagrantna diskriminacija na strani države, kar podrobneje opisujemo v sklepnih poglavjih.

V obdobju, ko se svetovna javnost sooča in seznanja s šokantnimi, četudi že dolgo znanimi, poročili o nasilju kolonialnega katoliškega stroja nad staroselci v koloniziranih kontinentih, ki traja globoko v 20 in 21 stoletje, v času, ko bi evropski narodi morali pokazati ne le solidarnost s staroselskimi, temveč bi morali iz te solidarnosti biti svoj boj zoper lastno koloniziranost, za avtentičnost in svojo identiteto, za svoje duhovne korenine, se Slovenski politični vrh, še vedno brezsramno, javno postavlja v hlapčevsko pozicijo v godenju RKC.

UPASANA SPD je dala pobudo za uresničevanje določil za vzpostavitve predmetnega muzeja februarja 2014. Pred tem je Ministrstvo za kulturo z molkom prepuščalo zakupnici, RKC polno gospodarjenje in izrabo eminentnega prostora kulturne dediščine. Z dolgoletnim dopuščanjem komercialne izrabe prve med prvimi destinacijami turistične ponudbe v Sloveniji eni od komercialnih strank (vključno z delovanjem trgovine s tretjerazrednimi spominki v prostorih, kjer bi moral biti javni program s predmetnim muzejem) je bila država oškodovana, oškodovan je tudi javni interes, ki je interes po resnicoljubnem prikazu kulturne dediščine, saj je otok, ki ima izpričane karakteristike predkrščanske kulturne dediščine, prikazan pristransko tako v turistični ponudbi kot tudi sicer. Ob načrtovanju predmetnega muzeja, se je pristranskost pokazala tako pri izbiri imena in celostne podobe, kot pri sami vsebini zbirke, popuščanju pri deležu prostora v Prošitiji, ki naj bi ga zasedal predvideni muzej napram deležu, ki naj bi pripadal RKCjevi trgovini s spominki. Dokazov o pristranskosti smo v teku procesa dobivali vedno več in če se je na začetku še lahko razumelo, da gre pri Blejskem otoku za splet napak in posamičnih malomarnosti, je zdaj jasno, da gre za fenomen sistemske in sistematične pristranskosti, kar naslavljamo kot »Slovenija – duhovna kolonija«.

V poglavju o upasanju Blejskega otoka in spravi zaokrožimo rdečo nit celotne pripovedi o Blejskem otoku in predmetnem muzeju, ki ga na njem še vedno ni, rdečo nit potenciala predvidene muzejske zbirke za ustvarjanje prijetnejšega in bolj sodelovalnega vzdušja v republiki. Dovolj bi bilo, če bi torej govorili o vzdušju, a strinjamo se z vsemi, ki trdijo, da bi glede na zgodovinske razkole in nasilja še določeno obdobje morali govoriti tudi o spravi, vendar o novi generaciji sprave, o novem konceptu sprave in o novem pristopu do spravnih dejanj v Sloveniji.

Pri tem posebej spomnimo na doslej povsem prezrto povezovalno nit med partizanskim odporom in staroverstvom. V številnih stikih s staroverci po Sloveniji smo ugotovili, da so vodili odpor v več slovenskih regijah staroverski voditelji, kar je dodatno okrepilo zgoraj zapisane vire Medveščka, Šmitka in Bevka. Namigi iz literature so se potrdili ob terenskem raziskovanju. Muzejska zasnova zbirke kakršno smo lahko zaznali v zadnjih verzijah pod naslovom PODOBA RAJA (2021), bi bila zato ne le protiustavna in nezakonita temveč tudi protispravno dejanje sama po sebi.

POGLAVJE II

**ZGODOVINSKA DEJSTVA, HIPOTEZE,
LEGENDE IN HIEROFANIJE****Stanje raziskav na Blejskem otoku**

V letih 1962–1965 je na Blejskem otoku potekalo prvo sistematično raziskovanje na katerem so se raziskovalci osredotočili na grobišča in ostanke cerkvenih zidov iz srednjega veka. Delo je potekalo pod vodstvom Vinka Šribarja iz Narodnega muzeja v Ljubljani. V okviru raziskovalnega projekta, ki ga je financirala raziskovalna agencija ARRS pod nazivom »Svetišča« se je nato leta 2014 začela celovita raziskava izkopanin iz najdišč na otoku in šele pred kratkim smo izpod uredniških rok Benjamina Štularja (2020) dobili sintezno poročilo dolgoletnega raziskovalnega npora, ki vključuje stratigrafsko analizo najdišča in interpretacijo nestoječih stavbnih ostankov, analizo grobišč na najdišču Blejski otok, antropološko analizo in preizkus obstoja mitične pokrajine. V nadaljevanju tega poglavja se bomo zato lahko v največji meri naslonili prav na to recentno interdisciplinarno analizo, ki jo zaradi njene aktualnosti, izčrpnosti in visoke relevance za naše delo, podrobneje povzemamo v nadaljevanju. Vsi citati (postavljeni v navednicah) bodo v tem poglavju iz citirane analize, saj osnovni znanstveni vprašanji tega dela sovpadata z naslovnimi raziskovalnimi vprašanji našega dela, namreč, gre za vprašanji obstoja predkrščanskega svetišča na Blejskem otoku in – v neposredni povezavi s tem – poskus vzpostavitve kronologije oziroma presojo sukcesije svetišč do današnje pozicije krščanske cerkve.

Benjamin Štular v predgovoru (Štular, 2020) kot najstarejši neposredni pisni vir o Blejskem otoku navaja letnico 1185, od 14. stoletja dalje pa so po njegovem pisni viri že »dovolj izpovedni, da je mogoče tkati kontinuirano interpretacijo«, kar omogoča vzpostavitev logičnega kronološkega sosledja.

Avtorji predstavijo otok takole. »Na ograjeni ploščadi na vrhu otoka stoji cerkev Marijinega vnebovzjetja (nekdaj cerkev sv. Marije na jezeru

Bled in cerkev Matere božje na Jezeru). Do cerkve in samostojno stoječega zvonika ob njej vodijo stopnice z južne in severne strani, ob robu ploščadi sta hiši proštnije in mežnarije ter hiša, imenovana Puščavica, tudi »Puščava«, ki naj bi nekoč služila kot bivališče puščavnika. Arheološko izkopavanje je zajelo ploščad okoli cerkve, notranjost cerkve in območje zvonika.«

Izkopavanj na dnu jezera še ni bilo. Ker je ob gradnji krščanskih cerkva in ob drugih delih na otoku v dolгих stoletjih na otoku prišlo do bistvenih posegov v zemeljskih plasteh otoka, ni verjetnosti, da bi del nekdanjih artefaktov ne bil z otoka odvezet ali pa odvržen na jezersko dno, ki je ob otoku globoko in prekrito z večjimi količinami mulja, kar preiskovanje jezerskega dna otežuje. Zato so naša vedenja o preteklih rabah otoka in morebitnih hierofanijah ter hipoteze o predkrščanskih svetiščih osnovana na omejeni količini podatkov, zbranih na samem otoku v omejenem obsegu arheoloških raziskav. V uvodu smo poudarili, da je bistvena vrednost dosedanjih raziskovanj v preizkusu napovednega modela za odkrivanje in razumevanje prostorskih ideogramov mitične zgodbe, ki vsebujejo temeljna znanja in spoznanja civilizacij, ki so vzpostavile prostorsko zasnovu, ki je dala dolgoročni pečat razmerju med posegi človeka v prostor in naravo, torej, med rodом in prirodo. Ker je to razmerje danes v vseh koloniziranih regijah sveta močno porušeno, je to starodavno znanje lahko koristno tudi za današnja razmišljanja o trajnostnem razvoju.

Prvi sledovi človekove navzočnosti na Blejskem otoku so po ugotovitvah raziskave iz tretjega tisočletja pred našim štetjem, iz obdobja bakrene dobe. Nekateri odlomki lončenine so verjetno iz železne dobe, nekaj najdb je rimskodobnih in poznoantičnih. Raziskovalci sklepajo, da so na otoku začeli pokopavati v zgodnjem srednjem veku. »Za grobišče so izbrali edino večje in razmeroma ravno zemljišče na vrhu otoka, na območju deloma zapolnjene kotanje. Pokopavanje je bilo prostorsko urejeno, skeletni grobovi so bili v tej prvi starostni skupini (odkritih je bilo 64 grobov) razporejeni v petih vrstah orientirani v prevladujoči vzhodni smeri.« Najzgodnejša datacija za najstarejši grob naj bi bila pozno 9. stoletje saj imajo najdbe primerjave z t. i. belobrdsko kulturo Slovanov zgodnjega srednjega veka.

Rekonstrukcija po mnenju avtorjev analize odraža geomorfologijo otoka v času pred poznosrednjeveškimi in posrednjeveškimi gradbenimi posegi ob postavitvi sekvence krščanskih cerkva. Najvišja točka otoka je bila na mestu, kjer danes stoji zvonik. Stopnice, ki danes vodijo

do cerkve iz južne strani otoka, so bile zgrajene na koridorju, ki je že prej omogočal najlažji dostop na vrh. Edini razmeroma izravnani prostor na celotnem otoku je bila manjša ravnina na prostoru severnega dela današnje cerkvene ladje in tik severno od nje. Avtorji sklepajo, da so vsa odkrita obzidja v tem predelu z odkritimi ostanki apsid služila kot krščanske cerkve nadgrajene v več fazah, saj naj bi bila apsida v času od 9. do 11. stoletja na obravnavanem prostoru uporabljena izključno za krščanske cerkvene stavbe, z običajno postavitvijo cerkva v tem času pa naj bi se ujemala tudi orientacija cerkve proti vzhodu in pozicija oltarja na vzhodu ter pozicije grobišč ob robovih cerkvenih stavb.

Cerkev na Blejskem otoku je orientirana »astronomsko glede na sončni vzhod na dan cerkvene zavetnice, Marije Vnebovzete. Tej orientaciji sledi večina grobov, sočasnih cerkvi, pri čemer je del grobov, starejših od cerkve, orientiran glede na kardinalni vzhod, kar naj bi po mnenju avtorjev za blejske pogrebce dokazovalo stopnjo astronomskega znanja, primerljivo tistemu, ki ga približno 2 stoletji prej popisuje Beda Venerabilis pri Anglih.«

Pri študiju citirane analize nas posebej zanima tisto, česar ni več. Na izkopavanja z dna Blejskega jezera bomo morali še počakati. Močno povedno pa je že stanje raziskav o najverjetnejših hierofanijah na otoku: nekdanjem studencu, obrednem kurišču in kamnu označevalcu ter vdolbini za kol na izbranih pozicijah.

Štular posebej izpostavi, da so cerkve pogosto zgrajene ob studencih kar povezuje s predkrščanskimi svetišči oziroma obrednim češčenjem izvirov. Pleterski to tezo dopolni, ko v povezavi z mitičnimi točkami zapiše, da »je krščanstvo, v želji prekriti staro, nehote mnogo starega ohranilo«. Štular ocenjuje, da obstaja dovolj podatkov za oceno, da so studenci na Blejskem otoku častili že v predkrščanskem času. Med podatki izpostavi bližino najstarejšega oltarja cerkve, ki je oddaljen od nekdanjega izvira 33,3 m, posvečenost Mariji (Vnebovzeti) in obstoj virov, ki potrjujejo, da je bil prostor ob postavitvi cerkva že utečena romarska pot. Pleterski ob tem zapiše, da je verjetno, »da sta se občutenje mitične pokrajine in zavest o njej med ljudmi vztrajno in trdno ohranjala kljub formalnemu pokristjanjenju. Gre torej za to, kako cerkev lahko sprejme kot božjo hišo tudi nekdo, ki cerkve ne rabi in ne verjame v krščanski nauk, pozna in uporablja pa staro mitično pokrajino.«

Studenci in izviri kot predkrščanska mesta čaščenja

Benjamin Štular v svoji Morfometrični analizi³⁵ najdišča na Blejskem otoku pregledno navaja vrsto srednjeveških virov, ki omenjajo češčenje rek in studencev in s tem podkrepi verjetnost veljavnosti interpretacije izsledkov najdenih predmetov na otoku, po kateri naj bi bila cerkev postavljena natančno na mestu nekdanjega pogankega svetišča. Pri tem je zbral primere s širše srednjeevropske regije, in navedbe, ki vključujejo zapise škofov, inkvizitorjev, ki so poročali o preganjanju starovercev in tudi o razlogih za pregon. Citirani avtorji navajajo, da so ob vodovjih pogani častili demone, jim žrtvovali, jih uporabljali kot mesta očiščevanja in kot svetišča. Karel Veliki (+814) naj bi ukazal vsem, naj uničijo svete gaje, kamne in studence, pri katerih se izvajajo rituali. Štular omenja posebej vire o čaščenju izvirov pri Slovanih in izrecno navaja Frančiškana Franciska de Clugia, ki v listini iz leta 1331 navaja, da so med gorami v Kobaridu³⁶ nešteti Slovani častili drevo in studenec, ki je bil pri koreninah drevesa, kot boga.

Kot najstarejši vir v regiji Štular navaja Strabonov opis Diomedovega svetišča (Timauon) na območju izvirov Timave (Lacus Timavi) blizu Tržiča.

Nadalje sklene z ugotovitvijo, da so se cerkvene oblasti s pogostostjo čaščenja izvirov spopadle tako, da so sledili napotkom o pokristjanjevanju papeža Gregorja (+604) s »postavljanjem cerkva ob češčenih studencih«. Štular navaja več primerov cerkva ob studencih. Njegovemu seznamu dodajam meni osebno drag primer studencev, o katerih je pripovedoval moj oče Stanislav, rojen v Razborah pri Čatežu. Govoril je o dveh svetih studencih, tistem, pri romarski cerkvi na Zaplazu in studencu v Zagriču, kamor smo redno zahajali. Studenci naj bi po Stanislavu imeli zdravilne in krepčalne moči, posebej pa moč za dober vid.

Štular navaja, da pisni viri jasno dokazujejo češčenje studencev skoz ves srednji vek, od pogankega zgodnjega do s krščansko mistiko prežetega visokega in poznega srednjega veka, kar potrjujejo tako viri v

35/Prav tako kot večina navajanj v tem poglavju objavljeno v (Štular, 2020)

36/Znano je, da je DSS prav zato, ker za Kobarško hierofanijo okrog studenca obstajajo pisni viri z navodili inkvizitorjev za pregon poganov in uničenje svetega drevesa in studenca, od leta 2017 vsako leto pripravljajo strokovni program s simpoziji na temo poznega pokristjanjevanja. Simpoziji se bodo nadaljevali do programa Evropske prestolnice Kulture Nova gorica 2025.

Kobaridu, ter izročila na Dolenjskem, Gorenjskem, v porečju Nevljice v Tuhinjski dolini in drugod po Sloveniji.

Manifestacije češčenja se v virih izrisujejo v obliki namigov o obrednem umivanju, zdravilni moči, mestu priseg, tabuizaciji za neverujoče, izolirani legi zunaj naselij in v nadlokalnem pomenu, kot povzamejo avtorji raziskave.

Štular posebej podčrta, da so vsi viri nastajali tisočletja vsak sebi in to izključno »s sovražnega stališča« škofov in dugih inkvizitorjev. Obredja in češčenja ob izvirih tudi niso bila take vrste, da bi puščala sledove (v obliki odloženih predmetov, posegov v prostor ipd.). Štular pa navaja nekaj virov, po katerih je bil v bližini češčenih studencev tudi češčen kamen ali skala, kot objekt istega sistema češčenja. Zaključuje, da je klesani kamen iz zelenega groha na Blejskem otoku zagotovo imel ne le funkcijo označevalca (mesto za količek) temveč je bil tudi sam objekt češčenja v sklopu izvir-ognjišče-kamen.

Avtorji raziskave (Štular 2020) sklenejo, da je bil na:

»Blejskem otoku nadlokalen predkrščanski objekt češčenja studenec. Sodeč po primerjavah v pisnih virih, je bil studenec obkrožen z gajem ali vsaj v senci drevesa. Vegetacija na otoku in s tem podoba otoka s kopnega je bila verjetno podobna današnji, če odmislimo dominantno cerkev in stopnišče. S studencem je bilo obredno povezano bližnje mesto, ki je bilo v 10. st. označeno s kamnom«.

Neposrednih arheoloških podatkov o tem, kdaj je bilo takšno stanje vzpostavljeno sicer niso pridobili. Edini indic o starosti je jama pod omenjenim kamnom, vklesana v živo skalo in obkrožena s prazgodovinsko lončenino ter sekiro iz glajenega kamna. S precejšnjo verjetnostjo domnevajo, da je bil ta del Blejskega otoka kraj posebnega pomena že pred 10. st., morda že v prazgodovini. Hipotezo v sklepnih ugotovitvah utemeljujejo z naslednjimi argumenti.³⁷ »V začetku 10. st. je nekako na sredini med opisanima mestoma majhna skupnost začela pokopavati svoje mrtve. Grobišče so sprva uredili tako, da so ga simbolno povezali s češčenim studencem na otoku ter tudi z osrednjim mestom sveta mrtvih v zgodnesrednjeveški pokrajini Blejskega kota, s kresiščem na Višelnici.

37/Sledi citat iz analize (Štular 2020) s ključnimi argumenti, ki so izpisani na različnih mestih.

Arheološka sled obeh povezav je osrediščena v verjetno najpomembnejšem zgodnje-srednjeveškem grobu (št. 72) na Blejskem otoku. Pokojnik v njem je pokopan z nogami tik ob omenjeni kamen, grob pa je usmerjen bočno na kresišče Višelnica. Druge arheološke sledi te povezave so skrbno določena mesta prvih pokopov in ognjišča. Že naslednja generacija, in vse naslednje, je pokopavala po drugačnih pravilih: grobove so postavljali v vrste in pri nekaterih so izkazali precejšnje astronomsko znanje, saj so jih usmerili proti kardinalnemu vzhodu. Zadnji grob na tem grobišču je bil skopan v 1. desetletju 11. stoletja. Pokojnica je bila v grob položena z značilnim nakitom, a grob je bil že usmerjen enako kot prva cerkev. Gre torej za biritualen pokop, ki hkrati upošteva dve tradiciji. V prvem desetletju 11. stoletja, verjetno po formalnem prevzemu posesti s strani briksenskih škofov leta 1004, je bila na otoku zgrajena lesena cerkvena, posvečena Mariji Vnebovzeti. Lokacija je bila skrbno izbrana tako, da je kar najbolje prevzela funkcijo predhodnega mesta češčenja s kamnom. Takšna izbira lokacije v ničemer ni naključna in se popolnoma ujema s tedanjim pristopom k pokristjanjevanju predkrščanskih svetih mest s studenci. Cerkvici je dodatno simbolno zaščito zagotavljal pokop pod vhodnim pragom, čuvar vhoda. Kljub navidezni skromnosti je bilo v gradnjo stavbe vloženo tedaj vrhunsko arhitekturno in astronomsko znanje. Usmeritev cerkve proti sončnemu vzhodu na dan Marijinega vnebovzeta je materialna sled izrazite razlike med predkrščanskim in krščanskim modelom umeščanja religiozних objektov v prostor. Predkrščanski model je mnogocentričen in temelji na čim številčnejših neposrednih povezavah z božjim; to je bilo v primeru Blejskega otoka v zgodnjem srednjem veku konkretizirano s simbolno navezavo grobišča na češčen studenec in na širšo grobiščno pokrajino. Krščanski model povezavo z Bogom monopolizira in osredišči v cerkvi; cerkev ni navezana na nobeno drugo mesto v pokrajini, le simbolno neposredno z Božjim.«

Avtorji sklenejo, da so po nekaj desetletjih prvotno cerkvico podrli in jo nadomestili z nekoliko večjo in nekoliko imenitneje zgrajeno stavbo, ki je bila še vedno vsaj deloma lesena. »Zahodno od cerkve, v senci sončnega vzhoda na dan Marijinega vnebovzeta, je svoje mrtve začela pokopavati zelo majhna skupnost. Skupnost je bila ortodoksna in konservativna, kar se izraža v doslednem upoštevanju istih navodil za krščanski pogreb skozi skoraj dve stoletji. Naštete lastnosti in izjemnost lokacije grobišča na otoku to skupnost uvrščajo v krog ljudi, ki so bili

vključeni v upravno-obrambni aparat gosposčine škofov iz Briksna. Po skoraj stoletju, morda v 2. desetletju 12. stoletja, so leseno cerkev podrli in začeli zidati novo iz kamna. Šlo je za razmeroma ambiciozno romanško arhitekturo z več kot trikrat večjo površino od predhodnice, ki je popolnoma spremenila gabarit Blejskega otoka: prej otok s cerkvico ob studencu v gaju, sedaj cerkev na otoku. Tik vzhodno od oltarja, najsvetejšega mesta v krščanskem svetu, običajno rezerviranega za svetnike ali vsaj škofe, so v novi cerkvi pokopali neodraslo osebo. Kontinuiteto s starim vendarle kažeta pokop še tretjega čuvarja vhoda in nadaljevanje pokopavanja zahodno od cerkve. Arheološke datacije se dobro ujemajo z interpretacijami zgodovinarjev, ki izpostavljajo darovnico iz leta 1004 in posvetitev *neke* cerkve leta 1142.«

Posebno pozornost si zasluži zeleni kamen,³⁸ ki ga raziskovalci pojmujejo kot označevalec posebnega mesta kjer je tudi luknja za kol in se nahaja ob najstarejšem grobu. »Natančna namembnost in datacija jame in kamna nista znani. Zgornji podatki niso neposreden dokaz, da so pogrebci ob izkopu groba 72 in graditelji najstarejše stavbe z apsido – oboji hodeč po opisani hodni površini, iz katere je štrlel zelen klesan kamen – poznali lokacijo in pomen jame. Vendar se glede na redkost klesanih kamnov v zgodnjem srednjem veku ne zdi mogoče, da bi kamna ne razumeli kot prostorskega označevalca pomena. To nakazuje kontinuiteto posebnega pomena mikrolokacije, kjer si na nekaj kvadratnih metrih sledijo:

- koncentracija prazgodovinskih najdb vključno z glajeno sekiro iz zelenega groha,
- jama s polnili, ki pričajo o ponavljajoči se dejavnosti,
- kol ali kamen kot označevalec prostora,
- namensko postavljen klesanec zelenega groha,
- izjemen zgodnjerednjeveški grob (št. 72) in
- apsidi prvih dveh apsidalnih stavb.

38/»Zelena barva kamna je namenska, to je barva podzemnega gospodarja duš, ki se je v ljudskem bajeslovju ohranil kot povodni mož (Kropej 2008, 248–257), in je barva njegove preobrazbe v pomladnega potentnega mladeniča, ki ga ljudje še vedno poznajo kot zelenega Jurija (Kropej 2008, 79–85). Na Blejskem otoku so na zeleni kamen obredno polagali in z njega jemali obredni kos orožja. To se je zgodilo v dneh, ki ju je na isti točki obzorja s svojim vzhodom označilo sonce kot začetek in konec poletne tretjine leta. Lahko se poigramo z mislijo, da je bila v nekem času to prav kamnita sekirica, ki so jo našli ob zelenem kamnu.«

Na grobišču na Blejskem otoku so torej obstajala tri mesta, ki so jih pogrebci in drugi obiskovalci jasno prepoznavali: studenec, kamen in ognjišče.³⁹ Prva os je povezovala studenec in ognjišče ter je služila kot orientacija za določanje lege in orientacije treh grobov stoji v neposredni bližini studenca.«

Tako avtorji raziskave utemeljijo hipotezo o sestavi trojice: »studenec, ognjišče in pravokotna jama sestavljajo pravokotni trikotnik katerega vrh pri studencu meri obredni kot 23 stopinj.⁴⁰ Na simbolni ravni tročanov je severni vogal voda, zahodni vogal je ogenj, južni vogal je zemlja. Vsebinsko sorodne tročane trenutno poznamo s treh blejskih grobišč: Žale pri Zasipu (Pleterski 2014, 256), Dlesc pri Bodeščah (Pleterski 2014, 261), Pristava na Bledu (Pleterski 2014, 264–274). Ta tročan je bil na otoku, še preden so začeli s pokopavanjem v zgodnjem srednjem veku. Prekrivanje grobov ob ognjišču kaže, kaj je bila motivacija. Tam je južno od ognjišča in največjega kamna ob njem **jama za steber**. Razporeditev te jame, ognjišča in pravokotne jame v velikosti groba ni videti naključna. Na to napeljmeta razdalji med jamo in drugima dvema členoma prostora. Razdalja med jamo in kamnom ob ognjišču se izide pri 8 m oziroma 24 karlovih čevljih, razdalja med jamo za steber in pravokotno jamo v velikosti groba pa pri 13,3 m oziroma 34 karlovih čevljih. Pomembno je razmerje, ki so ga s tem ponazorili: $24 : 34 = 12 : 17 = 1 : \sqrt{2}$. Gre za tročansko ravnovesje treh sil narave. Razmerje $12 : 17$ je bilo dobro znano tudi srednjeveškimi gradbenikom. In če opisana razporeditev ni naključna, pomeni, da so njeni sestavni deli vsaj v nekem obdobju obstajali sočasno in da je torej tudi

39/Avtorji raziskave temeljito razložijo sklep, da gre v tem primeru za obredno kurišče takole: »Grobovi se stiskajo okoli ognjiščne površine, ki je bila omejena in označena s kamni. Ohranila se je kot ostanki žganine in kot plast debelo prežgane zemlje. Kot kaže prerez je na razmeroma majhni površini (približno 1 m v premeru) gorel ogenj, zaradi katerega je bila zemlja tam prepečena do 15 cm debelo. V to plast je vkopanih nekaj grobov, izjemna gostota grobov na tem mestu pa kaže njegovo prestižnost. Taka prežgana plast ne nastane zlahka, ker ni odvisna od velikosti kupa drv, ki jih kurimo. Pri gorenju lesa namreč takoj začne nastajati plast pepela, ki se useda na tla in deluje kot odlična izolacija, ki preprečuje segrevanje tal. Če namensko želimo segreti in posledično tudi prežgana tla, moramo najmanj vsake pol ure obrniti žerjavico, da pride žareče oglje povsem spodaj. To je tehnika kurjenja kmečke peči za peko kruha. Če žerjavice ne razkopavamo in ne obračamo, hlebci od spodaj niso zapečeni, ker se tla niso dovolj segrela.«

40/Pleterski (2016) podrobno razloži obredni kot 'med Zemljino osjo in ravnino Zemljine orbite okoli sonca, kar je navidezna razlika v višini sonca v času enakonočja in obeh sončnih obratov'.

jama za steber še iz časa pred nastankom zgodnj srednjeveškega grobišča. Tudi ta jama je del sestava, ki je dajal otoku poseben pomen.«

Avtorji raziskave so podrobno raziskali orientacijo krščanske cerkve na sončni vzhod zavetnice cerkve in ugotavljajo, da je bil v 11. st., ko so postavili prvo cerkev 15. avgust⁴¹ po tedanjem kabinetnem julijanskem koledarju 6 dni pozneje, torej 21. avgusta. Ta dan pa meji z 20. avgustom, koncem poletne tretjine leta po starem sončnem koledarju. Na tej osnovi avtorji sklepajo, da so s postavitvijo cerkve želeli nadomestiti starodavno češčenje ženskega mitičnega lika ob koncu poletja. »Ta datum pa je bilo treba določiti in pokončen steber v funkciji gnomona je takemu namenu lahko dobro služil. Morda so ga uporabili celo za določitev smeri prve cerkve, na kar namiguje jama v cerkveni osi.«

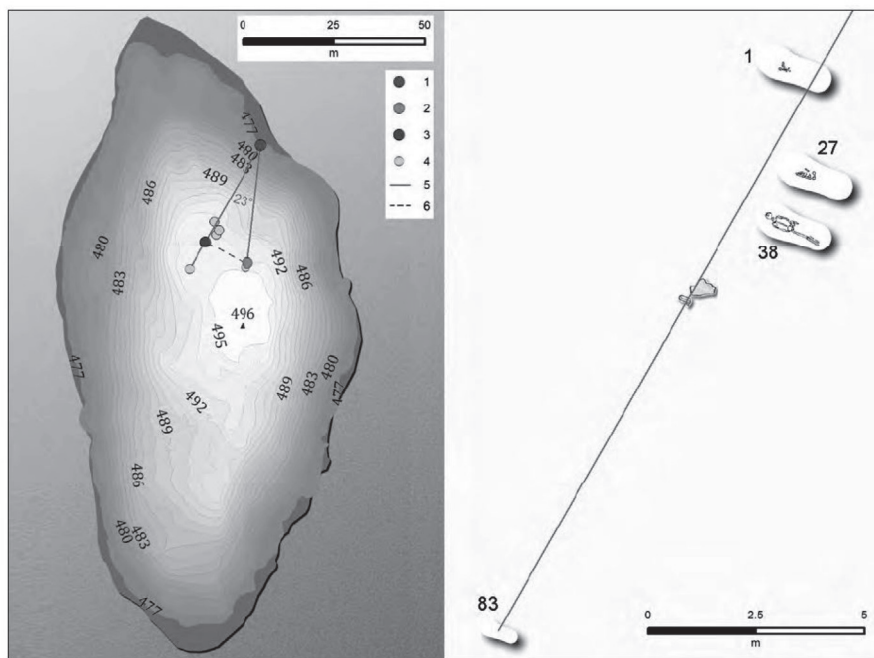
V citiranem delu so posebej zanimive komplementarne navezave na raziskave Andreja Gasparija, ki v zvezi z najdenimi predmeti »...vidi arheološko sled kultnega metanja orožja v vodo, morda v neki povezavi z Blejskim otokom (Gaspari 2012).« in tej domnevi se avtorji pridružujejo

---

41/Analiza podrobneje obrazloži uporabo koledarja pri določitvi smeri: »Marijino vnebovzétje (tudi véliki šmáren, vélika máša, šmárno, vélika gospójnica) je praznik, ki ga katoliški in pravoslavni kristjani obhajajo 15. avgusta. V tistih pravoslavnih cerkvah, kjer še uporabljajo julijanski koledar, je ta praznik na 15. avgust po njihovem koledarju (28. avgusta po našem – gregorijanskem koledarju), kar podrobneje razloži Pleterski v Štular 2020 (strani 242 idr) takole: »Sredina poletne tretjine leta je 21. junij, poletni sončni obrat (sl. 10.3). Od vključno 23. aprila do vključno 21. junija je 60 dni, od vključno 22. junija do vključno 20. avgusta pa prav tako 60 dni. Preostali dve tretjini leta razpolavlja 21. december, zimski sončni obrat. Od vključno 21. avgusta do vključno 21. decembra je 123 dni, od vključno 22. decembra do vključno 22. aprila pa 122 dni. Podobno lahko razdelimo leto, če se opremo na zimsko tretjino leta, ki se začne 24. oktobra (po malesijskem koledarju niso šteli dveh dni in so začeli šteti 26. oktobra). Mesto sončnega vzhoda se ponovi 19. februarja. Od vključno 24. oktobra do vključno 19. februarja je 119 dni, ki jih razpolavlja 21. december. Od vključno 24. oktobra do vključno 21. decembra je 59 dni in od vključno 22. decembra do vključno 19. februarja je 60 dni. Preostali dve tretjini razpolavlja 21. junij. Od vključno 22. junija do vključno 23. oktobra je 124 dni in od vključno 20. februarja do vključno 21. junija je 122 dni. Razdelitev leta na tretjine s pomočjo določitve poletne tretjine leta da tako nekoliko bolj skladne tretjine. Kako so ljudje uporabljali tretjine, pa bo lahko pokazala šele statistična analiza velikega števila mitičnih pokrajin. Od vključno 20. februarja do vključno 22. aprila je 62 dni in od vključno 21. avgusta do vključno 23. oktobra je 64 dni. Če ne potrebujemo prestopnega leta in če ne štejemo petih dni, lahko leto poenostavljeno razdelimo na šest delov po šestdeset dni. To je precej verjeten začetek šestdesetiškega sistema in vzrok, da še danes krog delimo na 360 stopinj, uro na 60 minut in minuto na 60 sekund.«

6. MORFOMETRIČNE ANALIZE NAJDIŠČA

6. MORPHOMETRIC ANALYSIS OF THE SITE

Blejski otok, levo mesta s posebnim pomenom (1 – vodni izvir; 2 – zeleni kamen; 3 – ognjišče; 4 – grob umeščen v prostor glede na os; 5 – os; 6 – pravokotnica), desno grobovi, orientirani glede na os studenec – ognjišče (avtor B. Štular).

Pojasnilo k črnobeli verziji tiska: točka 1 – vodni izvir je pri ostrem kotu 23° trikotnika (na skici na vrhu); točka 2 – zeleni kamen je točka krajše katete pravokotnega trikotnika na desni; točka 3 – ognjišče je pri pravem kotu trikotnika levo in; 4 – grob je umeščen v prostor glede na podaljšano os.

Skici iz (Štular 2020, stran 170).

z utemeljitvijo, da «tako dobi tudi pravokotna vdolbina na vrhu groba svoj smisel. V njej je tičal zeleni kamen, ki so ga pozneje nasilno zrušili in so takega našli arheologi (sl. 4.12). ... Na ravni scenskih rekvizitov bi šlo za to, ali je na zelenem kamnu ležalo orožje ali ne. Kdor se je sedaj spomnil, kako bodoči kralj Artur skuša izvleči meč iz kamna, da bi končal obdobje kaosa in začel novo dobo reda, je razprl svoje razumevanje dovolj, da mu bo smiselno tudi nadaljevanje.»

Analiza se zaokroži v hipotezi, da so »Na Blejskem otoku na zeleni kamen obredno polagali in z njega jemali obredni kos orožja. To se je zgodilo v dneh, ki ju je na isti točki obzorja s svojim vzhodom označilo sonce kot začetek in konec poletne tretjine leta (sl. 10.27). Lahko se poigramo z mislijo, da je bila v nekem času to prav kamnita sekirica,

ki so jo našli ob zelenem kamnu. ...Krščanstvo je, v želji prekriti staro, nehote mnogo starega ohranilo. Stare mitične točke in sistem dveh koledarskih trikotnikov, ki delita leto na šest delov, so se svojevrstno ohranili tudi v skupini najstarejših blejskih cerkva. Gotovo je minilo vsaj nekaj stoletij, da so zgradili vse cerkve te mreže, in zato ne gre verjeti, da je tako dolgo obstajal enotno zasnovan gradbeni program, ki so se ga sicer različni izvajalci skrbno držali skozi tako dolgo obdobje. Bolj verjetno je, da sta se občutenje mitične pokrajine in zavest o njej med ljudmi vztrajno in trdno ohranjala kljub formalnemu pokristjanjenju. Gre torej za to, kako cerkev lahko sprejme kot božjo hišo tudi nekdo, ki cerkve ne rabi in ne verjame v krščanski nauk, pozna in uporablja pa staro mitično pokrajino.«

Glede na aktualnost Blejskega otoka za vprašanje duhovne osvoboditve in duhovne suverenosti naroda, ima nemara Pleterski (v Štular 2020, strani 276–277) prav, ko nas ob prostorski umestitvi svetišč v geometriji dvojnega križa opozori na povezavo z Medveščkovo pripovedjo o zaščitni vlogi ploščatega prodnika 'krinta'; ki so ga staroverski otroci nosili s seboj v šolo, da je odbijal, kar so jim vsiljevali.« (Medvešek, 2015, 93) ter tako prek Medveščkovega pripovedovalca Janeza Strgarja namigne, kako so nemara staroverci na Bledu postavili prostorski čar zaščite ideogramov stare vere in zaščite pred pokristjanjevanjem.

Tako se Blejski otok in okolica⁴² kot prostorski ideogram – skupaj s sosedskimi posoškimi pričevanji, kaže kot en od najjasnejših in v času neuničljivih čarov Slovenije, njegova moč pa se je bržkone izkazala v številnih legendah in literarnih upodobitvah.

42/Pleterski širši prostorski okvir opiše takole: »Struktura mitične pokrajine je bila realizirana vsakokrat ločeno v različnih teritorialnih enotah. Takšna enota je bila povezana geografsko, politično, gospodarsko, pravno, ritualno in identitetno. Slovani so jo poimenovali župa, tudi dežela. Njen zunanji rob so določale štiri mitične točke, ki so bile povezane z mitičnimi dogodki v štirih letnih časih. Dve označujeta poletno in zimsko stanje, drugi dve pa pomladansko in jesensko spremembo. Hkrati označujejo štiri osebe mitičnih dvojic, rodovitne in neplodne. Ljudje so obiskovali te točke v določenih koledarskih dneh in izvajali obrede, ki so zagotavljali pravilno dogajanje mitične zgodbe in s tem ustrezen razvoj v naravi. V osrednjem delu župe so bile tri točke, povezane s tremi osebami Triglava ali z njegovimi tremi silami ognja, vode in zemlje. V ta prostorski okvir so ljudje postavili svoja naselja, grobišča in polja. Pri tem so poskušali kar najbolj spoštovati simbolične smeri, razdalje, oblike, kar vse je določalo tudi lego naselij in grobišč.«

Ljudska izročila in legende

France Prešeren je v pesmi *Krst pri Savici* na Blejski otok postavil najbrž po Linhartovem navdihu Živin hram. Za romantično umetniško idejo staroslovanske boginje Žive se je zgledoval po antični Veneri.⁴³ Po Linhartovi literarni konstrukciji, ki jo je idejno povzel po Brezkerfeldu, naj bi na otoku stal Radegastov tempelj do katerega je bil speljan lesen most, kar najverjetneje izvira iz učene literature, saj gre verjetno za prevzem Helmoldovega opisa Radegastovega svetišča v Retri (do katerega je prav tako potekal leseni most), katerega je pred tem v svojem delu omenil tudi Valvasor. Materialnih ostankov mostu ni našel še nihče, zato je njegov obstoj malo verjeten. Linhart v svojem delu namiguje, da »so Radegostovi sledovi v imenu mesteca Radolza (=Radovljica) saj naj bi grb Radovljice videl na nekem pečatu iz leta 1574.

Med obema vojnama je arhitekt Ivan Vurnik⁴⁴ načrtoval večjo pozidavo otoka. Ohranjena je maketa projekta, ki bi povsem spremenil sedanje stavbe. Med drugo svetovno vojno so na okupiranem ozemlju hoteli Nemci baje postaviti na Blejskem otoku Votanov hram.⁴⁵ Načrt je vseboval rušitev obstoječe cerkve in postavitve nemškega neopoganskega svetišča. Vir za ta nemški nacistični projekt so dobili partizanski obveščevalci.

Prešeren je razumel, da naj bi bilo na otoku svetišče staroslovanske boginje Žive, ki naj bi ga varovala svečenica Bogomila in njen oče Staroslav. Prešernova vizija srečanja Staroslava in Bogomile z druidom, keltskim misijonarjem, kaže na nekaj bistveno močnejšega in civilizacijsko pomembnejšega od domnevnega akta pokristjanjevanja. Pesnik namiguje, da je šlo za srečanje treh kulturnih tokov: staroslovanskega, druidsko-keltskega in grško-rimskega/judovsko-krščanskega. Svečenika, ki sta se po Prešernu srečala ob navideznem aktu pokristjanjevanja kot šolana svečenika v misterijih svojih tradicionalnih znanj, sta si izmenjala vse kaj drugega kot prevzem – obema – tuje vere. V Krstu lahko razberemo Prešernovo razumevanje, da je šlo za kompromis, ki sta ga morala zaradi preživetja

43/Marinčič, Marko (2009). *Živa, Göttin der Liebe, die slowenische Venus. Studia Mythologica Slavica.*

44/https://www.znanjesveta.com/o/Blejski_otok#cite_ref-1_7-0.

45/Pleterski se tu sklicuje na Gaspari, Andrej: Votanov hram namesto otoške cerkve Marijinega Vnebovzeta : k pričevanjem o nacističnih namerah o neopoganskem kulturnem središču na Blejskem otoku: testimonies on Nazi intentions to build a Neopagan Cult Center in Bled. *Vojška zgodovina*, 2008. Let. 9, št. 1(14), str. 37–57.

skleniti tako keltska kot tudi slovanska kultura, podobno kot številne druge po koloniziranih kontinentih. To je jasno nakazano v sklepnih verzih o Črtomiru: *Postane mašnik, v prsih umrjejo nekdanji upi ...*, umrejo upi, da Slovenci *prosti vol'jo vero in postave*, torej da bi ohranili svojo avtonomijo glede vere in postav. Prešernov Črtomir je moral »do smrti preganjati zmot oblake« in se odreči ideji po duhovni svobodi.

A to idejo so pravilno razumeli liberalni razumniki na prelomu v 20. stoletje ko so Prešernu in njegovi veliki pesnitvi postavili osrdnji spomenik v Ljubljani. Za njimi pa je do danes ostala topogledno precejšnja intelektualna praznina. Kako mučna je bila ta praznina je najbolj slikovito, z neustavljivo raziskovalno silo in na tisočernih straneh popisal veliki Taras Kermauner.

O tem, kako je zvezen zaključek Krsta, si lahko vsak misli svoje, saj je verzija, ki jo imamo v uporabi danes – najmanj kar lahko rečemo – dvoumna. Poglejmo si verze, kot so zapisani v uradnih verzijah poezije po vseh cenzurah:

*»Molitve svete mašnik, on (Črtomir – ob krstu) z njim moli,
V imenu krsti ga svete Trojice,
So na kolenih, kar jih je okoli,
Se od veselja svet obraz device,
Ki je bila podpora vere krive,
Je opravljala službo Bognje Žive.«*

V tej stanci se vidi, da je plod popravkov in cenzur. Pesnik Prešernovega kova ne bi mogel zapisati tako netekočega verza. Je namenoma zapisal verze z obrtniškimi zatiki, da bi se ob tej kitici vsi ustavili in se vprašali, kaj je pesnik želel z zapisanimi besedami izreči? Je v resnici hotel reči, da je Bogomila kljub navideznemu prevzemu krščanske vere ostala vernica in služabnica Bogninje Žive? Če jo vzamemo kot neodvisno izjavo, to lahko samo pomeni, da je v svoji notrini – kot bi rekel Taras – Bogomila ostala zvesta boginji Živi. Morda so se morali sprenevedati vsi. D uhovnik, ki je krstil Bogomilo je bil po Prešernu druidski, Keltski svečenik.

Znano je, da so morali svečeniki zaradi svojih mirovnih prizadevanj pogosto skrivati svoja notranja, tradicionalna znanja. Tako so ravnali tudi afriški duhovni voditelji, ki so vodili svoje ljudi v času delovanja velikega suženjskega trikotnika (Evropa – Afrika – Novi Svet), in tako

so do nedavno ravnali šamani avstralskih aboridžinov. Za Bogomile v Bosni je zdaj že jasno, da so svojo pred-Katarsko kozmologijo zavestno prilagajali sprva krščanstvu nato islamu ter tako preživeli. Tisti, ki so študirali srednjeveški monasticizem vedo, da je bil samostan pogosto edini prostor, kjer so se lahko pred inkvizicijo skrili heretični intelektuali! Skrivanje resnične duhovne identitete je bilo v zgodovini pogosto metoda preživetja. Logično je, da bi Druid res svetoval Staroslavlu in drugim voditeljem slovanskih plemen, da je za preživetje naroda edina strategija ta, da se navidezno pustijo pokristjaniti! Skrivanje v sovražnikovih vrstah je del starodavne taktike vojskovanja – tudi nekateri današnji politiki v Sloveniji, so jo sistematično, zgledno in dolgotrajno izvajali, kar lahko opazi vsak politični analitik.

Predpostavimo za hipec, da je Prešeren v zaključku Krsta hotel povedati, da je Bogomila v resnici do konca opravljala prikrito službo Boginji Živi. Potem je laže razumljiv tudi verz pred tem:

*»Se od veselja svet obraz device,
Ki je bila podpora vere krive«*

V tem primeru je razumeti kot »vero krivo« krščanstvo in ne staro slovansko! Če je druidski duhovnik, s keltskim predznanjem, dejansko Bogomili »zložil vse po vrsti«, kot zapiše poet v osrednjem delu Krsta, je povsem možno, da je pesnik sodil, da je Bogomila doživela holistično razsvetljenje, torej, dejansko široko razumevanje univerzalne duhovnosti. Bogomila je – upoštevajoč nanizane okoliščine – imela v pesnitvi, izjemno zgodovinsko pozicijo, da je strnila duhovne tokove severnega druidskega sveta, staroslovanske mitologije in daljne-vzhodnega šamanizma prepojenega z budizmom oziroma Vedantsko tradicijo ter nastajajočo paradigmo sestavljeno iz esensko-krščansko, grško-rimsko, pitagorejske tradicije in poganstva.

Bogomila po tej interpretaciji inkarnira prav lastnosti Bogomilov kot verske skupnosti. Je Prešeren dal ime junakinji z Blejskega otoka po zgodovinski svečeniški skupnosti, ki je v srednjem veku tudi v Sloveniji pustila svoj pečat?

Prešeren je svojo veliko epsko pesnitev naslovil s krstom pri najmočnejšem slovenskem izviru. V resnici je Savica – tudi skoz obredno ponavljanje snovi v učnih načrtih – na ta način postala novodobni obredni objekt češčenja.

Izročilo o nastanku Blejskega jezera⁴⁶

Tamkaj, kjer danes leži Blejsko jezero nekoč ni bilo vode, ampak cvetoča, travnata dolina, sredi katere je stal hribček na katerem je bila velikanska skala. V mesečnih nočeh so ob tej skali plesale gorske vile. V zeleni dolini pa so pastirji pasli svoje ovce. Vile so pastirje prosile, naj ogradijo prostor okoli skale, da njihovo plesišče ne bo brez mehke trave. Pastirji niso upoštevali prošnje gorskih vil in so še naprej dovolili svojim ovcam, da so mulile travo v okolici vilinske skale. Vile so pastirjem zagrozile, da če ne bodo skale ogradili oni jo bodo pa one same. Tudi tem grožnjam so se pastirji smejali, in kmalu tam okrog ni bilo več trave ampak gola trda zemlja. Najmlajša in najlepša vila si je zato med plesom zlomila nogo. Jezne vile so tedaj iz gore priklicale studence in potoke, ki so pridrveli v dolino in zalili dolino. Samo hribček s skalo je kot otok ostal sredi jezera. Na njem so poslej vile lahko nemoteno plesale v svetlih mesečnih nočeh. Čeprav so vile že davno odšle iz naših krajev, a ostalo nam je lepo vilinsko jezero z otočkom pod gorami. To je danes Blejsko jezero.

(Rabeljsko jezero, pravljica)

Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik varuje svetišča

Izvršna oblast je vrednote Blejskega otoka prepoznala in zaščitila s sprejemom Odloka⁴⁷ o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena leta 1999. Otok je bil pred tem varovan kot naravna znamenitost in kulturni spomenik z odločbo na podlagi Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v LRS (Ur.l. LRSImšt. 23/48).

Odlok, ki eksplicitno ščiti dediščino nasledstva svetišč na Blejskem otoku, predstavlja temeljno pravno podlago za zahteve po nepristranskem, enakopravnem obravnavanju predkrščanske in krščanske dediščine na otoku in tudi kot temelj za zahteve po – z vidika duhovnih

46/Iz Uradne spletne strani <https://www.sloveniaholidays.com/blejski-otok-bled.html> in https://www.znanjesveta.com/o/Blejski_otok#cite_ref-6

47/Ur.l. RS, št. 81/1999, 22/2002.

tradicij – uravnoteženem prikazu dokumentov in simbolov slovenstva od poselitve do osamosvojitve v predmetni muzejski zbirki.

Zato odlok objavljamo v celoti saj je bilo v procesu priprave dotične muzejske zbirke ugotovljenih več poskusov, da bi prezentirali samo krščansko dediščino, na kar smo v naših dopisih MK, NMS in ZVKD večkrat, oziroma vsakič, ko smo to zaznali, opozorili.⁴⁸

Odlok varuje Blejski otok zaradi kulturnih, arheoloških, krajinskih, umetnostno arhitekturnih, zgodovinskih in drugih izjemnih lastnosti spričo česar naj bi imel otok kot celota poseben pomen za Republiko Slovenijo. Za kulturni spomenik državnega pomena se z odlokom razglasita enoti dediščine: Bled – Blejski otok (EŠD 5287), Bled – Cerkev Marijinega Oznanjenja (EŠD 25). Enota dediščine Cerkev Marijinega Oznanjenja stoji znotraj enote Blejski otok. Zato ob enoti odlok razglašča za kulturna spomenika državnega pomena z lastnostmi arheološkega spomenika, kulturne krajine, umetnostno arhitekturnega spomenika in zgodovinskega spomenika.

Lastnosti, ki utemnjujejo razglasitev za spomenik državnega pomena: Blejski otok je edini naravni otok v Sloveniji, poseljen že v sedmem stoletju pred našim štetjem. Sedanjo obliko so mu dali človekovi posegi, ki so oblikovali široko kamnito baročno stopnišče z ograjo in več ploščadi. Na gornji stoji baročno preoblečena Marijina cerkev, naslednica več starejših svetišč. Kakovostna je cerkvena oprema. Ob cerkvi je postavljen zvonik z baročno čebulasto kapo. Celota je izjemen krajinski motiv, nenadomestljiv simbol Bleda, Gorenjske in Slovenije.

Meje varovanega in vplivnega območja spomenika so vrisane na temeljnem topografskem načrtu v merilu 1:5000. Izvirnika načrta, ki sta sestavni del odloka, hranita Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino in Javni zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine. Vplivno območje spomenika obsega vse površine jezera in njegove brežine v razdalji 100 metrov od jezera ter območja v širši okolici, na katerih bi bili postavljeni objekti, ki bi s svojo velikostjo, obliko ali funkcijo lahko negativno vplivali na zaščitene elemente spomenika.

Za spomenik velja varstveni režim, ki določa:

- varovanje kulturnih, arheoloških, arhitekturnih, krajinskih, likovnih in zgodovinskih vrednot v celoti, v njihovi izvirnosti in neokrnjenosti, vključno z vedutami na otok in z otoka,

48/Glej poglavje o vlogi ZVKD.

- prepoved vseh posegov v zaščitene tlorise, gabarite stavb, poslikave ter v obrazložitvi imenovano opremo, razen vzdrževalnih posegov, ki jih s predhodnim soglasjem odobri pristojni zavod,
- prepoved vseh posegov v arheološke plasti spomenika, razen izjema pooblaščenim osebam s predhodnim pisnim soglasjem pristojnega zavoda, – prepoved posegov v odprti prostor in njegove tlorisne značilnosti s stopnišči in razporedi stavb ter drevja, razen vzdrževalnih del, ki so odobrena s predhodnim pisnim soglasjem pristojnega zavoda,
- podrejanje vsake rabe in vseh posegov v otok in njegove objekte ter prostor ohranjanju in vzdrževanju varovanih spomeniških lastnosti,
- omogočanje predstavitve celote in posameznih zaščitениh enot in njihovih delov ter dostopnost javnosti v meri, ki ne ogroža varovanega spomenika in v 2. točki odloka naštetih posameznih elementov enote ter je opredeljena v odločbi o varstvu,
- na otoku je prepovedano postavljanje objektov trajnega ali začasnega značaja, vključno z nadzemno in podzemno infrastrukturo ter nosilci reklam, razen v primerih, ki jih s predhodnim kulturno-varstvenim soglasjem odobri pristojni zavod,
- prepovedana je uporaba vozil in drugih transportnih sredstev na otoku. Izjeme za vzdrževanje in oskrbo lahko s predhodnim pisnim soglasjem odobri pristojni zavod,
- čolni lahko pristajajo le na posebej urejenih in označenih pomolih.

Zavarovano območje je namenjeno:

- trajni ohranitvi kulturnih, arheoloških, arhitekturnih, krajinskih, likovnih in zgodovinskih vrednot,
- povečevanju pričevalnosti kulturnega spomenika,
- prezentaciji kulturnih vrednot spomenika in situ, v tisku in drugih medijih,
- učno-demonstracijskemu delu,
- znanstveno-raziskovalnemu delu.

Za vsako spremembo funkcije kulturnega spomenika ali njegovega dela in za vsak poseg v spomenik, njegove dele ali zemljišče, so potrebni

predhodni pisni kulturnovarstveni pogoji in na njihovi podlagi kulturnovarstveno soglasje zavoda.

Pristojni organ mora v dveh mesecih po uveljavitvi tega odloka izdati lastnikom spomenika ali njegovih sestavnih delov odločbo o varstvu na podlagi 13. člena zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 7/99).

Odločbe iz prejšnjega odstavka določajo pogoje za raziskovanje, načine vzdrževanja, pogoje za posege, fizično zavarovanje, pravni promet, načine upravljanja in rabe spomenika, dostopnost spomenika za javnost in časovne okvire dostopnosti, posamezne druge omejitve in prepovedi ter ukrepe za čim bolj učinkovito varstvo spomenika. Varstveni režim lahko omejuje lastninsko pravico le v obsegu, ki je nujen za izvajanje varstva spomenika.

Nadzor nad izvajanjem tega odloka opravlja Inšpektorat Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine.

Ljubljana, dne 9. septembra 1999.

POGLAVJE III

**LASTNIŠTVO, DENACIONALIZACIJA,
PRAVDNI POSTOPKI⁴⁹****Zgodovina lastniških razmerij⁵⁰ na otoku**

»» **P**o slovanskih državnih tvorbah so prišli naši kraji najprej pod frankovsko (Karel Veliki, 782) in nato pod nemško oblast. Leta 1004 je cesar Henrik II. podaril briksenškemu škofu Albuinu Bled z ozemljem med obema Savama, leta 1011 pa še Blejski grad (fotokopija originalne darilne listine je v muzejski zbirki na gradu). Dogodek je velika prelomnica v blejski zgodovini. V imenu škofov so upravljali to gospodarstvo najprej škofovi ministeriali, nato pa tudi podložni vitezi, ki so uveljavljali fevdalno oblast. Nastale so velike spremembe v oblikovanju posesti in poselitvi tega ozemlja. Sredi 14. stoletja so briksenški škofje opustili neposredno upravo blejske lastnine in jo dali v zakup dotedanjim upraviteljem von Kreighom. Zaradi kratenja pravic in grobega ravnanja s tlačani so se kmetje leta 1515 pridružili boju za »staro pravdo« v vseslovenskem punktu. Leta 1558 je Blejski grad prevzel v zakup zaščitnik protestantizma Herbert VII. Turjaški (Auersperg). Do sredine 18. st. so bili zakupniki le plemiči, kasneje pa tudi meščani, ki so na gradu le redko bivali. Po 800 letih briksenške oblasti je Bled postal z ukazom dunajske dvorne komisije leta 1803 državna last.

V letih od 1803 do 1813 je bil Bled v sklopu Ilirskih provinc pod Napoleonovim cesarstvom, nato pa je prišel spet v roke avstrijskega cesarja. Ta je leta 1838 poslednjič vrnil Bled briksenškemu škofom. Deset let kasneje je tamkajšnje gospodarstvo z odpravo podložništva izgubilo značaj fevdalne gospodarske in družbene enote. V drugi polovici 19. st. se je Bled močno spremenil. Značilne gorenjske vasi, od sr. veka zaprte enote, so se združile, dohodki so se zmanjšali in Briksen je leta 1858 prodal blejsko posest Viktorju Ruardu, lastniku jeseniške železarne. Ta je obdržal grad, jezero in

49/Glej poglavje o vlogi ZVKD.

50/<https://www.bled.si/sl/informacije/o-bledu/zgodovina-bleda/>

gradbena zemljišča okoli njega, drugo pa je prodal Kranjski industrijski družbi. Leta 1882 je Ruard prodal posest dunajskemu veletrgovcu Adolfu Muhru, leta 1919 pa je kupil grad z jezerom blejski hotelir Ivan Kenda, torej sta prešla v slovenske roke. Leta 1937 ju je prevzela Zadržna gospodarska banka in končno odkupila Dravska banovina. Med drugo svetovno vojno je bil na Bledu sedež vojaške in civilne uprave nemškega okupatorja, leta 1960 pa je kraj pridobil status mesta. Današnje mestno naselje Bled je nastalo iz več manjših vasi, razporejenih okoli jezerske kotanje. Vasi Grad, Mlino, Rečica, Želeče in Zagorice so nastale v zgodnjem srednjem veku. Te vasi so se šele zadnjih sto in nekaj let zaradi gospodarstva in turizma tako povezale, da je nastalo enotno naselje.»

Vprašanje sklicevanja sedanje (zakup pridobljen s Sporazumom 2008 traja do 2053) zakupnice nepremičnin na otoku, RKC, na listino iz leta 1004 s katero je cesar Henrik II. podaril briksensškemu škofu Albuinu Bled z ozemljem med obema Savama, je najtemeljiteje doslej spodbijal v Pisni poslanski pobudi 16. 3. 2011 tedanji poslanec Zmagor Jelinčič.

Bistveni del njegove pobude za resno pravno presojo lastniških razmerij je vprašanje, ali je sklicevanje na listino iz leta 1004 za vprašanje lastniškega nasledstva RKC (Škofije Bled kot del Nadškofije Ljubljana) sploh merodajno. Tedanji poslanec trdi, da je po pregledu listine očitno, da je bil Bled z okolico predan Briksensškemu škofu kot fevd in ne kot lastnina, torej, posamezniku v fevdalno posest in ne škofiji v last (alodialno posest kot se izrazi poslanec sam), s tem pa tudi ne RKC. Poslanec je predlagal, da s tem dejstvom država spodbija denacionalizacijske zahteve RKC. Poslanec nadalje trdi, da je bilo v srednjem veku podeljevanje posameznikom posesti v fevd in ne alodialno posest pravilo, in sicer zato, ker je po kanonskem pravilu vsaka lastnina članov RKC papeževa. Poslanec zatrjuje, da cesar v obravnavanem času pod nobenim pogojem ni dovolil spremeniti cerkvenih fevdov v alodije in da je zato tudi briksensko posest sekularizacija iz leta 1806 doletela kot fevd. Zato prevzema upravljanja iz rok cerkvenih knezov cesar ni imenoval ekspropriacija (kar bi zadeva bila, če bi bile posesti alodialne) marveč sekularizacija – iz Cerkevne uprave (vendar ne lastnine) v civilno, torej cesarjevo upravo. Lastnik je kot fevdnik bil že prej kakor tudi poslej cesar saj fevdi niso bili last fevdalca. Poslanec nadalje razlaga, da so zaradi učinkovitejšega upravljanja s sekulariziranimi posestmi v Avstriji pri dvorni pisarni ustanovili

verski sklad, ki je s posestmi gospodaril, del dobička pa dodelil lokalnim cerkvam oziroma župnijam, in da so po razpadu kraljeve Avsto-ogrške monarhije posesti tega sklada prešle pod dinastično hišo Karadžordžević. Ob Sporazumu Cvetkovič-Maček pa, da je Korošec spretno ponudil dobre usluge (umirjanje Slovencev in njihovega razmišljanja o slovenski državi s prižnic) v zameno za posesti Verskega sklada. Te – po mnenju poslanca – »kravje kupčije« naj skupščina Kraljeve Jugoslavije nikoli ne bi potrdila ali verificirala, prav tako pa tudi na noben drug način odločitev ni bila potrjena, a RKC naj bi se po videnju poslanca še vedno sklicevala na to Koroščevo potezo. Poslanec zatrjuje, da je Nemčija ob prevzemu Gorenjske v Rajh prevzela posesti nazaj v državno last, kar je bila vseh tisoč let in več tudi prej. Poslanec trdi, da je po II.sv.v. Blejski otok in vse okoliške posesti, ki sodijo v isti okvir, prešel iz ene državne lastnine (nemške) v drugo državno lastnino (jugoslovansko). Tako naj bi bilo pravno tudi ob prehodu iz jugoslovanske državne lastnine v slovensko državno lastnino po Slovenski osamosvojitvi.

Poslanec Jelinčič je pravno stroko pozval, da preuči pravna razmerja lastništva otoka v preteklosti in se ustrezno odzove na – po njegovem – povsem neutemeljene zahteve RKC v denacionalizacijskem postopku, saj naj bi dotične posesti, kamor sodi Blejski otok, nikoli ne bile mogle biti last ljubljanske nadškofije. Bile so izključno in samo v njenem upravljanju, a še to samo do sekularizacije. Potem je z njo upravljal Verski sklad kot državna institucija.

Očitek poslanca Zmaga Jelinčiča, da slovenski pravniki niso ustrezno uporabili dejanskih podatkov o lastniških razmerjih na Blejskem otoku v zgodovini, saj da Blejski otok nikoli in nikdar ni bil v lasti RKC, se kaže kot smiseln še posebej zato, ker **ključnih argumentov Ministrstvo za kulturo in Vlada RS nista nikoli ovrгла** – vsaj v uradnih spisih ministrstva odgovorov nismo našli. Generalni sekretariat Vlade, tedanja generalna sekretarka Helena Kamnar, je poslancu odgovorila z dopisom 14. 4. 2011 in sicer s skopo ugotovitvijo, da je tožba Državnega pravobranilstva za ugotovitev ničnosti sporazuma med RKC in državo, in pravdni postopek, ki je v aktualnem času tekkel pri Okrožnem sodišču v Kranju pod opr. št. I-P 220/2009 take narave, da zgodovinska dejstva v zvezi z lastništvom Blejskega otoka iz leta 1004 niso relevantna, saj naj bi se tožba osredotočala le na zatrjevanje, da je prejšnja vlada (2008) v nasprotju s pozitivno zakonodajo razpolagala z državnim premoženjem in naj bi bil zato citirani Sporazum ničn.

Po našem vedenju argumentacije o potencialni ničnosti zatrjevanja relevantnosti listine iz 1004 za lastništvo Blejskega otoka v pravnih postopkih RS ni izvedla do konca. Vprašanje je, zakaj ne!

Potreben je torej nov pravdni postopek za ugotovitev ničnosti.

Tako na primer celo Sporazum 2008 v Tč3 ob navajanju nasprotnih stališč pogodbenic navaja protisloven in neverodostojen interes RKC za upoštevanje »...njenege stoletnega upravljanja z otokom kot njegove edine lastnice ... še posebej glede stavb, ki so ji od nekdanj služile v smislu verskega izročila«. Če vpogledamo kronologijo lastništev in rabe otoka kot smo jo povzeli po virih zgoraj, RKC ni nikoli bila lastnica otoka, zagotovo pa ne velja, da je otok »od nekdanj« uporabljala v verske namene, saj so ga kot svetišče, torej v verske (duhovne) namene »od nekdanj« uporabljale predkrščanske kulture.

UPASANA je postopke začela prav z argumentom, da je njena pravna legitimiteta utemeljena na uporabi otoka »od nekdanj« v verske/duhovne namene, kot svetišča predkrščanskih kultur, ki predstavljajo temelj UPASANSKE kozmologije po njenih ustanovnih aktih.

Na vsak način bo to vprašane ponovno relevantno, če ne prej, pa ob koncu zakupne dobe – torej leta 2053.

Pravna vprašanja ob denacionalizaciji

Denacionalizacijski postopek za nepremičnine Blejskega otoka se je začel na podlagi zahteve Župnije Bled z dne 10. 2. 1992 in končal s sodbo Vrhovnega sodišča RS 1 Up 101/2003, s katero je bilo zahtevku delno ugodeno in se je upravičenki del zahtevanih nepremičnin vrnil v last in posest,⁵¹ konkretno, Cerkev Marijinega vnebovzetja (parc. Št. 1145/4, stavba in 1147/1 stavba), v preostanku pa je bila zahteva zavrnjena. Zoper navedeno sodbo je bila vložena zahteva za varstvo zakonitosti, ki pa je bila z odločbo Ustavnega sodišča RS Up 395/06 in U-I-64/07 dne 21. 6. 2007 zavrnjena.

Natanko na poletni sončni obrat, 21. 6. 2007, je Ustavno sodišče v postopku odločanja o ustavni pritožbi in v postopku za oceno ustavnosti sodbe Vrhovnega sodišča št. I UP 101/2003 z dne 26. 1. 2006 pritožbo RKC zavrnilo z enim ločenim mnenjem sodnika dr. Janeza Čebulja. Spomnimo, Vrhovno sodišče je ugodilo Ministrstvu za kulturo

---

51/Z Odločbo Ministrstva za kulturo št. 464-185/99 že pred epilogom na Vrhovnem sodišču, in sicer z dne 4. 10. 2001.

in Državnemu pravobranilstvu in presodilo, da obstajajo ovire za vrnitev celotnega otoka v naravi, odškodnine za podržavljeno premoženje pa ni priznalo, ker pritožnik odškodninskega zahtevka ni uveljavljal. Ustavno sodišče se je v recitalu 33. sklicevalo na člen 62. Zakona o varstvu kulturne dediščine, ki določa, da »Spomenika državnega pomena, ki je v lasti države, ni dopustno odtujiti« in v recitalu 34. na prvi odstavek 85. člena Zakona o nepremičninah, ki glasi »Nepremičnine na zavarovanih območjih in zemljišča, na katerih so naravne vrednote, ki so v lasti države, niso v pravnem prometu, razen v primerih, določenih s tem zakonom«.

Ministrstvo za kulturo je namreč z odločbo o denacionalizaciji odločilo, da se pritožniku (RKC) vrne v last in posest nepremičnine na Blejskem otoku, ki so vezane na cerkev (parc št. 1145/4 in 1147/1), in zavrnilo zahtevo za denacionalizacijo drugih nepremičnin Blejskega otoka 1145 / (1–3) in (5–6), 1146 (v naravi stavba Puščava v izmeri 55 m²), 147/2, 1148 (v naravi stavba Proštija v izmeri 192 m²), 1149 (v naravi stavba Mežnarija v izmeri 107 m²) in 1150, torej vključno z gajem Blejskega otoka, objekti »Puščavnica« in »Proštija«.

V presoji je šlo predvsem za vprašanje križanja ročnosti veljavnosti posameznih zakonov in odloka o razglasitvi Blejskega otoka kot spomenika državnega pomena (sprejet 1999), da zakonodaja (ZVKD in ZO) državi določa omejitve pri razpolaganju kulturnimi spomeniki pa ni bilo sporno kljub pravici, ki ima temelj v pravici do zasebne lastnine iz 33. člena Ustave.

RKC je kot upravičenka v denacionalizacijskem postopku na odločitev Ustavnega sodišča z dne 21. 6. 2007 vložila pritožbo pri Evropskem sodišču za človekove pravice in s tem uveljavila status nedokončanega postopka denacionalizacije v zavrnilnem delu, kar je narekovalo nadaljevanje pogajanj med RS in RKC, predvsem usmerjenih v umik pritožbe na ESČP. V pritožbi je RKC uveljavljala kršitev pravice do poštenega sojenja po 6. členu Konvencije, prepovedi diskriminacije po 14. členu Konvencije in pravice do zasebne lastnine. Konkretno, so preizpraševali upoštevanje določb Zakona o denacionalizaciji, ki so načelno omogočale vračanje kulturnih spomenikov in znamenitosti v družbeni lastnini kljub določilu 51 člena ZNKD, ki ni omogočal odsvojitve takih nepremičnin iz družbene lastnine, kar je po mnenju RKC predstavljalo le omejen pravni promet in ne izven prometnosti, pri čemer naj se pri uporabi navedenega 51 člena ne bi pravilno upoštevale spremembe

Ustave tedanje SFRJ iz leta 1988 in njej sledeče spremembe Ustave SRS iz leta 1989, konkretno 6. tč. amandmaja IX, o enakopravnosti lastninskih oblik, ki se v celoti glasi: »Družbena lastnina je temelj samoupravnih družbenoekonomskih odnosov. Družbena, zadružna in zasebna lastnina so enakopravne«. Na tem mestu spomnimo, da gre za fragment sicer zgodovinskega IX amandmaja k Ustavi SRS, ki je v preambuli nedvoumno naznanil: »Socialistična republika Slovenija je država, ki temelji na suverenosti slovenskega naroda in ljudstva Slovenije.«

Šlo je torej za prerekanje o konsistentnosti pravnih aktov, posebej členov aktov vezanih na denacionalizacijo in varovanje kulturnih spomenikov in določb predmetnih odločb pri tem, da so bili določeni predpisi sprejeti leta 1999 (ZON, ZVKD in ZLKSDL)⁵² kar naj bi se križalo z zahtevami ZDEN po katerem bi morale biti vse denacionalizacijske odločbe izdane že v enem letu po vložitvi, torej v danem primeru leta 1993.

V sporu torej ni šlo za vprašanje zatrjevanja upravičenosti do lastnine v smislu zgoraj skiciranega vprašanja poslance Jelinčiča temveč za vprašanje kolizije zakonodaje. Vtis je, da se država v času podpisovanja Sporazuma ni potrudila s pripravo argumentov za pravdanje na ESČP.

Niti zdaleč ni naš namen, da bi v tem delu pretendirali na vzdržno pojasnjevanje ustavnopravnih vprašanj glede lastništva in denacionalizacijskih postopkov. O tem je bilo prelitega veliko črnila in tudi solza. Naše razumevanje dotičnega pravdanja pa je, da gre za etično, če že ne tudi pravno sporno, in nemoralno zatrjevanje lastništva na Blejskem otoku s strani RKC, neetično in nemoralno instrumentaliziranje pravnih praznin oziroma nedorečenosti ob uporabi ZDeN ter drugih zakonov ob zgodovinskih spremembah ustave ob osamosvajanju RS in za nebrzdan pohlep domnevne upravičenke. Povsem razumljivo je, da se je s spremembo družbenega reda v republiki, ki je prav s citiranimi spremembami ustave utemeljilo pluralistično in demokratično ureditev, povzročilo potrebo po ustrezni in neprodušni harmonizaciji celotnega zakonodajnega korpusa, kar pa je bilo v napetem ozračju in v kratkih rokih razumljivo težko dosegljiv cilj. RKC je v svoji pritožbi naslovljeni sodišču v Strasbourgu po našem mnenju nemoralno zlorabila razumljivo

---

52/Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lasti (ZLKSDL, Ur.l. RS št. 89/99), Zakon o stvarnem premoženju države, pokrajin in občin, Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD) ter Zakon o ohranjanju narave (ZON), ter seveda ZDEN – Zakon o denacionalizaciji.

kolizijo v embrionalnem zakonodajnem korpusu novorojene republike, ki se je tačas še osamosvajala.

Tako dejanje razumemo kot nedržavotvorno in kot izraz post-kolonialnega pohlepa.

In na osnovi zgoraj skiciranega procesa sta Vlada RS in RKC pristopili k sprejemu Sporazuma o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic in s tem o končanju odprtih vprašanj denacionalizacijskega postopka vračanja nepremičnin Blejskega otoka ter upravljanju in gospodarjenju, ki je bil 14. 10. 2008 ob državnozbornskih volitvah in tik pred menjavo vladnih koalicij tudi paraфирan (glej v nadaljevanju povzetek vsebine; povsod v besedilu se sklicujemo na Sporazum 2008).

Tudi to dejanje je moralno sporno, saj je tedanja vlada RS Sporazum sklenila že po opravljenih volitvah (septembra 2008), tik pred predajo poslov novi vladi in očitno na hitrico ter več kot očitno pristransko.

S Sporazumom RS vrača RKC dodatne nepremičnine poleg same cerkvene stavbe, glede ostalih nepremičnin pa se je RKC odpovedala zahtevku za vračilo v last in posest pod pogojem, da se ji te nepremičnine prepustijo v gospodarjenje, da bi s tem v zvezi prevzela tudi finančne obveznosti do nepremičnin, ki so bile predmet vračanja. RKC in RS sta ustanovili tudi stvarno služnost dostopa in souporabe komunalne infrastrukture, vzajemne predkupne pravice ter dogovorjen dolgoročni zakup nepremičnin za dobo 45 let (do 2053) za polletno zakupnino 10.000 EUR, ki pa se naj ne bi izvršila, pač pa naj bi ta znesek upravičenka (RKC) vključila v vzdrževanje zadevnih objektov in tako omogočila uporabo zainteresirani javnosti.

Ob prevzemu položajev je nova vlada RS na Okrožno sodišče v Kranju takoj jeseni 2008 vložila tožbeni zahtevek, da je Sporazum 2008 ničen. S tem pa, da je nično tudi izdano zemljiškoknjižno dovolilo št. 490-17/2008/6 z dne 14. 10. 2008. To je utemeljevalo z obširno razlago o nesprotnosti Sporazuma 2008 s tedaj veljavnimi ZON, ZVKD in ZLKSDL.

Okrožno sodišče v Kranju je o tožbi odločilo 17. 5. 2011 in tožbeni zahtevek Vlade RS zavrnilo. Pri tem **ni odločalo o vsebinskih vprašanjih** temveč je pravdo zavrnilo zaradi procesnih vprašanj in sicer zaradi kompleksnega vprašanja stvarne legitimacije, ki mora po mnenju sodišča v podobnih primerih kot je obravnavani, vključevati nujno in enotno sopsornišтво posebej v primerih ničnosti kar v preprostem jeziku pomeni,

da bi morale vse stranke Sporazuma ničnost zahtevati v enotnem pravnem postopku, Nadškofija Ljubljana, kot sopodpisnica Sporazuma 2008, pa ni privolila v razširitev tožbe in pravde ni hotela prevzeti.

Pravdni postopki so bili žrtev procesnih dilem ujetih v navzkrižje številnih etap zakonodaje, ki opredeljuje varstvo državnih spomenikov in naravnih znamenitosti iz česar se moramo naučiti, da je potrebno kulturno dediščino v pravnem smislu zavarovati na nedvoumen, robusten in neprodušen način.

Epilog denacionalizacije – od Protokola 2003 do Sporazuma 2008

UPASANA SPD je februarja 2014 vložila pobudo za uresničevanje določil za vzpostavitev Muzeja slovenske simbolike oziroma postavitev muzejske predstavitve »Dokumenti slovenstva« na osnovi Protokola o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku z dne 10. 3. 2003 in Sporazuma z dne 3. 11. 2008. To sta ključna akta, na katerih so podpisali pristojnih ministrov za kulturo kot zastopnikov Vlade RS in predstojnikov RKC v RS.

Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku, 2003

Protokol sta 10. 3. 2003 podpisala za RS ministrica za kulturo Andreja Rihter in za RKC nadškof v Ljubljanski nadškofiji metropolit dr. Franc Rode z namenom, da začneta uresničevati usklajene vsebine na Blejskem otoku kot spomeniku državnega pomena pri čemer naj Protokol v ničemer ne bi spreminjal stališča strank v postopku denacionalizacije, ki je bil tačas še v teku. Protokol se tudi ne nanaša na lastništvo, ki naj bi bilo naknadno ugotovljeno s pravnomočno odločbo v denacionalizacijskem postopku. Stranki sta se zavezali k tvornemu sodelovanju pri ohranjanju in prezentaciji Blejskega otoka.

V 3. členu je zapisana določba, da morajo biti vsi programi na otoku v skladu z njegovo izjemno in posebno simbolno vrednostjo in spoštovanjem pietet, glede na neposredno bližino sakralnega spomenika.

Ta določba je zapisana pristransko, saj dopušča kasnejšo interpretacijo, da je v ospredju varstvenega režima samo oziroma sama cerkev, ena in edina sakralnost. Pravilna dikcija bi se nanašala na »neposredno bližino sakralnih spomenikov«, v množinski obliki.

Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku (2003) v členu 5. nedvoumno določa, da se Proštija na parcelni št. 1148 v izmeri 390 m² nameni muzeju slovenske simbolike, za katero skrbi Narodni muzej Slovenije, pri vsebinski postavitvi pa sodeluje tudi Inštitut za zgodovino cerkve pri Teološki fakulteti«.

V naslednjih poglavjih bomo videli, kako so uslužni pogajalci predvidene celotne površine stavbe za javni program omejevali samo na podstreho, pri čemer je v Protokolu brez sence dvoma določeno, da naj se za muzejsko dejavnost nameni celotna stavba. Prav tako je bil predmet manipulacij tudi – s Protokolom povsem jasno določen – Narodni muzej Slovenije kot edini skrbnik in torej odgovoren za muzejsko postavitve. V Protokolu si je RKC zagotovila možnost sodelovanja pri vsebinski postavitvi, vendar te določbe ni moč razlagati kot posebne ali izključne pravice Teološke fakultete temveč kot njeno pravico, ki pa se nanaša na vse subjekte po načelu enakopravnosti. Poleg tega je iz pričujoče kronike razvidno, da je bil na strani RKC osrednji igralec Blejski župnik (kot verska avtoriteta) in ne predstavniki Teološke fakultete oziroma Inštituta iz Protokola, kot strokovne avtoritete. Da je država podlegala ideološkemu subjektom in s tem ideološkim kriterijem na račun strokovnosti, je očitno.

Sporazum o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem, 2008

Po opravljenih volitvah v septembru 2008 in tik pred predajo poslov novi vladi, sta 14. 10. 2008 Ministrstvo za kulturo kot zavezanica (zanj minister Vasko Simoniti) in Župnija Bled kot upravičenka, sklenili Sporazum o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic in s tem končanju odprtih vprašanj denacionalizacijskega postopka vračanja nepremičnin Blejskega otoka ter upravljanju in gospodarjenju.

S Sporazumom RS vrača RKC dodatne nepremičnine poleg same cerkvene stavbe,⁵³ glede ostalih nepremičnin pa se je RKC odpovedala

53/Parcelne številke 1145 /(1–3) in (5–6), 1146 (v naravi stavba Puščava v izmeri 55 m²), 147/2, 1148 (v naravi stavba Proštija v izmeri 192 m²), 1149 (v naravi stavba Mežnarija v izmeri 107 m² in 1150, torej vključno z gajem Blejskega otoka, objekti »Puščavnica« in »Proštija«.

zahtevku za vračilo v last in posest pod pogojem, da se ji te nepremičnine prepustijo v gospodarjenje, da bi s tem v zvezi prevzela tudi finančne obveznosti do nepremičnin, ki so bile predmet vračanja. RKC in RS sta ustanovili tudi stvarno služnost dostopa in souporabe komunalne infrastrukture, vzajemne predkupne pravice ter dogovorjen dolgoročni zakup nepremičnin za dobo 45 let (do 2053) za polletno zakupnino 10.000 EUR, ki pa se naj ne bi izvršila, pač pa naj bi ta znesek upravičenka (RKC) vključila v vzdrževanje zadevnih objektov in omogočila uporabo zainteresirani javnosti.

S tem Sporazumom je Republika Slovenije izročila Župniji Bled v last in posest med ostalimi nepremičninami tudi Proštija. Zanimivo je, da so različne cenitve objekt Proštija in Mežnarije ocenile na rang velikosti 100.000 EUR, stavba Puščavnica pa naj bi bila vredna 46.000 EUR.

Sporazum v Tč 4 para 6 nedvoumno določa, da se »Proštija, stavba parc št. 1148, s soglasjem obeh strank nameni muzejski dejavnosti. Upravičenka se s tem zavezuje, da bo upoštevala predhodne dogovore med Ministrstvom za kulturo in Nadškofijo Ljubljana, da se v prostorih Proštije postavi muzejska postavitev «Dokumenti slovenstva, ki bodo zajemali čas od poselitve pa do slovenske samostojnosti...»

UPASANA je v svojem delovanju spodbijala pristransko naravo dejanj javnega sektorja in predstavnikov države, ki imajo korenine že v samem Sporazumu. Kot smo že zapisali, ta v TČ 3 na primer ob navajanju nasprotnih stališč pogodbenic navaja protisloven in neverodostojen interes RKC za upoštevanje »... njenega stoletnega upravljanja z otokom kot njegove edine lastnice ... še posebej glede stavb, ki so ji od nekdaj služile v smislu verskega izročila«. Če vpogledamo kronologijo lastništev in rabe otoka kot smo jo opisal v gornjih poglavjih, RKC ni nikoli bila lastnica otoka, zagotovo pa ne velja, da je otok »od nekdaj« uporabljala v verske namene, saj so ga kot svetišče, torej v verske (duhovne) namene »od nekdaj« uporabljale predkrščanske kulture, naši predniki, staroverci, pogani.

Nadalje je pristranska navedba v TČ 5/1 odstavek 2, ki glasi »da predstavlja cerkev s svojo arhitekturo in notranjo opremo glede na svojo narodovo, versko in zgodovinsko izročilo najpomembnejši pomnik slovenstva na otoku in da je ta v lasti upravičenke«.

Ta odstavek je v obeh trditvah sporen in upoštevajoč različna pravna mnenje in stanje raziskav v celoti zmoten, predvsem pa kaže na izhodiščno pristranskost države do RKC.

Prvič, RKC ni nikoli bila lastnica otoka temveč so bili njeni škofje fevdalni posestniki, dokazano pa je bil večji del zgodovine otok v državni ali cesarjevi lasti.

Drugič, da bi bila cerkev za narodovo (slovensko) izročilo najpomembnejši pomnik je absurдна trditev, saj je splošno znano, da je slovenski narod v svojem izročilu poganski, naravoverski in svetišče predkrščanskih izročil z gajem samim, izviro, ognjiščem in drugimi točkami za izročilo slovenskega naroda brez dvoma predstavlja »najpomembnejši pomnik«.

Dediščina krščanstva je brez vsakršnega dvoma tujerodna, naknadna in je bila slovenstvu vsiljena – kot taka pa je negacija najpomembnejših pomnikov slovenstva na otoku!

Država je pri izvajanju Sporazuma napravila nezaslišano napako; za predmetno muzejsko zbirko se je pogovarjala s predstavnikom dotične cerkve (verske organizacije) in ne s predstavniki stroke – Teološke fakultete, kot je to predvideno v Sporazumu. Ta napaka predstavlja flagrantno kršitev ustavnega načela laičnosti države.

Salomonska rešitev – kako se je rodila ideja o muzeju v Proštiji

Bralcem se je zagotovo zastavilo vprašanje, kako se je pri vseh pristranskostih, servilnosti in manipulacijah ter realni moči RKC lahko prime-rilo, da se je tako v Protokolu kot kasneje v Sporazumu našla zaveza, da se v stavbi Proštija vzpostavi javni program, muzej posebnega pomena v pristojnosti javnega zavoda Narodni muzej Slovenije. Ko bomo odgovorili na to vprašanje, bo tudi bolj razumljivo, zakaj so po podpisu Sporazuma zavezo za vzpostavitev javnega programa v Proštiji tako temeljito pometli pod preprogo, o njej do pojava UPASANE molčali, in od začetka kampanje našo pobudo kolikor se je le dalo ignorirali, jo ote-ževali in prirejali interesom RKC (vsebinsko kar se tiče vsebine zbirke, prostorsko glede obsega, z vidika upravljanja ipd.).

Sled in indic na rešitev te uganke bi pozorno oko razbralo iz situa-cije na otoku in na Bledu ob denacionalizacijskem postopku. Namreč, upravljavec nepremičnin je bil takrat Turistično podjetje turizem in

rekreacija Bled, kasneje pa je na Blejskem otoku za infrastrukturo skrbel Zavod za pospeševanje razvoja turizma.

Nenazadnje, za pionirja naravnega zdravilstva, zdraviliškega in termalnega turizma v Sloveniji se šteje Arnold Rikli,⁵⁴ ki je na Bled prišel bolan sredi 19. stoletja in tam na podlagi lastne izkušnje z zdravljenjem razvil evropsko središče za premagovanje bolezni in utrjevanje zdravja, t. i. Naravni zdravilni zavod za helio-hidroterapijsko zdravljenje.

Švicarju so sledili s svojimi rezidencami vsi vladajoči režimi 19 in 20 stoletja – Pleterski tako navaja (Pletherski 2011), da so na Bledu imeli poletne rezidence tako Avstroogrski Monarhi, Jugoslovanski kralji med obema svetovnjima vojnoma, Tretji Rajh v drugi svetovni vojni, in seveda maršal Tito v novi Jugoslaviji.

Turizem in Bled sta sopomenki vse do danes.

V spregi naravno zdravilstvo-naravoverje-duhovnost, ki temelji na odnosu narava-človek, rod-priroda, je iskati tudi prihodno turistično ponudbo in ni se bati, da Bled ne bi tudi z novimi trendi v industriji turizma ostal emblem.

Po našem vedenju je zamisel o vzpostavitvi javnega programa z muzejem pod okriljem javnega zavoda nastala kot rešitev med apetiti RKC in ambicijami turističnega lobija na Bledu. Interesi obeh lobijev so bili navzkrižni. Medtem, ko je RKC želela otok privatizirati, je turistični lobi na drugi strani oblikoval ambiciozne načrte o turistični ponudbi na otoku, vključno z zabavišnimi kapacitetami. Da bi oba lobija umirili, so na Ministrstvu za kulturo⁵⁵ prišli kot pogajalci na plano z idejo o javnem programu, ki ga bo vodila javna inštitucija, pri tem pa so v 3. členu Protokola 2003 zapisali določbo, da morajo biti vsi programi na otoku v skladu z njegovo izjemno in posebno simbolno vrednostjo in spoštovanjem pietete, značilne za neposredno bližino sakralnega spomenika, kar je seveda izključilo namembnost zabavišnih dejavnosti.

Tako je volk ostal sit, o kozjem zdravju pa se lahko vsaj pogovarjamo.

54/Arnold Rikli, švicarski naravni zdravilec, Štejemo ga za enega najbolj znanih zdravnikov za atmosferske kure ter za začetnika zdraviliškega turizma v Sloveniji, saj je s svojimi zračnimi, sončnimi in vodnimi kopelmi Bled približal svetu. Njegovo zdravljenje je temeljilo na kopanju v hladni vodi, golem sončenju in sprehajanju. Zanj so bili namreč voda, sonce in zrak vir zdravja.

55/Za to zgodbo smo izvedeli v neformalnih pogovorih s tedanjimi akterji pogajanj.

Po 14 letnem denacionalizacijskem postopku so na sodišču prisluhnili trdnim argumentom in leta 2003 pravno močno odločili, da je Blejski otok last države.

Rimskokatoliški cerkvi je bila vrnjena Cerkev Marijinega oznanenja z župniščem, vsi ostali deli otoka pa so ostali nam, vsem Slovincem. Toda RKC s tem ni bila zadovoljna, želela je prevzeti celoten otok, odvzeti lastnino vsem Slovincem.

Takrat je ravno minevalo malo več kakor desetletje od naše samostojnosti, zato smo toliko bolj nestrpno pričakovali odločitev sodišča. To je odločalo na podlagi strokovnih utemeljitev in predvsem z zavedanjem dejstva, da je Blejski otok simbol narodove zgodovine, samobitnosti, suverenosti, svobode. Uspelo nam je! Blejski otok je ostal v javni lasti in pripravili smo Sporazum z Rimskokatoliško cerkvijo o izvajanju vsebin na otoku.

Toda prišlo je do najhujšega. S politično odločitvijo je minister Simoniti predal otok župniji Bled. Menim, da gre za nedopustno dejanje, ki je skrajno podcenjujoče do nas, Slovencev, ki v Blejskem otoku vidimo simbol naše identitete in samozavesti.

A 40 let se bo obrnilo in Blejsko otok bo ponovno v lasti in posesti Slovencev. Toda, pozor, vmesni člen bo vedno politika, z njo pa tudi takšni ljudje, ki slovenskemu narodu ne želijo dobrega. Ljudje, kakršen je Vasko Simoniti.

Pripravimo se za naslednjih 20 let, kmalu bodo minila!

dr. Andreja Rihter, Ministrica za kulturo
v času podpisa Protokola 2003

POGLAVJE IV

BOJ ZA OTOK – JAVNI INTERES VS. KOLONIALNI INTERES

Ugotovitve v tem poglavju v celoti izhajajo iz virov, ki smo jih pridobili v letih 2014–2022 iz pisarn ključnih akterjev, torej Ministrstva za kulturo, Narodnega muzeja Slovenije in Zavoda za varstvo kulturne dediščine ter organov nadzora (Varuhinja človekovih pravic, Pooblaščenka za informacije javnega značaja, pristojni inšpektorati, kriminalistična policija in okrožno sodišče v Ljubljani). Korespondenca, ki jo navajamo, mora biti po ZDIJZ dostopna in preverljiva tudi v spisih navedenih inštitucij in šteje preko 1000 strani dokumentov.

Posebej velja poudariti, da smo kljub trdnim dogovorom o sprotnem obveščanju, ki smo jih v določenih etapah prizadevanj dosegli z MK,⁵⁶ vedno znova morali vse dokumente pridobiti s pravnimi sredstvi, torej, na zahtevo po Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja in nemalokdaj prek urgenc in pritožb s pomočjo intervencij urada pooblaščenke za informacije javnega značaja. Ne glede na to, da smo – kot bo razvidno iz citiranih dokumentov v nadaljevanju – kot civilnodružbena organizacija pobudniki udejanjanja zavez glede javnega programa v stavbi Proštija in odgovorni za to, da predmetna muzejska postavitve sploh je na dnevnem redu, ter ne glede na to, da smo v ponavljajočih dopisih več let poudarjali, da smo kot organizacije, ki skrbijo za predkrščansko kulturno dediščino neposredno zainteresirane (in da imamo pravno legitimnost), da sodelujemo v procesu, najmanj v enaki meri kot Teološka fakulteta v Ljubljani, ne glede na vsa zapisana dejstva, nas nobena od dotičnih inštitucij v procesu ni informirala sama od sebe, proaktivno. Tudi na naše strokovne vsebinske predloge nismo dobili nobenih strokovnih odgovorov.

56/Dogovor z ministrom Tonetom Peršakom in državno sekretarko Damjano Pečnik (ki je bila v tem mandatu določen čas – a brez realnih učinkov za dialog z javnostjo – zadolžena za spremljanje izvajanja zadevnega s Sporazuma in Protokola) in predmetni zapisnik sestanka 9. 9. 2016 na katerem so bili prisotni Anton Peršak, Damjana Pečnik, Maja Dimitrovska in Marko Hren.

Pri tem moram spomniti, da je ZDIJZ vizionarsko zasnovala skupina Ministrstva za informacijsko družbo pod vodstvom dr. Pavla Gantarja v letih 2002–2004, torej tik pred vstopom Slovenije v članstvo EU! Sprejem tega zakona in vzpostavitev urada pooblaščenke za informacije javnega značaja je danes najmočnejše orodje za aktiviste in raziskovalce, ki branimo javni interes! Kampanja za Blejski otok bi bila brez ZDIJZ bistveno osiromašena in te knjige zagotovo ne bi mogli objaviti s tako bogatim naborom primerov. Pohvaliti moram profesionalen odnos Ura da informacijske pooblaščenke. Brez te inštanca bi bil ZDIJZ bržkone brezzobi tiger, s pooblaščenko pa je postal močno orodje javnosti za zaščito ustavnega reda republike.

Izhodiščna motivacija

20 marca 2009 sta se na TV Slovenija v oddaji Odmevi soočila tedaj aktualna ministrica za kulturo Majda Širca in njen predhodnik Vasko Simoniti, ki je botroval Sporazumu 2008. Simoniti je kot običajno razširjal tezo oziroma iluzijo o »slovenski katoliški tradiciji« na drugi strani pa je bila sogovornica brez vsebinskih argumentov, ki bi to iluzijo razbili in vzpostavili vzdušje, v katerem izvirna, globoka slovenska duhovna kulturna dediščina zaseda vsaj enakovredno, če že ne osrednje mesto. V javni razpravi ob nesrečnem Sporazumu (2008) ni bilo nobenih poskusov, da bi promovirali bogastvo slovenske predkrščanske kulturne dediščine, ki je – kot smo pokazali v uvodnih poglavjih – izrazita prav na Blejskem otoku. Razprava Širca se je tako omejila na pravna vprašanja Sporazuma in zato ostala neprepričljiva in suhoparna. Takrat sem Majdi Širca in tudi drugim pristojnim v več pismih predlagal paleto argumentov iz slovenske predkrščanske tradicije. Ker se je Simoniti na primer skliceval na Krst pri Savici in dejal, da je potrebno to »pesnitev samo prebrati pa bo vse jasno«, sem Širci pripravil kratko analizo pesnitve z vsebinskimi utemeljitvami dejstva, da je pesnik prav v Krstu pri Savici napravil nemara največjo promocijo Stare vere in vztrajanja Slovencev pri stari veri dotlej, kar je nato botrovalo postavitvi Prešernovega spomenika v Ljubljani v taki veličastni podobi, kot jo vidimo danes⁵⁷ in kot jo je s preroškimi besedami razkril

---

⁵⁷/O Prešernovem spomeniku je bila na osnovi naših raziskovanj objavljena serija prispevkov v avtorstvu Taje Vetrovec v reviji Misteriji 2019–2021.

Ivan Tavčar v govoru ob otvoritvi spomenika v jedrnatih misli: »*Prešernovo delo je ekvivalent vsakemu evangeliju!*« Da je Tavčar s tem mislil predvsem na Krst, nam kaže plastika na vzhodnem, ob-rečnem delu spomenika, ki obeležuje srečanje svečenika Staroslava s Črtomirjem in Bogomilo. Opozoril sem, da je zgovorno v izhodišču že dejstvo, da je Prešeren svojo največjo pesnitev osredinil k največjemu izviru na slovenskem, in ne h kakšni farni cerkvi. Kako pomembno vlogo igra izvir v predkrščanskih hierofanijah in predvsem pri geometriji svetišča na Blejskem otoku, smo pojasnili v prejšnjih poglavjih. Širco sem opozoril na bogato slovensko duhovno tradicijo in na pomen Blejskega otoka s svetiščem boginje Žive za ohranjanje slovenske avtentične duhovne tradicije. Predlagal sem, da se otok namesto RKC v upravljanje zaupa kakšni od pravnih oseb s poslanstvom ohranjanja slovenske duhovnosti, ki so se tisti čas oblikovale v svojih zametkih. Priznati moramo, da je nemara prav brezkompromisno plenilsko vedenje RKC na primeru prisvajanja Blejskega otoka prispevalo k hitrejšemu ustanavljanju pravnih oseb staroverskih skupin, ki smo dotlej delovale neformalno.

Kljub temu, da je tačas dekolonizacija v svetu postajala že trend, je v Sloveniji kolonialni refleks podjetno pometal z repom.⁵⁸

Dejstvo, da v času uradnih prizadevanj države za zadržanje Blejskega otoka v posesti države o predkrščanskih tradicijah nismo mogli govoriti enakovredno kot o krščanstvu, je treba pripisati izključno več kot tisočletnemu procesu totalitarnega in totalnega nasilja RKC nad drugimi, poganskimi kozmologijami. Ravno v času zaključka denacionalizacijskega postopka za Blejski otok in podpisa Sporazuma 2008, pa so se iz navidezne pozabe po vsej Sloveniji začele prebujati iniciative in pričevanja o neprekinjenem obstoju predkrščanskega izročila. Danes, v letu 2022, je položaj povsem drugačen: na voljo imamo nekaj duhovnih odličnih raziskovalnih del o neprekinjenem obstoju predkrščanskih kozmologij, ki jih odločevalci preprosto ne morejo več prezreti. Po Sloveniji deluje več deset formalnih in neformalnih skupin, ki na različne načine osredotočeno razvijajo duhovno vsebino, ki se je ohranila od naših daljnih prednikov.

Prav seštevek vsega navedenega je botroval odločnemu nastopu glede namembnosti stavbe Proštija.

58/Glej na primer opus del avtorja Vlada Begana.

V letih, ki so sledila podpisu Sporazuma 2008, smo se staroverske skupine odločile, da moramo stopiti v javnost in ustanovili smo pravne osebe s poslanstvi varovanja in negovanje predmetne in nepredmetne, ter posebej duhovne predkrščanske kulturne dediščine. Tako smo med drugim zagotovili pravno legitimnost procesom, saj je bilo očitno, da na državo z vidika zaščite te dediščine ne moremo računati. V letu 2002 smo ustanovili Društvo Slovenski staroverci po zakonu o društvih in Svetovno nazorsko kozmološko skupnost UPASANA, sanjava prostost duha po Zakonu o verski svobodi. Slednja je naslednje leto kot svoj sestavni del ustanovila še Akademijo Staroslavov Hram, kot akademijo za proučevanje naravoverskih obrednih praks. Navedene organizacije nastopajo kot formalni podpisniki korespondence, na kateri sloni to poglavje.

Kmalu je postalo vprašanje Blejskega otoka in posebej vprašanje hierofanij Blejskega otoka prvo med vprašanji, ki smo jih staroverske organizacije odprle z državo. Blejski otok ima tako v zgodovini ponovno osrednje mesto v dolga stoletja trajajočem procesu duhovnega osvobajanja.

Ministrstvu za kulturo, ministru dr. Urošu Grilcu smo posredovali prvo zahtevo za pridobitev informacij o prenosu nepremičnin na Blejskem otoku RKC, sklicujoč se na ZDIJZ, na slovenski kulturni praznik, 8. februarja 2014. V pismu smo poudarili, da se je z ustanovitvijo prvih staroverskih duhovnih in posvetnih organizacij razprava in raziskovanje o predkrščanskih izročilih okrepila, pojasnili pa smo tudi pomen Blejskega otoka za predkrščanske kozmologije, tradicijsko duhovnost, sodobno obredje ter stik z našimi predniki. V pozdrav pesniku smo dopis zaključili z mislijo: »Neodkriti glasnik verske preнове na Slovenskem, France Prešeren, bo v svojem večnem bivališču s sanjavim odobravanjem sprejel vaš pozitiven odziv na našo prošnjo.« S tem smo tudi začeli razpravo o doslej neodkritih vidikih Prešernovega opusa, in kasnejše postavitve Prešernovega spomenika v Ljubljani, ki smo ga kasneje⁵⁹ predstavili kot povsem spregledano dejanje promocije in obeležitve stare vere.

A duh pesnika se še dolgo po tem ni imel česa veseliti, razen tega, da je spodbujal našo vztrajnost. In za slednje se mu zahvaljujem vsakič, ko prečkam Prešernov trg.

O inertnosti organov javnega sektorja, na čelu z MK, v obravnavanem primeru pričajo številni dokumenti, o instrumentalni pomoči

---

59/Glej na primer prispevke v Zborniku prispevkov s simpozija o Poznem pokristjanjevanju Slovenije, DSS, 2018.

pooblaščenke pri pridobivanju dokumentov pa prav tako. Pooblaščenka za informacije javnega značaja je s pravočasnimi urgencami organe prisilila k odzivu, začeniši s pozivom in odločbo z dne 14. 3. 2014, s katero je ministrstvo prisilila, da nam izroči dokumente o denacionalizaciji Blejskega otoka. To je bil jasen signal ministrstvu, ki se je v prihodnje – kar se tiče ZDIJZ – vedlo bolj profesionalno, a postopke s pooblaščenko smo morali kljub temu večkrat ponavljati, tudi na način, da si je Pooblaščenka dokumente na NMS vpogledala »in camera« in nam tako zagotovila dostop.

Ker je od podpisa Sporazuma tačas minila že skoraj petina zakupne dobe, je pooblaščenka od ministrstva na naše vztrajanje terjala ne samo odgovore na naša vprašanja o strokovnih sodelavcih, ki delajo na nalogi predmetnega muzeja, o odgovorni osebi ministrstva, in o financiranju, temveč tudi ocene o učinkovitosti oziroma strokovni evalvaciji izvajanja Sporazuma. Po pričakovanju ni bila napravljena na ministrstvu nobena ocena izvajanja Sporazuma.

Tako smo zgradili kampanjo, ki traja do danes. V dokumentih, ki smo jih postopoma pridobili od MK od leta 2014 je bilo polno nedoslednosti, kontradiktornosti in vrzeli, na kar smo ministrstvo sproti opozarjali z dodatnimi vprašanji, ki jih povzemamo v nadaljevanju. Iz dokumentov na primer veje nelogično sosledje del; pred kulturno-varstvenimi soglasji in konceptom muzejske postavitve, je zakupnica že začela z obnovitvenimi deli in deloma tudi s programom (trgovina) v Proštiji, in tu smo opozorili, da mora obnova slediti tehničnim zahtevam muzejske postavitve, pri tem, ko smo opozarjali, da mora muzejska postavitve vključevati času primerne, najsodobnejše muzejske prezentacijske tehnologije. Slednjemu ni nasprotoval samo Blejski župnik, ki je na enem od srečanj z NMS tehnologijo označil kot »odvečno plastiko«,⁶⁰ temveč so naše vztrajne pobude v smeri sodobnega muzeja in digitalizacije⁶¹ večidel prezrli tudi na strani »neodvisne stroke«. Nismo seznanjeni, da bi na to temo potekala kakršnakoli resna, kvalificirana razprava.

60/Glej poglavje o vlogi NMS.

61/Poleg sodobne prezentacijske muzejske tehnologije (obogatena resničnost, oprema za prevode in vodenje po razstavi) smo predlagali tudi vzpostavitev »digitalnega dvojčka« muzejski postavitvi, ki bi omogočal bistveno bogatejšo vsebinsko zaledje dokumentov in seveda interaktivne priprave na obisk muzeja ali kasnejši dodatni oddaljeni študij dokumentov. Na ta način bi muzej lahko postal dejanska referenčni repozitorij za raziskovanje »dokumentov in simbolov slovenstva od poselitve do osamosvojitve«.

Novembra 2014 smo s snemalno ekipo podrobno posneli stanje v stavbi Proštija in prišli do šokantnih ugotovitev, da so prodajni predmeti v trgovini, s katero je RKC dolga leta nemoteno pridobivala dohodke, tretjerazredni, da večidel nimajo s slovensko kulturno dediščino nič skupnega, na kar smo jasno opozorili ministrstvo v dopisu 23. novembra 2014. V tistem času smo se sicer osredotočili na enega izmed prejetih dokumentov ministrstva⁶² v katerem je MK zavajalo, da je NMS potrdil zbirko, v kateri so bili naštet predvsem dokumenti pokristjanjevanja,⁶³ kar je NMS kasneje⁶⁴ odločno demantiral ter obenem zatrdil, da NMS od podpisa Protokola 2003 do 2016 formalno s strani MK ni bil nikoli seznanjen z namero in obvezo iz Protokola. Ta razkritja smo razumeli kot trden dokaz, da je MK zavezo za uveljavljanje javnega interesa sistematično in namerno zadrževalo, NMS pa je o svoji »dobro skriti« nalogi izvedel šele z naše strani in tudi od nas prejel vse zadevne dokumente.

Opozorili smo tudi, da Protokol in Sporazum določata, da mora biti pred kakršnimkoli posegom v nepremičnine izdano ustrezno soglasje na osnovi konservatorsko restavratorskega načrta, kar pa po našem vedenju za stavbo Proštija ni bilo pripravljeno, celotna stavba pa je bila ob našem obisku že v večji meri obnovljena (razen podstrehe) in v funkciji zasebnih javnih programov. Protestirali smo, ker **zakupnica v stavbi lahko izvaja zasebni program, predvidene javne vsebine pa niso bile še niti v zametku**. Protestirali smo tudi proti slabi kvaliteti prodajnih izdelkov in spominkov, ki so po našem mnenju predstavljali **žalitev za hierofanije dotičnega državnega spomenika** – izdelki v prodaji so bili namenjeni cenenemu potrošništvu in dobičku in tudi v zametku ne promoviji kvalitetne kulturne dediščine. Menili smo, da je s takim žaljivim odnosom do kulturne dediščine kršen Protokol 2003, ki se sklicuje na bližino hierofanij.

Ministrstvo smo tudi obvestili, da ne želimo vznemirjati javnosti in da se o zadevi želimo pogovarjati neposredno ter da v naša prizadevanja v tistem obdobju ne želimo vključevati medijev. Tega načela smo se držali vse do današnjega dne.

62/Z dne 13. 10. 2014 (št. 490-1772008/17).

63/Nabor vsebuje artefakte od Metodovega škofovskega prstana, Brižinskih spomenikov, Rateškega, Čedadjskega in drugih rokopisov, Piccolomejevega opisa vojvodskega ustoličevanja, protestantskega tiska, Valvazorjevega dela, Majniške deklaracije, do listine o razglasitvi Samostojne Slovenije leta 1991).

64/V dopisu NMS MK z dne 18. 8. 2016, ki sta ga podpisala aktualna direktorica Barbara Ravnik in nekdanji direktor Peter Kos.

Ker Proštijo obiskujem večkrat letno, in se redno ustavim tudi v trgovini s spominki, moram na tem mestu zapisati, da se je nabor prodajnih izdelkov po naših opozorilih znatno izboljšal – a še vedno smo daleč od muzejske trgovine, ki bi vključevala premišljen nabor etnološko izpovednih izdelkov z uravnoteženo in nepristransko pripovedjo.

Nato smo se 17. 12. 2014 prvič sestali na MK in sicer Nejc Petrič, predsednik DSS in jaz sam kot načelnik UPASANA, ter na strani MK Špela Spanželj, direktorica direktorata za kulturno dediščino, Silvester Gabršček, sekretar v sektorju za muzeje, arhive in knjižnice, ter Barbara Mlakar vodja sektorja za nepremično kulturno dediščino. Strinjali smo se, da bo v prihodnje sodelovanje potekalo kot umirjen proces odprtega sodelovanja vseh partnerjev, in da se ustanovi na MK širša interdisciplinarna skupina strokovnjakov, za postavitev zbirke pa se nato zadolži NMS. Vendar se po tem sestanku dolgo ni zgodilo nič in v letu 2016 smo novemu ministru Tonetu Peršaku in DS Damjani Pečnik naslovili več dopisov s podobnimi vprašanji – torej, o vodenju priprave muzejske zbirke, odgovornih osebah na MK, ter spraševali o razlogih, da ekspertna skupina še ni bila imenovana. Osredotočili pa smo se na novo dilemo, ki je nastala ob prejetju enega izmed dokumentov,⁶⁵ ki kot vsebino za muzejsko postavitev navaja »duhovnost« v dikciji »v muzejski zbirki bo celovita predstavitev duhovnosti in z njo povezane simbolike, ki jo vse od prazgodovine pa do danes srečujemo na ozemlju današnje Slovenije«. UPASANO je ta vsebinska usmeritev presenetila, saj se je pojavila »z neba«, a ker se natančno ujema s poslanstvom UPASANE, ki v svojih ustanovnih aktih transverzalno integrira starodavna predkrščanska znanja in modrosti, smo izrazili toliko večji interes za sodelovanje, predvsem skoz Akademijo Staroslavov hram, ki je bila medtem ustanovljena prav za proučevanje narovoverskih obrednih praks. Zaradi pristranskih dikcij v dopisih smo ponovno pozvali k nadzoru nad navzkrižji interesov uradnikov v postopku glede blejskega otoka. V tem primeru je šlo predvsem za očitno odstopanje MK od Protokola glede prostorske namembnosti Proštije za muzejsko postavitev, saj se je omenjala krčitev javnega programa na podstreho Proštije.

V prizadevanjih za pripravo kvalitetne muzejske zbirke v stavbi Proštija, smo v proces vključevali in kontaktirali vse pristojne inštitucije.

65/MK 2016, z dne 11. 8. 2016 v zadevi 62221-5/2016/(9 in 15).

- MK in Vlado RS, ter posebej pristojna javna zavoda NMS ter ZVKD,
- predsednika republike,
- Državni svet in politične stranke,
- RKC in
- pristojne organe nadzora in pregona.

Delali smo na sistemski ravni in na projektni ravni, argumentacijo smo razvijali tako skozi akademsko strokovno delo (organizacija treh simpozijev o poznem pokristjanjevanju Slovenije v Kobaridu med leti 2017 in 2019 z izdajo treh zbornikov) kot skozi raziskovalno sledenje in pridobivanje dokumentov s strani naštetih institucij. Na nek način smo igrali vlogo raziskovalcev s soudeležbo (an. participant observer), pri čemer smo svoje raziskovalne izsledke sproti objavljali in prikazovali javnosti na predavanjih, simpozijih in drugih dogodkih, kar je razvidno iz kronologije sinoptično predstavljene v nadaljevanju.⁶⁶ Na ta način smo želeli v najširši javnosti spodbuditi najvišjo zavest o pomenu načrtovane zbirke simbolov in dokumentov slovenstva od poselitve do osamosvojitve.

Pravna legitimnost skupnosti UPASANA in Staroslavov hram

Izhodišča naših prizadevanj so natančno izražena v odloku o varovanju Blejskega otoka kot spomenika državnega pomena,⁶⁷ ki med drugim navaja, da je sedanja postavitve verskega objekta »naslednica več starejših svetišč«. Gre za izjemen primer prostorske (ne pa tudi dejanske, vsebinske) sukcesije obrednih mest, kar se nanaša na celoten otok, čemur bi moral slediti tudi varstveni režim in promocija. Ker gre za prostorsko sosledje svetišč od prazgodovinskih, poganskih do krščanskih, in za dejstvo, da si je otok od podelitve v fevdno posest Briksnškim škofom lastila RKC, četudi je bil vedno v državni/cesarski lasti, gre za svojevrstno navzkrižje interesov. Sedanja zakupnica otoka in upravnica z nepremičninami, RKC ima nedvoumno in zgodovinsko dokazano navzkrižje interesov glede vsebin muzejske postavitve in glede kulturnovarstvenih pogojev. Zato bi

66/Ključne dogodke in javne objave smo obeležili na spletnih straneh www.upasana.si in www.staroverci.si.

67/Podrobneje o odloku v prejšnjih poglavjih.

morala biti RKC in njene institucije izključene iz naročniških razmerij (za arheološka izkopavanja idr.) pri vsebinskem oblikovanju muzejske zbirke in varovalnih režimih pa bi morale biti enakovredno in enakopravno konzultirane tako strokovne predkrščanske organizacije kot krščanske, prav zato in še posebej zato, ker ima RKC in njene povezane inštitucije v predmetnih zadevah nesporno navzkrižje interesov. Doslej smo bili priče zahtevam, pritiskom in pogojevanju na strani RKC kar je na koncu botrovalo k razpustitvi delovnih skupin na NMS in dejstvu, da muzejske postavitve do današnjega dne še vedno nimamo.

V našem dopisovanju z Vlado RS, predsednikom države in organi nadzora/pregona, smo se tako vsa leta morali sklicevati na temeljno ustavno načelo laičnosti države in iz tega izvedenemu načelu nevtralnosti države do verskih skupnosti, kot ga je opredelilo Ustavno sodišče v izreku ustavne odločbe U-I-92/07, ko je podalo mnenje o varstvu 41. člena Ustave in eksplicitno navedlo, da gre za varstvo »teističnih, ateističnih in neateističnih prepričanj s področja etike oziroma morale, katerih notranje in zunanje lastnosti kažejo na njihovo konsistentnost, tehtnost, resnost, kohezivnost in pomembnost«. Ustavno sodišče je v tej odločbi utrdilo načelo o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave in kot cilj načela opredelilo »z nevtralno držo države zagotoviti resnično svobodo vesti in enakost posameznikov – verujočih in neverujočih – ter verskih skupnosti.«

To je ustavni temelj prizadevanj, da bo na Blejskem otoku zbirka dokumentov in simbolov slovenstva, ki bo odražala raznolikost, kontinuitete in diskontinuitete Slovenske identitete, tudi na področju verstev, kar torej vključuje ustrezno prezentacijo slovanske/slovenske sakralne dediščine, dediščine duhovnosti in s tem povezane kozmologije. Ali povedano v besedišču raziskovalnega kreda ddr. Andreja Pleterskega: gre za prezentacijo simbolov izražanja slovenskega genoma v kulturni dediščini, zapisanih tako v ideogramih krajine kot v simbolih.

Naj mi bo dovoljeno jedrnato parafrizirati ddr. Pleterskega: Blejski otok je ideogram duhovnega osamosvajanja in duhovne osvoboditve.

Posebej je zanimivo, kako se je ime muzejske zbirke večkrat in ad-hoc, brez strokovnih podlag, spreminjalo, na kar smo sproti opozarjali v korespondenci s pristojnimi. Zadnja verzija, ki nam je dostopna, je pristranska že v nazivu, saj uporablja enega od krščanskih verskih

gradnikov oziroma simbolov »Podoba raja«. ⁶⁸ Narodni muzej Slovenije je na naše vztrajanje (to je razvidno na primer iz zapisnika sestanka na MK z dne 9. 9. 2016) od Ministrstva za kulturo v dopisu 25. 10. 2016 dobil nalogo, kjer je naziv muzeja nedvoumno jasen »Blejski otok, Muzej slovenske simbolike oziroma postavitve muzejske predstavitve »Dokumentov slovenstva«.

Iz tega izhaja obveznost RS da uredi muzej Simbolov in dokumentov Slovenstva od poselitve do osamosvojitve, v zgradbi Proštija na Blejskem otoku, strokovno in versko nevtralnno, ter skladno s Protokolom 2003 in Sporazumom iz leta 2008. Ker je v obdobju 2014–2022 ministrstvo za kulturo podajalo zavajajoče in neresnične in protislovne ter neverodostojne izjave, ki so bile – ko jih analiziramo skupaj in v daljšem obdobju – sistematično v prid zasebnim interesom ene od registriranih verskih skupnosti (RKC) in nasprotne interesu javnosti ter izrecno v nasprotju interesom drugih pravnih oseb registriranih po Zakonu o verski svobodi (npr UPASANA in Akademija Staroslavov Hram) in Zakonu o društvih (na primer DSS), smo ravnanje države morali označiti kot neustavno ⁶⁹! S ponavljajočimi dejanji inštitucij države je bilo po našem mnenju kršeno ustavno določilo ločenosti cerkve od države in s tem povezano načelo obvezne nevtralnosti države do verskih skupnosti, dejanja pa so bila po našem mnenju take vrste, da se jih lahko preganja po Kazenskem zakoniku, zato smo sprožili ustrezne postopke oziroma kazenske ovadbe. RKC je nemoteno in neomejeno gospodarila na nepremičninah na Blejskem otoku in s komercialnimi dejavnostmi pridobivala premoženjske koristi ob tem, ko se javni program, predviden na

---

68/V Hren, 2019 smo podrobno razložili tudi pomene besed raj, rajati, vraja in vraža. Seveda avtorji predmetne razstave niso imeli v mislih izvirnega pomena teh besed, ki bi jih bilo smiselno vključiti v zbirko simbolov, a jih niso. Naziv zbirke je bil – ob odsotnosti razlag pojmov – očitno izbran z namenom asociacije s krščanskim pojmovanjem raja. Če bi besedo raj temeljito in globinsko razložili v vseh strokovno vzdržnih interpretacijah, bi bila »podoba raja« nemara celo ustrezen naziv za zbirko, saj bi se 'raj', skupaj z besedo v-raj-a, lahko presenetljivo približal besedi 'ideogram'.
69/Na to smo najprej opozorili pristojno ministrstvo, več zaporednih predsednikov vlad in predsednika države, obširnejšo javno predstavitve neustavnosti pa smo prvič pripravili za posvet v Državnem svetu o 7. členu slovenske ustave, ki ga je organizirala stranka TRS v Državnem svetu dne 13. 12. 2016 <https://www.youtube.com/watch?v=cH0KfImBZAA>. V predavanju UPASNA SPD nastopi od cca 40 minute dalje. O muzeju posebnega pomena govorimo v predavanju večkrat, posebej pa od 1h:10 minute dalje, na 1h:20 minuti nastopi tudi Kabrca, inštrument, ki smo ga predlagali v zbirko kot simbol slovenstva.

otoku ni – do opozorila vložnika (UPASANA) – izvajal niti v zametkih. Glede na to, da so bili na gornje dejstvo z ovadbami seznanjeni vsi predstojniki vpletenih inštitucij, organi pregona in ustrezne inšpekcije in da niso odigrali svoje vloge po službeni dolžnosti, nosijo sistemsko odgovornost za nadaljevanje diskriminatornega ravnanja vsi vpleteni. Da je bilo ravnanje MK in povezanih institucij diskriminatorno, je v svojem stališču potrdila tudi varuhinja človekovih pravic.

Pravno legitimnost izkazujejo tudi posamični ustanovitelji UPASANA skozi javno in nejavno delovanje v več upasanskih taktih; dokazujejo neprekinjeno nit tradicije naravoverja in boja za ustavno etiko ter demokratično ureditev. Zavezanost k pristnemu tradicionalnemu naravoverju (stari veri) izkazujejo sveti spisi UPASANA, ki jih hrani register cerkva in verskih skupnosti na Ministrstvu za kulturo; odločba o vpisu v register št. 215-58/2013/9 dne 27. 1. 2014. UPASANA SPD je vpisana v register pod številko 45.

SNKS UPASANA SPD nastopa kot pravni subjekt, ki ima z Vlado RS (ministrstvo za kulturo, Urad za verske skupnosti) odprt Dosje odprtih vprašanj in kot pravna oseba, ki je z vidika kozmologij naslednica predkrščanskih kulturnih izročil na ozemlju RS. Dosje odprtih vprašanj smo ob prisotnosti MK in svečnikov stare vere svečano in obredno inaugurirali ob svetem Upasanskem drevesu tisa ob Slovenskem etnografskem muzeju ob Metelkovi ulici.⁷⁰ UPASANA SPD je tako s svojo Akademijo Staroslavov Hram ob svojih prizadevanjih izražala polno pravno legitimnost za postavljene zahteve.

Sam sem kot podpisnik večine dokumentov v zadevi do dneva človekovih pravic 10. decembra 2016 nastopal tudi kot izvoljen član v Svetu vlade RS za dialog o verski svobodi.⁷¹ Vse skupnosti so pripravile tudi programsko platformo za svoje skupno delovanje. S soglasjem vseh članic omenjene koalicije sem zaradi kršitev načela nepristranskosti države do verskih skupnosti, na dan človekovih pravic, 10. decembra 2016

70/Vsebinska Dosjeja je v SPIS Ministrstva za kulturo, Urad za verske skupnosti, z dne 9. 2. 2015 pod številko 093-18/2014/11. Vključuje zadevo Proštija, vprašanje zaščite staroverskih svetišč, potrebne kurikularne prenove, protokolarnih voščil predstavnikov države verskim skupnostim ob dnevih češčenja, vprašanje zastaranosti koncepta »sprave« na slovenskem in v tem kontekstu vprašanja povezana z Blejskim otokom ipd.

71/Podrobnosti o epilogu delovanja sveta so zapisane v poglavju o pristranskostih delovanja javnega sektorja.

ministru Peršaku, tedanjemu predsedniku sveta za dialog o verski svobodi, vrnil mandat. Po pričakovanjih vračilo mandata ni imelo nobenih pozitivnih posledic za delovanje ministrstva.

Med drugim sem v odstopni izjavi zapisal naslednjo oceno, ki posebej velja za Blejski otok: *»Kot skupnost registrirana po Zakonu o verski svobodi, transverzalno integriramo vse svete entitete v prostoru in za naše člane je sakralnost starih svetišč nedotakljiva, vsakršno prekrivanje, pristransko prikazovanje, še posebej če gre za projekte, ki jih sofinancira ali vodi država, pa jemljemo kot **protiustavno dejanje** v smislu kršenja načela nevtralnosti države do verskih skupnosti. To zlasti velja v primerih, ko so nosilci javnih pooblastil (ministrstva, javni zavodi) na navzkrižja interesov formalno opozorjeni.«* Ob vračilu mandata smo podrobneje razčlenili in predstavili pregledno kronologijo iz katere je razvidno, da sta izključno UPASANA in DSS vztrajali na varovanju javnega interesa za uveljavljanje zaveze, da na Blejskem otoku ne bo samo trgovina in profitna dejavnost RKC temveč tudi muzej javnega pomena in to ne kot promocija pokristjanjenosti temveč kot verodostojna slika procesov v zgodovini. Ponovili smo: *»Javnemu programu morajo biti namenjeni prostori celotne stavbe.«*

Ključni interes UPASANA⁷² je bil torej vzpostavitev poštenega (tudi z vidika obvladovanja navzkrižij interesov), transparentnega in neodvisnega procesa priprave predmetne zbirke.

Slovenska kulturna politika

Dogajanja glede Blejskega otoka so v letih 2016–2018 sovpadla z javno razpravo o kulturni politiki. Predlog Nacionalnega programa za kulturo iz let 2014–2016, ki so ga tačas pripravile ekspertne skupine Ministrstva za kulturo nam je pokazal na stanje duha v deželi in razumevanje pomena duhovnosti.⁷³ Takole se je zapisalo strokovnjakom, ki so za slovensko ministrstvo za kulturo takrat razglabljali o kulturi in se pri tem dotaknili tudi duhovnosti:

72/Kot primer glej npr. dopis UPASANA (2016,15).

73/V svojih kasnejših delih sem se zato temeljiteje posvetil razumevanju vloge duhovnosti za človekovo ustvarjalnost in kvaliteto življenja (Glej Hren 2018,2019,2020 in 2021).

»Osrednje področje kulture prečijo in nanj vplivajo dejavnosti z drugih področij družbenega življenja, kot so izobraževanje, religijske in duhovne prakse, mobilnost, prometna infrastruktura ... Ti horizontalni vidiki kulturne politike zelo vplivajo na področje kulture, dejavno sooblikujejo okoliščine in njegov razvoj, čeprav so izvorno vpeti v druge družbene podsisteme.«

Citirana izjava iz tedanjega osnutka Nacionalnega programa za kulturo je za kroniko o duhovnem osvobajanju simptomatična. Kolikor je na eni strani obetavno, da ministrstvo po našem vedenju prvič vzpostavi jasno razliko med religijskimi in duhovnimi praksami (kar bi sicer samo po sebi moralo pomeniti razliko tudi v pristopih do podpornih mehanizmov za na eni strani religijske in na drugi strani duhovne dejavnosti), pa obenem duhovnost povsem razvrednoti, ko na skupni imenovalc postavi znanje, duhovnost, ceste in železnice. Vse naj bi kulturo prečilo?!?

To kaže na temeljno nerazumevanje, razvrednotenost in površinskost pri obravnavi duhovnosti kot temeljnega gradnika človeškega sébstva.

Zaradi takega vrednotenja duhovnosti na Ministrstvu za kulturo seveda ni bilo mogoče pričakovati smiselnih politik pri obravnavi Muzeja posebnega pomena v stavbi Proštija.

Tudi ob razpravi o slovenski kulturni politiki smo ministrstvu aktivno prispevali izhodišča⁷⁴ in v njih med drugim zapisali: »Predlog MK praktično v ničemer ne upošteva novih dejstev na področju predkrščanske kulturne dediščine in na področju razcveta produkcije neo-naravoverskih glasbenih, odrskih umetnosti, raziskovanja in obrednih praktik.« Posledično smo morali zapisati ugotovitev, da »slovenskim avtohtonim, tradicionalnim naravoverskim kozmologijam program ne namenja posebne pozornost.« in da program na področju verstev (Urad za verske skupnosti je bil tačas v pristojnosti Ministrstva za kulturo) ne predvideva nobenih modernizacij, kar smo označili kot času in realni sliki vse večjega števila in raznolikost verskih skupnosti povsem neprimerno. Zakonodaja in ureditev so še vedno napisani na kožo centraliziranim, monoteističnim religijam, ki so nastajale v minulih dveh tisočletjih. Trendi pri nas in v svetu pa na eni strani kažejo na oživljanje dediščine prvotnih verstev (predkrščanska verovanja), ki so naravoverskega,

⁷⁴V KOMENTARJU na IZHODIŠČA za Prenovo kulturnega modela – Modernizacijo kulturne politike, UPASANA, 2. 12. 2017.

decentraliziranega in politeističnega značaja in na drugi strani pojav decentraliziranih kozmologij, ki nastajajo kot posledica konvergence globalnih znanj o kozmologijah in lokalnih kulturnih dediščin. Zakonodaja in praksa delovanja vlade RS so izrazito pristranski in s tem po našem vtisu in prepričanju protiustavni. Ministrstvo je bilo na to opozorjeno, vendar pri predlogu prenove kulturnega modela (znotraj katerega je tudi pristojnost za verstva), opozoril in predlogov ne upošteva. Posledično ostaja dediščina stare vere pomanjkljivo prisotna v izobraževalnem sistemu, v turistični ponudbi in v kulturnem sektorju nasploh.«

Predlagali smo, da MK v novem kulturnem programu zapiše »zavezo za pripravo 5 letnega programa rehabilitacije in revitalizacija predkrščanske kulturne dediščine, ki naj vključuje vse discipline (arheologija, etnologija, religiologija, antropologija, zgodovina, likovna in glasbena umetnost, in interdisciplinarnе študije posameznih točk v prostoru)«. Kot posebno točko nacionalnem programu kulture smo predlagali pripravo muzejske zbirke posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve v Proštiji in pojasnili, da gre »za državotvoren, celovit program, ki ga promoviramo z namenom globinske sprave, globinske pomiritve s predniki, sedanjimi generacijami in rodovi, ki prihajajo.«

Na ta način smo tematiko predmetne muzejske zbirke vnesli v razpravo o Slovenskem nacionalnem programu za kulturo. Ni potrebno posebej poudarjati, da tudi na te naše predloge s strani ministrstva ni bilo nobenih vsebinskih pripomb in ne razprave, kmalu je tema NPK povsem zamrla in iz javnosti je program za dolgo izginil kot kafra.

Povzeta kronologija upasanskih prizadevanj

- 10. 3. 2003, Vlada RS z RKC podpiše Protokol 2003.
- 14. 10. 2008, Vlada RS z RKC podpiše Sporazum 2008.
- 8. oktobra 2014 UPASANA predsedniku države Borutu Pahorju predstavi predlog za razglas moratorija na spravo do oblikovanja novega procesa vzpostavljanja pogojev za mirno sožitje različnosti v Sloveniji.
- 17. in nato ponovno še 26. oktobra 2014 UPASANA predsedniku države Borutu Pahorju in predsedniku Vlade RS Mirotu Cerarju

Reševanje odprtih vprašanj med republiko Slovenijo in nazivnimi upasanskimi oziroma verskimi organizacijami Predlog za razglas moratorija na spravo do oblikovanja novega procesa vzpostavljanja pogojev za mirno sožitje različnosti v Sloveniji.

- V letu 2014 in 2015 smo opravili prvi krog pridobivanja dokumentacije o izvajanju sporazuma med RKC in državo in zahtevali, da se določba o postavitvi Muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve, udejani. Zahtevali smo tudi, da se glede na splošni pomen predvidene zbirke, oblikovanje te zbirke pripravlja posebej skrbno, kot eminenten državotvorni projekt, pri katerem je treba prav posebej upoštevati načelo soudeležbe širše javnosti. Oboje je bilo dosledno ignorirano.
- 12. 2. 2015 UPASANA in MK obredno odpreta Dosje odprtih vprašanj med staroverskimi skupnostmi in državo; v Dosjeju odprtih vprašanj ima posebno mesto vprašanje zastarelega in neučinkovitega koncepta sprave in pomen muzejske zbirke na Blejskem otoku.
- 9. 9. 2016 – sestanek UPASANA z vodstvom MK (vir MK 2016, 5).
- 25. 10. 2016 – na naše vztrajanje je Ministrstvo za kulturo (MK) Narodnemu muzeju (NMS) naročilo (vir MK 2016, 6), da začne pripravljati zbirko pod naslovom »dokumenti Slovenstva« in to aktivnost vključi v program dela za leto 2017. Iz prvih zapiskov/dokumentov NMS je že razvidno, da se je NMS lotil priprav pristransko – prostor, ki so ga namenili Muzeju so omejili na »mansardo«, na kar smo nemudoma opozorili in začeli boj za to, da bo postavitev muzeja, torej javnega programa, skladno s Sporazumom v celotni zgradbi Proštija. Problem omejitve javnega programa zgolj na podstreho ostaja odprt tudi danes in je dokaz sistemske in sistematične pristranske obravnave MK in NMS.
- 10. 12. 2016: zaradi neaktivnosti MK in zaradi subvertiranja in anemičnosti dela Sveta za dialog o verski svobodi, sem na dan človekovih pravic 10. decembra 2016 ministru Peršaku protestno vrnil mandat izvoljenega člana Sveta za dialog o verski svobodi in pri tem posebej opozoril na sistemsko in sistematično pristranskost in diskriminatornost MK, ki ravna v prid eni verski skupnosti na račun ostalih verskih skupnosti na primeru Blejskega otoka.

- 13. 12. 2016. Posvet o verski svobodi v Državnem svetu. Posvet o 7. členu slovenske ustave, ki ga je organizirala stranka TRS v Državnem svetu. Na primeru predmetne zbirke smo v predavanju pokazali na neustavnost delovanja države.
- Ob pomladnem enakonočju 2017 smo pod naslovom Od stare vere do vere v ustavo na www.upasana.si in www.staroverci.si ter v digitalni knjižnici www.dlib.si objavili predlog za koncept muzeja v Proštiji. Na predlog s strani NMS nismo nato dobili nobenega odziva.
- Junij 2017; v nekaj letih se je ob dopisovanju med UPASANA in MK nabralo toliko spodrseljajev na strani MK, da smo dosje predali v pregled Varuhinji človekovih pravic, ki je izdelala jasno mnenje, da je delovanje MK diskriminatorno in da je MK odgovorno, da zagotovi nediskriminatorno obravnavo pri pripravi projekta vzpostavitve muzeja. Ministra Peršaka smo neposredno opozorili na njegovo osebno odgovornost, da zagotovi nepristransko delovanje pri pripravi Muzejske zbirke in od njega večkrat zahtevali ukrepanje.
- Decembra 2017 smo zaradi neodzivnosti MK in zaradi ignorance ministra vložili ovadbo zoper znane in neznane storilce kaznivega dejanja.
- 21. januarja 2019 smo NMS posredovali dodatno utemeljen predlog artefaktov za vključitev v zbirko in posebej opozorili na nezadostnost oziroma odsotnost koncepta digitalizacije.
- Junija 2019 smo po ZDIJZ izvedeli, da je NMS naročil pripravo celostne grafične podobe (CGP) za predvideni predmetni muzej. Po ZDIJZ smo zahtevali tudi ta dokument, in po nerazumnih zamudah, smo prejeli »Celostno podobo (CGP)«, ki je del pogodbe med NMS in RKC.
- Junija 2019 sem se s tedanjim predsednikom Društva Slovenski staroverci v svojstvu vodje Kozmološke skupnosti UPASANA sestal z direktorico NMS Barbaro Ravnik, ki je odkrito povedala, da so s strani Blejskega župnika pritiski.
- V letu 2020 smo nato v avgustu mesecu ponovno na vztrajanje po ZDIJZ prejeli izpiske vsebinskih tekstov na razstavnih panojih iz česar je razvidno, da najnovejše rešitve maltene povsem prezrejo predkrščansko kulturno dediščino.

- 2021/2022. Ob predsedovanju Slovenije Evropskemu svetu in kasneje, so informacije o predmetni zbirki potihnile, dokumentov ni na voljo in vse kar smo izvedeli kaže, da se vodstvo MK o predmetni muzejski zbirki dogovarja z RKC samo.

Povzetek izrazov pristranskosti in nestrokovnosti v javnem sektorju

V prvih letih kampanje smo ob skoraj vsakem prejemu dokumenta na zahtevo po ZDIJZ odkrivali nova sporna dejanja ali nekonsistentnosti. Tako se je zgodba vedno bolj zapletala. V nadaljevanju sporna dejanja povzemamo po vsebinskih sklopih, v kasnejših poglavjih pa izdvajamo posebej izpostavljena dejanja ključnih inštitucij.

Dolgoletno dopuščanje okoriščanja z zasebnim interesom na račun opuščanja javnega interesa.

Ministrstvo za kulturo je z nedejavnostjo in z aktivnimi potezami prepuščalo zakupnici, RKC, polno gospodarjenje in izrabo eminentnega prostora kulturne dediščine in prvorazredne turistične destinacije. Z dolgoletnim dopuščanjem komercialne izrabe take destinacije (posebej dopuščanje trgovinske dejavnosti s tretje-razrednimi spominki v prostorih, kjer bi moral biti javni program) je bila država oškodovana, oškodovan je bil tudi javni interes po celovitem in resnicoljubnem prikazu kulturne dediščine. Zakupnica je dobila nepremičnine v uporabo za 45 let sicer s predpostavko, da bo s pridobljenim dobičkom iz komercialnih dejavnosti financirala tudi dogovorjeno obnovo in investicijsko vzdrževanje vendar pri tem niso bile narejene ne ocene in ne vmesne evalvacije razmerij prihodkov in odhodkov. Na vprašanje dobrega gospodarjenja v primeru Blejskega otoka smo opozorili tudi Računsko sodišče RS.

Ime muzejske zbirke in vsebina

MK je za muzej uporabljal najrazličnejša imena, čeprav je iz predmetnega Sporazuma in Protokola povsem jasno, da mora NMS pripraviti zbirko simbolov in dokumentov slovenstva od poselitve do osamosvojitve.

V enem prvih dopisov (MK, 2014, 1) UPASANI, je bila v izhodišču zapisana alarmantna razlaga vsebine »V teku denacionalizacijskega postopka je bil v predhodnih pogovorih med zavezanko in upravičenko izoblikovan predlog, da se v Proštiji uredi muzejska predstavitev »dokumentov slovenstva, ki bodo zajemali čas od poselitve do osamosvojitve (od Metodovega škofovskega prstana, Brižinskih spomenikov, Rateškega, Čedajskega in drugih rokopisov, Piccolomejevega opisa vojvodskega ustoličevanja, protestantskega tiska, Valvazorjevega dela, Majniške deklaracije, do listine o razglasitvi Samostojne Slovenije leta 1991) – vse z namenom, da bi bili na tako simbolnem mestu predstavljeni najpomembnejši dokumenti slovenstva. Omenjeni predlog je bil strokovno podprt tudi s strani Narodnega muzeja Slovenije.«

Pristranski izbor dokumentov slovenstva je UPASANA takoj problematizirala v več dopisih. Problematizirali smo tudi dilemo, ali bodo vključeni tudi artefakti simbolne vrednosti ali samo dokumenti. Preverili smo tudi, ali je predlog, o katerem je pisalo MK res strokovno podprl NMS. Od NMS je UPASANA 18. 8. 2016 prejela dopis, v katerem sta oba direktorja (prejšnji direktor Kos in aktualna direktorica Barbara Ravnik demantirala, da bi kdaj koli potrjevala tovrstni nabor dokumentov, kot je naštet v citiranem dopisu MK, ki ga je pripravila Špela Španžel, direktorica direktorata za kulturno dediščino, podpisala pa ga je ministrica Julijana Bizjak Mlakar.

V več dopisih ministrstvu smo protestirali proti navedenemu izboru »dokumentov slovenstva« saj bi tak muzej predstavljal skoraj izključno promocijo pokristjanjevana Slovenije, bil bi ideološko močno pristranski, kar bi dolgoročno povzročilo v slovenski javnosti še globlji razkol.

V zapisniku srečanja MK z UPASANA SPD 9. septembra 2016, je že tema sklicanega sestanka nakazovala dileme naslova zbirke – sestanek je bil sklican na temo »Muzej slovenske simbolike oziroma Postavitve muzejske predstavitve Dokumenti Slovenstva«. Uradnikom na ministrstvu se je pred tem v dopisu UPASANI⁷⁵ 11. 8. 2016 zapisala še trditev, ki v predmetnem Sporazumu in Protokolu nima nobene osnove. »V muzejski zbirki bo celovita predstavitev duhovnosti in z njo povezane simbolike, ki jo vse od prazgodovine pa do danes srečujemo na ozemlju današnje Slovenije«, kar je UPASANA seveda pozdravila, čeprav smo vedeli, da gre

---

75/MK UPASANI 11. 8. 2016 v zadevi 6221-5/2016/15 nanašajoč se na daljšo korespondenco v prvi polovici 2016 v isti zadevi, posebej odgovor MK št. 6221-5/2016/9 z dne 25. 5. 2016.

za manipulacijo in past spričo izražene tendence, da bi v muzeju interpretirali zgolj krščansko plat slovenske izkušnje z duhovnostjo, torej, ne da bi pri tem prikazali srečevanja Slovencev z vsemi poznanimi šolami in sistemi religij in duhovnosti.

Manipulacije z naslovom so se na samem začetku vključevanja NMS v delo pokazale tudi pri tej »strokovni« inštituciji. Že ob prvem obisku NMS na Blejskem otoku, je bilo razvidno, da so uslužbenci NMS privzeli željo RKC in so zbirki nadeli delovno ime »Podoba raja«. ⁷⁶

Nekdanji direktorici NMS Barbari Ravnik se je kasneje ⁷⁷ celo zareklo, da je naročnik razstave NMS, in zato se ji ni zdelo nesprejemljivo, da »župnik noče videt niti kurenta kaj šele staroverske simbolike«. Ker sem bil nad tako izjavo ogorčen, in ker izjave direktorica sama po mojem opozorilu in protestu ni takoj umaknila, mi je šele naslednji dan v elektronskem sporočilu napisala »*Morda sem bila včeraj nejasna. Kot naročnik se bo župnija pojavila le, ko bo šlo za nabavo razstavne opreme. Nikakor pa ne za naše delo!*«. Z leti se je pokazalo, da ni šlo za lapsus direktorice NMS temveč za ponotranjeno stališče in naravnost – vsaj nekaterih ključnih – ekspertov NMS. ⁷⁸

Pritiski RKC in posebej Blejskega župnika na vsebino zbirke so se vrstili skoz celoten proces. Razpolagamo z omejenim številom pričevanj a že teh je dovolj – postrezimo si samo z zadnjim citatom pridobljenim iz internega arhiva NMS: »Župnik hoče predstaviti Marijo kot simbol Slovenije in predvsem kot **edini ali vodilni simbol na razstavi, katere-mu je vse podrejeno!**«

Zadnja inačica, ki je bila pripravljena (2019) nosi naslov Podoba raja. Sprememba naslova v smeri uporabe simbolnih kategorij krščanstva kot je »raj«, v opisanem kontekstu za nas ni sprejemljiva, za NMS in MK pa brez težav. Če lahko na enak način kulturo prečijo tovarne lokomotive in kompozicije v tranzitu prek Slovenije, kot duhovne praktike in simboli kodirani v jeziku, potem se seveda ne moremo čuditi, da je bilo MK in NMS povsem sprejemljivo, da bi bilo v muzeju slovenske simbolike vse podrejeno Mariji.

76/Jana Mlakar, NMS, v zapisniku ob obisku na Blejskem otoku, 27. 9. 2016.

77/Zapisi s sestanka predstavnikov UPASANA in DSS z NMS, 18. 6. 2019.

78/To se je pokazalo na primer pri pristranski, do slovenskih starovercev žaljivi objavi enega od ekspertov NMS v Sobotni prilogi DELA v letu 2020, od katere se NMS ni nikoli distanciral.

Namembnost stavbe Proštija za javni program

Vprašanje pristajanja MK na omejitve prostora za muzejsko postavitve samo na podstrešje Proštije se je pojavilo v dokumentih večkrat, najostreje pa smo to problematizirali v letu 2016, ko je ministrstvo⁷⁹ to omejitev po večkratnem ponavljanju še enkrat izpisalo, in je postalo očitno, da pristaja na dejstvo, da si je RKC prisvojila v uporabo večino prostorov Proštije za svoje komercialne podjeme četudi zadevna Sporazum iz leta 2008 kot tudi Protokol iz leta 2003 brez sence dvoma določata, da se Proštija (celota in ne posamezni del) trajno nameni muzeju slovenske simbolike oziroma »muzejski predstavitvi dokumenti Slovenstva od poselitve do osamosvojitve«. Iz scenarija v scenarij muzejske postavitve se je količina prostorov, ki naj bi bili namenjeni zbirki, bržkone spreminjala predvsem glede na uspešnost zahtev Blejskega župnika.

Upravljavec: Javna inštitucija kot garant nepristranskosti in strokovnosti?

Neučinkovito upravljanje v kulturi je rak rana slovenske kulture.⁸⁰ Vendar tako dosledne odsotnosti transparentnega upravljanja, kot je na primeru Proštije na Blejskem otoku, še nismo srečali. Ocenjujem, da gre v tem primeru za odsotnost upravljanja kot skrivnega orodja za netransparentnost, prikrivanje pristranskosti in sistemskega popuščanja lobijem RKC. Kot je razloženo na drugih mestih, se je MK leta ogibalo jasni določitvi skrbnika na MK, ki bi bil odgovoren za program predmetne muzejske zbirke in za nadzor nad procesi na Blejskem otoku. Izmikanje odgovornosti je alarmantno vtakano kot rdeča nit v celotno zgodbo. Huje kot to, da smo pri ravnanju uradnikov ministrstva odkrili številne manipulacije, laži in napake, pa je dejstvo, da vodstva po naših opozorilih dosledno niso ukrepala, temveč so predstojniki nestrokovnosti in pristranskosti ne le pustili nesankcionirane temveč so tako prakso tudi naprej dopuščali.

Ministrstvo preprosto ni ne zmoglo in ne želelo postaviti jasne hierarhije odgovornosti pri vodenju projekta predmetne muzejske zbirke v Proštiji.

79/Na primer v dopisu MK UPASANI 11. 8. 2016 v zadevi 6221-5/2016/15 in št. 6221-5/2016/9 z dne 25. 5. 2016.

80/Na to smo na primeru kulturnega centra Metelkova podrobneje opozorili na več mestih, med drugim v eseju Ta vražja slovenska kultura v Hren, 2019.

Ministrstvo se je tako v svojih dopisih⁸¹ na naša ponavljajoča se vprašanja o odgovornostih in upravljanju, med drugim izgovarjalo, da so »za vodenje procesa zasnove projekta muzejske zbirke v Proštiji določene inštitucije opredeljene v Protokolu, t.j. Narodni muzej in Zgodovinski inštitut Teološke fakultete«. Take trditve predstojnikov ministrstva kažejo na dejstvo, da je ministrstvo dosledno interpretiralo svoje pretekle zaveze v prid RKC in njenim inštitucijam in ne v prid koristi javnosti. Protokol v 5. členu določa, da za »muzej slovenske simbolike skrbi Narodni muzej, pri vsebinski postavitvi pa sodeluje tudi Inštitut za zgodovino cerkve pri Teološki fakulteti«. Protokol je torej bistveno bolj natančen glede hierarhije vodenja procesa kot pa je današnja (pristranska) interpretacija ministrstva: po Protokolu za načrtovano zbirko skrbi ena in ena sama inštitucija: Narodni muzej Slovenije. RKC si je v Protokolu izborila garancijo, da bo sodelovala pri vsebinski pripravi zbirke. V Protokolu je ključna beseda TUDI, ki dokazuje, da je država v času podpisa Protokola razumela, da bodo pri vsebinski zasnovi muzeja sodelovale TUDI druge inštitucije in ne le Teološka fakulteta, kar je pravilno in se kaže v dogovorih med UPASANA in ministrstvom sklenjenih v letih 2014 in 2015. Dikcije iz Protokola ni moč interpretirati kot zaveze, da bo imela Teološka fakulteta ali njen sestavni del posebno funkcijo pri vodenju procesa vsebinske zasnove, temveč kot garancijo, da bo Teološka fakulteta oziroma njen inštitut, LAHKO tudi (skupaj z drugimi nosilci znanja in z zainteresirano javnostjo) pri vsebinski zasnovi sodelovala. Nikakor pa Protokola ne moremo interpretirati na način kot je to napravilo ministrstvo v svojih dopisih, torej z izjavo, da bo Inštitut za zgodovino cerkve vodil proces zasnove postavitve zbirke skupaj z Narodnim muzejem Slovenije. V nekaterih dopisih⁸² Teološko fakulteto skupaj z ZVKD in NMS celo štejejo med »pristojne muzejske inštitucije« cit. »po vedenju (MK) za pripravo muzejske postavitve potekajo dogovori s pristojno muzejsko službo (Narodni muzej in Inštitut za cerkveno zgodovino pri TF)«. Obenem je MK zanikalo, da bi s tem v zvezi imelo kakršnekoli dokumente, kar smo dokazali da ni res, saj je MK plačevalo NMSju račune z obrazloženo dokumentacijo.

Ministrstvo je v citiranih dopisih zatrjevalo, da naj bi NMS kot javni

---

81/MK UPASANI 11. 8. 2016 idr.

82/Na primer v korespondenci MK in UPASANA maja in junija 2016 št. 6221-5/2016/9 z dne 25. 5. 2016.

zavod predstavljal garancijo za »zagotovitev prevlade javnega interesa«. Vendar je to načelo razveljavilo že samo ministrstvo, ki od 2003 do naših zahtev 2015 Narodnemu muzeju Slovenije ni v zvezi z zaupano nalogo priprave muzeja posebnega pomena zagotovilo nobenih dokumentov, ne financiranja za izvedbo in zato tudi ni bilo nobenih rezultatov. Vseskozi se je pokazalo, da med NMS in MK ni tekoče izmenjave informacij. Na drugem mestu pojasnujemo, da je Ministrstvo zatrjevalo, da nima dokumentov, ker da NMS vodi proces avtonomno, četudi se je nato pokazalo, da je NMS ministrstvu za delo izstavilo račun s podrobnimi postavkami. Koliko je NMS res »garant strokovnosti in neodvisnosti« pokažemo v kratki analizi vloge NMS v nadaljevanju, ko tudi konkretno pojasnimo, kako so s svojimi izjavami in stališči uradniki NMS prispevali h koristim in podrejenosti RKC.

V vsakem primeru velja, da NMS kot javni zavod s področja kulture sodi v pristojnost MK, ki mora nadzirati zakonitost dela in vsebinsko izvajanje programov. Nenazadnje je MK NMS-ju naložilo izvedbo projekta, najprej s podpisom Protokola in Sporazuma in nato še eksplicitno z zahtevno (MK 2017), da NMS pripravo muzeja uvrsti v letni program aktivnosti za leto 2017. Letne programe in poročila javnih zavodov obravnava Vlada RS na rednih sejah. Odsotnost upravljanja je materija, ki jo mora obravnavati Računsko sodišče RS, ki je bilo na malomarnosti v zadevi »Proštija« z naše strani obveščeno, vendar ni ne ukrepalo ne kako drugače odgovorilo.

Zapisali smo že, da je bilo nerazumevanje hierarhije upravljanja in odgovornosti v funkciji podrejanja lobijem RKC vgrajeno v miselnost NMS, in da se je direktorici Barbari Ravnik celo zareklo (kot smo poročali zgoraj, v pogovorih in korespondenci Junija 2019), da je naročnik predmetne muzejske zbirke RKC, direktorju Pavlu Carju pa so celo zamolčali pogodbo,⁸³ ki jo je imel NMS sklenjeno z RKC in pri primopredaji obrazložili, da gre za »projekt Blejskega župnika«. Hierarhija odgovornosti, poročanje in nadzor so v vertikali od Vlade RS do zakupnice (RKC) in povezanih firm ustanovljenih za upravljanje z otokom ali v incestnem razmerju (tudi skoz uradništvo z navzkrižjem interesov) ali pa v nedorečenih razmerjih, ki onemogočajo celovit nadzor, uveljavljanje javnega interesa in učinkovito upravljanje.

Bodoči management v kulturi in nasploh v javnem sektorju mora zato posebno skrb nameniti upravljanju z navzkrižji interesov.

83/Da sem direktorju zagotovil pogodbo sam, razložim v poglavju o NMS.

Primerjava Vsebinskih scenarijev za muzejsko postavitev

*Od stare vere do vere v ustavo, pomladno enakonočje 2017*⁸⁴

Ob pomladnem enakonočju 2017 sta Svetovnonazorska kozmološka skupnost Upasana – sanjava prostost duha in Društvo Slovenski staroverci, MK in NMS pod naslovom **Od stare vere do vere v ustavo** posredovali predlog konceptualnih izhodišč in vsebine muzeja posebnega pomena v stavbi Proštija na Blejskem otoku. Predlog obsega 18 strani podrobne utemeljitve koncepta, vizije in posamičnih vsebin in je vse od objave do danes javno dostopen na spletnih straneh www.upasana.si in www.staroverci.si ter v digitalni knjižnici www.dlib.si.⁸⁵

Koncept zbirke smo zasnovali v treh zgodovinskih blokih, ki bi uravnoteženo nizali simbole in dokumente iz vseh časovnih obdobj obstoja Slovencev na današnjem ozemlju Slovenije in tudi povezave slovenskega kulturnega izročila s kulturami, s katerimi se je ta na ozemlju srečeval in križal.

- I. BLOK: Od prazgodovinskih kultur do prve omembe Slovenov.
- II. BLOK: Od pokristjanjevanja do narodnega prebujenja.
- III. BLOK: Od pomladi narodov do osamosvojitve.

Vizija predloga:

Slovenija z muzejem svetu sporoča svojo pripravljenost in sposobnost za miroljubno sobivanje različnih kultur in identitet, svojo odločenost in večino za ohranjanje avtohtonosti, svojo skrb za preživetje izvirne identitete in kulturne dediščine, medtem ko z enako vnemo in resničljubnostjo prikazuje identitete drugih ljudstev in kultur, ki so v preteklosti naseljevale Slovenijo.

84/Parafraza slogana ob zadnji državni proslavi, ob dnevu samostojnosti in enotnosti in 25 obletnici Ustave RS v Cankarjevem domu 25. decembra 2016; v režiji Neda Rusjan Bric. Naslov odseva zgodovinski scenarij proslave, ki je prvič nevtraln in z izhodiščem v tradicionalnem naravoverju prikazal slovenstvo. S takim poimenovanjem razstave tudi najbolje zaobjamemo nalogo predstavitev slovenstva od poselitve (naravoverja), do osamosvojitve (Sprejem Ustave RS).

85/<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-Z0O4R4DT/4c9406a2-6165-4ddc-ab6d-ebd8f33f433a/PDF>

Slovenija je del rešitve in ne del problema globalnih migracij.

Rod Slovencev je ostal tesno povezan s pri-rodo in kljub represijam tudi s tradicionalnim znanjem o pri-rodi – naravoverjem. Slovenija je v samem vrhu med državami, ki znaten del ozemlja varujejo v režimih NATURA in z drugimi oblikami varovanja naravne in kulturne dediščine. Slovenija tako izpričuje svojo ambicioznost za trajnostni razvoj v globaliziranem multikulturnem svetu.

Slovenija je del rešitve v trendih trajnostnega razvoja in prehoda v pri-rodi prijazno gospodarjenje.

Slovenije je v samem vrhu med regijami, ki za svetovne popotnike predstavljajo zeleni turizem. Leta 2016 je na svetovnem dnevu turizma prejela oceno prve zelene destinacije na svetu. V novejšem obdobju se s sprejemom Strategije pametne specializacije in vzpostavitve partnerstva za zeleno gospodarstvo Slovenije ter usmeritve pod znamko Digitalna Slovenija, znamči kot zelena, ustvarjalna, zdrava, aktivna, digitalna.

Muzej posebnega pomena bo odseval vse atribute znamčenja Slovenije, atribute znamke pa bo utemeljil z izbranimi zgodovinskimi referencami (simboli, dokumenti, artefakti) in z najsodobnejšo multimedijško muzejsko predstavitevjo. V izhodišču koncepta naj bo muzej samoučeč in dinamičen (delo v nastajanju) in ne statičen (v smislu stalne postavitev zbirke). Omogočal bo razvoj in dopolnjevanje muzejskih vsebin z vedno novimi dognanji; z muzejskimi najdbami in izsledki (na podoben način kot portal wikipedia). Muzej bo odprt za nova dognanja in za rušenje tabujev, doktrin in dogem. Spodbujal bo raziskovalnega in učečega duha obiskovalcev. Ne bo temeljil na dogmah in (preživetih in sproti ovrženih) zgodovinskih teorijah temveč na raziskovalni radovednosti. Sočasno s postavitvijo prvega (izhodiščnega) nabora zbirke predlagamo tudi vzpostavitev MUZEJA NA SPLETU – v svojem jedru ta vsebuje novo strukturirano bazo znanja (povezava z vsemi relevantnimi bazami nepremične, nesnovne in premične kulturne dediščine, digitaliziranimi viri ipd). Muzej bo vzpostavil sodobno digitalno prezentacijsko tehnologijo in razvil inovativne sodobne muzejske aplikacije 3D mapiranja, sferične in interaktivne projekcije, virtualne in obogatene resničnosti, ter orodij in vmesnikov umetne inteligence in multimedije.

Nato smo v pismu NMS z dne 21. 9. 2019 kot odziv na predlog NMS pod nazivom Slovenija v simbolih (podrobneje pojasnjen v nadaljevanju) posredovali še ključne vsebinske pripombe na zasnovo, ki jo je

pripravila delovna skupina pod okriljem NMS in podrobneje smo obrazložili naše predloge za umeščanje posamičnih artefaktov staroverstva v zbirko. Ob tem smo pojasnili, da smo vsebinske predloge oblikovali na osnovi razprav ob dveh simpozijih o poznem pokristjanjevanju in staroverstvu, ki smo jih organizirali v Kobaridu v letih 2017 in 2018. Splošna pripomba se je nanaša na našo oceno, da predlagani koncept NMS vprašanje digitalizacije obravnava preskromno in v zastarelem duhu. Uporaba digitalnih muzejskih vsebin omogoča multimedijško predstavitev celostnega nabora vsebin, ki bistveno obogatijo stalno zbirko vsebin, ki so vključene v fizično postavitev zbirke. V citiranem predlogu »Od stare vere do vere v ustavo« smo pripravili izhodišča za koncept digitalizacije, ki mora po našem mnenju predstavljati samostojen koncept ob boku koncepta fizične postavitve.

***Konkretni predlogi za vključevanje v nabor simbolov predkrščanskih kozmologij v zbirko Slovenija v simbolih.*⁸⁶**

Za vključitev v zbirko Slovenija v simbolih v Proštiji na Blejskem otoku smo predlagali dva izvorna artefakta, eno repliko in virtualno multimedijško prezentacijo naravnih svetih mest kot samostojno fizično postavitev v muzeju z interaktivnim zaslonom Slovenije in multimedijским portalom.

Predlagali smo štiri sklope, s katerimi muzej Slovenija v simbolih obeleži predkrščanske kozmologije:

1. Replika Krkavčanskega kamna
2. Kamen »Kačja glava« iz zbirke Pavla Medveščka
3. Virtualna prezentacija naravnih svetih mest
4. Replika piščali Kabrca in multimedijška (glasbeno podprta) interpretacija.

I. Replika Krkavčanskega kamna

Krkavčanski kamen iz vasi Krkavče v slovenski Istri je edini ohranjeni monolit na Slovenskem. Izvirni kamen je še vedno v vasi Krkavče, čeprav ne več na prvotnem mestu, replika pa je hranjena tudi v Pokrajinskem muzeju Koper.

---

⁸⁶/Objavljeno kot v izvirniku.

Kamen ima na obeh straneh vklesani podobi, ki sta najpogosteje interpretirani kot podobi otroka. Ljudsko izročilo zapisano v 20. stoletju omenja, da so kamen imenovali Triglav, Troglav oziroma preprosto Kamen. Ob božiču so nekdanj domačini ob kamnu kurili kresove, na dan sv. Vida (15.6) pa so nanj polagali roke. Po ljudskem verovanju je kamen pomagal tudi pri težavah s plodnostjo, krajevni župnik pa naj bi domačine odvrčal od čaščenje kamna.

Kamen najverjetneje predstavlja kontinuiteto več različnih dob in je lahko še ostanek predslovanske naselitve, morda kulta Mitre ali pa podobe predstavljajo kasnejše slovansko božanstvo, ki so ga častili ob zimskem sončnem obratu. Izjemnost kamna je tudi v tem, da menhirja niso nikoli uničili (čeprav je poškodovan vrh kamna) in je preživel tudi dobo pokristjanjevanja in nasprotovanja. Domnevamo lahko, da je bilo nekdanj postavljenih mnogo obdelanih kamnov, ki so imeli pomembno vlogo v ljudskem verovanju, Krkavčanski kamen pa je le edini, ki se je ohranil do današnjih dni. Pomembnost tega obrednega kamna je tudi širše mednarodna, saj so tudi drugod v tujini redki ostanki predkrščanskih kulturnih kamnov.

Iz omenjenih razlogov se nam zdi Krkavčanski kamen dober predlog in strokovno dovolj podprt za predstavitev delčka dediščine, ki je preživela od predkrščanstva do danes. Strokovni članek o Krkavčanskem kamnu je dr. Pleterski objavil v *Studia Mythologica Slavica* (VIII, 2005), izšel pa je tudi tematski zbornik *Krkavčanski kamen* (Koper, 2008), ki predstavlja kamen v različnih kontekstih.

II. Kamen »Kačja glava« iz zbirke Pavla Medveščka

Poleg pisnih virov o staroverstvu iz zahodne Slovenije (knjige Pavla Medveščka) imamo ohranjene tudi predmete. Večina predmetov je bila razstavljena na odmevni in odlično obiskani razstavi Staroverci in staroverstvo v Goriškemu muzeju. Med temi predmeti so imeli posebno mesto kamni prodniki imenovani »Kačje glave« zaradi svoje pomembne vloge v verovanju starovercev. Kačje glave so staroverci postavljali na mnoge vrhove hribov, pa tudi drugje v bližini njihovih domov, saj so bile središče prostorov, kjer so izvajali svoje obrede. Del verovanja so bili tudi t. i. »tročani«, navidezne povezave več vrhov na katerih so bili kamni Kačje glave. Njihovo ime izhaja iz kače, ki je bila ena osrednjih

čaščenih živali v njihovem verovanju. Ob poletni polni luni so k tem Kačjim glavam tudi romali.

Kamni Kačje glave so različnih velikosti, od majhnih kamnov pa do nekaj kilogramov težkih kamnov, ki niso bili vzeti iz neposredne narave, kjer so bili postavljeni, temveč so bili na vrhove hribov prineseni iz okoliških potokov in rek. V zbirki Pavla Medveščka (ki je trenutno v depojih in je pripravljen odstopiti eno Kačjo glavo za zbirko Slovenija v simbolih) je ohranjenih več kamnov Kačjih glav. Iz ohranjenih prodnikov Kačjih glav se vidi, da so umetno zvrtili v kamen dve luknjici, ki sta predstavljali očesa glave.

Menimo, da so Kačje glave najbolj prepoznaven predmet staroverskega verovanja tako fizične zbirke, kakor tudi pripovednega izročila, saj se mnogo zbranega ustnega izročila navezuje na te predmete. Ker so bile Kačje glave strogo varovana skrivnost, so bile mnoge odstranjene, preden se je verovanje razkrilo v javnosti in so zato toliko bolj pomemben artefakt starega verovanja. Trenutno niso Kačje glave nikjer razstavljene, so pa nekatere objavljene v obeh katalogih, ki so izšli ob razstavi Staroverstvo in staroverci: katalog etnološke zbirke Pavla Medveščka 1 in 2 (Goriški muzej, 2014 in 2016), kjer so predstavljene tudi tehnične podrobnosti kamnov in dosedanje raziskave.

Iz zgornje kratke predstavitve kamnov Kačjih glav predlagamo, da muzej sprejme en kamen te vrste, ki bi z opisom predstavljal pomemben del tradicionalne duhovne kulture celotne Slovenije, ki se je najdlje ohranila na zahodnem robu slovenskega ozemlja.

III. Virtualna predstavitev naravnih svetih mest

Z odkritjem staroverstva (skupnost, ki je ohranila predkrščansko verovanje v zahodni Sloveniji) so bila razkrita tudi mnoga mesta na katerih so izvajali svoja obredja. To so naravna sveta mesta, pogosto nič drugačna od drugih mest v naravi. Največ identificiranih svetih mest je preko knjige *Iz nevidne strani neba* Pavla Medveščka (ZRC SAZU, 2015), kjer je tudi kratek seznam teh mest, ki pa ni popoln. Še nekaj naravnih svetih mest dobimo v prejšnjih delih Pavla Medveščka. Najštevilčnejša identificirana vrsta naravnih svetih mest starovercev so vrhovi hribov (Jelenk, Snežnik, Sleme, idr.), jame (Babja jama pri Soči, Jazbenk na Banjški planoti, Paradana v Trnovskem gozdu), pa tudi izviri in sotočja ter skale.

Na mnoga naravna sveta mesta se veže lokalno ljudsko izročilo, prav tako pa so znane tudi nekatere magijske praktike, ki so jih staroverci izvajali na teh mestih oziroma obredno kurjenje kresov na poletni in zimski sončni obrat. Ker gre za kulturna mesta (enakovredno zidanim objektom pri drugih religijah) so bile znane tudi omejitve zaradi varovanja teh mest, prepovedih in navodilih za pristopanje k tem mestom. Naravna sveta mesta so torej svetišča skupnosti starovercev in gre torej za samo jedro predstavitve preživelega predkrščanskega verovanja na ozemlju Republike Slovenije.

Naravna sveta mesta se varuje po vsem svetu, kar uravnavajo mednarodne konvencije UNESCO. Taka mesta so bila znana mnogim ljudstvom sveta in se varujejo tudi če prvotna skupnost ne obstaja več. V Sloveniji smo šele na začetku pri identificiranju in prepoznavanju vrednosti te nepremične kulturne dediščine, ki ima velik potencial tudi na področju turizma. Pogost faktor za definiranje svetih mest s strani domačinov je bila tudi estetska vrednost mesta, kar prepoznamo tudi pri doslej znanih mestih na Slovenskem, saj gre pogosto za lepa in navdihujoča mesta, ki so danes popularna med pohodniki.

Pri virtualni predstavitvi teh mest na zemljevidu Slovenije bi obstajala široka možnost predstavitve ljudskega izročila, kakor tudi praktik iz realnega življenja, ki so se ohranila pri tej skupnosti. Na zemljevidu bi lahko bil npr. tudi sam Blejski otok na katerega se veže izročilo o starejšem kulturnem mestu.

IV. replika piščali Kabrca

Piščal je podrobno opisal vir Pavla Medveščka, staroverec Jerin. Medvešček je piščal skiciral in po njegovih skicah piščal izdeluje Alenka Gololičič. Piščal pri svojih interpretacijah uporabljajo številni slovenski glasbeniki, med njimi na primer Boštjan Gombač in zato je možna kvalitetna predstavitev vključevanje tega inštrumenta v sodobnih glasbenih aranžmajih. Po ustnem izročilu naj bi staroverski posoški svečeniki dehnarji, kabrci prenašali naslednikom in naj bi jo uporabljali izključno dehnarji pri obrednih dejanjih. Kabrca je bila za splošno rabo izdelana tudi v večji inačici kot »sončeva kabrca« in na tak inštrument so lahko igrali tudi posamezni godci, ki jih je izbral dehnar na javnih dogodkih. »Pri izdelavi je bila obveza le velikost, ki ni smela biti večja od enega

sežnja, morala pa je imeti obliko tročana. Izdelovali so jo tako, da so jo v notranjosti izdelali iz voska, ki je pri pečenju zgorel.« (Jerin v Medvešček Pavlo, 2015)

Slovenija v simbolih

MK je na naše vztrajanje naročilo⁸⁷ NMS, da skladno z dogovorom na sestanku 21. 9. 2016, NMS v redni program dela za leto 2017 vključi izdelavo programske naloge oz. idejne zasnove vzpostavitve Muzeja slovenske simbolike oz. postavitve muzejske predstavitve »Dokumenti slovenstva« skladno s Sporazumom 2008 in Protokolom 2003. MK je izrazilo pričakovanje, da bo NMS idejno zasnovo predstavil MK v letu 2018. V ta namen je NMS oblikovalo delovno skupino v sestavi mag. Darko Knez, zgodovinar in etnolog, mag. Jože Podpečnik, zgodovinar, Blaženka First, umetnostna zgodovinarica in filozofinja, dr. Daša Pavlovič, arheologinja, dr. Tomaž Nabergoj, arheolog in zgodovinar, NMS, prof. dr. Zmago Šmittek, etnolog in umetnostni zgodovinar, FF UL, prof. dr. Metod Benedik, zgodovinar in teolog, Inštitut za zgodovino cerkve pri TF UL.

Narodni muzej Slovenije je delovni skupini postavil za cilj, da na razstavi *Slovenija v simbolih* v proštiji na Blejskem otoku s pomočjo simbolov predstavi materialno in duhovno dediščino, ki zaznamuje in predstavlja Slovenijo in njene državljane skozi čas. Osrednja tema razstave je Blejski otok kot geografsko in simbolno izhodišče za predstavitve kulturne dediščine v časovnem razponu od najstarejše poselitve slovenskega prostora do danes. Blejski otok je iztočnica oz. središčna točka muzejske pripovedi, ki ves čas vzpostavlja dinamičen odnos s Slovenijo kot celoto. Rdeča nit razstave je prav komplementarno soočanje lokalnega z nacionalnim in internacionalnim in sicer v številnih segmentih, ki so bodisi simboli bodisi značilnosti, znamenitosti ali posebnosti slovenskega prostora. Obiskovalec bo najprej spoznal Blejski otok kot mikrokozmos sveta s pomočjo interaktivnih informacij, ki jih bo lahko sam izbiral. V naslednjem koraku se bo odpravil na aktivno potovanje po Sloveniji, kjer bo spoznaval njene simbole in dediščino. Imel bo možnost izbire med klasično in interaktivno predstavitvijo razstavnih vsebin, med pasivnim in interaktivnim potovanjem skozi slovenski imaginarij.

87/MK 2016, 6 dopis NMS v zadevi 6221-5/2016.

Predlog novega imena zbirke, ki se razlikuje od naslovov predvidene zbirke v Protokolu in Sporazumu so obrazložili takole. Izraz »slovenska simbolika« je strokovno in vsebinsko vprašljiv; muzejsko pripoved vsebinsko in časovno izrazito omejuje ter avtorski skupini onemogoča, da bi razstavna zgodba, s katero želi predstaviti geografijo prostora ter našo kulturno in duhovno dediščino, v polno zaživela. Prebivalci na geografskem prostoru današnje Republike Slovenije so tekom časa v svoj materialni in duhovni svet sprejemali elemente sosednjih kultur in narodov, sočasno pa so s svojo kulturo in znanjem bogatili druge. Simbole kot dediščino evropske civilizacije, ki so nastajali skozi stoletja, si ne lastimo, ampak si jih delimo in s tem bogatimo sebe in druge. Za izrazito slovenski simbol in z njim povezane vsebine, bi lahko označili le slovenski jezik ter naše državne simbole. Naslov Dokumenti slovenstva pa poleg tega zamejuje razstavne vsebine še na obdobje pisnih virov in izključuje kulturno dediščino starejših obdobj ter narekuje izbor predvsem arhivskega, knjižničnega in drugega pisnega gradiva.«

Delovna skupina je pripravila naslednji vsebinski koncept stalne muzejske razstave po prostorih v Proštiji.

Pritličje je namenjeno sprejemu obiskovalcev in muzejski trgovini; osrednji del muzejske trgovine se nameni artiklom, povezanim s stalno razstavo.

- Povabilo obiskovalcem na ogled razstave (pred in v stavbi)
- Uvodni pano v pritličju, ki pojasnjuje razstavo; definicija simbola, ki predstavi koncept razstave in merila za izbor razstavljenih predmetov
- Kolofon
- Navodila za uporabo razstavnih in IT pripomočkov
- Tlorisi razstve
- Muzejska trgovina z vitrinami za prodajne predmete (ena zaprta, z dragocenejšimi predmeti in druga odprta s predmeti za prosto nabiranje)
- Informacijski pult za muzejskega vodnika informatorja
- Police s prosto dostopnim gradivom.

V **prvem nadstropju** naj bi razstava ponudila izbrane simbole in zvočno kuliso z izbranimi ljudskimi pesmimi ter Interaktivni zemljevid

Republike Slovenije s poudarjenim Blejskim otokom in nekaterimi izpostavljenimi točkami po Sloveniji in statistični podatki: velikost, geografske značilnosti, število prebivalcev Slovenije, nacionalne in verske skupnosti v Sloveniji idr. Med simboli so izbrali Grb, zastava, himna, lip. Razstavljeni predmeti: zastava, hologram situle, potni list, osebna izkaznica; faksimile Zdravljice, slovenski tolar.

V sklopu PRETEKLOST IN DEDIŠČINA naj bi predstavili

- prazgodovinska kolišča na Ljubljanskem barju, vpisana na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine
- Idrija – dediščina živega srebra, prav tako vpisana na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine
- znameniti Slovenci: Trubar, Valvasor, Vega, Jakopič, Gallus, Plečnik, Prešeren, Kobilca, Cankar (na tolarskih bankovcih)
- ljudska glasba, ansambel Vilka Avsenik (zvočna predstavitev)
- ljudske legende, pesmi in pripovedi (Ajdovska deklica, Peter Klepec, Lepa Vida, Kralj Matjaž, Riba Faronika, Zmaj v Postojnski jami, cerkniška čarovnica Uršula, povodni mož v Savinji)

Razstavljeni predmeti: idol z barja (kopija), živo srebro, kurent, oblačilo člana ansamble Vilka Avsenika, tolarski bankovci.

V sklopu PROSTOR IN NARAVA:

- Triglavski narodni park
- gorenjski nagelj (tudi kot likovni element, ki je vstopil v ljudsko ornamentiko), triglavska roža (tudi v navezavi na pripovedko o Zlatorogu)
- presihajoče Cerkniško jezero, J. V. Valvasor, *Slava vojvodine Kranjske*, opis tega fenomena mu je prinesel sprejem v *Royal Society*, kar je vstop prvega Slovenca v evropsko oziroma svetovno intelektualno elito
- pojem *kras*, Postojnska jama in Škocjanske jame, vpisane na Unescov seznam naravne dediščine, močeril (VR predstavitev kraškega okolja)

- morje (soline)
- zavarovane domorodne rastline v Sloveniji
- lipa (list, drevo)
- bukov pragozd Krokar, vpisan na Unescov seznam naravne dediščine
- živali, upodobljene na slovenskih tolarških kovancih (bik, štorcklja, konj / lipicanec, kozorog, kmečka lastovka, potočna postrv, mala uharica, človeška ribica, čebela / kranjska sivka: čebelarstvo, povezava z ljudsko umetnostjo (poslikana panjska končnica), svetovni dan čebel določen na predlog Slovenije.

Razstavljeni predmeti: Aljažev stolp, Slava vojvodine Kranjske odprta pri Cerkniškem jezeru, tolarški kovanci, herbarij.

V sklopu SLOVENSKI JEZIK:

- zgodovina in razvoj slovenskega jezika (jezik kot ključen element slovenske identitete in kulturne dediščine); najstarejši zapisi – spomeniki zgodnje slovenščine, knjižni jezik, umetniški (literarni) jezik
- mejniki v razvoju slovenskega jezika: predkrščansko obdobje, pokristjanjevanje, knjige, slovnice in slovarji (prvič se je zgodilo leta 1991, da je jezik simbol na vseh nivojih javne sfere, v uradih, vojski, policiji, diplomaciji idr.), Dalmatin (prevod Svetega pisma), Trubar (Abecednik), Wolfov slo-nem slovar
- slovenska narečja (zvočni zapisi)
- Brižinski spomeniki
- ljudska pesem (glasba) – zvočni zapisi (glasbila: oprekelj, gosli, citre)
- prisega v slovenščini na knežjem kamnu (Ernest Železni) 1414, (knežjega kamna v tem primeru ne predstavljamo kot državni simbol, pač pa gre izključno za jezikovni in simbolni fenomen, povezan s tem spomenikom in kot konfrontacija z blejsko podložniško prisego)
- porajanje slovenskega jezika: jezikovni spomeniki in rokopisi (Brižinski spomeniki, Celovski rokopis, Stiški rokopis, Škofjeloški pasijon, Turjaški rokopis, Kalobski rokopis ...) pa tudi slovanska imena, zlasti blejskih kmetov iz 2. polovice 11. stoletja.
- slovenski knjižni jezik (Trubar, Dalmatin, Bohorič ...),

- slovenski literarni jezik (Prešeren, Cankar – njegov roman *Milan in Milena* se dogaja na Bledu, tragično prizorišče skupnega konca ljubezni obeh junakov je Blejsko jezero)
- slovenska narečja.

Razstavljeni predmeti: rokopisi, slovarji, biblija.

Na podstrešnem prostoru/ Mansarda BLEJSKI OTOK:

- Blejsko jezero – tektonsko-ledeniško (geografija, nastanek, geološka formacija, edini naravni otoček v Sloveniji, termalni vrelci; voda kot element divinizacije, spoštovanja, navdiha, strahu in kulturnih projekcij; velika poglobljena talna vitrina *Jezersko dno* – najdbe in video projekcija življenja)
- nastanek Blejskega jezera (pripovedka o tem, kako je nastalo jezero)
- predstavitev Blejskega otoka (kratek geografski opis, podatki, poselitev od prazgodovine do danes)
- Blejski otok kot simbol
- Blejski otok kot posvečeno mesto (zgodovina religij na otoku – od najstarejših praks do modernega romanja: predkrščanska verovanja in obredje (izsledki arheološke in zgodovinske stroke, pokristjanjenje (*Krst pri Savici* – fikcija ali realnost?), krščanstvo – pomen cerkve sv. Martina na Bledu (sedež gorenjske posesti Briksenške škofije)
- Blejska podložniška prisega (poklonitvena prisega, ki so jo v slovenščini izrekli vsakokratnemu novoizvoljenemu briksenškemu škofu; 1629 in 1642); prim. še prisege blejskih podložnikov v slovenščini pred patrimonialnim sodiščem gospostva Bled iz 17. in 18. stoletja
- blejsko narečje (vključno z uporabo moške oblike za ženski spol)
- Mati Božja kraljica na jezeru – Jezerska kraljica (pripovedka: Marija je ogradila jezero)
- povodni mož (pripovedka o tem kako sta se spopadla bohinjski in blejski povodni mož), najade, zvon v jezeru / zvonček želja (legenda o izgubljenem zvonu)
- gorenjska noša (ženska z Bleda v noši – akvarel L. Benesch)
- zanimivost: prva knjiga o Sloveniji, napisana v esperantu, je bila o Bledu: Stevan Živanović, *La sonorilo de Bled / Blejski zvon*, 1959.

Talna vitrina: v tleh ponazorjeno jezersko dno z arheološkimi najdbami animirano s podvodnimi posnetki jezera Cirila Mlinarja Cica. Razstavljeni predmeti: zlata našivka iz začetka 6. stoletja (najstarejši zlati predmet v Sloveniji); bronastodobni meč; srednjeveška keramika, hotelski porcelan, cerkveno posodje (Plečnikov krizmarij, relikviarij, kelih in patena); svetinjice Jezerske Marije, kamniti spomeniki, odkriti ob arheoloških izkopavanjih.

Koncept so po trditvah v dokumentu preverjali in soustvarjali z naslednjimi strokovnjaki: izr. prof. dr. Kozma Ahačič, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, dr. Jože Bavcon, Botanični vrt Univerze v Ljubljani, prof. dr. Metod Benedik, Inštitut za zgodovino cerkve pri TF UL, prof. Boris Hajdinjak, Center judovske kulturne dediščine, Sinagoga Maribor, prof. dr. Jadran Lenarčič, Institut Jožef Stefan, dr. Bernard Nežmah, Mladina, ddr. Andrej Pleterski, Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU, prof. dr. Svetlana Slapšak, Ljubljana, prof. dr. Božidar Slapšak, Ljubljana, prof. dr. Zmago Šmitek, Kropa, dr. Janez Šumrada, Ministrstvo za zunanje zadeve, v dokumentu pa tudi navajajo, da je Marko Hren, Upasana, podal stališče Upasane v obliki lastnega koncepta v pisni obliki vendar vsebine ne komentirajo.

Dejansko soudeležbo sem preveril pri polovici od navedenih in vsi so zatrdili, da so z NMS opravili samo neformalni intervju, da pa pri redakciji koncepta niso sodelovali niti da ni bilo nobene razprave ali usklajevanja stališč med eksperti. Večina vprašanih je sam koncept pridobila šele s strani moje osebe in so s presenečenjem na dokumentu med eksperti, ki naj bi sodelovali pri konceptu našli svoje ime.

Celostno podobo smo pridobili šele po temeljitem poizvedovanju po ZDIJZ in ko smo odkrili, da je NMS že imel podpisano pogodbo z RKC o čemer do poletja 2019 nismo vedeli nič. Zaplet s pridobivanjem celostne podobe razkrivamo v naslednjih poglavjih, na tem mestu pa podčrtujemo, da je uporaba v pogodbi predpisane celostne podobe (CGP) bila in je predmet manipulacij, saj ima simbolno seveda izjemen pomen. Pomen te simbolike nakazuje fotografija na naslovnici. Ne more biti naključje, da so nam dolgo časa prikrivali »pravi« osnutek CGP in da so šele po daljšem vztrajanju vendarle posredovali za nas sprejemljivo CGP s svarico/peruniko, glede na zavlačevanje pa sumimo, da so v ozadju bržkone prikrivali nastajajočo CGP povsem druge narave, kar se je kasneje izkazalo v inčici Podobe raja. Z vidika strokovnosti in profesionalnega upravljanja z

javnim programom pa je seveda povsem nesprejemljivo, da NMS ni bilo sposobno priloge pogodbe posredovati hipoma. To dogajanje pa morda pojasni, zakaj so kasneje pri prevzemu vodstva NMS s strani novega direktorja Pavla Carja pogodbo in priloge zamolčali.

Avtorji uradno pridobljene CGP, ki je sestavni del pogodbe med NMS in RKC, so predvideli uporabo enakega simbola kot ga uporablja Slovenski etnografski muzej in je že uporabljen na vgrajenih panoramskih steklih ob obnovi cerkve na Blejskem otoku. Kot utemeljitev navajajo. »Lik s krožnicami izrisanege heksagona je pogost motiv v slovenski ljudski umetnosti. Uporablja se na stavbni dediščini po vsej Sloveniji, na primer na stropnih gredah v kmečkih hišah (primer motiva na Koroškem in Vipavskem) ali na kamnitih portalih (primer kraškega portala). Prav tako je lik pogost simbol in okras tradicionalnega pohištva, orodja ali tekstila – upodablja se v intarziji, rezbariji ali risbi. Poslanstvo, ki smo si ga zadali na Blejskem otoku, je na tem malem, edinstvenem delčku Slovenije predstaviti vrhunce naše ustvarjalnosti, rokodelstva in kulinarike obiskovalcem z vsega sveta. ... Motiv krožnice s šestkotnikom se je v ljudski umetnosti ohranil iz pradavnine. Krog z vrisanim heksagonom je poganski simbol sonca, z enostavno risbo se razmnoži v neskončnost in riše 'rožo življenja'. Simbolno prenaša pomen stvarjenja, ustvarjalnosti ter varovanja pred zlimi duhovi. V krščanstvu heksagon, kombinacija črk I in X, ponazarja Kristusov monogram. Pomeni, ki ustvarjajo kontinuiteto svetega na tem prostoru, ki je bil starodavno pogansko svetišče in je romarska božja pot še dandanes.«

Tako razlago in uporabo vodilnega simbola smo seveda pozdravili, vendar smo ohranili budnost in zadržanost, kar se je že kmalu pokazalo kot upravičeno ...

Kajti zasnova zbirke 'Slovenija v simbolih' je bila kmalu pometena z mize s pojavom 'Podobe raja'.

Pogodba med NMS in Župnijo Bled, 10. septembra 2018

NMS in RKC – zanjo Župnija Bled, sta avgusta oziroma septembra 2018 podpisali pogodbo o postavitvi stalne muzejske razstave Slovenija v simbolih. Pogodbo smo pridobili po zahtevi po ZDIJZ. Pogodba se sklicuje na dejstvo, da ima župnija izdelano celotno grafično podobo za upravljanje Blejskega otoka (CGP Blejski otok).

Župnija se v 3. členu pogodbe izrecno strinja, da bo izhodišče za arhitekturno zasnovo prenove prostorov v Proštiji idejna zasnova Slovenija v simbolih. Župnija v tem členu prevzema stroške obnove prostorov namenjenih razstavi. NMS pa se strinja da prevzame vse stroške povezane z vsebinsko pripravo razstave.

Zatik je v 9. členu, ki opredeljuje vodenje ogledov in izobraževanje vodičev. Člen namreč določa, da lahko vodenje organizira župnija po lastni presoji, pri čemer pa NMS poskrbi za izobraževanje informatorjev in vodičev.

V oči bode dejstvo, da je ta klavzula v nasprotju s Protokolom in Sporazumom, ki natančno določata, da za muzajjsko zbirko skrbi NMS.

Ker ima RKC navzkrižje interesov glede prezentacije zgodovinsko pomembnih simbolov Slovenije, nikakor ne sme biti organizator in skrbnik vodenja po razstavi.

V nadaljevanju pojasnjujemo zaplete glede CGP, ki predstavljajo veliko tveganje tudi danes.

Poleti 2019 smo po zahtevi ZDIJZ prejeli predmetno pogodbo med NMS in RKC in ko smo pisno zahtevali tudi priložo (CGP) se je zataknilo, saj nam NMS po več urgencah v roku CGP ni uspel poslati. Proces smo skrbno dokumentirali saj gre po naši oceni za disciplinsko odgovornost znotraj inštitucije javnega zavoda NMS. Vsi pristojni direktorji in ministri so bili na to opozorjeni. Ni nam znano, da bi kdo ukrepal. Dejstvo, da je aktualni direktor Pavel Car razpustil interno delovno skupino NMS za predmetno zbirko, je zgovorno in pomenljivo, ne odraža pa kakih dejanj iskanja odgovornosti za fiasko NMS ob pripravi zbirke.

Kdo se iz Slovenije v simbolih (NMS, 2018) lahko uvrsti v podobo raja (2019)?

O pripravi zbirke, ki je leta 2019 brez kakršnekoli strokovne utemeljitve dobila naslov 'Podoba raja',⁸⁸ nam ni uspelo izvedeti vsega kar smo želeli. Zgoraj smo navedli, kako podrobno, strokovno in korektno je bil

---

88/Ta naziv zbirke se prvič pojavi v zapisniku Jane Mlakar z obiska NMS na Blejskem otoku 27 septembra 2016 (glej poglavje o NMS kjer je zapisnik objavljen v celoti), kjer je zapisano, da je »delovni naslov zbirke Podoba raja. Zapisnik zaradi drugih tendencioznih in pristranskih izjav štejemo kot kronski in vse do danes nesankcioniran dokaz pristranskosti NMS.

izbran naslov in grafična podoba za koncept »Slovenija v simbolih«. Od strokovne inštitucije bi pričakovali, da ob spremembi imena in grafične podobe, navedejo vsaj sorazmerno podrobno utemeljitev za spremembe kot je bila utemeljitev za prvotno zasnovo. Nič od tega, razen dvomljivih namigov, zakaj so s projekta odstopali ključni angažirani oblikovalci, pojavili pa so se novi, več kot očitno zvesti izvajalci navodil RKC. Odločanje o zbirki se je v zadnjih letih več kot očitno iz strokovnih krogov preselilo na lobistično raven. Zato o spremembi nosilcev tudi po ZDIJZ nismo prejeli dodatnih informacij z obrazložitvijo, da dokumentov ni.

Iz nam znanih fragmentov procesa smo lahko razbrali, da za vstop v podobo raja obstajajo stroga merila selekcije – po ključu zahtev župnika.

NMS nam je na vprašanje, kako so bili izbrani novi izvajalci, in kako so pri tem upravljali z navzkrižji interesov, saj je bilo iz korespondence očitno, da je na MK ključna oseba še vedno Silvester Gabršček, odgovorilo, da s tem v zvezi nima dokumentov.⁸⁹ To pomeni, da so bili izvajalci (studio Aleja Barbara Bogataj Kokalj in Janko Rožič) izbrani klientelistično in brez kriterijev. Po zbrani korespondenci med NMS in UPASANA SPD junija in julija 2019 smo pridobili od NMS uradno verzijo celostne podobe (CGP) za nov koncept muzeja. Več kot očitno je, da panojska postavitev in katalog, v avtorstvu gospoda Janka Rožiča, ne uporablja CGP, ki nam je bila julija 2019 predstavljena kot uradna verzija CGP, kot del pogodbe med NMS in RKC.

Odstop od celostne pogodbe najavlja odločen odmik od nevtralnosti zbirke in dodatno samovoljo pri trženju podobe otoka in muzeja. Predstavlja tudi kršitev pogodbe med NMS in RKC, kar bi moralo vodstvo NMS in MK sanskiconirati!

Spraševali smo tudi o dejanskih razlogih za odstop od projekta s strani prejšnje oblikovalske ekipe Ranko Novak in Karin Žvokelj a razen posrednih navedb, da je posredi bolezen, pojasnil nismo prejeli. Ministrstvo za kulturo je 10. 11. 2019 prejelo zahtevek za plačilo s strani NMS za realizacijo projekta Slovenija v Simbolih v zgradbi Proštija na Blejskem otoku v višini 40.000 EUR. Na osnovi teh zahtevkov vemo, da so bile sklenjene pogodbe npr. z dr. Janezom Bogatajem in dr. Zmagom Šmitkom (predlogi za razstavo) ter arhitektom Jankom Rožičem za oblikovanje panojev.

89/Odločba NMS z dne 24. 9. 2021 o zavrnitvi zahteve UPASANA za dostop do informacij javnega značaja z argumentom, da dokumenti v zvezi s postavljenimi vprašanji ne obstajajo.

Iz panojskih besedil, ki so nam bila poslana na osnovi zahtev po ZDIJZ lahko sklepamo, da so avtorji za izbor vključenih v raj napravili strogo selekcijo vsebin, ki jih je pred tem pripravila delovna skupina NMS pod nazivom, »Slovenija v simbolih« in eksperti po pogodbah.

Izbora ni opravila muzealska stroka! O izboru ni bilo nobene javne predstavitve, nobene objave na spletnih straneh MK ali NMS in nobene preverbe v javnosti.

Tragikomično je dejstvo, da so »avtorji« Podobe raja za nekaj tisoč EUR javnega denarja dobili mandat, da okrnijo predhodno strokovno relativno dobro pripravljeno zbirko, ki je nastala z vsaj zametkom procesa udeležbe javnosti. Glede na interne zapiske in korespondence znotraj delovne skupine NMS, pridobljene po ZDIJZ in upoštevajoč izjave sedanjega in nekdanje direktorice NMS sklepamo, da so izvajalci⁹⁰ 'Podobe raja' pri cenzuri vsebin vestno izpolnjevali zahteve župnika.

NMS smo v dopisih spraševali, kako je bilo oblikovalcu dovoljeno, in na kakšni strokovni inštanci, (po kakšnih merilih in postopkih), da spremeni že odobreno celostno podobo in fokus razstave iz »dokumentov in simbolov slovenstva od poselitve do osamosvojitve« na »osrednji simbol razstave, ki je Blejski otok in objekti in situ«. Slednje je namreč v nasprotju s podpisanim Sporazumom in Protokolom in v nasprotju z nalogo, ki jo je dobil NMS jeseni 2016 od MK. Prav tako bi se moral za muzejske dejavnosti določiti cel objekt in ne le gornje nadstropje, na kar je ponovno, po že dobljeni bitki, pristal novi oblikovalec s tiho podporo NMS. Slednji nam na naša vprašanja ni odgovoril, temveč je naše zahteve zavrnil z obrazložitvijo, da dokumentov, s katerimi bi podprli odgovore preprosto ni.

Odsotnost dokumentov pri upravljanju z javnim dobrim in v zadevah javnega pomena ne pomeni nil drugega kot dopuščanje klientelizma in prižiga alarme ter sume o korupciji.

Od idejne zasnove Slovenija v simbolih, ki smo jo pridobili leta 2017 (MS wordov dokument na 44 straneh) se zadnja verzija Podoba raja zelo razlikuje. Izpustili so – za nas zanimivo – kurenta, ljudsko glasbo v celoti, ljudske legende, pesmi in pripovedi, kot tudi Slavo vojvodine Kranjske. V temi o slovenskem jeziku so izpustili, kar je bilo v prvem dokumentu pod nazivom »mejniki v razvoju slovenskega jezika: predkrščansko

90/Avtorji postavitve razstave in razstavne opreme: Odprti krog: Janko Rožič, u.d.i.a., Janez Polda, m.i.a., Gašper Drašler, u.d.i.a., Jonel Kolić, m.i.a. Avtorica grafične podobe in oblikovanje panojev: Barbara Bogataj kokalj, u.d.i.a.

obdobje, pokristjanjevanje«, prisega v slovenščini na knežjem kamnu (Ernest Železni) 1414, »Blejski otok kot posvečeno mesto (zgodovina religij na otoku – od najstarejših praks do modernega romanja: predkrščanska verovanja in obredje (izsledki arheološke in zgodovinske stroke, ter pokristjanjenje«. Skratka, iz sklopa Slovenski jezik, so cenzurirali vse, kar bi lahko bilo zanimivo za razumevanje predkrščanske identitete (tako v predlogu ni ne duha ne sluha o razlagi prostorskih ideogramov mitske zgodbe, ali besed duh, čar, urok, vraža itd).

Izbor pesmi je pisan na kožo promociji krščanstva. Ne duha ne sluha o zvočnih kulisah z najstarejšimi znanimi inštrumenti (kabrca, TIDL-DIBAB).

Iz sklopa Blejski otok so cenzorji upoštevali dvoje izročil o cerkvi, ne pa bistveno bolj zanimive zgodbe o svetišču Žive na otoku in dodali so dve prepisani pesmi, o Zvončku in devici Mariji na otoku ...

Zanimivo je, da je ohranjena navedba »Slovani so svojo pogansko vero ohranili še dolgo v srednji vek, ko je bilo to območje uradno že pokristjanjeno« kar ni napačna informacija, a negira stanje raziskav o staroverstvu, ki dokazujejo, da se je to v vitalni meri ohranilo do današnjega dne. Ogne se tudi pomembnim informacijam o uporabi prirodoverskih simbolov v partizanskem boju (že citirani viri dr. Zmaga Šmitka).

Iz vseh vsebin so maltene striktno in dosledno črtani vsi motivi, ki izpričujejo staroversko kulturno dediščino, ohranja se skorajda izključno reference na prisotnost RKC. To na primer najbolj očitno nastopi v primeru prezentacije gore Triglav, ki je po številnih virih (Glej npr. UPASANA 2021) tudi sakralni simbol Slovenstva. Obstajata dve duhovni/verski združenji, ki danes nosita celo ime po sveti gori Triglav, od tega je ena registrirana po Zakonu o verski svobodi (Skupnost Otroci Triglava), druga pa je društvo z nazivom Sveta gora Triglav. Na predlogu panojskega besedila, ki nam ga je posredoval NMS, je celo zapisano, da je »Triglav verjetno dobil ime po troglavi obliki in ne po staroslovanskem božanstvu Triglavu« s čimer je na žaljiv, pristranski in popolnoma nedopusten način diskriminirana bogata kulturna dediščina kulta božanstva Triglav.

Da »stroka« uporabi besedo »verjetno« in se obenem odloči za eno interpretacijo pa je seveda samo po sebi dokaz, da v resnici interpretacije na panojih ni delala muzejska stroka!

En redkih sklicev, ki so na zadnjih verzijah panojev preživeli, je v citatu iz Krsta pri Savici, ki vključuje stance, kjer se omenjata Črtomir in

Bogomila ter svečenik Staroslav vendar je tudi referenca na Krst pri Savici, ki je – kot smo dokazovali na drugih mestih – temeljno in izrazito delo, ki obsoja nasilnost pokristjanjevanja, prezentirano večidel z zornega kota promocije krščanstva. Gre za pristransko poudarjanje »razsežnosti Marijinega kulta« kar je z vidika načela nevtralnosti popolnoma nedopustno, posebej pa je nedopustno, da se to napravi v kontekstu prezentacije Prešernovega Krsta pri Savici, ki je – v celoti vzeto – emblematski primer jasne in nedvoumne obsodbe nasilnega procesa pokristjanjevanja.

V septembru 2020 smo zahtevali še izvornike izročkov najetih ekspertov (Bogataj, Rožič) iz katerih je razvidno dvojje: prvič, da je NMS ignoriral predloge Janeza Bogataja, ki kakorkoli spominjajo na predkrščansko dediščino. In drugič, da so predlogi Janka Rožiča za panojske predstavitve še dodatno očiščeni in pristransko urejeni v korist promocije RKC.

Ministrstvo za kulturo je prek javnega zavoda NMS več kot očitno odobrilo delo pristranskemu selektorju, ki ni ekspert muzejske stroke in je – upoštevajoč tudi druge citirane izjave uslužbencev in funkcionarjev NMS – očitno deloval skladno z »zahtevami Blejskega župnika«.

Primerjalna tabela obstoječih konceptov vsebine in način priprave

Scenarij	Od stare vere do vere v ustavo	Slovenija v simbolih	Podoba raja	Galerijska minimalistična postavitve
LETO PRIPRAVE	2015 POLADNO ENAKONOČJE	Jesen 2018 – predstavljeno 12. novembra 2018	2020	2022
Pripravlavec	Društvo slovenski staroverci in Akademija Staroslavov Hram na osnovi razprav ob dveh simpozijih o poznem pokristjanjevanju in staroverstvu, ki smo jih organizirali v Kobaridu v letih 2017 in 2018.	NMS: mag. Darko Knez, zgodovinar in etnolog, Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost NMS mag. Jože Podpečnik, zgodovinar, Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost NMS Blaženka First, umetnostna zgodovinarica in filozofinja, Grafični kabinet NMS dr. Daša Pavlovič, arheologinja, Oddelek za arheologijo NMS dr. Tomaž Nabergoj, arheolog in zgodovinar, Oddelek za arheologijo NMS prof. dr. Zmago Šmitek, etnolog in umetnostni zgodovinar, zaslužni profesor FF UL prof. dr. Metod Benedik, zgodovinar in teolog, Inštitut za zgodovino cerkve pri TF UL prof. dr. Janez Bogataj, etnolog in umetnostni zgodovinar, zaslužni profesor FF UL v pokoju	V skupini ni nobenega muzealskega strokovnjaka. Odprti krog Janko Rožič, Janez Polda, Gašper Drašler, Jonel Količ Dokumentacija, ki nam je na voljo, ne kaže konsistentnega koncepta, predstavlja prejkone nametan skupek konceptov večih avtorjev (Šmitek, Bogataj) Izbor posameznih vsebin panoja je prejkone ad-hoc, očitno ideološko pristransko.	Ni dokumentov

Scenarij	Od stare vere do vere v ustavo	Slovenija v simbolih	Podoba raja	Galerijska minimalistična postavitvev
Programsko izhodišče	Izročilo temelji na domorodni slovenski dediščini, vsa časovna obdobja od poselitve do osamosvojitve so zastopana uravnoteženo.	Izročilo temelji na tujerodni kolonialni veri, prikazani so večidel dokumenti pokristjanjevanja in krščanska simbolika a avtorji se trudijo poiskati kompromis med RKC lobijem in stroko.	Prikazani so izključno dokumenti in simboli tujerodne katoliške tradicije. O predkrščanskih simbolih je govora samo v bežni omembi novejših raziskav na otoku in na mestih, kjer je umeščeno v pristranskem kontekstu.	Ni dokumentov
Celostna gafična podoba	Naj sledi CGP ohranjanja kulturne dediščine na celotnem otoku. Zvočne kulise naj vključujejo interpretacije z inštrumenti kabrcia in TIDLIDIBAB.	CGP je del predhodno sklenjene pogodbe NMS in RKC (2018) Izdelana 2013. Motiv krožnice s šestkotnikom (perunika ali svarica) se je v ljudski umetnosti ohranil iz pradavnine. Izdelala: Mateja Kavčič, univ. dipl. inž. arh. Mateja Žerjal, abs. arh	CGP se povsem odmika od dogovorjene CgP v pogodbi RKC z NMS iz 2018 Barbara Bogataj Kokalj in Janko Rožič.	Ni dokumentov
Prikaz hierofanij	Sukcesija svetišč s podarkom na ideogramih izvorne postavitve svetišč predkrščanskega izvora	Kontinuiteta svetega na tem prostoru, ki je bil starodavno pogansko svetišče in je romarska božja pot še dandanes je relativno celovito prikazana, a ideološko pristransko..	Hierofanije omejene na krščansko simboliko. Izrazito pristranski izbor artefaktov.	Ni dokumentov

Scenarij	Od stare vere do vere v ustavo	Slovenija v simbolih	Podoba raja	Galerijska minimalistična postavitev
Prostor za razstavo – vprašanje rabe kleti ostaja v vseh scenarijih odprto.	Celotna stavba prošitja, skladno s Sporazumom 2008 se v celoti nameni muzejskemu programu, vključno z muzejsko trgovino ki jo mora upravljati NMS.	Prvo in drugo nadstropje se nameni muzejski psotavitvi, v pritličju pa samo najava razstave v osrednjem delu, pritličje pa bi ostalo muzejski trgovini in obstoječi RKC trgovini.	Prvo in drugo nadstropje	Ni dokumentov
PASTI	Na ta predlog ne NMS in ne MK nikoli nista dala nobenega strokovnega odgovora, mnenja ali obrazložitve, odločitev, zakaj v nobenem segmentu naši predlogi niso bili upoštevani	Neuravnotežen prikaz posameznih zgodovinskih obdobij in močna ideološka pristranskost.	Tendenciozni in iz konteksta iztrgani citati, omejeni na promocijo RKC. Okrnjena omemba Triglava brez sakralnega pomena za staro vero.	Okrnjena postavitev se lahko – v nasprotju z določili Sporazuma 2008, na podstrehi Proštije pojavi kadarkoli.

Scenarij	Od stare vere do vere v ustavo	Slovenija v simbolih	Podoba raja	Galerijska minimalistična postavitvev
Odprtost procesa za udeležbo javnosti	Predlog je bil objavljen na treh spletnih straneh www.staroverci.si , www.upasana.si in www.dlib.si od pomladnega enakonočja 2017 dalje, predstavljen v Državnem svetu, drugim verskim skupnostim na MK in na številnih strokovnih dogodkih.	Poleg članov delovne skupine so z intervjuji konzultirali cca ducat razumnikov – vsi, ki smo jih vprašali, so izpovedali, da končnega izdelka niso prejeli v recenzijo, in da ni bilo glede koncepta nobene sintezne razprave. Koncept je bil predstavljen na enem dogodku, ni pa bil objavljen nikjer.	Predlog ni bil po našem vedenju nikjer objavljen in tudi ne konzultiran z eksperti. Selekcija in pogajanja so opravljeni v zaprtih krogih med Župnijo Bled in NMS, z zelo skopimi zapisi, ki smo jih pridobili po ZDIJZ.	ZAPRTO

(Pritiski RKC + navzkrižje interesov v javnem sektorju) = (pristranskost+ neustavnost)

Vprašanje neodvisnosti, strokovnosti in integritete javnih uslužbencev in nosilcev funkcij v javnem sektorju se je pokazalo kot gnojna rana države že na samem začetku kampanje za Blejski otok in iz arhivov dopisovanja s pristojnimi inštitucijami je razvidno, da smo od leta 2014 pa nadalje predstojnike organov javnega sektorja opozarjali na navzkrižja interesov njihovih uslužbencev. Navzkrižje interesov in posledično pristranskost do RKC seva iz sloga prejetih dopisov in seveda iz samih stališč, o posameznih sklopih vprašanj, kar smo povzeli v prejšnjem poglavju. Od institucij države in njihovih predstojnikov smo dosledno in večkrat zahtevali, da pri pripravi zadevnega odgovora zagotovilo, da odgovora niso pripravljali zaposleni z navzkrižjem interesov in tudi, da se pri projektih Blejskega

otoka izloči uradnike, ki so v smislu integritete interesno povezani z RKC. Na odgovore, kateri strokovni sodelavci inštitucij so pristojni za »dosje Blejski otok« praviloma nismo dobili odgovorov, smo pa pristojnosti in nosilce razbrali iz dopisov, kjer so bile dotične osebe naslovljene kot prejemniki predmetne pošte med samimi organi javnega sektorja in RKC ali pa so bili navedeni med pripravljavci gradiv.

Vodstvo UPASANA je že oktobra 2014 navezalo formalne stike z vodstvom NMS in eksplicitno izrazilo interes za sodelovanje pri pripravi koncepta zbirke. Z direktorico Barbaro Ravnik smo opravili prvi pogovor novembra 2014, ko se je pokazalo, da vodstvo NMS dotistihmal ni bilo seznanjeno z zadevnim sporazumom in Protokolom glede Proštija in da v tistem času ni izvajalo nobenih aktivnosti glede muzejske zbirke v stavbi Proštija.

Po našem vedenju ne MK in ne kaka druga inštanca Vlade RS ni iskala odgovornosti znotraj MK, da se od 2008–2015 MK ni aktivno lotilo realizacije zavez iz Sporazuma 2008.

Eksplicitno pojasnilo direktorice NMS je bilo, da brez navodil in programskih usmeritev ministrstva NMS ne more pristopiti k tako zahtevnemu projektu. O tem smo se strinjali in z direktorico sva se dogovorila, da bo UPASANA sproti informirana o korakih ministrstva in NMS pri realizaciji projekta Proštija – muzej posebnega pomena. Iz tedanje korespondence med vodstvoma UPASANA in NMS je razvidno, da je UPASANA muzeju posredovala vse dokumente v zvezi s projektom Proštija, vključno z zadevnim Sporazumom in Protokolom. NMS do današnjega dne ni UPASANA SPD ali njenega sestavnega dela Akademije Staroslavov hram nikoli proaktivno informiral ali povabil k sodelovanju pri kaki od aktivnosti povezanih z izvajanjem Sporazuma oziroma Protokola. Enako velja za MK. Tovrstna zadržanost pri osnovnem obveščanju zainteresirane javnosti ni le izraz nizke kulture vključevanja javnosti v oblikovanje politik temveč tudi neposreden izraz sistemske pristransko-sti in diskriminatornega vedenja javnega sektorja.

Na omenjenem srečanju je vodstvo UPASANA pri vodstvu NMS eksplicitno preverilo, ali obstajajo dokumenti s katerimi bi lahko dokazali, da je NMS kot strokovna inštitucija kdajkoli dal soglasje k kakemu od predlogov za umestitev dokumentov v predmetno zbirko, kot je MK trdilo v svojem dopisu iz oktobra 2014. Ta trditev ministrstva je bila kasneje ovržena tudi pisno, ministrstvo je s svojo trditvijo zavajalo, do

danes nismo seznanjeni z nobenim dokumentom, ki bi pričal o strokovnem pristopu k izboru dokumentov. Priča smo bili odprtim manipulacijam, o katerih so bili obveščeni vsi predstojniki pristojnih institucij, tudi predsedniki vlad neposredno, poleg njih pa tudi institucije nadzora, Varuhinja človekovih pravic, Računsko sodišče, Komisija za preprečevanje korupcije idr, a v zvezi z navzkrižjem interesov in pristranskostjo javnih uslužbencev po našem vedenju nihče ni nikoli ukrepal četudi smo predstojnike v svojih dopisih o morebitnem ukrepanju neposredno izpraševali.⁹¹ Iz tega izhajajo naše utemeljene skrbi, da v republiki – ko gre za primer prežitkov kolonialne fevdalne ureditve in monopola RKC – za prevlado javnega interesa ne skrbi nihče.

Pri oceni o pristranskosti države do RKC med registriranimi verskimi skupnostmi UPASAN ni bila edina.

Zaradi utemeljenih sumov o pristranskosti države, je 8 skupnosti⁹² registriranih po ZVS, ki so bile upravičene do volitev člana v tedanji sveta vlade RS za dialog o verski svobodi predsedniku sveta, ministru Antonu Peršaku posredovala pismo z protestnim odpoklicem svojega predstavnika iz sveta.⁹³ Delovanje sveta je takoj nato povsem zamrlo, kar kaže na poigravanje države s pluralnostjo verskih in duhovnih opredelitev državljanov v naši republiki. Pričakovali smo, da nam bo predsednik sveta, posredoval svoje osebno mnenje o zadevi. Mandat je bil vrnjen

91/Na primer v dopisih UPASANA Ministrstvu za kulturo in predsedniku vlade v obdobju med avgustom 2016 do februarja 2017.

92/NVVZ Marko Hren je do dneva človekovih pravic 10. Decembra 2016 nastopal tudi kot izvoljen član v Svetu vlade RS za dialog o verski svobodi. Mandat so mu podelile naslednje skupnosti, registrirane po Zakonu o verski svobodi: Programsko zavezo tvorijo naslednje skupnosti registrirane po Zakonu o verski svobodi: Svobodno katoliška cerkev, zanjo Aristid Havliček, Duhovna skupnost Oriš energij narave, zanjo Jasmina Audič, Bela Gnostična cerkev, zanjo Robert Lavtar, Raeljanska religija v Sloveniji, zanjo Mladen Knez, LECTORIUM ROSICRUCIANUM Mednarodna šola Zlatega rožnega križa, zanjo Zlata Fon, Buddha Dharma – Zveza budistov v Republiki Sloveniji, zanjo Lama Tara Tulku Drimed Drolkhar Rinpoche Alenka Bone, Čezvesoljska Zombi cerkev blaženega zvonjenja, zanjo Rok Gros in Svetovno nazorska kozmološka skupnost Upasana, Sanjava prostost duha, zanjo Marko Hren. Kot že omenjeno, je na pobudo in s soglasjem vseh članic omenjene koalicije, 10. Decembra 2016 ministru Peršaku, predsedniku sveta, vrnil mandat.

93/MK mora v arhivih hraniti celotno korespondenco v zadevi: izjava o vračilu mandata z dne 10. 12. 2016. s spremnim dopisom, odgovor namestnika predsednika sveta za dialog o verski svobodi z dne 16. 12. 2016 v zadevi 013-12/2015/106 in naš odgovor na to pismo z dne 21. 12. 2016 idr.

predsedniku sveta. Običajna praksa je, da se vsi deležniki procesa z razlogi vračila mandata temeljito seznanijo in da imajo vse strani možnost medsebojno pojasniti svoje razloge, stališča in predloge za rešitev situacije. Način komuniciranja ministrstva v primeru delovanja sveta je bil neprofesionalen in nesprejemljiv in je dokazal, da izraženih utemeljenih sumov s strani osmih skupnosti registriranih po Zakonu o verskih svobodi o **pristranskem in s tem neustavnem delovanju Vlade RS**, ne ministrstvo in ne pristojni urad za verske skupnosti sploh ni jemal resno.

Leta 2016 je torej osem skupnosti registriranih po ZVS ocenilo, da gre pri ravnanju MK za »sistemske in sistematične pristranskosti ki se v tem primeru kažejo kot sprenevedanje in kot popolna odsotnost želje oziroma namere po reševanju očitanih nepravilnosti«. Dejstvo da po letu 2016 ni bilo do izida te kronike nobenega poskusa, da bi oživili dialog z in med verskimi skupnostmi, je dokaz, da je državi razpustitev dialoga z verskimi skupnostmi po godu, saj se tako lahko enostransko in klientelistično dogovarja pretežno samo z eno versko skupnostjo.

Ko je po dolgem vztrajanju na MK za dialog dobila priložnost naša skupnost registrirana po ZVS, UPASANA, pa je na naše veliko preseñenje in šok, prišlo celo do odkritega poskusa barantanja z javnim dobrim. Tedanja vršilka dolžnosti direktorice za kulturno dediščino na MK ga. Jana Mlakar je po več mesecih ignoriranja, na zahtevo državnega sekretarja vendarle sprejela visokega predstavnika UPASANA SPD, mojo osebo, in mi takoj na začetku pogovora o Blejskem otoku ponudila trgovanje z besedami: »da bi namesto Blejskega otoka UPASANA sprejela pogovore o kaki drugi lokaciji«. To nedopustljivo pristransko ravnanje, ravnanje nasprotno javnemu interesu in nasprotno zavezanoosti javnih uslužbencev da delajo v korist javnega dobrega, je moralo biti rezultat ali neposrednega navzkrižja interesov dotične osebe ali pa izraženih političnih pritiskov vodstva ministrstva. Pri vodstvu ministrstva, tedanjem državnem sekretarju Antonu Peršaku, je predstavnik UPASANA SPD, Marko Hren, takoj po srečanju (17. 11. 2015) s tedanjo gospo v.d. direktorico Jano Mlakar protestiral v osebni korespondenci.

Po srečanju z v. d. direktorico direktorata za kulturno dediščino Jano Mlakar 17. novembra 2015 sem kolegom v svečeniškem kolegiju starovercev zapisal naslednje:

17. 11. 2015 ob 13 30 uri na Ministrstvu za kulturo

V. d. direktorico Jano Mlakar sem lovil več mesecev in ves čas mi je obljubljala, da se dobiva, potem pa se je bližal datum prve seje Sveta za dialog o verski svobodi in v ponedeljek sem klical kabinet ministrice in jim rekel, naj mi zagotovijo sestanek z v.d. direktorico pred sejo ali pa bom moral na seji precej neprijetno razkrivati inertnost in nedejavnost ministrstva. V.d. direktorica me je poklicala v par minutah in določila sva termin v torek ob 13.30. VD direktorice je sestanek zamudila za 20 minut s pojasnilom, da je bila pri ministrici. Meni se je že mudilo na naslednji sestanek, zato sem sestanek z v.d. direktorico vodil strogo in konkretno. Za kroniko staroverstva povem, da je bila vd direktorica popolnoma nepripravljena na pogovor in da ni imela pri roki nobenih dokumentov v zvezi z Blejskim otokom, edino kar mi je znala povedati je bilo očitno dogovorjeno z ministrico. V.d. direktorica za kulturno dediščino mi je predlagala barantanje; vprašala me je dobesedno, če »ne bi mi namesto Blejskega otoka predlagali kako drugo lokacijo«.

V. d. direktorici sem povedal, da je njen poskus barantanja škandalozen in da kaj takega od direktorice za kulturno dediščino ne bi pričakoval.

Prosim, da to notirate v kroniki staroverstva in da tega nikoli ne pozabimo!«

Takoj po sestanku sem o fiasku pri direktorici obvestil državnega sekretarja MK Toneta Peršaka in izpostavil sem njegovo vlogo v tem procesu in ga neposredno obtožil, da je požrl besedo.

V SMSu mi je Peršak takoj odgovoril takole: »Dragi kolega. Ti seveda dobro veš, kakšna je hierarhija po ministrstvih in kdo odloča. Jas sem ti seveda rekel, da mi je ideja (Proštija) všeč, in da jo bom podpiral. In sem jo, tako kot pri ministrici in tudi bivšo direktorico Vereno sem večkrat spomnil na to in prosil naj tisto skupino zares ustanovijo in skličejo. To je najbrž vse kar sem lahko naredil. Odloča pa pač minister, ki oceni kdaj in kaj, zato ne pripisovat odgovornosti meni. Lep pozdrav. Tone Peršak«

Odgovoril sem takoj nato prav tako z sms: »Nisva človeka, ki bi se izogibala odgovornosti Tone. Proštija je preresen in preveč simbolno močan projekt, da bi si kdorkoli od nas lahko dovolil izogibanje. Na tej zadevi je pri vas na Mk zares huda štala in moral bom vleči neprijetne poteze. Sestanek z direktorico je bil v vseh pogledih škandalozen in težko se mi bo odločit kaj naj naredim v javnosti. Vesel bi bil, če bi mi lahko pomagal. ... Iskreno Marko Hren

Ker je ista oseba, Jana Mlakar, v času podaje oznanila sumov kaznivih dejanj, natančneje, v septembru 2016, ko ni bila več zaposlena na MK temveč je sprejela novo zaposlitev na NMS, kjer je bila neposredno vključena v pogovore med NMS in RKC glede predmetne zbirke, povzročila še nov indic, dokaz MK (2016,5) na kazniva dejanja delovanja iz navzkrižja interesov v korist RKC in nasprotno koristi javnega dobrega, utemeljeno sumimo, da gre za naklepno in ponavljajoče delovanje dotične osebe Jane Mlakar v korist RKC. Dokaz: MK (2016,5) posebej zapisnik ga Jana Mlakar (Narodni muzej Slovenije) o obisku na Blejskem otoku, 27. 9. 2016, v katerem gospa Mlakar zapiše, da bosta »*predvidene muzejske vsebine RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve*«, tendenciozno in brez strokovnih podlag pa muzejski zbirki določi delovno ime Podoba raja. Ta izjava je kronski dokaz delovanja javne uslužbenke nasprotno interesu javnega dobrega, nasprotno zagotovitvilo, da je Narodni muzej neodvisna inštitucija, ki bi morala zagotavljati nevtralno strokovnost in avtonomijo stroke in evidenten dokaz prostovoljnega pristajanja javnega sektorja v podrejeni položaj v odnosu do ene od registriranih skupnosti po ZVS. Na srečanju Ministrstva za kulturo z Varuhinjo človekovih pravic v oktobru 2016 je ministrstvo varuhinji zagotavljalo, da bo Narodni muzej Slovenije pri izvedbi projekta muzeja posebnega muzeja na Blejskem otoku »samostojen«. Citirana Izjava gospe Mlakar negira deklarirano samostojnost, strokovnost in neodvisnost javnega zavoda Narodnega muzeja Slovenije in kaže vse znake naklepa kaznivih dejanj iz 3 odstavka 131 člena Kazenskega zakonika. Dokazno gradivo za to navidezno premočno izjavo je v gradivu Varuhinja človekovih pravic (2016,1) in MK (2016,5).

Na tako ravnanje zaposlene na MK in NMS smo predstojnike večkrat opozorili in ker niso sporne izjave ne demantirali, ne omilili in ne sankcionirali, zatrjujemo, da predstavlja odraz systemske in sistematične pristranskosti države, neustavnosti ravnanja države in kronski dokaz za obstoj kolonialnega refleksa v naši republiki.

Vse navedeno je botrovalo naši ovadbi glede sumov na kazniva dejanja zoper znane in neznane storilce kriminalistični policiji in oznanilo o sumih systemskih in sistematičnih koruptivnih kaznivih dejanjih povzročenih v letih 2003–2016 v organih javne uprave. Zaradi suma delovanja iz navzkrižja interesov in pristranskega ravnanja smo ovadbe naslovili tudi na Komisijo za preprečevanje korupcije zaradi sumov o slabi učinkovitosti

upravljanja in škodnega delovanja pa tudi Računskemu sodišču RS. Sle-dnja se nista odzvala, o postopanju kriminalistične policije in pristojnega sodišča in organov pregona pa poročamo v nadaljevanju.

Za nekatera dejanja je bilo moč osumljence določiti natančno in nji-hovo vlogo dokazati upoštevajoč jasne indice v obstoječi dokumentaci-ji, drugi storilci so neznani, oziroma je njihova odgovornost posredna, izhaja iz funkcije kot objektivna odgovornost. Zato smo junija 2016⁹⁴ od predsednika vlade in od ministra za kulturo zahtevali izločitev Silve-stra Gaberščka in drugih (neznanih) uradnikov, ki imajo po naši oceni nesporno navzkrižje interesov in zahtevali smo dosledno upravljanje z navzkrižji interesov v zadevah, ko gre za interese monopolne (RKC) verske skupnosti in naravoverskih skupnosti.

Posebej iz dokaznega gradiva UPASANA (2016,15) je razvidno, da je Ministrstvo za kulturo sistematično interpretiralo določbe zadevnega Protokola in Sporazuma med državo in RKC v zvezi z Blejskim otokom, v korist RKC, torej, zasebnemu interesu. Gre tako za vprašanja vsebine muzejske postavitve, kot za vprašanja vodenja in upravljanja muzejske infrastrukture in za vprašanja namembnosti prostorov (površina stavbe Proštija, ki naj bi jo namenili za javni program). V treh letih smo pri-dobili paletu nasprotujočih si, različnih, neutemeljenih in z dokumenti nepodprtih izjav iz ministrstva za kulturo – za temi izjavami so morali stati avtorji, ki so izjave pisali iz namernega pristranskega odnosa in iz navzkrižja interesov. Preiskava bi morala pokazati, kdo vse so bili avtorji spornih izjav, ki so jih nato formalno podpisali predstojniki.

Splošna ocena kaže, da se je Ministrstvo za kulturo povsem, dosledno in v daljšem obdobju (več kot 10 let) odrekalo načelu prevlade javnega interesa nad zasebnim in v veliki meri pri izvedbi muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvo-jitve popuščalo interesom ene verske skupnosti in to verske skupnosti, ki je versko kolonizirala Slovenijo, ki je odgovorna za izdatno uničenje predkrščanskega izročila in je zatorej v evidentnem navzkrižju intere-sov za opravljanje odgovornosti pri pripravi muzejske zbirke. Na to smo ministrstvo za kulturo pod vodstvom ministrov Julijane Bizjak Mlakar in Toneta Peršaka v dopisih večkrat opozorili in nikoli ni odgovorilo s primernimi dejanji zagotavljanja nadzora nad navzkrižji interesov.

94/UPASANA (2016,13), UPASANA (2016,15).

Pri presoji zadeve v organih pregona in nadzora, bi morali upoštevati zgodovinski kontekst⁹⁵ in predvsem upoštevati, da Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena utemeljuje razglasitev Blejskega otoka kot državnega spomenika med drugim z dejstvom, da je na otoku dediščina »več starejših svetišč«. Promocijo predkrščanske kulturne in duhovne dediščine ne more biti prepuščena akterju, pravnemu nasledniku organizacij RKC, ki so stoletja sodelovale ali vodile sistematično uničenje prežitkov tradicij predkrščanskih verovanj in imajo zato evidentno navzkrižje interesov pri pripravi muzejskih zbirk.

Formalnega skrbnika za pripravo predmetne zbirke v stavbi Proštija MK ni nikoli do danes imenovalo, iz celotnega procesa pa sklepamo, da v ozadju zadevo vodi Silvester Gabršček, ki je na MK v daljšem obdobju opravljal zadolžitve pri načrtovanju in spremljanju izvajanja investicij na lastnini RKC. Krajšega obdobja, ko nam je bilo sporočeno, da bo proces vodila državna sekretarka Pečnik, ne moremo jemati kot zagotovitev formalnega skrbništva, saj po našem vedenju ni bilo formalizirano, predvsem pa ni imelo nobenih učinkov na dialog z zainteresiranimi javnostmi.

Gabršček je bil prvopodpisani pripravljavec dopisov v zadevi, na primer dopis MK UPASANI 25. 5. 2016, bil je prejemnik in nosilec spisa več dokumentov, ki smo jih prejeli iz arhiva MK in njegova osrednja vloga pri zadevi je očitna. Gabršček je na primer med pristojne muzejske službe v citiranem dopisu tendenciozno štel tudi Inštitut za cerkveno zgodovini pri teološki fakulteti, kot prvopodpisani pripravljavec je bil podpisan tudi na dopis MK UPASANI 2. 3. 2016 v katerem MK zatrjuje, da MK ni odkrilo nobenih nepravilnosti pri upravljanju z otokom in varovanjem kulturne dediščine ter da ima lastnik Proštije pravico pri oblikovanju muzejske postavitve izvedence povabiti po lastni presoji. Tako je visoki uradnik MK branil »neodvisnost stroke« javnega sektorja! Gabršček⁹⁶ je v dopisih in v razgovorih na MK tudi zatrjeval, da mora država po načelu sorazmerja, RKC, ki je na ozemlju RS lastnica velikega števila objektov, ki so varovani pod kulturno-varstvenimi režimi, namenjati sorazmerno količino sredstev. Uporabo načela sorazmernosti je UPASANA sprotno spodbijala.

95/Zgodovinski kontekst smo pojasnili v številnih dokaznih virih v pismih ministrstvu za kulturo in varuhinji človekovih pravic, podrobneje na primer v: UPASANA (2015, 3), UPASANA (2016, 19).

96/Zato je bil med ključnimi osebami, pri katerih smo sumili na navzkrižje interesov, ob dejstvu, da je gospod v tesnih interesnih povezavah z RKC.

Na primer v korespondenci pomladi 2016, ko smo v odgovor MK zapisali: »Glede načela nevtralnosti in sorazmerja smo v svojem dopisu 21. marca pojasnili naše razumevanje načela nevtralnosti države do nazorskih in verskih skupnosti in s tem načela sorazmernosti in odgovorili na stališče Urada za verske skupnosti, ki je svoje videnje načela opredelilo kot odklik od »linearnosti« in v svojem dopisu dne 15. 3. 2016 zapisalo da se »je pravna teorija že pred časom oddaljila od linearnega razumevanja enakopravnosti in ugotovila, da se resnično enakopravnost zagotavlja predvsem z *upoštevanjem različnega dejanskega stanja* med seboj različnih upravičencev«. ... V tokratnem odgovoru MK podaja drugačno videnje načela linearnosti in sorazmerja kot ga je izrazil prej citirani dr. Lesjak, saj trdi da »cerkve, ki razpolagajo z večjim deležem dediščine v svoji lasti in posesti ... imajo s tem večje obveznosti ... in jim je država dolžna odmerjati večji delež javnih sredstev ...«. Upali smo si verjeti, »da smo v preteklih korespondencah na obeh straneh razčistili vprašanje varovanja kulturne dediščine, ki se seveda ne varuje zato, ker bi bila ta v lasti ali posesti kake od verskih skupnosti temveč zato, ker je kot kulturna dediščina javno dobro. V zadnjem dopisu smo vas eksplicitno pozvali, da pojasnite, kako boste pristopili k varovanju predkrščanske kulturne dediščine, pri čemer smo opozorili in opozarjamo, da ima organizacija, ki je to kulturno dediščino stoletja uničevala izrazito navzkrižje interesov za organiziranje in izvedbo »varovanja« ali prezentiranja te dediščine. Naša skupnost kot naslednica tradicij predkrščanskih kozmologij je večkrat neposredno izrazila interes in pravno legitimnost, da sodeluje pri pripravi konceptov varovanja in izbora.« Nadalje smo v odgovor na argumente (korespondenca MK – UPASANA med marcem in junijem 2016) zapisali: »Žal prav za Ministrstvo za kulturo velja »linearnost« in sicer linearnost v smislu popolne linearne pristranskosti in nesorazmerne naklonjenosti kolonialni cerkvi. Kljub pravni teoriji na katero se sklicuje ministrstvo, se samo vede scela linearno – v podporo monopolistu. Ministrstvo za kulturo vse napore usmerja v opravičevanje in upravičevanje ter utrjevanje položaja monopolne kolonialne cerkve in praktično nič napora v podporo revitalizaciji in rehabilitaciji dodobra zdesetkane in maltene uničene dediščine predkrščanskega duhovnega izročila, kar se izraža v prostorskih, arhitekturnih, glasbenih, mitoloških, in drugih vsebinah. Pri razpravi o 'linearnosti' oziroma izvajanju načela enakopravnosti bi moralo ministrstvo

upoštevati izrek ustavnega sodišča na mestu kjer to zagovarja 'Različno obravnavanje verskih skupnosti pri izvrševanju kakšne človekove pravice ali temeljne svoboščine, ki bi temeljilo na veri, bi bilo zato treba presojati po strogem testu sorazmernosti,' in v obravnavanem primeru presojati položaj oziroma zgodovinsko razmerje med predkrščanskimi verskimi skupnostmi in kolonialno RKC. Načelo sorazmernosti mora biti utemeljeno. Ker Ustavno sodišče v enem od izrekov določa da: 'V takem primeru je torej zakonodajalčevo razlikovanje med verskimi skupnostmi glede določenega vprašanja dopustno, če zanj obstaja razumen, stvaren, v naravi stvari utemeljen razlog', a ta trditev se v našem primeru enako nanaša na naravoverske skupnosti, ki zatrjujemo dolgoletno nasilje in marginalizacijo, ki je dokazana, pri čemer edini argument, ki bi lahko štel kot razlog za nesorazmerno pozornost Vlade do RKC, torej domnevna številčnost, ni relevanten tako zaradi zastaranih podatkov (več-desetletno odsotnost popisa prebivalcev ob izrazitem upadanju deleža populacije, ki se je v časih, ko je popis vključeval verske opredelitve, še opredeljevala za krščansko oziroma katoliško) kot zaradi uporabljene metode (verske skupnosti merijo članstvo z neprimerljivimi metodami, ne razlikuje se krščanskih frakcij, kar zmotno navaja k oceni o večinskosti identifikacije državljanov z RKC). Po naših ocenah predstavlja koalicija osmih skupnosti po ZVS, ki jo zastopa oseba v podpisu, največjo populacijo identifikacij z nazori in verami v državi.«

Obstaja skratka razumen, predvsem pa etičen razlog, da bi Vlada RS do kozmologije, ki je bila maltene uničena, privzela poseben – po »strogi preverbi sorazmernosti« izpostavljen režim. Opozarjamo tudi, da ministrstvo v svojem odgovoru razlikovanja med verskimi skupnostmi v očitnem primeru ni utemeljilo z utemeljenimi razlogi, če pa bi to poskušalo pa smo vnaprej odgovorili, da ima staroverska kulturna in duhovna dediščina več kot utemeljene razloge da zahteva posebno obravnavo bistveno večjih razsežnosti kot monopolna kolonialna cerkev prav posebej zaradi dolgotrajnega nasilja nad avtohtonimi verskimi praksami.

Skratka, načelo sorazmerja lahko s podobnimi argumenti kot RKC uveljavljajo tudi naravoverske organizacije. Poškodovana, uničena ali prostorsko prekrita svetišča naravoverja v veliki meri predstavljajo kulturno dediščino, ki zahteva prenovo, rehabilitacijo, prevrednotenje in bistvene vložke v oprijemljive in neoprijemljive vsebine.

Kvalitetno razpravo o načelu sorazmerja smo opravili tudi z Varuhinjo človekovih pravic. Pri tem smo komentirali navajanje (iz odločb USRS) v zvezi z uporabo načela sorazmernosti, in obveznosti skrbnega testiranja načela sorazmernosti. V Sloveniji od leta 2001, torej več kot 15 let ni bilo verodostojnega merjenja sorazmerij z vidika identifikacij prebivalstva z nazorskimi prepričanji, dotedanji popisi in mednarodne ankete⁹⁷ pa kažejo na močan, izrazit, in neizpodbiten trend strmega padca števila pripadnikov nekoč večinske cerkve. Iz gornjih podatkov lahko sklepamo, da bi se danes z nekoč večinsko cerkvijo, torej z RKC, identificiralo manj kot $\frac{1}{4}$ odraslega (ali nad 15 let) prebivalstva. Pri prikazanih trendih in raziskavah bi »skrbna uporaba načela sorazmernosti« terjala metodološko dobro pripravljeno in ažurno analizo nazorske pripadnosti prebivalstva (posodobljena metoda popisa prebivalstva na področju verstev in nazorov ipd). Do tovrstne verodostojne analize po naši presoji ni možna uporaba načela sorazmernosti, še posebej pa ne pri obrambi pristranskega ravnanja v prid nekoč monopolni verski skupnosti, RKC, ki si je svoj monopol zgodovinsko – kot dodatna oteževalna okoliščina – pridobila s sredstvi, ki danes veljajo kot nezakonita, nasprotna temeljnim človekovim pravicam in etično nevzdržna. To še posebej velja za izjemne količine nepremičnin v lasti RKC, ki so pridobljene večinoma na sporen ali vsaj neetičen način, oziroma v času fevdalnega reda. Pri tem želimo spomniti, da smo ministrstvu, pristojnem za verstva in predsedniku vlade, večkrat predlagali spremembe Zakona o verski svobodi prav zaradi nekredibilnosti in neuporabnosti obstoječih podatkov o verski identifikaciji prebivalcev RS. Na naše predloge ni bilo vsebinskih odgovorov.

Nenazadnje oceno o pristranskosti Vlade RS do RKC utemeljujemo tudi z zahtevami ob obiskih predstavnikov vlade v Vatikanu za ustanovitev mešane komisije za pregleda arhivov, ki vključujejo podatke o pokristjanjevanju.

97/Sklincevali smo se na takrat ravno svežo objavljeno (Aprila 2017) analizo anket združenja Win Gallup International, ki je pokazala, da je Slovenija z 41 odstotki vernih precej pod svetovnim povprečjem 62 odstotkov in z 28 odstotki močno nad devetodstotnim povprečjem ateistov. RKC v popisu prebivalstva 1991 beleži 71,6 % prebivalstva, v absolutni številki 1.369.873, deset let kasneje, leta 2002 pa 57,8 % oziroma 1.135.626 oseb. V številke so seveda všteti tudi otroci in jih je dolgoročno gledano treba jemati relativno, saj mladostniki spreminjajo svetovno-nazorsko prepričanje najintenzivneje.

Pobuda za ustanovitev bilateralne komisije za proučitev Vatikanskih arhivov pokristjanjevanja je dala UPASANA prvič na srečanju medverskega dialoga na ministrstvu za kulturo pomladi 2015. Nato smo pobudo ponovili v več dopisih predsedniku vlade in Ministrstvu za kulturo ob izmenjavi delegacij med Vlado RS in Vatikanom. V zvezi s to pobudo je vladal dosleden molk organov in gre torej za kršitve Uredbe o upravnem poslovanju.⁹⁸

Ta primer je treba obravnavati skupaj s številnimi drugimi pobudami, ki jih je Vladi RS podala UPASANA SPD glede varovanja predkrščanske kulturne dediščine, pa pristojno ministrstvo za kulturo na večkrat ponovljene pobude ni nikoli odgovorilo. Na primer: predlogi za rehabilitacijo Feliksa Deva in za premierno uprizoritev njegove (prve v slovenskem jeziku) opere BELIN, predlogi za celovito reinterpretacijo opusa del Franceta Prešerna ipd.⁹⁹ Aktivne poteze pristranskosti (s storitvijo) se kažejo v številnih primerih, na primer ob sprejemu izhodišč Vlade RS za pogovore s tajnikom Vatikana Parolinijem ob določitvi leta 2016 kot Sveto leto verske skupnosti RKC. Spomnimo – vlada RS je takrat sprejela sklep, da se Sveto leto, ki »nosi sporočilo usmiljenja, ki se mora udejanjati v vseh sferah političnega in družbenega življenja« upošteva tudi za Slovenijo.

'Laična' država?! Kje si?

Dvotirnost dialoga Vlade RS s skupnostmi registriranimi po Zakonu o verski svobodi je brez zadržkov izrazil Kabinet predsednika vlade¹⁰⁰ ob obisku Vatikanskega tajnika Parolinija v Ljubljani. Kabinet predsednika vlade v odgovoru, zelo jasno in nedvoumno potrjuje dvotirnost in zato pristranskost delovanja predsednika vlade in vlade v celoti. Medtem ko predsednik vlade našo koalicijo skupnosti po ZVS eksplicitno napotuje za reševanje vseh odprtih vprašanj na novoustanovljeni Svet za dialog o verski svobodi, na drugi strani izpove, da se »slovenski premier strinja, da se dialog o odprtih vprašanjih glede vprašanj med cerkvijo oziroma Svetim sedežem in Republiko Slovenijo nadaljuje v okviru posebne delovne skupine«. Predsednik vlade in njegov kabinet so torej nedvoumno in brez zadržkov potrdili, da aktualna vlada izvaja dvojna merila in dvojne standarde za dialog s skupnostmi po Zakonu o verski svobodi, s tem pa kršijo

98/DOKAZI: UPASANA (2015,3), UPASANA (2016,15), UPASANA (2016,12), UPASANA (2016,10), UPASANA (2016,7)

99/DOKAZI: ibid.

100/v dopisu UPASANI 22. 2. 2016 št. 090-5/2016/4.

ustavno načelo enakosti pred zakonom in načelo nevtralnosti države do verskih skupnosti kar vodi v pridobivanje koristi ene same stranke, RKC.

Kako daleč smo torej od 'laične države' in ločenosti cerkve, če so se taka dejanja lahko primerila celo pod (kvazi) levo vladno koalicijo, ki jo je vodil celo strokovnjak za ustavno pravo. Miro Cerar.

Ministrstvo za kulturo

V dopisu MK UPASANI z dne 11. 8. 2016 je MK na naš pisno izražen očitek, da se je MK odreklo načelu prevlade javnega interesa, zatrjevalo (podpisana DS Damjana Pečnik), da »javni interes zagotavlja prisotnost NMS, ki je državi javni zavod in prisotnost ZVKD, s tem pa naj bi bila zagotovljena strokovnost in javnost javnega interesa skladno z zakoni«.

A tudi kasneje se je sprenevedalo, da je NMS neodvisna strokovna inštitucija in da kontaktne odgovorne osebe ne bo imenovalo, čeprav postavitev muzeja sofinancira (glej na primer dopis MK 7. 12. 2018).

S tem se je MK odreklo nadzoru in svoji odgovornosti za zaščito javnega interesa, onemogočilo pa je tudi verodostojno razpravo saj na svoji strani ni zagotovilo ustreznega sogovornika.

O komunikacijah med UPASANA in MK obstoji izčrpna dokumentacija iz katere so dokazljiva sprenevedanja in protislovne izjave, podane v različnih vladnih koalicijah, tako »levih« kot desnih. Leve dajemo v navednice namenoma, saj od vlade dr. Drnovška po oceni avtorja v republiki nismo imeli prave leve koalicije.

Skupno vsem koalicijam je ravnanje v korist zakupnici otoka (RKC) in v škodo javnemu interesu. Iz komunikacij v zapiskih NMS ob srečanjih z Župnijo Bled je popolnoma jasno, da je šlo za velike pritiske župnika, ki je praviloma dajal zahteve in ne predloge, »dialog« pa NMS ne opisuje v smislu strokovnega dialoga temveč iskanja kompromisov ob zahtevah RKC.

Zaključujemo, da strokovnost in strokovni dialog niso bili v ospredju in da je – na strani MK in NMS – ves čas šlo kvečjemu za tehtanje moči med Blejskim župnikom ter RKC na eni strani in vodstvu NMS in MK na drugi.

Primer izmikanja MK dialogu z UPASANA v novejšem času razkriva korespondenca MK (2020, 1)¹⁰¹ – zavrnilna odločba Ministrstva za kul-

101/odločba UPASANI št 090-34 /2020/12 z dne 8. 9. 2020;

turo na naše zahteve po Informacijah javnega značaja. Najprej so dolgo časa zavlačevali in naše zahteve označili kot nepopolne. Po tem, ko smo zavrnilo očitke, da so zahteve nepopolne in ponovili, da so konkretne in jasne, so nam citiranega dne pripravili odgovor v katerem so zanikali, da bi MK imelo kakršnekoli informacije javnega značaja (glede Proštije in predmetne zbirke) in zapišejo dobesedno da »je MK opravilo poizvedbe ter ugotovilo, da Ministrstvo za kulturo ni bilo vključeno v aktivnosti v zadevi vzpostavitve muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve v stavbi Proštija na Blejskem otoku, niti nima informacij o tem«.

Ta izjava je tako nedopustna kot neresnična in po našem mnenju bi morali avtorji disciplinsko in kazensko odgovarjati. Nedopustna zato, ker je MK pristojno za delovanje NMS, MK je celo naročnik in plačnik izvedbe programa in mora v skladu z zakoni kot dober gospodar spremljati delovanje in učinke javnega zavoda NMS. Neresnična pa je izjava zato, ker smo v vmesnem času prav od NMS dobili dokumentacijo, ki jasno izpričuje, da je bila MK (na naslov glavne pisarne) 2.maja 2020 izstavljena dokumentacija o izvajanju programa, ki vključuje Zahtevek za izplačilo, ki ga je NMS 10. 11. 2019 za projekt »Slovenija v simbolih« izstavil MK (z dokazili o stroških) v vrednosti 40.000 EUR za izvedene dejavnosti v predmetni zadevi. Kot vedno dotlej, tudi v tem primeru vodstvo MK na naše opozorilo o nepravilnosti ni reagiralo.

Narodni muzej Slovenije

Kot smo poročali v predhodnih poglavjih, se je MK vsa leta zelo zmedeno sklicevalo na pristojnosti NMS, ki naj bi bil garant za »zagotovljena strokovnost in varovanje javnega interesa skladno z ZVKD-1.« pri izvedbi postavitve predmetne muzejske zbirke. Krona dvoumnosti je dopis MK 11. 8. 2016 (podpisana državna sekretarka Damjana Pečnik) v katerem na eni strani MK trdi, da nima dokumentov o pripravi zbirke in da jih ima NMS, da nima odgovorne osebe za to zbirko, četudi je MK podpisnik tako Protokola kot Sporazuma, in da sta za »vodenje procesa zasnove projekta postavitve muzejske zbirke v Proštiji določene institucije, opredeljene v Protokolu, t.j. Narodni muzej in Zgodovinski inštitut Teološke fakulteta«. Kar je manipulacija, saj Protokol natančno določa eno in eno samo nosilno institucijo, NMS!

Na zmedenost in dvoumnost in nedorečenost v odnosih med pristojnim ministrstvom in javnim zavodom kaže tudi dopis NMS 18. 8. 2016, ko aktualna direktorica Ravnik in prejšnji direktor Kos demantirata, da bi NMS kdajkoli potrdil vsebino predmetne zbirke in povesta, da NMS uradno nikoli ni bil seznanjen s sporazumom 2008.

To dokazuje, da MK ni štel NMS po Protokolu kot inštitucije vključene v proces vse do opozorila¹⁰² UPASANE in nato vztrajanja, da strokovno pripravo predmetne muzejske zbirke vodi in koordinira izključno NMS.

Neresnost na ravni odnosov med MK – NMS se ne kaže samo v tem, da je MK NMS dolga leta ignoriral, temveč tudi v tem, da vse do danes ni določil skrbnika po tem, ko je že dal nalogo NMSju in tej instituciji tudi nakazoval sredstva za izvedbo programa.

NMS pa je, svojo strokovnost in neodvisnost in zavezanost javnemu interesu večkrat, dokazano demantiral sam.

Vse o procesu pa pove izjava v telefonskem pogovoru z Barbaro Ravnik 4. 12. 2020, takoj po tem, ko ji je prenehal mandat direktorice NMS. Gospej Ravnik sem se v telefonskem razgovoru najprej zahvalil za sodelovanje in jo vprašal, kako ocenjuje stanje na zadevi zdaj. Dejala je, da »kaj takega kot pri projektu Proštija ni ne ona in ne njeni sodelavci v celi karieri še nikoli doživela«. Povedala je, da so bili »z vseh strani pritiski, posebej v zaključni fazi ... klestilo se je in prilagajalo«. Ko sem gospo Ravnik prosil, da napiše izjavo za zavihek te knjige, je to izkušnjo slikovito opisala z metaforo o popku in rožnem grmu, ki so ga '*varovali pred severnimi vetrovi in sončno pripeko*'.

Iz referenčnih dokumentov je razvidno, da je izključno vztrajanje UPASANA SPD privedlo do tega, da ima NMS za nalogo da muzej pripravi in lahko sklepamo, da so za zavlačevanje z izvedbo muzeja krivi izključno RKC naklonjeni lobiji znotraj MK in NMS.

Dokumente NMS smo praviloma dobivali po zakonskih rokih ali z intervencijo pooblaščenke po ZVKD. Najbolj zanimiv je naš poskus junija 2019, ko smo pri študiju prejetih dokumentov zaznali sklic na

---

102/Šele dne 9. 9. 2016 smo dosegli sestanek pri ministru Antonu Peršaku in državni sekretarki Damjani Pečnik na temo Muzej slovenske simbolike oz. postavitve muzejske predstavitve »Dokumenti slovenstva« skladno s Protokolom o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku z dne 10. 3. 2003 in Sporazumom z dne 3. 11. 2008 na katerem je bilo dogovorjeno, da bo MK Narodnemu muzeju Slovenije naročil pripravo idejne zasnove zbirke.

pogodbo med NMS in RKC, jo zahtevali, in ko smo jo prejeli, smo zaznali sklic na Celostno grafično podobo za Blejski otok in Proštijo in ko smo zahtevali še CGP, je prišlo do nerazumnih zamud ... NMS je potreboval nerazumno dolgo časa, da je »pridobil CGP« in smo že takrat posumili, da NMS z CGP manipulira. Prav zato smo direktorici NMS in ministrstvu za kulturo 24. 7. 2019 poslali elektronski dopis, v katerem smo zelo jasno izpostavili, da razumemo tedaj poslano CGP kot zavezujoč del pogodbe z Blejsko župnijo in torej kot dokončno CGP.

Takole smo zapisali. »Kot taka predstavlja CGP zavezujoče smernice in temu primeren mora biti nadzor pogodbenih partneric nad vsemi vidiki prezentacije Blejskega otoka in Proštije oziroma muzeja slovenske simbolike. Pogodba med NMS in Župnijo Bled je de facto izvedbena pogodba med državo in eno od registriranih verskih skupnosti, ki ima sedež v tujini. To izhaja iz dejstva konsekvitivnosti pogodbe glede na predhodni Sporazum med obema strankama. Zato je nadzor Ministrstva za kulturo nad izvajanjem pogodbe z vidika javnega interesa bistvenega pomena.«

Kasneje so si cenzorji kljub temu privoščili ignoriranje pogodbeno dorečene celostne podobe in tako NMS kot MK sta pri tem sodelovala.

Glede pogodbe je zanimivo tudi to, da eksperti na NMS o tej pogodbi niso poročali pri primopredaji novemu direktorju NMS Pavletu Carju, temveč so pogodbo zamolčali in sem direktorja na pogodbo opozoril in mu jo posredoval šele sam. Pri tem mi je v osebnem pogovoru izpovedal, da je »glede Proštije ob primopredaji poslov dobil samo briefing od Kneza, in da Knez poroča o pritiskih župnika glede posameznik vsebin, in po Carjevih besedah Knez prezentira projekt Proštijo kot 'župnikov projekt, ki ga financira cerkev in zato tudi ima besedo pri odločanju'«.

Nenazadnje, o pritisk samo po sebi priča zavlačevanje z odprtjem zbirke – roki so se neprestano oddaljevali, v letu 2021 pa so bili predvideni celo trije roki za odprtje.

Samo po sebi zgovorno je tudi dejstvo, da je aktualni direktor, Pavle Car, 8. julija 2021 z dopisom članom za pripravo razstave Simboli Slovencev¹⁰³ na Blejskem otoku skupino razpustil, pogovori z župnikom pa so potekali na delovnih sestankih, in iz redkih dostopnih zapisov s teh sestankov je povsem očitno, da je na sestankih šlo predvsem za barantanje o zahtevah župnika.

103/Ponovno eno od novo-ustvarjenih nazivov za zbirko.

V osebнем arhivu hranim elektronske izmenjave z direktorjem Carjem, v katerih je razpustitev skupine komentiral z duhovitimi mislimi, kot na primer »vse se postavlja na glavo in ... zdaj ... ne bo več razstave ampak galerijski način ... samo par kosov«, ¹⁰⁴ kasneje mi je v telefonskem razgovoru razložil, da se pripravljajo opcije za galerijsko postavitve in sicer samo nespornih simbolov Slovenije: Himna, Grb, Zastava in Jezik. Povedal sem, da bomo vztrajali na izvirni dikciji »simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve« in vprašal, kdo je aktualni nosilec priprave vsebine, MK ali NMS, in direktor NMS Car je odgovoril »ne vem, najbrž vlada!«.

To ni pomenilo nič drugega kot to, da se je za vzpostavitev zbirke lobbiralo v ozadju s ciljem, da se pro-krščanska interpretacija in promocija vzpostavi ob predsedovanju RS Evropskemu svetu v drugi polovici 2021.

Direktorja sem opozoril, da bo taka zbirka neustavna, nasprotna Sporazumu in Protokolu in da jo bomo izpodbijali.

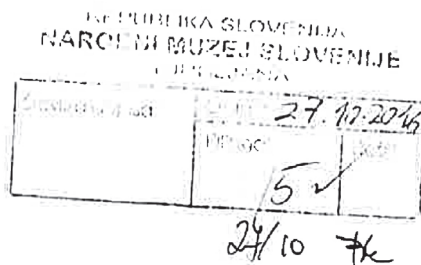
Ključna dokumenta MK in NMS objavljamo v celoti.

104/Tekstualno sporočilo direktorja z dne 6.julij 2021.

Narodni muzej Slovenije
Mag. Barbara Ravnik, direktorica
Prešernova 20

1000 Ljubljana

Številka: 6221-5/2016

Datum: 25. 10. 2016

Zadeva: Blejski otok, Muzej slovenske simbolike oz. postavitve muzejske predstavitve
»Dokumenti slovenstva«

Spoštovana ga. direktorica, mag. Barbara Ravnik,

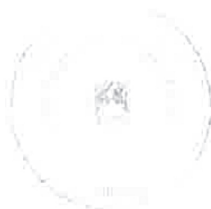
kot smo se že dogovorili na sestanku 21. 9. 2016 na Ministrstvu za kulturo in kot izhaja iz zapisnika sestanka je naloga Narodnega muzeja Slovenije, da v redni program dela za leto 2017 vključi izdelavo programske naloge oz. idejne zasnove vzpostavitve Muzeja slovenske simbolike oz. postavitve muzejske predstavitve »Dokumenti slovenstva« skladno s Protokolom o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku z dne 10.3.2003 in Sporazumom z dne 3. 11. 2008. Glede na to, da ste vodilna strokovna institucija na področju muzejev v Sloveniji, na Ministrstvu za kulturo ne dvomimo, da boste pripravili strokovno programsko nalogo oz. idejno zasnovo, ki jo boste v naslednjem letu tudi predstavili na ministrstvu.

S spoštovanjem,

Damjana Pečnik

Državna sekretarka

Damjana Pečnik

NARODNI MUZEJ SLOVENIJE

PREŠERNOVA CESTA 20

1001 LJUBLJANA

POROČILO O SLUŽBENI POTI

Ogled proštije na Blejskem otoku za namen vzpostavitve muzejske zbirke, 27.9.2016

Prisotni: gospod župnik Janez Ferkolj, gospa Romana Bohinc, Blejski otok d.o.o., Barbara Ravnik, direktorica NMS, Jana Mlakar, NMS

S prisotnimi smo si na otoku ogledali cerkev, zvonik, Potičnico in prostore na podstrehi proštije, kjer bo NMS na podlagi Protokola o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku, ki sta ga 10.3.2003 podpisala ministrica za kulturo Andreja Rihter in ljubljanski nadškof in metropolit dr. Franc Rode, ter dogovora o pričetku priprav z državno sekretarko Damjano Pečnik (september 2016), pripravil muzej »slovenske simbolike« (5. člen protokola).

Ugotovili smo, da urejanje otoka in restavriranje vseh objektov poteka izjemno dobro, tako, da bi bila oz. da bo celota zaključena v letu 2018. Leto 2018 je razglašeno tudi za leto evropske kulturne dediščine, zato bomo vse moči usmerili v uresničitev muzeja do oktobra 2018.

Predvidene muzejske vsebine bosta RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve.

Za začetek bo NMS izvedel anketo med mladimi (študenti) na temo, kaj jih zaznamuje kot Slovence.

Poleg tega smo se dogovorili, da se bomo sestajali na tri mesece in obveščali, kako potekajo priprave. Blejska župnija bo poskrbela za ureditev podstrehe do (najkasneje) aprila 2018, NMS pa bo do oktobra 2018 postavil razstavo.

Delovni naslov projekta je »Podoba raja«.

NMS bo priprave na projekt vključil že v svoj program dela za leto 2017.

Zapisala Jana Mlakar

Junija 2019 sem se s tedanjim predsednikom Društva Slovenski staroverci v svojstvu vodje Kozmološke skupnosti UPASANA sestal z direktorico NMS Barbaro Ravnik, ki je odkrito povedala, da so s strani Blejskega župnika pritiski, da »ne želi v zbirki videti niti kurenta, kaj šele kakih drugih simbolov staroverstva« vendar je načeloma zagotovila, da ti pritiski ne vplivajo na strokovno delo NMS, kar pa je iz rezultatov (koncept in predlog vsebin) zanikano in se potrjuje direktoričin citat župnikovega odklona do predkrščanskih vsebin (kurenta v predlogu zbirke ni med simboli slovenstva).

V letu 2020 smo nato v avgustu mesecu ponovno na vztrajanje po ZDIJZ prejeli izpiske vsebinskih tekstov na razstavnih panojih iz česar je razvidno, da najnovejše rešitve ignorirajo sprejeto CGP (po dokumentih ZDIJZ junija 2019), o simbolu svarice – perunovega cveta, ni več ne duha ne sluha. OD NMS smo takoj zahtevali pojasnilo, zakaj novi avtor ignorira že sprejeto CGP in uvaja novo, vendar je NMS kršilo roke in ni odgovarjalo, kar dokazuje netransparentnost.

Sklep: vodstvo NMS v nobenem mandatu ni bilo dobro seznanjeno z nalogo vzpostavitve muzejske zbirke. Kot vse kaže, je ključno vlogo pri tej slabi informiranosti vodstva igral strokovni kader v NMS, saj so na primer Pavlu Carju, ki je položaj direktorja sprejel 2020, celo prikrivali celotno dokumentacijo.

Avgusta 2021 smo po ZDIJZ prejeli informacije javnega značaja o delu projektne skupine NMS za pripravo razstave Podoba raja – Slovenija v simbolih.

Naslov se je ponovno spremenil, brez obrazložitve, v dokumentaciji pa so zapisniki s srečanj z Blejskim župnikom iz česar je jasno razvidno, da je šlo za pritiske RKC, pri čemer so sodelavci NMS izrecno zapisali, da župnik »postavlja zahteve« in da so sestanki naporni. O tem slikovito priča izbor citatov iz zapisnikov:

»Župnik **hoče** predstaviti Marijo kot simbol Slovenije in predvsem kot edini ali vodilni simbol na razstavi, kateremu je vse podrejeno!«

»Po treh urah, ko dejansko nismo prišli skoraj nič bliže postavitvi razstave, smo se dogovorili, da imamo še en sestanek in da naša ekipa pove, kako in kje se lahko vendarle pride bliže župnikovim **zahtevam**«.

»Župnik je zahteval ukinitvev filmov – s predstavitevjo prvega (tistega z umazanimi vodami ki sploh niso Blejske) in drugega (ki prikazuje pošasti a jezerskem dnu) se ne strinja ... prav tako še ni videl filma o jeziku – za

katerega sicer predpostavljam, da ga tudi ne bo požegnal saj na začetku vsebuje pogansko (Trdinovo) pripovedko o nastanku sveta ... Sicer se je župnik zatekel z dokazovanjem, da so ekrani samo odvečna plastika ...»

Komentar ni potreben.

Zavod za varstvo kulturne dediščine

MK je v letu 2016 odstopilo več vprašanj, ki so bila naslovljena na ministrstvo, neposredno na ZVKD. saj po njihovem niso imeli »konservatorskih dokumentov«.

18. 8. 2016 smo prejeli dopis ZVKD v katerem so nas obvestili da je Župnija Bled naročila izdelavo konservatorskega načrta 5. 6. 2014 a to le za objekt cerkve Marijinega vnebovzetja (EŠD 25). Obvestili so nas tudi o kulturnovarstvenih pogojih, ki so jih izdali od leta 2009 na več objektih in zunanjih površinah, z dopisom 8. 9. 2016 pa tudi o vseh delih na Blejskem otoku od 2002 do 2016 (od obnove stopnišča, ureditve zunanjih površin, del v Proštiji in veznem traktu, zvoniku in o začetek celovite prenove cerkve).

ZVKD je zatrjeval, »da za nadzor prostorov, ki niso del varovanega spomenika, ZVKDS ni pristojen zato tudi ni bila predmet kulturnovarstvenih pogojev in soglasij!«. To trditev smo v naših dopisih spodbijali z navajanjem nedvoumnih določil odloka o varovanju celotnega otoka kot državnega spomenika. Vsebino odloka podrobneje povzemamo v uvodnih poglavjih.

ZVKD Območna enota Kranj je 6. 2. 2014 izdal kulturno varstvene pogoje za cerkev, ki narekujejo izvedbo arheoloških raziskav. Ker arheološke raziskave niso bile končane pred gradnjo, je UPASANA zahtevala ničnost soglasij in ustavitve del.

Vemo, da je zaključno poročilo o arheoloških raziskavah objavljeno šele v Štular, 2020 in da je varovan celoten otok, raziskava pa je pokazala, da so hierofanije nekdanjih svetišč na lokaciji celotnega otoka, od gornjega platoja do nekdanjega studenca.¹⁰⁵

Oporekali smo tudi dikciji soglasja, da se mora v cerkvi »obvezno ohraniti obstoječe prezentacije arheoloških ostalin starejših cerkva vključno s prezentacijo grobov«. Ta dikcija soglasja je pomanjkljiva, saj ne upošteva ostalin nekdanjih svetišč temveč samo ostaline nekdanjih

¹⁰⁵/Glej predhodna poglavja.

cerkva. Zaradi hierofanij v gaju (izvir, skala), je seveda problematično tudi pomanjkljivo naslavljanje varovanja okolice.

10. 9. 2016 je UPASANA poslala odgovor na dopis ZVKD z dne 8. 9. 2016 s katerim zavod odgovarja na naše zahteve po ZDIJZ. Opozorili smo, da je odgovor ZVKD problematičen najmanj v dveh točkah in sicer zaradi odrekanja nalaganja obveznosti priprave konservatorskega načrta za vse posege v prostor na Blejskem otoku in zaradi manipulativnega nadomeščanja termina »svetišče« s terminom »cerkve«. Argumente povzemamo v nadaljevanju. »V peti točki tretjega odstavka dopisa ZVKDS ta navaja, da so se priprave za izdelavo konservatorskega načrta začele v letu 2010. V priloženem dokumentu z dne 6. 2. 2014 je v kulturnovarstvenih pogojih za posege v cerkev in zvonik zavod zahteval izdelavo konservatorskega načrta; slednji naj bi bil po trditvi iz drugega odstavka dopisa ZVKDS izdelan januarja 2016. Nadalje sprašujemo, zakaj ZVKDS ni investitorju določil obveznosti priprave konservatorskega načrta z istimi argumenti kot za cerkev tudi za druge posege v nepremičnine (Proštija ipd). Še vedno ni popolnoma enoznačno odgovorjeno, kateri posegi so bili opravljeni pred izdajo potrebnih konservatorskih načrtov in zakaj. Ponavljamo da je prišlo do kršitve Protokola (2002) podpisanega med RS in RKC, ki v 4. členu določa, da Zavod za varstvo kulturne dediščine pripravi konservatorsko-restavratorski program, ki je obvezno izhodišče za kateri koli poseg na otoku in njegovih objektih, kar bi po naši presoji moralo veljati za vse posege tudi in zaradi 29. člena novele področnega zakona o varstvu kulturne dediščini (2008). Nobenega razloga ne vidimo, da se je zavod odrekel citirani določbi Protokola in konsekventno uporabi citiranega člena zakona, še prav posebej in eksplicitno zaradi neizpodbitno dokazane nevarnosti da varovani dediščini »grozi nevarnost uničenja ali ogrožanja varovanih vrednot« še posebej v obravnavanem primeru, ko je zakupnica, lastnica nepremičnin v zgodovinskem navzkrižju interesov zaradi večstoletnega dokazanega uničevanj in / ali arhitekturnega prekrivanja predhodnih svetišč. ZVKDS prosimo za pojasnilo o razlogih za opustitev obveznosti priprave konservatorskega načrta za vse posege v prostor.«

Po več dopisovanjih s problematiziranjem vsebin okoljevarstvenih soglasij je 27. 7. 2017 ZVKDS sporočil, da je bilo oktobra 2016 izvedeno arheološko izkopavanje v mali zakristiji cerkve in kasneje še georadarska raziskava in so zavrnilo zahteve za ničnost kulturnovarstvenih pogojev.

Odgovor je bil precej zavit in se glasi takole: »Kulturnovarstveni pogoji so namenjeni postavitvi varstvenih pogojev za izvedbo posega v okviru naročnikovega zahtevka«. V našem primeru gre za zahtevke zakupnice, RKC, ki ima navzkrižje interesov glede varovanja predkrščanskih spomenikov. Poleg tega, je bila interpretacija arheoloških raziskav dokončana šele z objavo v Štular 2020.

A ZVKD je zapisal naslednje: »Izvršitev arheološke raziskave ni predhodno vprašanje, na podlagi katere bi bilo mogoče ustaviti postopek izdaje kulturnovarstvenih pogojev, saj ne gre za prilogo, ki bi bila po 29. členu Zakona o varstvu kulturne dediščine obvezna sestavina vloge za KV pogoje« (ZVKD 2017). Zdravorazumske logike pri tem ni zaznati zato smo tudi te odgovore razumeli predvsem v kontekstu systemske in sistematične pristranskosti institucij države do RKC.

V vsakem primeru, bi moral ZVKD obnoviti postopke po letu 2020, ko so bile raziskave zaključene oziroma poročilo objavljeno z izsledki, o katerih smo poročali v uvodnih poglavjih.

ZVKD smo večkrat opozorili na manipulacije s pojmom »svetišče«, ki je v Odloku o razglasitvi blejskega otoka kot kulturnega spomenika državnega pomena eksplicitno razloženo v neposrednem kontekstu vezanem na sedanjo cerkev in sicer v dikciji »baročno preoblečena Marijina cerkev, naslednica več starejših svetišč«. Spomenik torej ni zaščiten kot sekvenca več »starejših cerkva« temveč kot sekvenca več »starejših svetišč« kar predpostavlja varstveni režim za vse (novo)razkrite hierofanije na celotnem otoku. V dopisu z dne 8. 9. je pristojni zavod priložil kulturno varstvene pogoje z dne 8. 8. 2016. Posebej problematična in simptomatična je točka 4. kjer zavod predpisuje, da je treba v prezentaciji ostalin »obiskovalcem posredovati informacijo, da gre tu za grobove, ki datirajo starejšo cerkveno arhitekturo in definirajo njen obseg«. S tem Zavod ignorira oziroma manipulira večkrat potrjene raziskovalne teze (Štular, Pleterski idr), da so prva grobišča in kulturni prostori na otoku datirali v času predkrščanskih svetišč, torej v času pred postavitvijo prvih cerkva. Obiskovalci na tak način prezentacije ne bodo dobili informacije, da so bila na Blejskem otoku svetišča pred pokristjanjevanjem, kar je nasprotno predmetnemu odloku o zaščiti spomenika, nasprotno doslej raziskanim hipotezam o svetiščih na otoku in s tem nasprotno interesu javnosti. Ni odveč ponoviti, da je taka manipulacija v korist eni od registriranih verskih skupnosti, ki je bila v daljšem zgodovinskem obdobju

v funkciji nasilnega izkoreninjanja snovne in nesnovne dediščine predkrščanskih kozmologij in ki si je vsled zgodovinskih dejstev, ki vsebujejo tudi elemente nasilja, izposlovala status lastnice in zakupnice otoka. Ministrstvo smo ponovno pozvali k zagotavljanju javnega interesa, preprečevanju pristranskih potez pristojnih zavodov in ob citiranih kulturnovarstvenih pogojih k takojšnjemu preklicu in popravi pogojev, tako, da bodo ti v celoti skladni z odlokom o razglasitvi Blejskega otoka kot spomenika državnega pomena in bodo v celoti in celostno varovali tudi raziskane in neraziskane elemente predkrščanske dediščine.

RKC in druge verske skupnosti

11. 3. 2015 je UPASANINA akademija Staroslavov Hram na posvetu na temo medverskega dialoga na Ministrstvu za kultur predstavila poglede na projekt vzpostavitve muzeja posebnega pomena v stavbi Proštija na Blejskem otoku vsem prisotnim verskim skupnostim, Izpostavili smo pomen zbirke za globinski medverski dialog in posledično za spravo.¹⁰⁶ Apelirali smo, da se projekt slovenske sprave v temelju predrugači, da se do vzpostavitve novega koncepta, ki bi vključeval razdore v slovenskem narodu od pokristjanjevanja dalje, zamrzne vsa spravna dejanja, ki po naši oceni samo še poglobljajo razdvajanje. Projekt muzeja v Proštiji smo navedli kot enega izmed projektov, ki bi lahko predstavljal vodilno nit novega koncepta sprave, med dodatnimi predlogi pa so bili rehabilitacija skladatelja Jakoba Frančiška Zupana in avtorja Feliksa Deva, ki sta zasnovala prvo opero v slovenskem jeziku, posvečeno božanstvu Belinu. To delo v javnosti ni znano in ni bilo nikoli slovesno premierno uprizorjeno. Predlagali smo tudi celovito reinterpretacijo dela Franceta Prešerna in postavitve spomenika pesniku v Ljubljani z vidika novih odkritij o staroverski tematiki v njegovih delih.

Kot načelni svečenik Svetovno nazorska kozmološka skupnost UPASANA, sanjava prostost duha sem se v začetku decembra 2014 na daljšem pogovoru sestal s Škofom msgr. Stanetom Zoretom, na njegovo priprošnjo pa sem takoj za tem opravil še daljši telefonski pogovor z msgr. Andrejem Glavanom kot predsedujočim slovenske škofovske konference. Takoj za tem sem jima poslal pismo datirano na 7. december 2014. Izrazili smo veselje ob prvi neposredni priložnosti za dialog. Ocenil sem,

¹⁰⁶/Več v UPASANA (2015, 3)

da relativno trda stališča visokih predstavnikov RKC izhajajo iz dejstva, da doslej niso imeli priložnosti za neposreden stik z vsebinami dejavnosti naših organizacij in z nosilci izročil predkrščanskih kozmologij. Msgr. Zore, je na primer povedal, da primerov, ki sem jih v pogovoru omenjal ne pozna in da so informacije zanj nove, msgr. Glavan, pa je pojasnil, da njegova stališča izhajajo iz občutkov, ki so nastali po pripovedi tretje osebe; na takih temeljih pa je torej nastalo trdo in izključujoče stališče, da verska skupnost RKC »z organizacijami, kot so naše nima kaj dialogizirati, saj da vrši dialog z verskimi skupnostmi, ki imajo resno tradicijo in resno vero«, kot se je izrazil Glavan. Ocenil sem, da RKCjev – morda celo prezirljiv – »občutek«, da kozmologije naših skupnosti slonijo na mitih in da nimajo »resne verske osnove« ne more biti drugega kot rezultat umanjka informiranosti o predkrščanskih kozmologijah, o tekočih stanjih raziskav na povezanih interdisciplinarnih področjih, kot tudi pomanjkljive informiranosti o praktikah in praksah sodobnih upasanskih, religioznih, duhovnih, verskih, nazorskih, kozmoloških skupnosti, ki nadaljujejo ali nadgrajujejo ali kako drugače (kot v našem primeru) transverzalno integrirajo šole modrosti in šole duhovnosti iz bližnje in daljne preteklosti. Zato sem visoka predstavnika RKC v pismu pozval k strpnosti in velikodušnosti ter k iskrenem medsebojnem spoštovanju. Ker je Glavan izrazil tudi nezadovoljstvo s pravnim redom Republike Slovenije na zadevnem področju, ki da dopušča ustanavljanje naših organizacij smo poudarili, da tudi na naši strani podpiramo prizadevanja, da se pravni red in ustavna etika na področju prostosti duha v Republiki Sloveniji še bolj približa dejanskim potrebam pluralizma identitet in barvitosti organizacij na področju prostosti duha. Zato se torej lahko strinjamo, da je dialog za izboljšavo zakonodajnih rešitev potreben. Poleg zakonodajnih vprašanj pa so med skupnimi vprašanji, ki kličejo k dialogu bistveno pomembnejša globinska vsebinska vprašanja stika – upasanosti – ali re-religioznosti, in s tem tudi vprašanja o sakralnosti vitalnih točk v prostoru, s katerim so-upravljamo državljani in državljanke republike Slovenije. Izrazili smo prepričanje, da samo s strpnim dialogom lahko pridemo do kvalitetnih, in za najširšo zainteresirano javnost ter za okoljsko animadiverzitetu tudi najbolj primernih rešitev. To posebej velja ob neizpodbitnem dejstvu, da je zaradi zgodovinskih razlogov, v katerih so bile ujete predhodnice naših in krščanskih organizacij, vrsta vitalnih (tudi sakralnih) točk prekritih ali prikritih ali pa za njimi ostaja samo fragmentirana sled. V vsakem primeru

je gotovo in neizpodbitno, da se naše organizacije s kozmologijami ukvarjajo tako znanstveno kot zaznavstveno, in da se v nobenem primeru ne naslanjamo zgolj na izročila v mitih, kot je zmotno ocenil msg. Glavan, temveč – kot je razvidno iz naših temeljnih spisov – črpamo vedenje in nazor iz vseh razpoložljivih virov informacij ter širokega zrenja v smislu notranjega poglobljanja, zorenja in pristnega duhovnega stika – upasnosti – s svetim. Prav in posebej zato, ker naše kozmologije ne gradijo (sploh pa ne samo) na mitih in dogmah, ker neprestano zorijo in raziskujejo, je potreben dialog z odpiranjem vprašanj. Bržkone ne bo šlo drugače kot da se strinjamo, da imajo institucije, dediči pokristjanjevanja, veliko skupnega z institucijami, naslednicami predkrščanskih tradicij? Imamo torej »kaj« dialogizirati! Do dialoga imamo a-priori pozitiven odnos. Zato nam je stališče RKC toliko bolj tuje – a ga sprejemamo kot takega. Pri tem smo izrazili prepričanje da bodo postopoma na videz trda in odklonilna, mestoma tudi žaljiva, stališča RKC, z eventuelnim dialogom bistveno bližja skupnemu, univerzalnemu, zdravorazumskemu razumevanju svetega kot to kaže po prvih pogovorih in da bomo tako, iz pristnega razumevanja sakralnega v stvarstvu, tudi laže iskali najprimernejše rešitve. Živimo v istem animadiverzitetnem habitatu.

V smislu anekdote citiram del pogovora z gospodom Glavanom. Aperliral sem tudi na njegovo svečeniško plat in na usmiljenje do številnih starejših državljanov v Sloveniji, ki še vedno gojijo staroverske običaje in obiskujejo stare mesta čaščenja v naravi, in da je – glede na pogosto lastništvo RKC nad temi zemljišči – nujno sodelovanje med našimi verskimi organizacijami. Arogantno je odvrnil, da naj »svoje vernike rešujemo sami«. Naslednje jutro sem se peljal z mojim dveletnim sinom v Ljubljano; na cesti je ležala povožena srna in otrok je z vsem otroški usmiljenjem rekel: »slna, lezala cesti, auaaaa, boga slna!«

Otrok ima usmiljenje do živega bitja, ne glede na to, ali je to bitje v njegovem tropu ali ne. Nekateri svečeniki takega usmiljenja ne premorejo.

Je možno, da ima svečenik usmiljenje samo do članov svojega tropa???

UPASANA je ocenila, da je svojo potezo dobre volje napravila in po prvem, ubogem in hladnem odzivu pričakuje približevalni korak z druge strani.

Organi pregona in nadzora

Stališče Varuhinje človekovih pravic

Varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer je v letu 2015 prejela pobudo UPASANA SPD in je med drugim spremljala in preučila ravnanje Ministrstva za kulturo v zadevi Proštija. 26. oktobra 2016 je z vodstvom Ministrstva za kulturo opravila razgovor in izrazila pričakovanje: »da bo v postopku postavitve zbirke (Proštija) upoštevano načelo nevtralnosti do verskih skupnosti«. V dopisu UPASANI SPD je varuhinja zapisala, »da je načelo nevtralnosti ustavno načelo in je država k njemu zavezana ne glede na to, ali se v dokumentih, ki jih sprejema (kot so v primeru Proštije smernice Narodnemu muzeju Slovenije), sklicuje nanje ali ne.«. Sicer so na srečanju z ministrom za kulturo Antonom Peršakom in njegovimi sodelavci govorili tudi o delovanju Sveta za dialog z verskimi skupnostmi in o varovanju naravne in kulturne dediščine. Državna sekretarka Damjana Pečnik je varuhinji glede Blejskega otoka pojasnila, »da so očitki pobudnika, ki se je obrnil na Varuha, o dolgoletni neaktivnosti ministrstva pri zagotavljanju javnega interesa v zvezi z vzpostavitvijo muzeja slovenske simbolike v Proštiji na Blejskem otoku bili utemeljeni, zato je primer pod svoje okrilje prevzela sama.«. Maja 2017 je varuhinja človekovih pravic na 6 straneh posredovala glede predmetne muzejske zbirke na Blejskem otoku kvalitetno mnenje, ki ga na tem mestu objavljamo v celoti saj je to med vsemi komunikacijami v tej zadevi daleč najbolj strokovno pripravljen dokument.

Številka: 1.1 - 6 / 2016 - 19 - AD
Datum: 30.05.2017

UPASANA - SVETOVNA NAZORSKA KOZMOLOŠKA SKUPNOST
Gospod Marko Hren
marko.hren@guest.arnes.si

Spoštovani,

seznanjeni ste, da je Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljevanju: Varuh) obravnaval vašo pobudo, v kateri ste zatrjevali kršitve 7. člena Ustave Republike Slovenije (URS) v zvezi s postavitvijo muzejske predstavitve 'Dokumenti slovenstva' na Blejskem otoku s strani Narodnega muzeja Slovenije (v nadaljevanju: NMS).

Na podlagi Zakona o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ) ste že sami pridobili dokumente, na katere opirate svoje trditve. Tako se med drugim sklicujete na 'Poročilo o službeni poti' z dne 27. 9. 2016 gospe Jane Mlakar iz NMS, v katerem je med drugim zapisano: »Predvidene muzejske vsebine bosta RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve«. Mnenja ste, da je takšen dopis dokaz o tem, da delo NMS ni samostojno in neodvisno, ker »pristaja na to, da bo vsebinske, strokovne elemente usklajeval z eno od registriranih skupnosti po ZVS«. Vašemu dopisu ste priložili še dokument številka 6221-5/2016 Ministrstva za kulturo (v nadaljevanju: MK) 'Zapisnik sestanka z dne 9. 9. 2016'; dokument MK številka 6221-6/2016 z dne 21. 9. 2016 'Zapisnik sestanka z dne 21. 9. 2016'; dopis NMS, naslovljen na MK, številka 5/4-16 z dne 18. 10. 2016 'Blejski otok, Muzej slovenske simbolike oz. postavitve muzejske predstavitve "Dokumenti slovenstva" s priložo; odgovor MK na ta dopis številka 6221-5/2016 z dne 25. 10. 2016. Posebej ste opozorili tudi na sporna ravnanja avtorice 'Poročila o službeni poti' v preteklosti, ko je bila še uslužbenka MK in naj bi bila vaše predloge in zahteve v zvezi z vzpostavitvijo muzejske zbirke na Blejskem otoku postavljala na stran, hkrati pa ponujala »barantanje, češ naj opustimo ideje o Blejskem otoku in 'se pogovarjamo o drugi lokaciji'«, s čimer ste takoj seznanil vodstvo MK.

(1.a)

Varuh je ocenil, da bi bila pobuda lahko utemeljena ter na MK naslovil poizvedbo. V njej smo navedli, da URS v 44. določa, da ima vsak državljan pravico, da v skladu z zakonom neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodeluje pri upravljanju javnih zadev. V skladu z drugim odstavkom 73. člena URS, država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.

Pripravo idejne zasnove vzpostavitve Muzeja slovenske simbolike oziroma postavitve muzejske predstavitve 'Dokumenti slovenstva' Varuh razume kot skrb za ohranjanje kulturne dediščine. Skrb za ohranjanje kulturne dediščine je tako s formalnega vidika (umeščenost v URS) kot tudi z vsebinskega vidika tipična javna zadeva v smislu 44. člena URS. Sodelovanje pri upravljanju te javne zadeve pa mora biti zagotovljeno

vsem državljanom pod enakimi pogoji.

Uvodoma želimo tudi še spomniti, da je Ustavno sodišče Republike Slovenije (v nadaljevanju: US RS) v 108. in 109. točki odločbe št. U-I-92/07 z dne 15. 4. 20110 že zapisalo, da je »načelo enakopravnosti verskih skupnosti po eni strani sestavni del načela o ločenosti države in verskih skupnosti, saj verska nevtralnost države zahteva enako obravnavo verskih skupnosti. Po drugi strani pa ima svoj izvor tudi v človekovi pravici do svobode vesti.« US RS nadaljuje, da je načelo enakopravnosti »poseben izraz splošnega načela enakosti iz 14. člena Ustave na področju odnosa države z verskimi skupnostmi. Načelo enakopravnosti verskih skupnosti je instrument za zagotavljanje verske svobode in ga je treba razlagati v povezavi s prvim odstavkom 14. člena Ustave, ki prepoveduje diskriminacijo na podlagi osebnih okoliščin pri uživanju katere od človekovih pravic in temeljnih svoboščin, in v povezavi z drugim odstavkom istega člena, ki zapoveduje enakost vseh pred zakonom.« V zvezi s tem US RS še zapiše: »Različno obravnavanje verskih skupnosti pri izvrševanju kakšne človekove pravice ali temeljne svoboščine, ki bi temeljilo na veri, bi bilo zato treba presojati po strogem testu sorazmernosti, kot to zahteva prvi odstavek 14. člena Ustave (primerjaj odločbo št. U-I-425/06 z dne 2. 7. 2009, Uradni list RS, št. 55/09).«

Nadalje gre prav tako še izpostaviti, da Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD) določa varstvo vsakega posameznika pred diskriminacijo ne glede na različne osebne okoliščine, med njimi izrecno tudi vero ali prepričanje na različnih področjih družbenega življenja, pri uresničevanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pri uveljavljanju pravic in obveznosti ter v drugih pravnih razmerjih na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Med oblikami diskriminacije ZVarD v drugi alineji 7. člena izrecno navaja tudi odredbo, ukaz ali drugo navodilo, da naj se osebo diskriminira zaradi določene osebne okoliščine (t. i. navodila za diskriminacijo). V 9. členu istega zakona je opredeljeno, da so navodila za diskriminacijo vsakršna navodila, katerih posledica je bila, je ali bi lahko bila diskriminacija v smislu tega zakona, kar vključuje tudi navodilo, da se diskriminacije ne prepreči oziroma odpravi.

* * *

Varuh je v prvi poizvedbi, naslovljeni na MK, ocenil, da je iz 'Poročila o službeni poti' z dne 27. 9. 2016 razvidno, da bo NMS kot pripravljavec idejne zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku, predvidene muzejske vsebine usklajeval z eno od registriranih verskih skupnosti ter z njo pri tem tudi iskal rešitve. Takšno ravnanje NMS bi po mnenju Varuha lahko pomenilo navodilo za diskriminacijo v smislu 9. člena ZVarD, saj namerava v projekt vzpostavitve muzejske zbirke na Blejskem otoku NMS vključiti le Katoliško Cerkev, to pa pomeni neenako obravnavo drugih verskih skupnosti pri uresničevanju njihove pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev.

Zapisali smo tudi, da je iz prejete dokumentacije razvidno, da je bilo MK seznanjeno s 'Poročilom o službeni poti' z dne 27. 9. 2016 ter da je bilo v dopisu z dne 18. 10. 2016 s strani NMS izrecno zaproseno za »pisna navodila v zvezi našim nadaljnjim delom«, vendar pa se na to ni odzvalo.

* * *

Na MK, kot državni organ, ki je NMS naložil pripravo idejne zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku, smo naslovili vprašanja, (1.) kako so v postopkih izvajanja postavitve muzeja na Blejskem otoku že poskrbeli za spoštovanje načela enakopravnosti verskih skupnosti pri uresničevanju pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev; (2.) ali so za pripravo idejne zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku posredovali na NMS

kakršnakoli pisna navodila; (3.) kakšno je stališče MK do zapisa v 'Poročilu o službeni poti', iz katerega je razvidno, da naj bi bil muzej slovenske simbolike v prostorih »na podstrehi proštije«, saj iz Protokola o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku z dne 10. 3. 2003 (v nadaljevanju: Protokol) in Sporazuma z dne 3. 11. 2008 ni razvidno, da bi bil načrtovani muzej prostorsko omejen le na podstreho objekta; (4.) kako namerava MK zagotoviti transparentnost in povrniti zaupanje v strokovnost, samostojnost in nepristranskost NMS v nadaljnjih postopkih za pripravo idejne zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku, zlasti glede na tu očitano domnevno sporno ravnanje NMS in domnevno sporno ravnanje avtorice Poročila o službeni poti v času zaposlitve na MK; ter (5.) katere ukrepe namerava MK sprejeti za spoštovanje načela enakopravnosti verskih skupnosti pri uresničevanju pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev v postopku zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku v prihodnje.

(1.b)

MK nam je v postavljenem roku na naša vprašanja odgovorilo s pojasnilom, da je bilo v Sporazumu o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic, sklenjenim 14. 10. 2008 med Republiko Slovenijo in Župnijo Bled ter Nadškofijo Ljubljana (v nadaljevanju: Sporazum) med drugim določeno, da se Proštija trajno nameni muzeju slovenske simbolike, za katero skrbi NMS, pri vsebinski postavitvi pa sodeluje tudi Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Navedli so, da je Sporazum po naravi pogodba in zanjo veljajo določbe Obligacijskega zakonika (OZ) in se izvrševanje sporazuma tiče le obeh pogodbenic. Dodali so še, da so vse nepremičnine na otoku v lasti župnije, zaradi česar so »nepremičnine sedaj v njeni 'ingerenci' tako, da ne vidimo pravne možnosti, da se o razpolaganju z nepremičnino izreka širša zainteresirana javnost« ter navedli, da je iz Sporazuma in Protokola razvidna vsebina bodoče muzejske zbirke (Dokumenti slovenstva, muzej slovenske simbolike), vendar pa »ministrstvo ne prepoznava v nobenem od naslovov povezave s katero koli versko skupnostjo, ki je registrirana v Republiki Sloveniji«.

(2.a)

Varuh se je v novem dopisu, naslovljenem na MK, kritično opredelil do njihovega prvega odgovora. V prvi vrsti je Varuh mnenja, da je o dokumentih slovenstva oziroma slovenski simboliki težko, če že ne nemogoče, govoriti brez konteksta vere in verovanja tu živečih prednikov. Ne nazadnje o njihovem življenju pričajo materialni ostanki, tesno povezani z verovanjem, ter je celo vsebina njihovih prvih pisanih besed verske narave. Prav tako je znano, da krščanska oziroma katoliška vera ni bila ne prva in ne edina vera, prisotna na območju poselitve Slovencev, pač pa so pred njo in ob njej bivale oziroma sobivale še druge vere. Pri tem smo izpostavili vašo pripadnost registrirani verski skupnosti, ki se v svojem verskem prepričanju naslanja na starodavno izročilo verovanja, na naših tleh prisotnega še pred prihodom krščanstva in izpričanega z materialnimi dokazi.

Da je vsebina bodoče muzejske zbirke tesno povezana z verskimi skupnostmi priča tudi dejstvo, da si je sopogodbenica v Sporazumu zagotovila sodelovanje pri njeni vsebinski postavitvi. Ponuja se vprašanje, čemu bi sicer vztrajala na takem določilu, če v naslovu predvidene muzejske zbirke ne bi prepoznala povezave z izročilom svoje verske skupnosti.

* * *

Iz vsebine Sporazuma nesporno izhaja, kot ugotavlja že ministrstvo, da je župnija na vseh objektih na otoku pridobila lastninsko pravico. Vendar je v Tč. 4/točka 6 Sporazuma določeno, da se stavba Proštija nameni muzejski dejavnosti. Sporazum se sklicuje na spoštovanje predhodnega dogovora med Ministrstvom za kulturo in Nadškofijo Ljubljana

(Protokol o izvajanju medsebojno usklajenih vsebin na Blejskem otoku iz leta 2003, v nadaljevanju: Protokol), v katerem je določeno, da za muzejsko zbirko skrbi NMS, pri vsebinski postavitvi pa sodeluje tudi Inštitut za zgodovino Cerkev pri teološki fakulteti.

Iz navedenih določb izhaja, da lastnica Proštije ni prosta v razpolaganju s predmetno nepremičnino, pač pa svojo lastninsko pravico izvršuje na način, določen v Sporazumu; da je objekt Proštija (v celoti) namenjen postavitvi muzeja slovenske simbolike; da je skrbnik muzejske zbirke Narodni muzej Slovenije; da pri vsebinski postavitvi zbirke sodeluje *tudi* (in ne samo) Inštitut za zgodovino Cerkev.

Glede na navedeno se Varuh v delu, ki se nanaša na Proštijo, ne more strinjati v celoti s stališčem MK, da so župnijske »nepremičnine sedaj v njeni 'ingerenci' tako, da ne vidimo pravne možnosti, da se o razpolaganju z nepremičnino izreka širša zainteresirana javnost« ter da se izvrševanje Sporazuma tiče le obeh pogodbenic, ker da sodi na področje obligacijskega prava.

Poudarili smo tudi, da se Varuh pri svoji posredovanjih ni nikoli zavzemal za izrekanje širše javnosti o razpolaganju s predmetno nepremičnino, pač pa je bila poizvedba usmerjena v razjasnitev vprašanj o uresničevanju človekove pravice iz 44. člena URS (sodelovanje pri upravljanju javnih zadev) v zvezi z vsebino postavitve muzejske zbirke na otoku. Nanaša se torej na vsebinska vprašanja vzpostavitve muzejske zbirke, ki pa je, z utemeljevanjem, pojasnenim že zgoraj, javna zadeva. Oblikovanje vsebinske zasnove muzejske zbirke po Varuhovem mnenju lastnika ne omejuje pri izvrševanju njegove lastninske pravice oziroma pri njegovem razpolaganju z nepremičnino drugače kot to določa Sporazum.

S stališčem ministrstva se Varuh ne more strinjati tudi zato, ker je država pri svojem delovanju zavezana k enaki obravnavi vseh verskih skupnosti (7. člen URS), k temu pa je bila zavezana že v času sklepanja Protokola in Sporazuma. Državo kot nosilko oblasti zavezujejo ustavne norme, njihove uporabe pri izvrševanju oblasti pa ne more izključiti s sklicevanjem na pogodbo ali določila OZ. Postavitve muzejske zbirke na otoku razumemo kot predstavitev kulturne dediščine, ki je v Interesu javnosti. V poizvedbi smo menili, da mora biti sodelovanje pri upravljanju te javne zadeve zagotovljeno vsem državljanom pod enakimi pogoji. Postavitve muzejske zbirke po našem mnenju po vsebini torej ne sodi na področje delovanja države, kjer ta nastopa *ex iure gestionis* in zanjo veljajo določbe OZ, pač pa gre za njeno oblastno ravnanje (*ex iure imperii*), pri katerem je zavezana spoštovati določila URS in prava človekovih pravic.

V Republiki Sloveniji so poleg verske skupnosti, ki si je sodelovanje pri postavitvi muzejske zbirke na otoku zagotovila že na podlagi Sporazuma, prisotne še druge (npr. evangeličanska, judovska, pravoslavna, islamska, ipd.). Sodelovanje zgolj Katoliške Cerkev pri vzpostavitvi muzejske zbirke na otoku bi zato pomenilo identifikacijo države s to versko skupnostjo, ki pa je v nasprotju z načelom nevtralnosti (več o nevtralnosti države do vseh verstev gledati v odločbi Ustavnega sodišča Republike Slovenije številka U-I-68/98, točka 13).

Nadalje iz Protokola celo ob gramatikalni razlagi določbe 5. člena, kjer je uporabljena beseda *'tudi'*, ne izhaja, da bi bila pri pripravi muzejske zbirke na podlagi pogodbe vnaprej izključena možnost sodelovanja drugih subjektov.

Ministrstvo za kulturo v svojem odgovoru niti ne omenja morebitnih ugovorov lastnice objekta, da se ta na primer ne strinja z vključitvijo drugih subjektov v vsebinsko postavitve muzejske zbirke na otoku, zaradi česar je sklicevanje, da ne vidi pravne možnosti o vključitvi javnosti v ta projekt, pomanjkljivo opredeljeno. Iz navedb in dokumentov je celo moč sklepati, da ministrstvo namere po vključitvi drugih subjektov v ta

projekt sploh ni izrazilo.

* * *

Za spremljanje in izvrševanje Protokola in Sporazuma je v skladu s 1. točko dokumenta ministrstva številka 6221-5/2016 z dne 9. 9. 2016 zadolžen državni sekretar na MK. Slednje je v skladu z 2. točko istega dokumenta NMS naložilo, naj pripravi idejno zasnovo vzpostavitve Muzeja slovenske simbolike.

Iz vaših navedb je izhajal sum, da je NMS, ki deluje po navodilih MK, s svojim ravnanjem kršil načelo enakopravne obravnave verskih skupnosti pri upravljanju javnih zadev. V odgovoru MK na poizvedbo Varuha pa iz zgoraj navedenih razlogov ni videti prepričljivih razlogov, ki bi ta sum odvrnili.

Iz dopisa NMS, naslovljenega na MK, številka 5/4-16 z dne 18. 10. 2016 'Blejski otok, Muzej slovenske simbolike oz. postavitev muzejske predstavitve "Dokumenti slovenstva" s priloگو nadalje izhaja, da je NMS v zvezi z zadano nalogo ministrstvo zaprosil za pisna navodila, ki pa jih (še) ni dobil.

Upošteva vse zgoraj navedene okoliščine je Varuh na podlagi 7. člena ZVarCP predlagal MK, da ponovno razmisli, ali ne bi pripravili navodil NMS, v katerih bi se posebej poudarilo pomen spoštovanja načela enakopravnosti verskih skupnosti pri uresničevanju pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev v postopku zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku.

(2.b)

Odgovora ministrstva na zgoraj omenjeni predlog, Varuh v postavljenem roku ni prejel, niti ga ni prejel po prvi pisni urgenci. Prejeli smo ga šele po telefonskem posredovanju pri vodji kabineta ministra, in sicer s 37 dnevno zamudo glede na prvotno postavljeni rok.

MK nas je seznanilo, da predloga Varuha ne bo upoštevalo ter da NMS »ne bo izdala pisnih navodil glede vsebine muzejske zbirke«.

MK je v odgovoru pojasnilo faze oblikovanja muzejske postavitve v Proštiji na Blejskem otoku. V prvi fazi gre za gradbeno sanacijo objekta, glede katere potekajo pogovori med NMS in Župnijo Bled. Vzporedno poteka druga faza, to je priprava idejne zasnove muzejske zbirke, ki jo je MK naložilo NMS. Druga faza je razdeljena na dva dela, in sicer bo v prvem delu NMS idejno zasnovo pripravljala na podlagi veljavnih predpisov, MK pa pričakuje »da bodo v pripravo idejne zasnove vključili vse strokovnjake, ki bodo lahko kvalitetno prispevali k oblikovanju idejne zasnove muzeja«. Ko bo ta del zaključen, bo idejna zasnova najprej predstavljena MK, nato pa bo MK skupaj z NMS izvedlo javno obravnavo idejne zasnove, v kateri bo »idejna zasnova predstavljena čim širšemu strokovnemu krogu in seveda tudi zainteresirani javnosti, torej tudi vsem verskim skupnostim«. MK pojasnjuje še, da »vsebinska državne javne službe dejavnosti muzeja, ki jo opravljajo javni uslužbenci NMS, ni stvar dogovorov, ki so natati zaradi verskih, političnih ali drugih interesov, ki jih oblikujejo posamezniki, verske skupnosti, politične stranke ali drugi pravni subjekti in da je NMS dolžan v prvi vrsti ravnati strokovno odgovorno in slediti ciljem in poslanstvu muzejske stroke.«

(3.a)

Na predstavljeni odgovor MK se je Varuh odzval z novim dopisom, v katerem smo jih seznanili z ugotovitvami, da predlog Varuha ni predvideval, kot to navaja MK, da bi MK NMS

posredovalo navodila glede same vsebine muzejske zbirke, pač pa le glede *postopka oblikovanja* vsebine te zbirke; da se MK se v svojih dveh odgovorih Varuhu na nobenem mestu ni opredelilo do spornega zapisa, in sicer do pisno izražene namere NMS, da bosta predvidene muzejske vsebine »RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve.« Tako se MK tudi ni opredelilo do okoliščin v zvezi s tem, da je bila v konkretnem primeru kršena prepoved diskriminacije; da se MK v svojem odgovoru z dne 2. 3. 2017 ne sklicuje več na argumente, na katere se je sklicevalo v prvem odgovoru 20. 12. 2016 (s tem v zvezi je sicer glede na prejšnje stališče MK zaznati celo določene premike, zlasti glede tega, da MK v projektu postavitve muzejske zbirke v zadnjem odgovoru prepozna pomen sodelovanja zainteresirane javnosti pri snovanju muzejske zbirke ter v okviru tega tudi sodelovanja verskih skupnosti); da razloge, zaradi katerih MK ne namerava slediti predlogu Varuha, sedaj opira na nove argumente sklicujoč se na določila 8. in 9. člena Zakona o javnih uslužbencih (ZJU) ter na pričakovanja, da bodo uslužbenci NMS »v pripravo idejne zasnove vključili vse strokovnjake, ki bodo lahko kvalitetno prispevali k oblikovanju idejne zasnove muzeja«; da je iz predstavitve faz oblikovanja muzejske postavitve v Proštiji zaznati, da bo NMS v projekt idejne zasnove muzeja po lastni presoji vključeval strokovnjake (kar spet lahko odpira nove možnosti diskriminatornega ravnanja).

Varuha odgovori MK niso prepričali. V zvezi s sklicevanjem ministrstva na določbe ZJU smo posebej poudarili, da pozitivno-pravna ureditev ni garant zakonitega ravnanja posameznikov v konkretnih primerih, še manj pa so to lahko pričakovanja ministrstva. Zlasti pa to velja v situaciji, ko je NMS že pisno izrazil diskriminatorno namero, da bo (le) s Katoliško Cerkvijo predvidene muzejske vsebine sproti usklajeval in iskal skupne rešitve.

* * *

Bistvo obravnavane zadeve je po oceni Varuha še vedno v tem, da se MK v svojih odgovorih ni opredelilo do pisno izražene namere NMS, da bosta predvidene muzejske vsebine »RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve«, ter s tem povezanih dejstev, ki utrjujejo v prepričanju, da je bila v konkretnem primeru kršena prepoved diskriminacije.

Po oceni Varuha je ravnanje NMS, opisano v 'Poročilu o službeni poti' z dne 27. 9. 2016, iz katerega je razvidno, da bo NMS kot pripravljavec idejne zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku predvidene muzejske vsebine usklajeval z (le) eno od registriranih verskih skupnosti (dobesedni zapis: »Predvidene muzejske vsebine bosta RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve.«), pomenilo navodilo za diskriminacijo v smislu 9. člena ZVarD, saj izraža namero v projekt vzpostavitve muzejske zbirke na Blejskem otoku NMS vključiti le Katoliško Cerkev, to pa pomeni neenako obravnavo drugih verskih skupnosti pri uresničevanju njihove pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev.

MK je zadolženo za spremljanje in izvrševanje Protokola in Sporazuma in je NMS naložilo, naj pripravi idejno zasnovo vzpostavitve Muzeja slovenske simbolike, zato je v tem smislu (so)odgovorno za potek postopka oblikovanja muzejske zbirke na Blejskem otoku.

V skladu z določbo 9. člena ZVarD se za navodila za diskriminacijo lahko štejejo podzakonski predpisi, interni akti, politike ter ustaljene prakse ter kakršnekoli usmeritve. Kot navodilo za diskriminacijo se tako šteje tudi usmeritev, da se diskriminacije ne prepreči oziroma odpravi. Takšna diskriminacija je na podlagi drugega odstavka 4. člena

ZVarD prepovedana.

Glede na navedeno je Varuh vztrajal pri predlogu, da bi se MK zaradi dosedanje diskriminatorne prakse NMS ter skrbi, da bo NMS s takšno prakso nadaljeval tudi v prihodnje, opredelilo do spornega poročila o službeni poti ter se v dopisu, naslovljenem na NMS, jasno zavzelo za spoštovanje načela enakopravnosti verskih skupnosti pri uresničevanju pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev v postopku zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku.

(3.b)

Odgovor ministrstva smo pričakovali do 23. 3. 2017, vendar ga v postavljenem roku nismo prejeli. MK nam ni odgovorilo niti po pisni urgenci in več telefonskih urgencah.

Za obravnavano zadevo tudi ni nepomembno, da se MK v svoji odgovorih Varuhu ni odzvalo na izrecna vprašanja o prostorski omejitvi muzeja na podstreho objekta, ki izhaja iz 'Poročila o službeni poti' z dne 27. 9. 2016. Morebitni dogovori med versko skupnostjo in predstavniki države, ki bi odstopali od Sporazuma oziroma Protokola, bi namreč lahko sami pa sebi pomenili neposredno diskriminacijo na podlagi vere.

* * *

Na podlagi razpoložljivih informacij Varuh tako šteje, da je v postopku zasnove muzejske zbirke na Blejskem otoku prišlo do diskriminacije verskih skupnosti, pri tem pa iz že pojasnenih razlogov šteje MK za soodgovorno.

Posebej želimo sicer tudi izpostaviti, da Varuhovim stališčem o neki zadevi formalnopravno ni dolžna slediti nobena fizična ali pravna oseba v Republiki Sloveniji, oziroma da Varuhova stališča vsebinsko ne vežejo katerega koli drugega državnega organa, organa lokalne samouprave ali nosilca javnih pooblastil. Z obravnavo pričujoče zadeve tako zaključujemo, vam pa še predlagamo, da (po potrebi ponovno) razmislite tudi o možnostih sodnega varstva - vključno s tistim, pred diskriminacijo.

Lep pozdrav,

Vlasta Nussdorfer
varuhinja človekovih pravic

V vednost: Ministrstvo za kulturo, Maja Dimitrovski, vodja kabineta gp.mk@gov.si (zveza: dopis MK številka 6221-5/2016 z dne 2. 3. 2016 ter naš dopis številka 1.1-6/2016-12-AD z dne 8. 3. 2017)

Kazenski pregon v koliziji z inšpektoratom in varuhinjo človekovih pravic

Dejanja in odsotnost dejanj posameznih strokovnih sodelavcev in funkcionarjev javnega sektorja so bila po našem mnenju take vrste, da se jih lahko preganja po Kazenskem zakoniku Slovenije (KZS), zato smo sprožili ustrezne postopke oziroma kazenske ovadbe. RKC je po našem mnenju nemoteno in neomejeno gospodarila na nepremičninah na Blejskem otoku in s komercialnimi dejavnostmi pridobivala premoženjske koristi ob tem, ko se javni program, predviden na otoku ni – do opozorila vložnika (UPASANA) – izvajal niti v zametkih. Sumili smo, da so bila dejanja v letih od 2003–2019 storjena z opustitvijo po 2. in 3. odstavku 17. člena KZS in v letih 2014–2019 z opustitvijo in s storitvijo po členih 209, 257, 258 in 266 KZ. Nosilci funkcij, ki so bili od leta 2014 dalje večkrat eksplicitno opozorjeni na kršitve povezane z navzkrižji interesov in delovanjem v prid zasebnih koristi ene stranke, pa so po našem mnenju sokrivi iz naslova objektivne odgovornosti tudi po členu 281 KZS (opustitev ovadbe zoper kaznivo dejanje). Zatrjevali smo, da so po 131. členu KZS z opisanimi dejanji, osumljeni na podlagi veroizpovedi in političnega ter kozmološkega prepričanja vsled razlikovanja med RKC in drugimi kozmologijami sistematično zagotavljali posebne pravice in ugodnosti monopolni skupnosti po Zakonu o verski svobodi – RKC. S tem je slednja pridobila dolgoročne in kratkoročne koristi. Javni interes pa je bil pri tem oškodovan.

Očitana dejanja, skupaj vzeto in razumljeno v celoti, tvorijo korpus pristranskega ravnanja v nasprotju z javnim interesom, in v korist eni stranki, RKC, ki ji je tako omogočen komercialni interes in utrjevanje monopolnega položaja na trgu storitev duhovnosti, s tem pa so utemeljeni sumi za izvedena kazniva dejanja pregonljiva po KZS ter sumi na disciplinske prekrške, ki izhajajo iz Kodeksa ravnanja javnih uslužbencev in drugih aktov, ki urejajo razmerja zaposlenih v javnem sektorju.

Zatrjevali smo, da gre za »nadaljevana kazniva dejanja« pregonljiva po 54. členu KZS: kdor iz koristoljubnosti ali oškodovalnih nagibov istočasno ali zaporedoma stori ali poskusi storiti dve ali več istih ali istovrstnih premoženjskih kaznivih dejanj, ki glede na kraj, način ali druge enake okoliščine pomenijo enotno dejavnost, stori nadaljevano kaznivo dejanje. Posamična dejanja pa so pregonljiva kot Zloraba uradnega položaja ali

uradnih pravic po 257. členu KZS, ki predvideva sankcije za uradne osebe ali javne uslužbenke, ki izrabi jo svoj položaj ali prestopijo meje uradnih pravic ali ne opravijo uradne dolžnosti in s tem sebi ali komu drugemu pridobijo kakšno premoženjsko ali nepremoženjsko korist ali komu prizadenejo škodo, ter po 257a členu, ki podobno sankcionira Oškodovanje javnih sredstev (v kar so vštete nepremičnine in premičnine).

Po kriminalistični »preiskavi« je postopek v letu 2018 tekel na Okrožnem državnem tožilstvu in se končal s sklepom o subsidiarnem prenosu na okrajno sodišče. Slednjemu smo v dopisu 12. januarja 2019 podrobno pojasnili nekorektno izvedeno kriminalistično preiskavo, spričo česar okrožno državno tožilstvo pregona ni nadaljevalo.

Okrožni državni tožilci [REDACTED] smo po zavrnilni odločbi v dopisu 16. septembra 2018 obrazložili ključne točke, ki so po naši presoji vplivale na potek preiskave očitanih kaznivih dejanj. Pojasnili smo tudi, da je poglavitni oškodovanec v zadevi javni interes, saj smo v postopku dokazovali pristranskost znanih in neznanih oseb v korist RKC in v škodo javnemu interesu. SKS Upasana SPD in njen zastopnik, Marko Hren, NVVZ je oškodovana kot skupnost registrirana po Zakonu o verski svobodi, ki v svoji temeljni doktrini vsebuje kozmologije naravoverja in staroverstva. Člani UPASANA SPD in skupnost kot taka so oškodovani v smislu odtujevanja pravice do interpretiranja kulturne dediščine, pravice do enakopravne uporabe svetišč, izvajanja kozmoloških praktik (po zakonu o verski svobodi »obredja) pravice do polne enakopravnosti pri soodločanju o javnih zadevah, kar je vse obrazloženo v prijavi sumov na kazniva dejanja na konkretnih primerih diskriminatornega in neenakopravnega ravnanja javnih uslužbencev in nosilcev javnih funkcij v obdobju 2015–2018. Jasno smo tudi obrazložili zakaj nastopa videz sistemske in sistematične pristranskosti in diskriminatornosti države v odnosu do verskih skupnosti in zakaj je tovrsten odnos potrebno razumeti kot neustavno prakso.

Na sklep o zavrženju ovadbe smo se v več dopisih pritožili, kar je Okrožno državno tožilstvo navedlo k odločitvi o posredovanju zadevnega spis Okrajnemu sodišču v Ljubljani v »smeri subsidiarnega prevzema pregona«, vendar brez navedbe pravnega poduka, kar ne omogoča učinkovitega nadaljevanja postopka brez nepotrebnih zamud. Predlagali smo, da Okrajno sodišče nemudoma vrne zadevo Okrožnemu državnemu tožilstvu saj gre pretežno za oškodovanje javnega interesa. V nasprotnem primeru

pa prosili za nemuden poduk o pravnih sredstvih. To zahtevo smo utemljili z dejstvom, da okrožno državno tožilstvo zavržbe ni utemeljilo po konkretnih znanih in neznanih osumljencih (storilcih očitanih kaznivih dejanj), temveč zgolj zato, ker kriminalistična »preiskava« ni prepoznala kaznivih dejanj, kar je razumljivo, saj kriminalistični inšpektorji preiskave pri osumljencih niso opravili, prav tako pa iz zapisov ni razvidno, da bi resno vpogledali dokazno gradivo. Iz zavržbe ni bilo možno enoznačno določiti subsidiarnega preganjanja posamičnih storilcev oziroma prevzeti pregona v smislu nadomestnega tožilca. Obenem se je Okrožno državno tožilstvo sklicevalo zgolj načelno na poročilo kriminalistične policije, ki je po naši oceni nedosledno in pomanjkljivo kar utemeljujemo v nadaljevanju. Presodili smo, da zgolj načelno sklicevanje na poročilo ne omogoča uporabe razpoložljivih pravnih sredstev v meri in na način, ki bi jamčil procesno učinkovito angažiranje instituta nadomestnega tožilca.

Po zaključenem postopku na Okrožnem državnem tožilstvu smo na Okrajnem sodišču v Ljubljani vpogledali SPIS IKR 48126/2018 in pridobili poročilo kriminalistične policije 2300/3157751/1768245/8401308/2017, ki naj bi vsebovalo temeljne razloge za dejstvo, da je tožilka s sklepom z dne 29. junija 2018 ovadbo zavrgla. Po pregledu zadevnega spisa smo Okrajnemu sodišču v Ljubljani ponovno izpostavili ključne točke prerekanja in sodišče pozvali, da vrne spis v obravnavo Okrožnemu državnemu tožilstvu ter zavrne predlagano uporabo instituta nadomestnega tožilca (subsidiarni pregon), saj gre v zadevi primarno za oškodovanje javnega interesa.

Naši argumenti so bili naslednji:

1. Kriminalistični policiji smo ob razgovoru na policijski postaji navedli cca 60 dokumentov, ki se nahajajo v SPIS Ministrstva za kulturo in vsebujejo elemente indicev kaznivih dejanj, ki smo jih povzeli v oznanilu državnemu tožilstvu z natančno navedbo pomena posameznih dokumentov za zatrjevane indice kaznivih dejanj posamičnih znanih in neznanih oseb. Na zaslišanju kriminalistična inšpektorja nista v zvezi z dotičnim dokaznim gradivom iz ovadbe postavila nobenega vprašanja. Prav tako o dokaznem gradivu ni nobene besede v poročilu 2300/3157751/1768245/8401308/2017 (v nadaljevanju Poročilo), ki je del dokumentacije na pristojnem sodišču OPR ŠT IKR 48126/2018 pod evidenčno št. dokumenta 31. Sodimo, da je bil predkazenski postopek voden neustrezno,

pomanjkljivo in utemeljeno sumimo, da tudi pristransko. **Zato smo predlagali, da sodišče naloži kriminalistični policiji obnovitev predkazenskega postopka in nadzor nad morebitno pristranskostjo udeleženih inšpektorjev.**

2. Tožilki smo pojasnili, da je zaradi zatrjevanega pristranskega ravnanja javnih uslužbencev na škodo javnega interesa pridobivala premoženjsko korist Zakupnica Blejskega otoka, RKC, kar je dokazljivo spričo komercialnega programa, ki ga na Blejskem otoku izvaja zakupnica. O premoženjskih koristih osumljenih oseb zaposlenih v javnem sektorju, smo se vedno izrekli enako: za pridobivanje premoženjskih koristi osumljenih nimamo dokazov in v obravnavani zadevi to tudi ni bistveno. Bistveno je, da so te osebe omogočale premoženjsko korist eni od strank (RKC) na škodo javnega interesa.

Interesne povezave osumljencev z RKC in morebitno pridobivanje premoženjskih ali drugih koristi osumljencev na rovaš pristranskega delovanja bi morale biti predmet kriminalistične preiskave. Iz poročil ni razvidno, da bi bila kriminalistična preiskava vodena v tej smeri, oziroma, da je sploh potekala!

V dopisu sodišču smo komentirali in ovrgli trditve iz citiranega poročila kriminalistične policije (v nadaljevanju Poročilo). Sledi prepis iz izvirnika, kjer smo zakrili imena tožilke, sodnice in udeleženih kriminalističnih inšpektorjev.

V Para 1. poročila je korektno povzeto očitano kaznivo dejanje omogočanja protipravne premoženjske koristi RKC. Odstavek se zaključuje z besedno zvezo »na podlagi Zakona o verski svobodi«, kar omogoča napačno razumevanje očitane dejanja. Namreč, res je, da je RKC registrirana po Zakonu o verski svobodi, ni pa res, da očitamo protipravno pridobivanje premoženjske koristi na podlagi Zakona o verski svobodi, kot bi lahko zmotno razumeli zapis v Poročilu.

V Para 1. na strani 1. Obrazložitve iz Poročila kriminalistična inšpektorja trdita, da so v predkazenskem postopku ugotovili zgolj splošno navedena dejstva brez konkretnih dokazil. Kriminalistični policiji smo ob razgovoru na policijski postaji ponovili, da smo ob oznanilu sumov kaznivih dejanj v pisni prijavi navedli cca 60 dokumentov, ki se nahajajo v SPIS Ministrstva za kulturo, in vsebujejo elemente indicov kaznivih dejanj, ki smo jih povzeli v oznanilu državnemu tožilstvu z natančno navedbo pomena

posameznega dokumenta za zatrjevane indice kaznivih dejanj posamičnih znanih in neznanih oseb. Izpovedali smo, da glede dokaznega gradiva nimamo dodatnih dejstev in da citiranih 60 dokumentov zadošča za utemeljitev suma kaznivih dejanj. Citirani dokumenti za znane in neznanе storilce vsebujejo konkretne obremenilne trditve, samo oznanilo sumov kaznivih dejanj pa je strukturirano tako, da je jasno razvidna ločnica med dejanji s storitvijo in dejanji z opustitvijo ukrepanja javnih uslužbencev in nosilcev funkcij. Dejanja s storitvijo smo pojasnili v gruči dokaznega gradiva pod naslovom »Aktivne poteze pristranskosti«, dejanja z opustitvijo dolžnega ukrepanja pa v gruči dokaznega gradiva pod naslovom »pasivne poteze«, ki se kažejo predvsem skoz molk organov.

Na zaslišanju kriminalistična inšpektorja nista v zvezi z obsežnim dokaznim gradivom postavila nobenega vprašanja. Prav tako o vsebini dokaznega gradiva ni nobene besede v poročilu. Trditev kriminalistične policije, da nismo zagotovili konkretnih dokazil, spodbijamo s ponovnim sklicem na obširno citirano dokumentacijo, obrazloženo v ovadbi. Očitno je, da kriminalistična policija ni preučila dokumentacije, in da ni opravila razgovorov z osumljenimi povzročitelji očitanih kaznivih dejanj saj o slednjem v poročilu ni nobene besede.

V Para 2. na strani 2. Obrazložitve iz Poročila kriminalistična inšpektorja zmotno ugotavljata, da »Marka Hrena pri celotni zadevi najbolj moti Proštija na Blejskem otoku, kjer jo je za obdobje 45 let vzela v zakup RKC«.

Trditvi oporekamo. Prvič zato, ker RKC Proštije ni vzela v zakup, temveč je zakupno pravico pridobila na osnovi Sporazuma med državo in RKC, ki velja za vse nepremičnine na Blejskem otoku in obenem določa tudi namensko rabo objekta Proštija (javni program z muzejem).

Drugič trditvi oporekamo z argumentom, da se je kriminalistična policija bolj ukvarjala z vprašanjem, kaj moti osebo, ki je podala sum kaznivega dejanja, kot pa s kaznivim dejanjem samim. Trditev, da »Marka Hrena nekaj moti« je zavajajoča in napačna. V celotni zadevi ne gre za to, da bi državljana Hrena nekaj motilo, temveč gre za utemeljene sume o očitanih kaznivih dejanjih ogrožanja javnega interesa. Vprašanje, kaj moti Marka Hrena, je irelevantno, v predkazenski preiskavi bi se morala policija osredotočiti na predočene dokaze, ki utemeljujejo sume kaznivih dejanj, česar pa kriminalista nista izvajala ne v razgovoru z Markom Hrenom ne v pisnem Poročilu.

Na nenavaden potek zaslišanja na kriminalistični policiji je Marko Hren opozoril že med samim zaslišanjem, ko je inšpektorjema moral celo navesti, da ima vtis o njuni pristranskosti, saj sta z vprašanji dosledno branila interes RKC in dosledno izpuščala argumente o očitanih kaznivih dejanjih. Zato smo predlagali, da sodišče preveri morebitno navzkrižje interesov vpletenih kriminalističnih inšpektorjev. Sum o pristranskosti je manifestiran tudi v trditvi v Para 3 na strani 2 Obrazložitve iz Poročila ki se glasi: »Nadalje smo z zbiranjem obvestil ugotovili, da je Marko Hren ovrgel v prijavih zapisane očitke, da so neznani javni uslužbenci RKCju omogočali pridobitev premoženjskih koristi in da ne more potrditi, da je od tega kdo (od osumljenih, op. p) imel premoženjsko korist.«

Ponavljamo trditev iz pritožbe na sklep o zavrženju predmetne ovadbe. Marko Hren ni nikoli ovrgel v prijavih zapisanih očitkov! Kriminalistična inšpektorja se sklicujeta na postopek »zbiranja obvestil«, ki naj bi ju pripeljal do zmotnega sklepa.

Predlagali smo, da sodišče zahteva utemeljitev zapisane izjave z natančno navedbo kraja, časa in oseb, pri katerih so kriminalistični inšpektorji zbrali obvestila, na osnovi katerih so ugotovili, da je Marko Hren ovrgel očitke. Strinjali pa smo se, da je res, da Marko Hren in UPASANA ne moreta dokazati, da so osumljeni javni uslužbenci in funkcionarji za očitano pristransko delovanje in opuščanje ravnanja pridobivali premoženjsko korist, česar tudi nismo nikoli zatrjevali, a nesporno dejstvo ostaja, da je premoženjsko korist dolgoročno pridobivala RKC.

V istem Para Poročila je zapisana še ena v celoti napačna trditev in sicer: »Krščanstvo je za UPASANO temeljni vir, več o tem pa je že zapisal France Prešeren v Krstu pri Savici in tam oni tudi črpajo vse podatke. ... Marko Hren je prepričan, da je ravno na Blejskem otoku svetišče UPASANE, to pa je 'staroverstvo' in zato je na podlagi vseh indicev prepričan, da so bili vsi do sedaj sklenjeni sporazumi pristranski.«

Trditvam iz poročila smo oporekali saj so bile – že na prvi pogled – zapisane skrajno površno in odgovorili smo s pravilnimi trditvami, ter prosili, da jih nazivno sodišče upošteva pri nadaljnji obravnavi zadeve.

1. UPASANA je transversalna kozmologija, ki skladno s svojimi ustanovnimi akti upošteva vse vire modrosti, ki jih poznamo na Zemlji. Med njimi tudi krščanske vire. France Prešeren seveda ni pisal o temeljnih virih za UPASANO. UPASANA pa nikakor ne črpa podatkov samo in izključno iz Krsta pri Savici, kot se razume

navedbo policije. Krst pri Savici je literarno delo, ki se sicer opira na avtorju poznane zgodovinske vire, a v času od pisanja Krsta pri Savici do danes, je nastalo veliko število znanstvenih in literarnih del, ki predstavljajo še bolj zanesljive vire, iz katerih črpa UPASANA.

2. Da je bilo na Blejskem otoku predkrščansko svetišče je splošno znano prepričanje, ki je zapisano tudi v odloku o zaščiti Blejskega otoka kot naravnega spomenika. V ovadbi smo zapisali *»Odlok o razglasitvi Blejskega otoka za kulturni spomenik državnega pomena utemeljuje razglasitev Blejskega otoka kot državnega spomenika med drugim z dejstvom, da je na otoku dediščina »več starejših svetišč«. Promocijo predkrščanske kulturne in duhovne dediščine ne more biti prepuščena akterju, pravnemu nasledniku organizacij RKC, ki so stoletja sodelovale ali vodile sistematično uničenje prežitkov tradicij predkrščanskih verovanj in imajo evidentno navzkrižje interesov pri pripravi muzejskih zbirk.«* Prepričanje Marka Hrena tu ni relevantno. Relevantna pa je doktrina Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA, ki v svojih temeljnih aktih izreka in zatrjuje, da so mesta čaščenja naravoverskih prednikov njena (UPASANINA) temeljna sveta mesta čaščenja in izvajanja religiozних praktik, ki uživajo varstvo po USTAVI RS in po zakonu o verski svobodi. Relevantno je torej dejstvo, da je nesporno, da je bilo na Blejskem otoku sosledje svetišč različnih kozmoloških praks in da mora tudi zato država poskrbeti za versko nevtralni pristop in še posebej skrbno urejati morebitna navzkrižja interesov. V primeru Blejskega otoka je navzkrižje interesov več kot očitno: ena od registriranih verskih skupnosti si je pridobila poseben položaj kot zakupnica nepremičnine, na kateri se nahajajo starodavna svetišča drugih kozmoloških oziroma verskih skupnosti.

V Para 1.na strani 2. Obrazložitve iz Poročila kriminalistični inšpektorji sklenejo z nerazumno napačno ugotovitvijo: *»Ugotovili smo zgolj splošno navedena dejstva na podlagi lastnih indicev UPASANE, katerih pa niso konkretizirali z ustreznimi dokazi«*

Sklep je kot rečeno napačen in prezre dejstvo, da smo v ovadbi navedli cca 60 dokumentov, s katerimi konkretno dokazujemo sume o kaznivih dejanjih. Ti dokumenti so dostopni kot informacije javnega značaja v SPISih Ministrstva za kulturo, Narodnega muzeja Slovenije,

Inšpektorata za varovanje kulturne dediščine itd. in na noben način ni mogoče teh dokazov odpraviti z oznako »lastni indici UPASANE«, saj so nosilci spisov in podpisniki ter avtorji dokumentov javni uslužbenci in funkcionarji, ki jim očitamo kazniva dejanja.

Podobni zmotni zaključki in napačne ugotovitve se nahajajo tudi v Uradnem zaznamku o zbranih obvestilih z dne 11. 7. 2017 pod številko D3157751/K1768245/2017.

Podrobneje v nadaljevanju komentiramo samo tiste navedbe iz Uradnega zaznamka, ki niso ovržene zgoraj.

V Para 3. na strani 1. Uradnega zaznamka z dne 11. 7. 2017 je naveden napačen datum zbiranja obvestil in sicer 11. 2. 2017. Pravilen datum je 11. 7. 2017 in se nanaša samo na zaslišanje Marka Hrena kar pomeni, da kriminalistični inšpektorji niso zbirali obvestil nikjer drugje. To pa pomeni, da je bil predkazenski postopek izveden pomanjkljivo. Dokazi, da je zaslišanje Marka Hrena potekalo 11. 7. 2017 so že v naslednjem Para Uradnega zaznamka, v katerem kriminalistični inšpektorji navajajo, da je bilo zbiranje obvestil izvedeno skladno z dopisoma ODT, ki sta oba kasnejšega datuma kot 11. 2. 2017. Nadaljnji dokaz za datum zaslišanja Marka Hrena je elektronski dopis Marka Hrena kriminalističnemu inšpektorju [REDACTED] z dne 12. 7. 2017, ki smo ga vložili tudi v SPIS ODT.

Kot je razvidno iz citiranega dopisa [REDACTED] smo kriminalistični policiji večkrat ponudili celotno dokazno gradivo na prenosnih medijih – ker so to zavrnilo kot nepotrebno smo smatrali, da bodo dokazna gradiva pridobili neposredno iz SPIS Ministrstva za kulturo in drugih javnih ustanov v teku preiskave. Iz tega razloga smo tudi zatrjevali, da na zapisnik ne bomo podajali novih dejstev, saj so vsa dejstva zapisana in utemeljena v sami ovadbi iz decembra 2016 z več dodatki iz leta 2017.

V Para 1. in 2. na strani 2. Uradnega zaznamka z dne 11. 7. 2017 so neprimerno povzeta očitana kazniva dejanja.

V ovadbi so kazniva dejanja smiselno povzeta in zbrana glede na ključne javne inštitucije, odgovorne za posamezne naloge pri katerih so nastali sumi o očitanih kaznivih dejanjih.

Med vsemi nalogami je Hren dejansko izpostavil projekt vzpostavitve javnega programa (Muzej posebnega pomena) v stavbi Proštija na Blejskem otoku, to pa zato, ker je slednje najbolj aktualen projekt, ki naj bi se zaključil že leta 2018, zanj pa je obstajala tudi najbolj konkretna

dokumentacija z dokazi o pristranskem ravnanju javnih uslužbencev. To pa ne pomeni, da so druge zadeve manj pomembne. Kot rečeno zgoraj, nasprotujemo oceni, da gre za zadeve, ki motijo dotičnega državljana: gre za utemeljene očitke o sistematičnih in sistemskih kršitvah Ustavnega reda in zakonodaje.

V obeh odstavkih je vrsta napak. V para 2. je trditev, da »Hrena moti, ker so v Proštiji v teku izkopavanja«. Nikoli nisem trdil česa podobnega. Izkopavanja so potekala v sami cerkvi in ne v stavbi Proštija, in problematiziranje smernic zavoda za varstvo kulturne dediščine za samo cerkev na Blejskem otoku je povsem ločena naloga od procesa vzpostavljanja javnega programa (muzeja) v stavbi Proštija. Korespondenca z MK in ZVKD na temo prezentacije izkopavanj v Cerkvi na Blejskem otoku je spis, ki je neodvisen od spisa vzpostavitve muzeja v Proštiji (ki je primarno spis zadev v pristojnosti MK in Narodnega muzeja Slovenije).

V Para 3. na strani 2. Uradnega zaznamka z dne 11. 7. 2017 pa se nahaja srž spora, ki ga bo moralo razrešiti sodišče v Ljubljani.

Gre za razumevanje obligacijskega zakonika in nocije zakupnice uporabljene v Sporazumu med državo in RKC glede Blejskega otoka. Uradni zaznamek je UPASANA vpogledala šele januarja 2019, vendar dotični paragraf potrjuje naše razumevanje srža problema, ki se je pokazalo na zaslišanju 11. 7. 2017 in smo ga komentirali v zgoraj citiranem elektronskem sporočilu inšpektorju¹⁰⁷ z dne 12. 7. 2017, kar smo takoj posredovali tudi v spisa na ODT in tožilstvo eksplicitno opozorili na dihotomijo pri interpretaciji obligacijskega zakonika v razmerju do ostale zakonodaje. Pri tem ponovno poudarjamo, da je inšpektor izključno branil interese zakupnice, interese UPASANA pa interpretiral napačno.

Ponavljamo: Interes UPASANA je zaščita javnega interesa.

Kriminalistični inšpektorji so v dotičnem para zapisali: »Kriminalist mu (Hrenu, op. p) je razložil, da na podlagi sporazuma o vsem lahko odločata izključno RKC kot zakupnica objekta in Narodni muzej Slovenije.«

107/Inšpektorjem smo zapisali: »V pogovoru ste zagovarjali pravico zakupnice otoka (RKC) do odločilnega vpliva o programu na nepremičninah v njihovi posesti. Ker se nam vaša pravna interpretacija obligacijskih razmerij zdi ključna, vas prosimo za temeljito ponovno presojo stališč VČP saj se vaše interpretacije razlikujejo na medsebojno izključujoč način. VČP izraža nestrinjanje s pozicijo MK, češ, da sodi razmerje v predmetnem sporazumu na področje obligacijskega prava in ne sprejema trditve MK da »ne vidijo pravnih možnosti, da se o razpolaganju z nepremičnino izreka širša zainteresirana javnost«.

Ta izjava kriminalističnih inšpektorjev je bila osnova za oceno Marka Hrena, da gre za pristransko interpretacijo zakonodajnega korpusa s strani policije in na to je inšpektorje opozoril tako na samem zaslišanju kot naslednjega dne v elektronskem poročilu, kjer se je dodatno skliceval na stališče pravne stroke pri Varuhinji človekovih pravic glede obveze javnih uslužbencev po doslednem uveljavljanju Ustave RS, in še posebej zakonodaje glede javnega interesa.

Kriminalistično policijo in inšpektorate smo torej tako ustno kot pisno posebej opozorili na dihotomijo med citiranimi stališči kriminalistov, ki so zaslišali mojo osebo in Varuhinje človekovih pravic, glede določil Obligacijskega zakonika v odnosu do zavezanosti javnih inštitucij k varovanju javnega interesa, k spoštovanju načel Ustave RS in zakonskih norm. To dihotomijo je obrazložila skupina pravnikov Varuhinje Človekovih pravic in se o tem vprašanju jasno izrazila v svojem stališču, ki sem ga posredoval v dopolnitev zadevnih spisov inšpektoratov, tožilstva in policije 12. Junija 2017. Kriminalističnega inšpektorja sem posebej opozoril, da so njegove interpretacije obligacijskih razmerij nasprotno interpretacijam Varuhinje človekovih pravic in da je to neskladje za nadaljevanje obravnave zadevnih sumov o kršitvah Ustave RS, Kazenskega zakonika idr. ključnega pomena.

Spomnimo. Varuhinja človekovih pravic je s tem v zvezi v svojem dopisu UPASANI 30. 5. 2017 zapisala stališče, v katerem se je kritično opredelila do stališč MK, posebej do stališča MK »da ne vidi pravne možnosti, da se o razpolaganju z nepremičninami na Blejskem otoku izreka širša zainteresirana javnost, saj da se izvrševanje Sporazuma 2008 tiče le obeh pogodbenic in da veljajo pri tem določbe Obligacijskega zakonika, pri čemer so nepremičnine na otoku v lasti župnije«. Varuhinja je mnenja, da se določila Sporazuma glede uporabe Proštije za predmetni muzej mora obravnavati kot javno zadevo, za katero skrbi javna inštitucija, NMS, kar pomeni, da zakupnica Proštije ni »prosta v razpolaganju s predmetno nepremičnino, pač pa svojo lastninsko pravico izvršuje na način, določen v Sporazumu tako da objekt Proštija v celoti nameni postavitvi muzeja slovenske simbole in da je skrbnik muzejske zbirke NMS. Varuhinja eksplicitno poudarja, da je predmetna zbirka javna zadeva, ki po 44. členu ustave mora omogočati uresničevanje pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev.«

Varuhinja zaključí, da »Postavitev muzejske zbirke po vsebini ne sodi na področje delovanja države, kjer ta nastopi (*ex iure gestionis*) in zanjo

veljajo določbe Obligacijskega zakonika, pač pa gre za njeno oblastno ravnanje (*ex iure imperii*) pri katerem je zavezana spoštovati določila URS in prava človekovih pravic!«

Stališča kriminalistične policije, s katerimi je ta negirala argumente UPASANA, prepričevala mojo osebo, da UPASANA ovadbo podaja neuremeljeno, brez da bi pri tem vpogledala dokumente, in na koncu kastrirala kriminalistično preiskavo, so bila torej nasprotna stališčem Varuhinje človekovih pravic, na kar smo udeležene kriminaliste obvestili na samem zaslišanju in takoj po tem, ko smo jim po elektronski pošti stališče varuhinje tudi posredovali.

O tem ključnem zapletu smo obvestili tožilstvo, sodišče in inšpekcije.

A tega vprašanja ni naslovil nihče od organov pregona – zamotali so se v začarani vozeli, v katerem se je Okrožno tožilstvo sklicevalo na kriminalistično preiskavo, kriminalisti na inšpektorat za javni sektor, slednji na svoje nepristojnosti in nazadnje okrajno sodišče na naše procesne napake pri prevzemu subsidiarnega pregona. Tako so se vsi izognili obravnavi obremenilnih indicev in dokazov, pri tem, ko se je kriminalistični inšpektor v principu in v izhodiščni poziciji celo postavil na stran argumentov MK (ene od osumljenih inštitucij) in nasproti argumentom pravnikov Varuhinje človekovih pravic.

Hic Rhodus, hic salta!

Tu je koza, organi pregona, tu jo preskočite!

Posebno pozornost si zasluži osredotočenje kriminalističnega inšpektorja na nedorečenosti, ko gre za dialog inštitucij javnega sektorja z RKC in s to versko skupnostjo povezanimi inštitucijami. Ker kriminalistični inšpektorji niso razumeli razlikovanj med posameznimi subjekti, ki nastopajo v okviru RKC, so po ponovnem pregledu celotne dokumentacije naši pravniki odkrili dejansko ponavljanje neskladij, saj se institucije javnega sektorja (Ministrstvo za kulturo, Narodni muzej Slovenije) praviloma dogovarjajo z organizacijo registrirano po Zakonu o verski svobodi in njenimi sestavnimi deli (RKC, škofije in župnije) ne pa s Teološko fakulteto kot je to predvideno v zadevnem Sporazumu in Protokolu med Vlado RS in RKC. Ta distinkcija je za obravnavo očitane pristranskosti institucij države in kršitev Ustave ter zakonskih norm,

ključnega pomena, saj se država pogovarja s predstavniki verskih organizacij in ne s predstavniki strokovne organizacije, Teološke fakultete kot članice Univerze v Ljubljani.

Ta kršitev sporazuma 2008 je simbolno še hujša kot vse ostale.

Zaradi citiranih stališč kriminalistične policije, je bržkone to tudi ignoriralo dokaze, ki smo jih predložili glede pristranskosti uslužbenke MK in kasneje NMS Jane Mlakar. Glede vloge Jane Mlakar smo navedli obsežno dokumentacijo, med drugim kronski dokaz, zapisnik s srečanja NMS z RKC na Blejskem otoku dne 27. 9. 2016 v katerem se NMS eksplicitno odreka strokovni suverenosti in neodvisnosti ter s tem javnemu interesu z izjavo, da bosta RKC in NMS vsa vsebinska vprašanja glede muzejske postavitve reševali sporazumno.

Na to smo opozorili v ovadbi na sledeč način »dokaz MK (2016,5) na kazniva dejanja delovanja iz navzkrižja interesov v korist RKC in nasprotno koristi javnega dobrega; utemeljeno sumimo, da gre za naklepno in sistematično delovanje dotične osebe Jane Mlakar v korist RKC. Dokaz: MK (2016,5) posebej zapisnik ga Jana Mlakar (Narodni muzej Slovenije) o obisku na Blejskem otoku, 27. 9. 2016, v katerem gospa Mlakar zapiše, da bosta »predvidene muzejske vsebine RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve«. Ta izjava je kronski dokaz delovanja javne uslužbenke nasprotno interesu javnega dobrega, nasprotno zagotovitvom, da je Narodni muzej neodvisna inštitucija, ki bi morala zagotavljati nevtralnost strokovnosti in avtonomijo stroke in evidenten dokaz prostovoljnega pristajanja javnega sektorja v podrejeni položaj v odnosu do ene od registriranih skupnosti po ZVS.«

Organom pregona smo s tem v zvezi predložili stališče Varuhinje človekovih pravic, ki potrjuje našo predpostavko, da mora NMS pri pripravi zbirke delovati neodvisno in strokovno, ter da tovrstna zbirka sodi med »javne zadeve« ki po Ustavi RS državljanom zagotavljajo možnost soudeležbe. Kriminalistična inšpekcija se je nedvoumno postavila na nasprotno stališče, saj tudi v uradnem zaznamku trdi da za kaj takega »UPASANA nikakor ni pristojna« saj da v sporazumu niti ni navedena.

Taka interpretacija zakonodaje, ki daje prednost obligacijskemu zakoniku pred ustavo in ostalo zakonodajo, ki ureja obveznost varovanja javnega interesa in udeležbo javnosti pri javnih zadevah, je izrazito problematična in mora po našem mnenju predstavljati jedrni del razprave na pristojnem sodišču, na kar smo opozorili ODT že v citiranem dopisu

z dne 12. junij 2017. Predložili smo tudi stališče Varuhinje človekovih pravic kot dokaz št. VČP (2016,1). Varuhinja v tem stališču eksplicitno zapiše, da lastnica »Proštija ni prosta v razpolaganju s predmetno nepremičnino, pač pa svojo lastninsko pravico izvršuje na način določen s Sporazumom; da je objekt Proštija (v celoti) namenjen postavitvi muzeja slovenske simbolike; da je skrbnik zbirke Narodni muzej Slovenije!« Nadalje Varuhinja potrdi interpretacijo, da gre pri postavitvi muzeja za javno zadevo, ki jo je treba izvajati skladno s 44. členom ustave in izvedeno zakonodajo o soodločanju javnosti pri javnih zadevah.

Povsem nerazumljivo je, da predkazenski postopek ni upošteval javnega napotka v ovadbi, ki konkretno izpostavlja vlogo Jane Mlakar:

»Pristojnemu tožilstvu in drugim organom pregona predlagamo uvedbo preiskave zoper znane in neznanе storilce očitanih dejanj, konkretno zoper Silvestra Gabersčka (zaradi podajanja neresničnih in/ali zavajajočih in pristranskih pisnih izjav v dokumentih Ministrstva za kulturo) in Jane Mlakar (sistemska pasivnost v letu 2015 in onemogočanje participacije javnosti pri oblikovanju politik, poskus podkupovanja z barantanjem s kulturno dediščino in dokumentirano navajanje k nesamostojnemu/ pristranskemu delovanju javne inštitucije – Narodnega muzeja Slovenije) ter njihovih nadrejenih in izdajo obtožnih predlogov«.

V Uradnem zaznamku je očitno, da je Marko Hren na to kriminaliste posebej opozoril. A kriminalistični inšpektorji tudi po opozorilih niso ukrepali.

Kot je razvidno, smo se v tisti fazi postopka pregona namenoma osredotočali na sume kaznivih dejanj v zvezi s projektom vzpostavitve muzeja v zgradbi Proštija na Blejskem otoku saj je v tem primeru oškodovanje javnega interese najbolj očitno, merljivo in dokazljivo. V ostalih primerih (kot na primer očitanje opuščanja dolžnega ukrepanja v primeru učbenikov in arhivov), je škoda na račun javnega interesa neprecenljiva a tudi težje prikazljiva, sam pomen za javni interes pa nič manjši kot v primeru zadeve »Proštija«.

Se bralcem morda dozdeva, da bi bilo potrebno preveriti nepristranskost ključnih udeležencev v kriminalistični preiskavi?

Inšpektorati javnega sektorja niso pristojni za pristransko ravnanje!?

UPASANA je identične sume na kazniva dejanja javnih uslužbencev glede predmetne muzejske zbirke v Proštiji, leta 2016 vložila tudi na Inšpektorat za kulturo in medije, ki je v sklopu MK pristojen za prerekanje o postopkih vezanih na kulturno dediščino in na Inšpektorat za javni sektor na Ministrstvu za javno upravo (MJU). Tako je 18. decembra 2017 UPASANA poslala MJU oznanilo o sumih sistemskih in sistematičnih koruptivnih kaznivih dejanjih povzročenih v letih 2003–2016 v organih javne uprave in Poziv Upravni inšpekciji in ministru pristojnemu za javno upravo, da pri pripravi državotvornega projekta vzpostavitve muzeja posebnega pomena z dokumenti Slovenstva v zgradbi Proštija na Blejskem otoku, v pristojnosti Ministrstva za kulturo, nemudoma zagotovi nadzor nad navzkrižji interesov, in s tem nepristransko, strokovno delovanje inštitucij javnega sektorja v interesu javnosti.

Prvi inšpektorat (MK) se na naše vloge ni odzival, drugi (MJU) pa se je odzval z dopisom 17. 9. 2018,¹⁰⁸ ko je podrobno pojasnil razloge, zakaj ni pristojen za ukrepanje. Zanimivo je, da smo z Inšpektoratom za javni sektor večkrat poskusili komunicirati že v času kriminalistične »preiskave«, a neuspešno. Tako smo 16. 9. 2018 inšpektoratu posredovali urgenco glede naših prijav, saj smo želeli, da inšpektorat delo zaključí in izsledke preda kriminalistični policiji.

Tako kot kriminalistična policija, tudi inšpektorat prijav ni obravnaval vsebinsko, temveč izključno s procesnega vidika. V citiranem dopisu so nam sporočili, da je inšpektorat pristojen samo za nadzor izvajanja Zakona o splošnem upravnem postopku, Zakona o dostopu do informacij javnega značaja in drugih zakonov, ki urejajo upravne postopke ter Uredbe o upravnem poslovanju. Zatrjevali so, da lahko upravna inšpekcija ravnanje javnih uslužbencev preveri le ob konkretno izpostavljenih kršitvah v konkretnih upravnih zadevah: pri katerem organu, kdaj in v kateri zadevi je bila podana vloga za odločanje o pravici (za izdajo odločbe). Naše prijave sumov kaznivih dejanj in kršitev kodeksa etike javnih uslužbencev je inšpektorat ocenil z navedbo »Iz vaše prijave ni razvidno, da bi v zadevah, ki jih navajate, šlo za upravne postopke«.

Z drugimi besedami, Inšpektorat za javni sektor se je izrekel za nepristojnega za opozorila in prijave državljanov, ki opozarjajo na napake v upravnih postopkih, kjer sami niso del upravnega postopka, in torej ne gre za odločanje o pravici ali obveznosti prijavitelja kot fizične ali pravne osebe, ki nastopa v upravnem postopku kot stranka. Inšpektorat tudi ni čutil potrebe, da bi po načelu dolžnega ukrepanja sprožil ustrezne postopke pri drugih organih nadzora ali pregona.

Tudi Komisija za preprečevanje korupcije, je bila od 3. oktober 2014 večkrat opozorjena na razmere na MK v odnosu do RKC. Med drugim so prejeli našo zahtevo za izločitev spornih uradnikov drugih oseb z navzrkižjem interesov iz postopkov povezanih z UPASANO.

Epilog kriminalistične in inšpekcijske preiskave

Kriminalistična policija se je v »Preiskavi« postavila v bran stališču MK in na nasprotno stran stališča Varuhinje človekovih pravic.

Poleg tega se je kriminalistična policija, namesto, da bi preverila dokazno gradivo, izgovorila na postopke Inšpektorata za javno upravo a z zaključnim poročilom o preiskavi ni počakalo na zaključek postopka na inšpektoratu MJU temveč je Okrožnemu državnemu tožilstvu poročalo pred¹⁰⁹ pridobitvijo odločbe MJU. V poročilu okrožnemu državnemu tožilstvu zatrjuje, da niso ugotovili znakov storitve očitnega kaznivega dejanja, pri čemer v poročilu ni navedb o poizvedbah pri osumljencih ali analize dokaznega gradiva temveč izključno zapisi z zaslišanja moje osebe, ki je na sume kaznivih dejanj v ovadbi opozorila. Več kot očitno je bil edini preiskovanec prijavitelj suma kaznivih dejanj.

Ko je Inšpektorat MJU zaključil¹¹⁰ predmetni postopek, torej eno leto po citiranem poročilu kriminalistične policije Okrožnemu državnemu tožilstvu, in se je inšpektorat izrekel za nepristojnega za zadevo, policija ni prevzela nadaljevanja preiskave sama, temveč po našem vedenju ni storila nobenega procesnega dejanja več, tudi nas kot vložnika ovadbe ni obvestila o zaključku preiskave. Tako nimamo nobenih informacij, ali je kriminalistična policija preverjala naše opozorilo, da so kriminalisti

---

109/Dne 12. 7. 2017 pod št. FiO D3157751/K1768245/8401308/2017.

110/Dne 17. 9. 2018, pod št. 0610-329/2017-19.

ob preiskavi zagovarjali stališče, ki je nasprotno stališču Varuhinje človekovih pravic glede uporabe Obligacijskega zakonika in Ustave RS.

V vsakem primeru bi se moral predkazenski postopek s strani kriminalistične policije samodejno nadaljevati v trenutku, ko se je inšpektorat za javni sektor izrekel za nepristojnega.

Epilog na okrožnem sodišču v Ljubljani

Po zaključenem postopku na Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani v poletju 2018, je torej tožilstvo spis UPASANA odstopilo Okrajnemu sodišču v Ljubljani »v smeri subsidiarnega prevzema pregona.« Kot smo pojasnili zgoraj, v izvlečkih iz našega podrobnega dopisa Okrajnemu sodišču in Okrožnemu državnemu tožilstvu z dne 12. januarja 2019, je bila tako odločitev posledica **po našem mnenju malomarno in neustrezno, morda tudi pristransko vodene kriminalistične »preiskave«**, pri čemer dajemo t. i. preiskavo v navednice, saj so preiskovalci preiskovali samo prijavitelja (mojo osebo) sumov kaznivih dejanj, ne pa tudi dokazov, indicev in osumljencev (uslužbencev v javnem sektorju). Zato smo Okrajnemu sodišču predlagali, da zavrne predlog Okrožnega tožilstva in zadevo vrne tožilstvu v obravnavo, saj gre po našem mnenju v zadevi v prvi vrsti za oškodovanje javnega interesa in šele v manjšem delu za oškodovanje prijavitelja kaznivih dejanj.

Okrajno sodišče je UPASANI odgovorilo presenetljivo hitro, v nekaj dneh, 15. 1. 2019. Pojasnili so, da je Okrajno sodišče od Okrožnega državnega tožilstva (ODT) 16. 10. 2018 v pristojno reševanje prejelo našo vlogo z dne 16. 9. 2018, ki je pritožba na sklep ODT o zavržbi kazenskih ovadb, ki jo je UPASANA prevzela 2. 8. 2018. Ker UPASANA zaradi procesnih napake v procesnem roku 8 dni od prevzema sklepa o zavrženju ni pravočasno in pravilno prevzela subsidiarnega pregona po drugem odstavku 60. člena ZKP. UPASANA in njeni odvetniki so procesno napako napravili zaradi poletnih počitnic oziroma odsotnosti, kar je oteževalo komunikacije in prevzeme pošte.

Mea culpa, mea maxima culpa. Pošto z 8-dnevnim rokom smo prejeli v času sodnih počitnic.

Zaključne upasanske misli ob koncu pravdanja

UPASANA je v letu 2021 opravila dodatne konzultacije z Zagovornikom načela enakosti, upošteva epilog in mnenje Varuhinje človekovih pravic, ter nato zadevo preučila z dvema neodvisnima odvetniškima pisarnama in po presoji o potrebnih časovnih in finančnih vložkih v morebitno nadaljevanje sodnih pregonov, ki bi jih UPASANA morala glede na epiloge na vseh drugih inštancah, prevzeti sama, sprejela odločitev, da je priskrbela dovolj obširno in podrobno dokazno gradivo in dokumentacijo in da bo zadevo zaključila s podrobnim dokumentiranjem kronike, ki je pred bralci, kazenski pregon pa prepustila drugim, za to usposobljenim inštancah, ki jim je delovanje pravne države v primarnem poslanstvu ali pa morajo pregon nadaljevati po načelu dolžnega ukrepanja.

Primarno poslanstvo UPASANA je uveljavljanje evolucije duhovnosti in ne sodno prerekanje. Inštitucije države so dolžne po argumentiranih sumih kaznivih dejanj, ukrepati same.

Pričujoča kronika je še en klic predstojnikom institucij države k dolžnem ukrepanju v primerih sumov korupcije, pristranskega delovanja države in navzkrižij interesov.

Ta knjiga je poziv Kriminalistični policiji, Računskemu sodišču, Komisiji za preprečevanje korupcije in predstojnikom pristojnih ministrstev (MJU, MF, MK) ter javnih zavodov, da v skladu s svojimi pristojnostmi konkretno ukrepajo v smislu preprečevanja nadaljevanja prostodušnega delovanja uslužbencev javnega sektorja v korist RKC in v nasprotju z javnim interesom ter tako zagotovijo ustavno korektno delovanje države, kar pomeni nepristransko delovanje.

V zadevi Proštija ni prišlo do nobene vsebinske obravnave sumov kaznivih dejanj, temveč izključno za preigravanje molka organa, pristojnosti in postopkovnih zatikov. Nihče od predstojnikov obveščenih in udeleženih inštitucij ni čutil potrebe po dolžnem ukrepanju glede izraženih sumov, indicev in dokazov.

Republika in njeni državljani ne bodo svobodni, dokler bodo ujeti v spone lobijev, ki jih institucije države niso ne sposobne in ne voljne obrzdati.

POGLAVJE V

UPASANJE BLEJSKEGA OTOKA – SPRAVA

Zeleli smo zapisati med-naslov Boj za otok, boj za duhovno svobodo in spravo. Taka trditev bi na prvi pogled zvenela kot protislovna, saj bojevitost izključuje pripravljenost na spravo. A vendar, pri projektu Proštija gre prav za boj. In gre za boj za duhovno osvoboditev. Duhovna svoboda je omogočitveni pogoj za kakršnokoli razmišljanje o spravi.

Kot mirovnik moram opozoriti na pretanjene razlike v razumevanju nenasilne komunikacije. Agresivnost je običajno razumljena kot beseda, ki nakazuje na bojevitost in nasilje. A povsem nedolžno besedo agresivnost je v preteklosti ugrabil vojaški aparat in si jo prisvojil do te mere, da je postala sinonim za vojaško napredovanje. Sinonim za napadalnost. V resnici latinska beseda ad-gredior, ali ad-gradior, iz katere izhaja aggredior in ostale izpeljanke, pomeni preprosto sposobnost napraviti korak naprej, torej, sposobnost napraviti spremembo. V izvoru je beseda nevtralna in kot taka agresivnost povsem smiselno najde svoje mesto tudi v nenasilnih pristopih. Brez prave mere in pravega načina agresivnosti in boja, ne bi uspela nobena civilnodružbena kampanja.

Kolonija Slovenija

Slovenija je predsedovala Svetu EU prvič leta 2008, ko je takoj po predsedovanju tudi podpisala Sporazum 2008 in v vlogi predsedujoče je bila ponovno lani, ko smo se tudi zaradi predsedovanja odločili, da v javnosti glede Blejskega otoka ne bomo povzročali hrupa, da pa bomo kroniko pripravili za primer, da bi Vlada RS na Blejskem otoku res pripravila muzejsko postavitev v spornem duhu Podobe raja. Po naših informacijah so prav hudi pritisk RKC na vsebino predmetne zbirke botrovali dejstvu, da je v času predsedovanja stavba Proštija v prostorih namenjenih muzeju ostala zaklenjena. Obe nalogi predsedovanja, tisto leta 2008

in pravkar opravljeno v letu 2021 je Slovenija opravila z odliko. Nismo med tistimi, ki državotvorne procese izkoriščajo za samopromocijo a v tem primeru smo tako naravnost lahko obdržali izključno zato, ker do muzejske postavitve ni prišlo.

Dejansko smo celoten proces vodili s ciljem, da bi projekt postavitve muzejske zbirke dokumentov in simbolov slovenstva postal en temeljnih projektov nove generacije sprave in da bi z opisanimi prerekanji čim manj obremenjevali javnost. Mnenja smo, da smo delo opravili korektno, o vseh potezah smo najprej dosledno obveščali neposredno vpletene – predstojnike državnih inštitucij, od predsednika države do pristojnih ministrov in direktorjev zavodov, potrudili smo se, da smo o naših namerah neposredno obvestili vodstvo RKC in jih povabili k tvornemu sodelovanju. Zavedali smo se, da je tematika hitro lahko predmet ideoloških razprav in razplamtevanja čustev. Slednjemu smo se želeli ogniti in dialog voditi dostojanstveno.

Žalostno je, da ne državni in ne cerkveni (RKC) vrh ponudbe za dostojen in dostojanstven dialog za verodostojno zbirko ni sprejel. Iz naše kronike je razvidno, da ne nadškof msg. Stanislave Zore, ne predsednik države NE Borut Pahor in ne predstavniki vlade niso imeli moči, da bi iz projekta Proštija napravili zgleden primer odprtega, vključujočega dialoga.

Vodstvu NMS smo zato hvaležni, da nam ni bilo potrebno javno nastopati proti klientelistično in protiustavno pripravljeni zbirki *Podobi raja* v času predsedovanja Slovenije Evropskemu svetu in nato v času volitev v Državni zbor, saj so postavitev zbirke zaradi pritiskov Blejskega župnika sami zadržali.

Program predsedovanja je v letu 2021 sovpadal tudi s 30. obletnico Slovenske samostojnosti.

Program obeleževanja obletnice sam po sebi kaže na versko pristranskost in duhovno ter intelektualno koloniziranost slovenske politike. Pri pristranskem programu so enako sodelovale ključne inštitucije države. Predsednik države NE Borut Pahor, se je o programu predsedovanja pogovarjal samo z vodstvom RKC, navkljub naši pritožbi in ponudbi, da pri programu sodelujemo tudi druge skupnosti po ZVS. Vlada RS, je 31. 3. 2021 na svoji seji sprejela pristranski program 30 obletnice, v katerem mrgoli (več kot 20 dogodkov vključno z obredjem) verskih dejavnosti ene same verske skupnosti, RKC, in nobenega dogodka ni bilo, ki bi ga organizirala kaka druga verska skupnost ali ki bi bil namenjen

vsem verskim skupnostim. Krono verski pristranskosti ob obeleževanju 30 obletnice samostojnosti pa je postavil Državni svet, ko je organiziral posvet na temo 30. obletnice verske svobode.

Brez sence dvoma lahko zapišemo, da je bila 30. obletnica samostojnosti v svojih ritualih versko pristranska, zato neustavna manifestacija slovenske duhovne koloniziranosti.

Simpozij z naslovom 30 let uveljavljanja svobode veroizpovedi v Republiki Sloveniji so 18. maja 2021 v Državnem svetu groteskno organizirali v sodelovanju s samo eno versko skupnostjo – RKC –, četudi smo v naših predhodnih delih¹¹¹ dokazali, da so bile v času osamosvajanja izdatno dejavne številne, pluralno razporejene duhovne skupine in organizacije po vsej Sloveniji. Posvet so soorganizirali še Varuh človekovih pravic Republike Slovenije, Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci in Inštitut za kanonskopravne vede pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani.

Tudi predsedniku Državnega sveta Alojzu Kovšci smo napisali protest z naslovom »nevtralnost države do verskih skupnosti v Državnem svetu« – a na protest se ni odzval, zato pismo objavljamo v celoti tule.

Želim vam sporočiti začudenje, da na posvet, ki naj bi bil namenjen »široki razpravi in dialogu« o verski svobodi, kot skupnost organizirana po Zakonu o verski svobodi, nismo bili vabljeni. Za posvet smo izvedeli naključno.

V uvodnih mislih ste dejali, da je Ustava tisti ključni akt, ki jamči svobodo veroizpovedi. Zaključil ste s sklicevanjem na 7. člen Ustave in poudarili, da so država in verske skupnosti ločene, verske skupnosti pa enakopravne in delujejo samostojno. Državni svet je pred petimi leti organiziral posvet o 7. členu slovenske ustave in takrat sem kot predstavnik koalicije sedmih skupnosti organiziranih po Zakonu o verski svobodi, nastopil z analizo upoštevanja 7. člena Ustave. Nanizal sem vrsto utemeljenih sumov, ki nas navdajajo k sklepu, da država deluje glede verskih skupnosti sistemsko in sistematično pristransko, zato tudi nasprotno Ustavi RS. Pričakovali smo, da se bo razprava o teh pomembnih vprašanjih nadaljevala. V petih letih, ki so minila od citiranega posveta v Državnem svetu, se je v naših arhivih nabrala še množica novih dokazov o versko pristranskem

---

111/Glej na primer Esez Ezoterična podpora osamosvajanju v Hren, 2019.

ravnanju slovenske države. Kot so ugotovili tudi govorci na vašem simpoziju, se razprava ne nadaljuje, zato se tudi sprava ne uveljavlja, nasprotno, nasprotja se poglobljajo, kar je razvidno v vsakodnevnem vzdušju v državi. Del razlogov za sedanje vzdušje v državi leži tudi v izraziti ne-nevtralnosti države v odnosu do verskih skupnosti.

...

Toda tudi na današnjem posvetu v Državnem svetu smo bili priče izrazito pristranskemu formatu dogodka. Razumljivo je, da so so-organizatorji posveta s strani RKC prispevali svoje predstavnike, a Državni svet bi moral poskrbeti za bistveno večjo mero upoštevanja ustavnega načela nevtralnosti države do verskih skupnosti z vabilom širšega spektra govorcev iz zainteresiranih javnosti in posebej s strani številnih organizacij, ki se v Republiki Sloveniji ukvarjamo z duhovnostjo, verstvi in religioznostjo. Vabila nismo prejele niti organizacije, ki smo v registru verskih skupnosti. To je nesprejemljiva praksa.

Izpostavil ste dejstvo, da so nekatere verske skupnosti tukaj (na ozemlju RS, op. p.) že stoletje. Res je, nekatere verske skupnosti smo tu že tisočletja in naši naravoverski predniki so nam iz časa izvirne duhovnosti, ki je bila pred pokristjanjevanjem povsod uveljavljena, na srečo kljub nezamisljivemu nasilju prenesli izvorna izročila do današnjih dni. V minulih letih smo organizirali tri strokovne simpozije na temo pokristjanjevanja in prežitka stare vere v Sloveniji. Simpoziji so dokumentirani v treh zbornikih, ki vam jih rade volje ob priliki predstavim. Stara vera, naravoverje, tradicijski običaji, izročilo v glasbi, zgodbah, mitskih predstavah, vrednotenje posebnih mest v prostoru, toponimi, so v Sloveniji izjemno bogato ohranjeni in živi.

Predstavniki sedeža RKC je namreč v sklepnih mislih citiral misel nekdanjega predstojnika te cerkve o »posejanosti Slovenije s cerkvami in kapelicami, kar naj bi izpričevalo krščanske korenine Slovencev«. Naša raziskovanja vodijo v nasprotni argument. Posejanost s sakralnimi objekti RKC priča o gostoti starih predkrščanskih svetišč in o vztrajnosti naših prednikov pri čaščenju svetih mest v prirodi, kar je vodilo v prostorsko pokristjanjevanje. Sistematično je to temo obdelal dddr. Andrej Pleterski v delu *Kulturni genom*. Prav tako simbolično naše strokovne simpozije izvajamo v Kobaridu, kjer obstajajo verodostojni viri o inkvizitorskih aktivnostih zoper častilce izvira in studenca. Obredno mesto smo v minulih letih revitalizirali, obnovili in

danesh predstavlja zgledno urejeno staroversko javno obredno prizorišče. Posejanost slovenije s cerkvami in kapelicami kaže na razpredenost staroverskih, poganskih, predkrščanskih svetišč in torej na naše naravoverske korenine, ki jih trudoma razkrivamo in ohranjamo s pozornim interdisciplinarnim raziskovalnim delom. Bera recentnih knjižnih izdaj je izjemna in vam jo ob priliki predstavim.

Vsak, ki je spremljal posvet v Državnem svetu je lahko zaznal, da je posvet temeljito dominiran s strani ene od manjšinskih verskih skupnosti, RKC. Namenoma izpostavim pridevnik »manjšinska«, saj je pomembno, da so danes de facto vse verske skupnosti v RS so danes manjšinske. In med verskimi skupnostmi bi morala vladati solidarnosti manjšinskih skupnosti. A ob podpori pristranskega državnega vrha, ki podpira fiktivni monopol ene od verskih skupnosti je vsak poskus medverskega dialoga in medverske solidarnosti seveda obojen na neuspeh. Tako je na nek način ugotavljal tudi predstavnik Urada varuha človekovih pravic, ko je dejal, da se v človeški družbi še poglobljajo razlike in da je zato potrebna javna in strpna javna razprava – okvir za tako razpravo pa mora zagotoviti država. Nekoč monopolne verske skupnosti, ki želijo monopol v družbi obdržati, demokratičnega okvira za razpravo ne bodo pomagale vzpostaviti. Današnji posvet v Državnem svetu to dokazuje.

Kakšen okvir za razpravo je vzpostavil Državni svet s svojim posvetom: vsak opazovalec je lahko dobil nezmotljivi vtis o dominantnosti in monopolu RKC nad posvetom. Že v samem uvodu ste kot predsedujoči izpostavil izključno pomen RKC pri osamosvajanju. V svojem delu Duhovno vodstvo v Sloveniji nekoč in danes (Beletrina, 2017) sem posebno poglavje namenil Ezoterični podpori osamosvajanju. To besedilo sem pripravil na osnovi večjega števila intervjujev z nosilci duhovnih aktivnosti ob osamosvajanju pred 30 leti – tudi s predstavniki RKC. Slovenska družba je duhovno pluralna, izrazito raznolika in sprejemljiva za različnosti glede duhovnih poti posameznikov.

Vedenje državnega vrha pa tega ne odraža.

Gospod Kovšca. V času osamosvajanja sem bil povezovalni člen med RKC in Odborom za človekove pravice (po aretacijah Janše, Borštnerja, Tasiča in Zavrla). Kot član odbora sem s kolego Antonom Stresom, ki je že takrat vodil komisijo Pravičnost in mir zagovarjal potrebo po široki neideološki koaliciji za miren iztek Jugoslovanske dezintegracije. V številnih srečanjih s tedanjim nadškofom, metropolitom Alojzijem

Šuštarjem sva izgradila močno zaupanje; tedanji nadškof Šuštar je bil nedvomno velik in zaslužen voditelj, ki ga neizmerno cenim in sem njegovo vlogo tako opisal tudi v svoji knjigi. A med verskimi voditelji zdaleč ni bil edini akter osamosvojitvenih prizadevanj; duhovno delovanje v času osamosvajanja je bilo pestro, raznoliko, barvito, bujno in izjemno ustvarjalno. Ko sem tedanjemu kolegu Lojzetu Peterletu pred leti omenil, da pišem knjigo o ezoterični podpori osamosvajanju, je dejal: »Gotovo se je več molilo kot streljalo!«. V junijski številki revije *Misteriji* bo izšel povzetek eseja »Ezoterična podpora osamosvajanju«, v minulih izdajah te revije pa so izšli številni prispevki iz moje knjige o Duhovnem vodstvu v Sloveniji nekoč in danes, na primer, o vlogi staroverskih starešin v času odpora zoper fašizem, o vlogi stare vere na intelektualne kroge v času župana Ivana Hribarja, arhitektov Plečnika in Fabianija, pesnika Franceta Prešerna idr.

Tudi zaradi pluralne vloge duhovnih skupin v času osamosvajanja pred 30 leti se mi kaže format vaše današnje razprave v Državnem svetu času povsem neprimeren in prezirljiv do številnih posameznikov in skupin, ki v Republiki Sloveniji usmerjajo duhovno energijo in praktike v dobrobit skupnosti.

Dr. Lesjak je na posvetu v izhodišče razprave o verski svobodi postavil pravice in svoboščine manjšin, najbolj ranljivih skupin. Vse verske skupnosti v RS so – kot rečeno – sicer manjšinske, nobena nima večine, povabljene so bile tri, tista, ki je posvet soorganizirala, pa razprave ni vodila v smeri zaščite pravic manjšinskih skupnosti.

Gospod predsednik, način organiziranja vašega današnjega posveta spodkopava in negira ustavno načelo nevtralnost države do verskih skupnosti.

Dr. Lesjak je stanje v državi označil kot »nenačrtovano brezbriznost države do verskih skupnosti«. Z njegovo oceno se ne strinjamo – to kar se dogaja, vključno z recentno ukinitvijo Urada za verske skupnosti, ni odsev procesa »nenačrtovane brezbriznosti« temveč izraz skrbno načrtovanega, konsistentnega, sistematičnega in systemskega procesa udejanjanja vse večje pristranskosti države do ene od verskih skupnosti v državi. Je izraz prezira do pluralnosti duhovnih izrazov v družbi. Žal to potrjuje tudi format in izvedba vašega posveta v DZ. Brezbriznost, oziroma prezir do pluralnosti duhovnih identitet na Slovenskem je postal systemski fenomen.

Upam si zapisati, da je pristranskost države na področju duha med osrednjimi razlogi za neuspeh procesov narodne pomiritve, za izvotljeno »spravo« in za vse večji razkol v družbi.

Vzemite to pismo kot poziv k doslednemu spoštovanju ustavnega načela nevtralnosti države do verskih skupnosti in kot protest zoper način, kako je bil izveden današnji dogodek.

*Z odličnim spoštovanjem,
iskrêno in iskréno
NVVZ Marko Hren GM*

18. 2. 2021 smo predsedniku države Borutu Pahorju prav zaradi priprav pristranskih slovesnosti ob 30. obletnici samostojnosti republike naslovili pismo pod naslovom »odprta vprašanja in vabilo na srečanje«.

Ker se tudi predsednik ni odzval na to pismo, kar je dokaz pristranskosti, saj do različnih skupnosti po ZVS zavzema različen odnos, pismo objavljamo v celoti.

Spoštovani gospod predsednik, njegova ekscelenca Borut Pahor

Dovoli, da te povabim na pogovor o odprtih vprašanjih med našimi naravoverskimi skupnostmi in državo. Vabim te na srečanje na zraku, v dobrem vzduhu in vetru pod obredno lipo v kulturnem centru ob Metelkovi ulici, na Muzejski ploščadi ob Slovenskem etnografskem muzeju.

Medtem ko minevajo leta, se položaj na področju spoštovanja Ustave RS glede delovanja verskih skupnosti poslabšuje, pristranskost delovanja institucij države, pa se samo povečuje. Žal bodo morale staroverske kronike in kronisti zabeležiti, da ti kot predsednik pri tem nisi zgled – vedno bolj drsiš v nasprotno smer!

Medtem, ko je Ministrstvo za kulturo ukinilo Urad za verske skupnosti in se s tem jasno postavilo na stran reševanja odprtih vprašanj pretežno, oziroma izključno z eno versko skupnostjo, je bila tvoja vloga, namesto poziva k krepitvi pluralnosti, demokratičnosti in odprtosti do plejade verskih skupnosti, taka, da si ukinitev urada pospremil in utrdil s pristranskim obiskom pri poglavarju ene od manjšinskih verskih skupnosti in z njim razpravljaj o obeleževanju samostojnosti, o odprtih vprašanjih idr.. Ostalih verskih skupnosti nisi enakopravno

obravnava in nas nisi vabil na pogovor o praznovanju tridesete obletnice samostojnosti, prav tako z nami nisi odprl enakopravne razprave o številnih odprtih vprašanjih. Tvoje delovanje ni vzor spoštovanja ustavnega načela enakopravnosti in nevtralnosti, ko gre za delovanje države v odnosu do verskih skupnosti. Nasprotno. Tvoje delovanje vodi v krepitev monopolnega položaja verske skupnosti, ki si je tak svoj položaj pridobila s tisočletji nasilja in imperialne nadvlade po vsem svetu. Ob tem, ko je nekoč večinska verska skupnost v minulih desetletjih po statističnih podatkih eksponentno izgubljala svoj večinski položaj in se pridružila množici manjšinskih skupnosti, se krepijo njene iniciative in pritiski za pridobivanje novih in ohranjanje starih privilegijev. Da bi prikrili upadanje števila vernikov te dotične verske skupnosti, je država v registrskih popisih prebivalstva v minulih letih celo prenehala s statističnim ugotavljanjem verske opredelitve, tako da je vsakršno utemeljevanje pristranskosti (uveljavljanje načela kvazisorazmerja) in izkazovanja posebnega statusa pri obravnavi odprtih verskih vprašanj posameznih verskih skupnosti z argumentom domnevne večinskosti danes že povsem brez osnove.

*Ob tem, ko izkazuješ posebne privilegije eni od verskih skupnosti, zanemarijaš edino avtohtono versko opredelitev pri nas, Slovensko staroverje, naravoverje, ki pa v nasprotju s kolonialno vero, pridobiva na podpori državljanov. Pred več kot petimi leti, oktobra 2015, sem ti poslal prvi predlog za odlikovanje lani preminulega raziskovalca Pavla Medveščka z Zlatim redom za zasluge na civilnem področju. Njegovo knjigo *Iz nevidne strani neba*, si osebno prejel iz rok avtorja na zimski sončni obrat leta 2015. Žal je tisti obisk ostal osamljen primer utrjevanja ustavnega načela nevtralnosti države do verskih skupnosti. Večina sledilcev raznoterim verskim in kozmološkim tokovom tako ostaja v Sloveniji v položaju, ko jih država ignorira medtem, ko vso pozornost namenja kolonialni cerkvi. Označbo kolonialna cerkev zapišem namenoma, zavestno in z dobrimi razlogi. Upor koloniziranih narodov po vsem svetu za duhovno osvoboditev in suverenost, se je šele dobro začel, a svet zanesljivo stopa v dobo duhovne osvoboditve, kar zagotovo veš tudi skoz informacije o imenovanjih staroselskih posameznikov in posameznikov na vidne politične funkcije na vseh kontinentih.*

Od našega srečanja leta 2015 smo v šestih mesecih s Pavlom organizirali preko 40 dogodkov s promocijo njegove knjige in prva naklada

je bila po pol leta razprodana, ZRC SAZU se je odločil za takojšen ponatis in tudi druga izdaja je bila v 2019 že razprodana, založba pa je knjigo ponatisnila še drugič in nato tretjič. Tudi to kaže na izjemen sprejem stare vere v današnje življenje ljudi v Sloveniji. Predsednik. V minulih 5 letih si prejel poleg mojega še številna dodatna priporočila najbolj kompetentnih oseb v Sloveniji, ki so moj predlog utemeljili z različnih zornih kotov ter tako na celosten način osvetlili pomen Medveščkovega dela. Ne pišem ti zato, da bi te prepričeval – kajti slovenska javnost je v pomen Medveščkovega dela že prepričana in naloga prepričevanja je zaključena. Pišem ti zato, da te še enkrat osebno prosim, da Pavlu Medveščku in naši globoki kulturni dediščini izkažeš primereno pozornost – tudi s posthumnim odlikovanjem.

Prav tako te želim v pogovoru pod lipo spomniti, da sem ti večkrat predlagal premislek o konceptu sprave v Republiki Sloveniji. Koncept je več kot očitno neustrezen, saj simbolni dogodki, načrtovani tako kot so bili v preteklosti, ne vodijo k želenim ciljem pomiritve temveč k večjemu k še globljemu razkolu ravno na tisti osi, ki naj bi jo nagovarjal koncept sprave, katerega protagonist si tudi sam kot predsednik. Če bi se posvetoval s kakim nevro-znanstvenikom, ki bi bil bil pred tem analiziral sporočilnosti dosedanjih manifestacij in obredja v kontekstu »sprave«, bi ti znal razložiti globoke razloge za neuspeh slovenske različice sprave. Sam se s tem neuspehom neposredno soočaš ob razpravah s političnima blokoma in s sovražno retoriko v političnem prostoru, ki ji do danes vetra v jadra usmerja prav tisti humus, ki naj bi ga nagovarjal koncept sprave.

Ponovno te prosim in ti predlagam, da sodeluješ v procesu premisleka koncepta sprave in da ga temeljito predrugačimo. S tem v zvezi imam – poleg tistih, ki sem ti jih predstavil pred leti – vrsto predlogov, ki ti jih želim osebno predstaviti ob predstavitvi še nekaterih drugih odprtih vprašanj naših kozmoloških, duhovnih in verskih skupnosti.

*iskrêno in iskréno
Tvoj Marko Hren.*

V letu 2021 smo ob 30. obletnici samostojnosti Slovenije v so-režiji celotnega političnega vrha tako opazovali pravi politični spektakel uslužne Duhovne kolonije Slovenije – videli smo verno Podobo Kolonije!

O duhovni suverenosti, osvobojenosti in duhovni samostojnosti ni bilo ne duha ne sluha. Navkljub realnosti, ki je z vidika duhovnih praks barvita in bogata, je bil slovenski diplomatski imidž topogledno obubožano črn.

In prav ta obubožanost opozarja, da je nova generacija sprave potrebna, z novim, poglobljenim konceptom in s povsem novimi spravnimi rituali, ki bi se morali v celoti otresti dosedanje ujetosti v spone konflikta II. svetovne vojne in upoštevati novo – času primerno – razumevanje duhovnosti.

Obrat v razumevanju in v konceptu sprave

Ob poletnem sončnem obratu 2014 se je vodstvo UPASNA sestalo s predsednikom Borutom Pahorjem in dogovorili smo se za konstruktivno in sprotno reševanje odprtih vprašanj med državo in skupnostjo UPASANA. S predsednikom sva se strinjala, da je miroljubno sožitje različnosti in kulturnih identitet lahko utemeljeno le na modrosti upravljanja z naravnimi viri. Dogovorili smo se, da UPASANA pripravi predlog za nov proces vzpostavljanja pogojev za mirno in ustvarjalno sožitje v Sloveniji, ki bi služil kot osnova za razpravo o zastarelem in neučinkovitem konceptu dotedanjega izvajanja »spravnih dejanj«.

UPASANA je nato predsedniku države 8. oktobra 2014 naslovila predlog za razglas moratorija na spravo do oblikovanja novega procesa vzpostavljanja pogojev za mirno sožitje različnosti v Sloveniji (UPASANA, 2014,1). Kmalu nato je UPASANA, (2014,2) in nato ponovno še 26. oktobra 2014 isti predlog skupaj z drugimi odprtimi temami poslala predsedniku države Borutu Pahorju in predsedniku Vlade RS Mirotu Cerarju v sklopu »Reševanja odprtih vprašanj med Republiko Slovenijo in nazivnimi upasanskimi oziroma verskimi organizacijami«.

V pobudi predsedniku smo (kratko) povzeli razloge za neučinkovitost procesa sprave, s katerim nobena stran doslej ni mogla biti zadovoljna. Zastareli koncept sprave sam po sebi deluje zaviralno. Zastavljen je linearno, pri tem, ko so razlogi za konflikte bistveno bolj kompleksni, predvsem pa v časovnem smislu segajo bistveno globlje od tam, kjer se ustavlja sedanj koncept spravnih dejanj – ob drugi svetovni vojni. Aktualni koncept sprave Slovenijo drži trajno (kar se kaže najmanj ob vsakih volitvah do danes) v primežu ene etape konflikta v drugi svetovni vojni. Predsednika

smo spomnili na zaveze iz Sporazuma 2008 glede postavitve zbirke v Proštiji na Blejskem otoku in ga povabili, da prevzame pokroviteljstvo nad tem projektom s ciljem, da muzejska zbirka dokumentov in simbolov slovenstva postane gravitacijski center za razpravo o novem konceptu sprave.

Apelirali smo, da se vodstvo države vzdrži spornih in pristranskih pravnih dejanj do vzpostavitve novega koncepta, ki mora biti usmerjen izrazito razvojno in progresivno, torej usmerjen v prihodnost in ne v preteklost, temeljiti mora na vzpostavljanju vzdušja, ki ga ne bodo predeterminirali stari konflikti temveč dejanski potenciali naravnega in družbenega okolja. Poudarili smo, da po našem mnenju največji potencial za spravo in razvoj gnezdi v isti točki, kjer se desetletja lomijo ideološka kopta, torej, na vprašanju etike v stiku z bitji stvarstva, narave, okolja, torej, v kozmologiji, po starem rečeno na področju verstev in ideologij.

Sklicevali smo se na nova dejstva, raziskovalne izsledke in trende dekolonizacije v svetu, na to pobudo pa smo se kasneje še večkrat sklicevali.

Februarja 2015 smo nato s predstavniki Urada za verske skupnosti na Ministrstvu za kulturo odprli Dosje odprtih vprašanj med našimi naravoverskimi skupnostmi in državo. Vprašanje novega koncepta sprave je v Dosjeju dobro dokumentirano.

Tematika pokristjanjevanja in prvega razkola slovenskega naroda ob pokristjanjevanju, je bila nosilna nit prvih strokovnih simpozijev, ki smo jih organizirali v Kobaridu v letih 2017 do 2019. Na simpozijih so sodelovali tako raziskovalci iz akademskih krogov kot samostojni raziskovalci, o izsledkih pa smo sproti obveščali širšo javnost in posebej tudi zainteresirane inštitucije. Tako smo posebej obveščali člane Slovenske akademije znanosti in umetnosti in neposredno osebno tudi najvidnejša protagonista sprave, nemara svojevrstna starša koncepta sprave, zakonca Spomenko in Tineta Hribar.

Dr. Tine Hribar je bil urednik zbornika s SAZU-jevega posveta leta 2017 »Prispevki za Slovenski nacionalni program II., Prenova Evrope« v katerem je Peter Kovačič Peršin, preroško zapisal »kako zaustaviti proces kolonizacije, bi morala biti že danes prva skrb slovenske politike in gospodarstva« ter »vrniti se moramo k etičnim in duhovnim koreninam svoje civilizacije«. Naši posveti v Kobaridu (2017–2019), pa so naslavljali prav to temo. Urednike tega procesa smo opozorili na dognanja s simpozijev o pokristjanjevanju in stari veri v Kobaridu, a posluš za to se je pokazal šele kasneje, ko sta zakonca Hribar, v letu 2021 izdala knjigo Slovenski razkoli in slovenska sprava.

V tem delu zapišeta prelomno misel za koncept sprave.

»Spravo, spravljenost s samim seboj si bomo vrnila, ko si bomo zmožni znova prisvojiti predkrščansko slovansko slovenstvo, vključno s slovenskim staroverstvom. Ne neposredno, z vsemi miti vred, pač pa s povrnitvijo pradavnega odnosa do zemlje, se pravi, z zapustitvijo iz avguštinske teologije izvirajočega modernega tehno-kreacioističnega, nihilističnega odnosa do narave in naravnosti ter iz katolištva Karla Velikega izvirajočega misijonarsko-okupacijsko polaševalnega razmerja do ljudi in njihove narodnosti.« ... »Povedano iz vidika treh slovenskih razkolov: iz razcepa, ki ga je povzročil tretji razkol, se lahko rešimo le, če razčistimo s predhodnima razkoloma,; če spravno očistimo rane, ki nam jih je povzročilo katoliško krščanstvo s svojo nihilistično dimenzijo: s svojo onto-teološko, tj. meta-fizično nasilnostjo.«

V intervjuju za časopis DELO,¹¹² november pa je dr.Tine Hribar v besedilu Vprašanje Valjhunstva dodatno potrdil naša dolgoletna zatrjevanja, da pri slovenski spravi ne gre za spor med kolaboranti in revolucionarji, med domobranci in partizani, temveč za bistveno globlji spor, ki ima temelje v nasprotujočih si duhovnih konceptih trajnostnega razvoja pri starovercih in plenilstva pri katolištvu. Takole je to ubesedil dr. Hribar: »V celoti ne gre, ko govorimo o slovenski spravi pod obnebjem krščanstva, le za dva elementa, temveč za štiri. V ospredju gre za razkol in spravo med kristjani in ne kristjani, v ozadju pa za razcep in spravo znotraj samega krščanstva. Torej za spravo tako med kristjani kot nekristjani.« Pokristjanjevanje pri tem označi kot zločinsko dejanje za katerega se RKC doslej ni nikoli opravičila in pri tem našim razpravam na simpozijih v Kobaridu doda novih razsežnosti z analizo vloge Valjhuna in Karla Velikega. »Kajti o Valjhunu se upa (Irski druid, po prešernu »mašnik«, op. p)) reči le to, da ne dela po božji volji. Namesto, da bi ga označil za hudodelca, za to, kar je v resnici bil: zločinec. Še večji, vsaj po količini zločinov, je bil Karl Veliki, množični morilec, človek, ki je vrsto narodov podjarmil s pokoli. Pa vendarle ga je katoliški Rim razglasil za svetnika, še danes pa ga, tudi v okviru EU, častijo kot enega največjih Evropejcev, kot predhodnika sodobne Evrope in njene duše«.

112/(DELO, Sobitna priloga, 27 novembra 2021)

Potrebo po spravi dr. Hribar (končno) le postavi tja kamor sodi – v točko konflikta med staro vero in nasilnim pokristjanjevanjem.

»Zlasti boleč je bil konflikt med osvajalci in uvajalci nove vere, ter krščanstva, ter branilci predkrščanske, stare vere Slovanov. Ta konflikt je povzročil ne samo razkol znotraj ljudstva, iz katerega se je morda prav pod vplivom bojevitega, pogosto tudi krvavega pokristjanjevanja začel postopoma oblikovati slovenski narod, ampak tudi razcep Slovanov. Razcep na vrsto narodov iz že pokristjanjenega dela Slovanov ter odcep od še nepokristjanjenega oziroma pri slovanski veri vztrajajočega dela Slovenov. ... Šele na tej točki nastopi specifično slovenski, tj. znotraj-slovenski spor, ki nato porodi željo po spravi.«
In nato nadaljuje: »Misijonarji niso le 'oznanjali evangelija' ampak so bili po večini tudi, če ne predvsem, soizvrševalci osvajanja ter pri bočniki rušenja staroverskih svetišč in sekanja oz. požiganja svetih dreves, najprej v Karantanji, potem pa tudi v Karnioli, na ozemlju današnje slovenske države. Zamislite si, kakšen urnebes bi danes bil, če bi komunisti na Blejskem otoku porušili cerkev, pa je niso, (kakor tudi večine drugih ne), kristjani pa so porušili ali požgali vsa svetišča. So se slovenski katoliki Slovincem kdaj opravičili za takšno početje? Seveda ne, saj ga morajo najprej sploh priznati. ... Če bi RKC na Slovenskem pred drugo svetovno vojno priznala nasilnost pokristjanjevanja pred dobrim tisočletjem se med italiansko in nemško okupacijo (1941–195) ne bi mogla obnašati tako kot se je.«

Na ta način sta zakonca Hribar, v letu 2021 napravila prelom z dose-danjim konceptom sprave in se pridružila našim naporom za vzpostavitve povsem nove upravne paradigme. To pa narekuje tudi oblikovanje povsem novih scenosledov za upravne slovesnosti, ki se bodo oddaljile od dosedanjega samozadovoljevanja državniškega vrha s poskusi, da bi na isto slovesnost pripeljali praporščake druge svetovne vojne in škofo-vski zbor RKC.

Pri tem sta Hribarja prezrla samo eno, a odločilno podrobnost; da je stara vera ne le kot izročilo temveč kot kontinuiteta v nasledstvu z roda v rod de facto preživela in da pokristjanjevanje nikoli ni uspelo, kar za-trjuje v svojih spisih ddr. Andrej Pleterski in kar dokazujejo številne skupine, ki se porajajo po Sloveniji.

Obrat v razmišljanju zakoncev Hribar se zdi za naše delo pomemben morda celo prelomen, na kar nakazuje navidezno presenetljiva zadržanost Slovenske akademije znanosti in umetnosti pri istem vprašanju; SAZU je več kot očitno politično občutljiva institucija in si prelomnega razmišljanja ne dovoli. Ker vodstvo SAZU na naše pobude ni reagiralo in ne kaže znakov, da bi želelo odprto razpravo o prelomnih vprašanjih glede koncepta sprave, ki jih je za nameček po naših dolgoletnih pobudah potrdil glavni protagonist dosedanje sprave in vidni akademik dr. Hribar, objavljamo celotno korespondenco s predsednikom te ustanove.

Pismo staroverskh starešin predsedniku SAZU, marec 2021

Spoštovani dr. Peter Štih, predsednik SAZU

V izjavi SAZU o spravi ob tridesetletnici slovenske države ste pozvali slovensko javnost, da se izjavi pridruži, jo posvoji in deluje v skladu z njo v skrbi za našo skupno prihodnost. Rešitve ne vidimo v tem, da bi se javnost pridruževala zastavljenemu konceptu, temveč v tem, da o konceptu sprave razpravljamo in iščemo soglasno rešitev.

Pišemo vam kot starešine in predstavniki avtohtonih slovenskih staroverskih predkrščanskih skupnosti, po tem, ko smo vaš poziv obravnavali na zboru ob pomladanskem enakonočju, 21. sušca 2021. Prosimo, da sprejmete to pismo kot nadaljevanje naših dosedanjih naporov, da bi v Sloveniji oblikovali poglobljen koncept sprave, ki bi imel realnejšo podlago in s tem tudi večje možnosti za uspeh. Verjamemo, da se strinjamo, da dosedanji pristop k spravi ni prinesel zelenih učinkov in v nadaljevanju bomo tudi vam predstavili naše videnje razlogov zakaj; predsedniku države in predsednikom več slovenskih vlad smo v minulih letih namreč že večkrat posredovali pobude za nov koncept sprave, dr. Tinetu Hribarju pa smo svoje poglede predstavili pred leti osebno.

Vašemu pozivu za pridružitve izjavi o spravi se odzivamo z razpravo, v duhu spoštovanja med različno mislečimi, kar predlagate v izjavi tudi sami.

Spravo moramo v izhodišču jemati kot proces, kjer se prepletata analitsko-vsebinski del (razpravo o vprašanjih KAJ in ZAKAJ) in izvedbeni del (razpravo o vprašanjih KAKO, torej z razpravo o procesnih dejanjih,

kot jih omenjate v izjavi: pietetna dejanja, poprava krivic idr.). Menimo, da dosedanji koncept sprave vsebuje temeljne pomanjkljivosti v obeh segmentih in zato tudi ne privede do želenih učinkov. Upamo si tudi trditi, da z dejanji, ki so posledica pomanjkljivega koncepta, sedanja procesna dejanja »sprave« celo podpihujejo ogenj polarnih zaostrovanj med poloma, ki naj bi se spravila. Implementacija je neločljiva povezana z analitsko-vsebinskim delom, torej z vprašanjema KAJ in ZAKAJ.

Napaka v izhodišču!

Zahteve za rehabilitacijo žrtev medvojnega in povojnega nasilja in za popravo krivic povzročenih v in po II.sv. vojni ne moremo opredeliti kot »začetek spravne ideje med Slovenci«. Zaradi te izhodiščne napake gredo po našem mnenju tudi vsi iskreni in dobronamerni naporji po zlu, saj utrjujejo konflikt na barikadah ene zgodovinske etape razklanosti ljudstva. Sprava je bistveno kompleksnejši proces in jo moramo sidrati bistveno globlje, med izvirne razloge za razkol v narodu, na kar v svoji izjavi sicer namignete z navedbo »«Rove izkopane v drugi svetovni vojni, zastavljene pa že veliko prej, bomo lahko preseгли le ob nedvoumnem razlikovanju med dobrimi in zavrženimi dejanji«. Tej vaši izjavi se v celoti pridružujemo, a namero je treba izvesti dosledno, temeljito, tako v analitskem kot v izvedenem delu. Da so bili rovi bratomorne vojne zastavljeni že veliko prej, je dejstvo, ki nam za zasnovo uspešnega koncepta sprave narekuje pozorno in neobremenjeno analizo preteklosti. II sv. vojna je bila samo ena od etap, ko so se kopali rovi. Pred drugo svetovno vojno so minila dolga stoletja bratomornih nasilnih dejanj in gorečih grmad. O tem smo na primer pisali, ko smo utemeljevali nastanek kulturnega centra ob Metelkovi ulici, največjega kulturnega središča v državi, saj smo v njem videli velik potencial za spravo. Spravi smo takrat namenili celo poglavje v utemeljitvi.¹¹³ Prav tam je bil nekdanj Fřiškovec (nemško Freistätte), toponim, ki skupaj z viri pripoveduje kako je bilo nekoč v okolišu sedanjega kompleksnega kulturnega centra in Ministrstva za kulturo, staroversko svetišče in tudi prostor (kraj poimenovan Krvava rihta), kjer so zažigali »krivoverce«.

Slovenija v tridesetih letih ni uspela podeliti niti imena muzejskemu kareru v kulturnem centru Metelkova, ki je največji prostorski potencial pridobljen za slovensko kulturo po osamosvojitvi. Lahko pa bi ga uporabila za spravna dejanja. Vabimo SAZU, da se vključi v razpravo o poimenovanju

113/Hren, 1999 v Metamorfoze Agore Metelkove.

trga v kulturnem središču ob Metelkovi ulici ob 30. obletnici osamosvojitve. Z Društvom slovenskih pisateljev smo že pred leti predlagali poimenovanje osrednjega muzejskega trga po aktivistu, pesniku in filozofu Juretu Deteli, ki s svojim življenjskim opusom simbolizira držo aktivnega nenasilja in zagovorništva pravic vseh bitij prirode – kar je srž vsakršnega pravnega procesa. Nihče drug ni podal še nobenega drugega predloga.

V tem pismu želimo prikazati nekaj dodatnih bistvenih elementov za uspešno spravo, kot jo vidimo mi.

O spravi in bratomorni vojni se ni začelo razpravljati po II. svetovni vojni. O tem so glasno pisali liberalni pisci 19. stoletja, na primer France Prešeren z epskim opisom bratomorne vojne v času pokristjanjevanja v Krstu pri Savici in v klicu k spravi v Zdravljici, ko pesnik priredi gesla francoske revolucije, »bratstvo, svoboda, enakost« in zakliče: »edinost, sreča, sprava, k nam naj nazaj se vrnejo!«. Sprava se tu spogleduje z enakostjo (égalité), torej – v jeziku človekovih pravic – enakopravnostjo. **Prav v nespoštovanju vrednote in pravno ustavne kategorije »enakopravnosti« gnezdi stržen zmotnega pristopa k spravi**, ki kot neustavljivi tornado razpihuje – verjamemo da – tudi najbolj plemenite namere avtorjev in protagonistov koncepta sprave, kakršnega izvaja država zdaj. Kako močno je bila ukoreninjena zavest o potrebi po spravi, slogi, kaže kasneje v 19. stoletju intenzivno obdobje »slogaštva«.

France Prešeren, župan Ivan Hribar, pisatelj Ivan Tavčar, arhitekt Maks Fabiani in številni drugi kulturni ustvarjalci tiste dobe so v takem vzdušju daleč pred II. svetovno vojno našli navdih za spravo v sferi duhovnosti, ki se ji nosilci koncepta sprave iz druge polovice 20. stoletja izogibajo. Tako so načrtovali in postavili pri Tromostovju tudi spomenik Francetu Prešernu, avtorju izhodišč za globinsko spravo. Nekateri avtorji so tudi po II. svetovni vojni nakazali korake nadaljevanja v 19. stoletju načrtane poti k spravi (npr. France Bevk in Taras Kermauner) a so ostali preslišani. Prešernovo delo in kasnejši koncept in izvedbo postavitve Prešernovega spomenika je treba gledati kot celoto, ki do danes ostaja praktično neinterpretirana vrednota, a doslej najmočnejši poskus sidranja globinske sprave. O tem smo pisali v številnih objavljenih¹¹⁴ delih, kjer razkrivamo tudi skrite sporočilne vrednosti same lokacije spomenika, strukture postavitve,

114/Npr. v Društvo slovenski staroverci, Zborniki s strokovnih simpozijev na temo Poznega pokristjanjevanja Slovenije, Kobarid 2017, 2018 in 2019 in Hren, Marko, 2018 Duhovno vodstvo v Sloveniji nekoč in danes, Beletrina, 2018, ter v prispevkih v reviji Misteriji (2019, 2020, 2021).

smisel (sama lokacija je bila skrbno izbrana tako, da uravnovesi prezenco drugih reprezentativnih objektov v okolici in ojača moč vodne žile, moč vitalnosti v prestolnici) ter hierofanije v komponentah spomenika. Ivan Tavčar je ob otvoritvi spomenika zbrani neštveni množici nato preroško in nedvoumno jasno naznanil: «Komur so (Prešernova dela, op. a.) prešinita dušo, občuti njihovo moč, kakor moč evangelija, moč, ki bode v Slovencih ravno toliko časa plamtela, kakor moč vsakega drugega evangelija». France Prešeren (po Tavčarju ekvivalent vsem drugim oznanjevalcem), je čas pokristjanjevanja, ko je »Slovenec moril Slovenca, brata«, videl v povsem jasni luči bratomornega nasilja nad avtentično duhovnostjo, vero naših prednikov. Prešernovi sodobniki so v njegovem klicu k spravi videli zgodovinsko dejanje, ter postavili na eminentnem mestu v središču prestolnice kozmološko prizemljitev avtorjevim spravnim pesnitvam (Krst pri Savici, Zdravljica, ipd) in s tem trajen, večer opomnik naslednjim rodovom.

Bratomorne vojne v minulih stoletjih so bile zastavljene naklepno in vztrajno. In ni dvoma, da je šlo pri tem v veliki meri ali pa celo predvsem za vprašanje kateri duhovni koncepti in katere institucije (centri moči) duhovnosti bodo na slovenskem prevladali – tuja, kolonialna vera ali avtohtoni, avtentični, naravoverski – rodnoverski duhovni koncepti. Osrednja slovenska pesnitev o tem govori brez sprenevedanja.

Razumniki 19. stoletja so vedeli, da je ost boja za pravice treba usmeriti proti imperialnim kolonialnim silam in vsem njihovim institucijam in v podporo decentraliziranim, lokalnim centrom duhovne identitete, duhovnih konceptov sobivanja rodu s pri-rodno.

Tudi v II. svetovni vojni se nikakor niso prepletali samo »okupacija, osvobodilni boj, revolucija, protirevolucija, kolaboracija in državljanska vojna« temveč tudi, ali pa celo predvsem, tisočletno trenje med duhovnima konceptoma, torej med-verski (in ne le ideološki) boj. To tezo utrjujejo številni sodobni viri, tako doma kot v Evropi – med najbolj recentnimi domačimi na primer nedavno preminula akademik **Zmago Šmitek**¹¹⁵ in **Pavlo Medvešček**.¹¹⁶

Tudi naša novejša raziskovanja in zbiranja pričevanj nedvoumno kažejo na tesno zvezo narodnoosvobodilnega boja in družbenih struktur

---

115/V zadnjem delu Šešest Divjine, Zeleno dno našega kozmosa (Beletrina, 2018).

116/V štirikrat ponatisnjeni uspešnici Iz nevidne strani neba (izšlo v založbi ZRC SAZU 2015).

spetih s predkrščanskim »staroverskim« duhovnim konceptom. Duhovna komponenta vsakršnih družbenih prelomnic in premikov je prisotna v vseh zgodovinskih etapah skoz decentralizirane dejavnike in deležnike, skozi ljudstvo. Na primeru procesa osamosvajanja smo na to pokazali v eseju¹¹⁷ »Ezoterična podpora osamosvajanju«, kjer smo pokazali na moč decentraliziranih centrov duhovnega delovanja in opozorili na dejstvo, da smo se Slovenci najprej osamosvojili v duhovnem – kulturnem smislu.

Razkol na področju konceptov duhovnosti v slovenski družbi, ki pod taktirko kolonialnih centrov moči poteka že več kot tisočletje, v sedanjem konceptu sprave sploh ni naslovljen, oziroma, še huje, je naslovljen na tak način, da učvrščuje monopolni položaj, ki si ga je v preteklih stoletjih z (iz današnjega vidika) nedopustnimi, neetičnimi, zavrženimi metodami prisvojila RKC.

Slednje se najbolj očitno kaže v izvedbenem, torej implementacijskem delu »sprave«, ko državni vrh vsa »pietetna« obredja izvaja praktično izključno pod patronažo ene, kolonialne religijske organizacije, včasih dopolnjene še z nekaj drugimi monoteističnimi cerkvami. Celotna **ikonografija sprave je tako versko, kot tudi duhovno pristranska, s tem neustavna in zato obsojena na neuspeh**; še več, postala je medij manipulacije in podpihovanja konflikta sama zase. Zato rituale sprave večina Slovencev bojkotira.

V ospredju ikonografije sedanjega procesa sprave je postavljena institucija, ki je zgodovinsko nemara najbolj odgovorna za bratomorno nasilje, saj je pogosto nasilje sama režirala, načrtovala in izvajala dolga stletja. Kot rečeno, Prešeren je to nedvoumno jasno naslovil v zgodovinski epski pesnitvi Krst pri Savici in tudi postavil etično vrednostni okvir s presojo oziroma »razlikovanjem med dobrimi in zavrženimi dejanji«.

V svetu so v minulem desetletju izvedli številne strokovne analize zastavljenih in izdatno financiranih procesov sprave v prenekaterih konfliktnih žariščih. Uporabljene metode vključujejo najsodobnejše tehnike nevro-znanosti, ki dajejo presenetljive rezultate o razlogih, zakaj sicer nemara dobronamerni procesi vodijo k nasprotnim od želenih učinkov. Kot kaže, se na ta način odvija proces tudi pri nas. Zato je razprava o samem konceptu sprave nujna.

Sprave torej ne moremo naslanjati na strukture, (družbene, politične, vojaške, verske), ki so neposredno in izpostavljeno sodelovale v II.

¹¹⁷/Hren, 2018, Duhovno vodstvo v Sloveniji nekoč in danes, Beletrina.

svetovni vojni. Pri spravi morajo enakopravno sodelovati vsi deležniki, ki hranijo spomin na zgodovinske tokove, ki so se prepletali v kolonialnem času, si skopali vojaške rove v obeh svetovnih vojnah dvajsetega stoletja in vplivajo na stanje duha do danes. Na ta način bi tudi razbremenili pritisk na najbolj izpostavljene akterje II. svetovne vojne, ki bi se v tako razprtem kontekstu nemara mirneje spustili v pogovor.

Sprava mora nasloviti evropsko kolonialno preteklost in obsoditi kot zavržena dejanja vsa dejanja, ki so vodila k vzpostavitvi plenilskega, kolonialnega reda. Kajti rovi, izkopani v II. svetovni vojni v Sloveniji so samo delček posledic take preteklosti. Spraviti se moramo torej s plenilsko kulturo in z dejstvom, da smo v Sloveniji bili in v velikem delu v prevladujočem kulturnem kontekstu ostajamo kolonija. V naših objavah v minulih letih slednjo trditev dokazujemo na konkretnih primerih.

Reprezentativen in aktualen primer koloniziranosti slovenskega kulturnega in političnega okolja je npr. **načrtovanje muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve, ki naj bi ga Narodni muzej Slovenije vzpostavil v stavbi Proštija na Blejskem otoku**. Zdi se nam popolnoma nerazumno, da se protagonisti »sprave« (na čelu s predsednikom države Borutom Pahorjem) doslej niso priključili našim številnim pozivom v minulem desetletju, da bi izkoristili pripravo tega muzeja kot **osrednjega projekta globinske sprave na Slovenskem ozemlju**, bi lahko postal »Prešernov spomenik našega časa«, in bi ponovno opozorili na tisočletje monopola RKC ter hkratnega vzporednega, dolgo zamolčanega in preganjanega obstoja avtohtone vere, ki se zavzema za lastne postave in ne priznava izvirnega greha, odpustkov za sprevržena dejanja, vere v enega boga, v končno sodbo, v cerkveno oblast s centrom nekje v tujini itd. Danes je znano, da so pripadniki starovercev marsikje organizirali odpor proti okupatorju brez kakršnegakoli patronata politične stranke in brez računice za povojne koristi, ostali pa so zamolčani, ker bi bili uporabni le za spravo, ne pa za politični spopad. Iz izdatne dokumentacije, ki smo jo zbrali v času naših prizadevanj za spoštovanje ustavnega načela nevtralnosti države do verskih skupnosti na tem konkretnem primeru je jasno razvidno, da post-kolonialni refleks na primeru Blejskega otoka močno utripa.

Političnemu vrhu smo v minulih letih tudi ob prizadevanjih za ustavno zgleden proces priprave muzejske zbirke simbolov in dokumentov slovenstva predlagali premislek o spravi in torej tudi poskušali

odgovorili na vprašanje kako se lotiti novega, globinskega koncepta sprave. Žal se navedena muzejska zbirka že skoraj desetletje pripravlja brez odprte, strokovne razprave in pod pritiski zakupnice Blejskega otoka ob servilnem, pristranskem in zato neustavnem uklanjanju slovenske države in njenih institucij.

Če so v II. svetovni vojni različne strani izbirali večinoma nevedni ljudje, pogosto brez pravih informacij, tudi naključno in zaradi reševanja lastne kože, danes s kolonialnimi prežitki na rovaš avtohtonih družbenih struktur koketirajo in se jim priklanljajo razgledani, dobro informirani ljudje v državnem vrhu. To nas do sprave ne bo pripeljalo.

Bratomorna vojna ni bila nikoli kolateralna škoda temveč cilj imperiálnih sil, ki so na ta način razbijale tako nacionalno enotnost kot posamezne moteče intelektualne in duhovne centre moči.

Danes, v času podnebnih sprememb vemo, kakšno škodo so na planetu napravile kolonialne sile in kako apokaliptični so rezultati plenilske logike imperialnega ekonomskega izživljanja. Medtem ko dekolonizacija postaja trendni diskurz tako v multilateralnih kot v nacionalnih razpravah, se trenutni slovenski koncept sprave v svojih procesnih korakih kolonialnim strukturam priklanja. Svet se vse bolj zaveda, da je kolonialnemu redu treba napraviti konec in to konec v vseh njegovih izražanjih, tako na področju izobraževanja, ekonomije, svetovne trgovine, kot na področju duhovnosti. Pred kuliso povsem sprejemljive in tudi všečne in smiselne ideje o pravici do groba in pogreba, se de facto promovira izključno obredni red kolonialne cerkve.

Prešeren je svoj Krst pri Savici vizionarsko postavil v pluralistično duhovno vzdušje, pri čemer se na več mestih sklicuje na kozmološke tokove manihejstva, bogomilstva, druidstva ter slovanskega svečeništva in ob tem zakliče k verski prenovi v jasnem smislu svobode do verske opredelitve: *Največ sveta otrokom sliši Slave, tje bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosti vól'jo vero in postave.* Pesnik nato nadaljuje z zgodovinskim verzom, ki si ga je vizionarski župan Ivan Hribar izbral kot slovo in z njim pospremil protestno gesto zoper uklanjanje kolonialnim okupatorskim oblastem: *manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!*

Spoštovani.

Duhovni vidik procesa, ki ga naj naslovi sprava, je bržkone ključen dejavnik za zelene učinke sprave. Slovensko naravoverje, predkrščanska vera, je v tem prostoru neprekinjeno preživela tisočletno zgodovino imperialnih osvajanj, inkvizicij in enoumja vse do I. in II. svetovne vojne, ki sta po virih naših prednikov prizadeli avtohtoni duhovnosti večji udarec kot dolga stoletja inkvizicij in cenzur pred tem. A avtohtono naravoverje je preživelo ter kot duhovna usmeritev doživlja razcvet. Pripadnikov avtohtone predkrščanske skupnosti je v Sloveniji po stoletjih preganjanj ostalo malo. Naša prepričanja o trajnostnem razvoju, o sobivanju z naravo in o pravici do upora proti okupatorjem le v primeru grožnje obstoju rodu pa so s svojim nenasilnim sporočilom lahko skupen imenovalec za dejansko spravo med Slovenci.

Sprava mora pri tem jasno nasloviti sam koncept plenilstva, imperialnega pohabljanja kultur, tradicijskih ved in izkoreninjanja znanja o biodiverziteti, neizprosnega ropanja habitatov, ekosistemov, uničevanja živalskih in rastlinskih vrst na račun bogatenja imperialnih elit. Tu ležijo razlogi za krivice in krivice so humus za bratomorno vojno. Prezir, torej, ignoranca teh razlogov, je – kot sovražni molk – vir nasilja, tudi bratomornih vojn. Naši kolegi, starešine staroverskih skupnosti po Sloveniji, se zato še danes odločajo za žlahtni, sakralni molk – pravimo mu »bogata tišina«. S tako tišino se soočamo z molkom iz ignorance – prezira, s sovražnim molkom, ki je lasten kolonialnim in totalitarnim oblastem. Najvidnejši prenašalec izročila, nedavno pokojni Pavlo Medvešček, je štirideset let hranil svoje zapise o duhovnih izročilih naših prednikov v zavezi molka. Tako je molčal avtor v samostojni, svobodni Sloveniji. To o vzdušju za spravo v Sloveniji pove vse. Predsednik države je od 2016 prejel plejado pobud, da izjemni prispevek Pavla Medveščka nagradi z redom zaslug, pa takega dejanja do avtorjeve smrti ni zmožel. Staroverci po Sloveniji še vedno čakamo na dober zrak, primeren vzduh, ugoden veter, da bomo lahko udeleževali najbolj temeljna načela sprave: pravico vedeti (npr. kje so vsa svetišča naših prednikov), pravico govoriti (naši predlogi za kurikularno prenovo z vidika upoštevanja pluralnih duhovnih identitet na Slovenskem so doslej naleteli na zid molka v pristojnih institucijah države) in pravico raziskovati (ob izjemnih objavah Studie Mythologicae Slavica še vedno obstajajo velike vrzeli v raziskovanju naslovljene dotične dediščine – Vladi RS smo na primer večkrat predlagali,

da z vodstvom RKC odpre vprašanje izmenjave arhivov o pokristjanjevanju na slovenskem ozemlju, a tudi tu smo naleteli na zid molka).

Naravovercem, vedunom, vedunkam, dehnarjem, piertam, krivopetam in zdravilkam ter ostalim »krivovercem« – na primer tistim, ki so goreli na Friškovcu v Ljubljani, ni nihče doslej zajamčil pravice do groba, za pravico vedeti in pravico govoriti o nasilju nad staro vero pa si prizadevamo v minulih letih samo nevladne organizacije, društva in skupnosti organizirane po zakonu o verski svobodi. Avtorji sedanjega koncepta sprave pa se – kljub številnim opozorilom o pristranskem vedenju države – še vedno odzivajo z molkom iz ignorance, prezira. Pri pietetnih dejanjih, ki jih organizira državni vrh, naravoverski svečeniški zbor očitno ne sme sodelovati. Slednji pietetna obredja v čast prednikom, ki so pogosto in praviloma doživljali bratomorna nasilja, opravljamo intimno, zunaj dosega medijev in javnosti, v bogati tišini.

Spoštovani. V drugi svetovni vojni so umirali in brez groba ostali ljudje številnih nazorskih prepričanj in ljudje, ki so sledili raznoterim duhovnim praksam. Zaslužijo si versko nevtralna pietetna dejanja ali pa duhovno pluralne zasedbe svečeniških zborov ob vseh pietetnih dejanjih.

Sprava ne more biti enkratna izjava, četudi bi protagonisti II.svetovne vojne na to pristali. Videli smo kako kratkega daha je bilo dobronamerno spravno dejanje predsednika Kučana in nadškofa Šuštarja. Sprava je proces postopnega simbolnega celjenja posamičnih ran iz preteklosti in poglabljanja spoštovanja in razumevanja vseh deležnikov.

Slovenija si ob 30. obletnici osamosvajanja poleg versko nepristranskih protokolov, zasluži vsaj štiri konkretne poteze, ki bodo trajno klicale k globinski spravi:

1. Začetek javne razprave o vsebini Muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve v zgradbi Proštija na Blejskem otoku, saj resne strokovne in javne razprave o načrtovani postavitvi, ki bi se vsaj približno lahko kosala z razpravo o vzpostavitvi Prešernovega spomenika, doslej ni bilo.
2. Začetek razprave o kurikularni prenovi z vidika upoštevanja zgodovinskih pluralnih duhovnih identitet na Slovenskem, da bi mladina o njih vedela vsaj toliko kot so o tem razlagali osnovnošolski učbeniki v Avstro-Ogrski monarhiji.
3. Določitev imena osrednjemu kulturnemu kareju v državi v južnem delu kulturnega centra ob Metelkovi ulici v Ljubljani.

4. Osvežitev spomina in celostna interpretacija postavitve Prešernovega spomenika v Ljubljani v kontekstu sprave med kozmološkimi tokovi 19. stoletja.

To Izjavo smo sprejeli ob pomladnem enakonočju, 21. marca 2021 v gozdovih pri Čatežu. Četudi je bila izjava SAZU objavljena v javnih medijih, vam ta odziv pošiljamo samo neposredno, kot vabilo k sodelovanju, saj je naše opažanje in mnenje, da vsaka javna razprava v okvirih sedanjega koncepta in zasnove »sprave« samo dodatno razdvaja slovensko javnost in ne želimo prispevati vetra v to žarišče.

Pričakujemo pa vaš odziv in se veselimo sodelovanja.

Za starešine staroverskih organizacij:

volh Marko Jaromir Stanislav Hren, volh Matjaž Vratislav Anžur

SKS UPASANA, Staroslavov Hram – akademija staroverskih obrednih praks

posebni odposlanec mag. *Janez Kopač*

V vednost: **NE Borut Pahor**, Predsednik Republike Slovenije

Odgovor predsednika SAZU

ZADEVA: Re: pismo glede Izjave SAZU o spravi ob 30 obletnici osamosvojitve in novih stališčih dr. Hribarja

Datum: 16. 12. 2021

Od: Predsednik SAZU predsednik@sazu.si

Za: Marko Hren marko.hren@guest.arnes.si

Spoštovani gospod Marko Hren,

zahvaljujemo se Vam za spodaj pripeto pismo. Sporočamo Vam, da stališča akademika Tineta Hribarja nimajo nobenih posledic na Izjavo Slovenske akademije znanosti in umetnosti o spravi. Prav tako v zvezi s spravo SAZU ne načrtuje nobenih novih aktivnosti.

Z lepimi pozdravi in najboljšimi željami za prihajajoče leto,

Špela Truden

(po naročilu predsednika SAZU, akad. prof. dr. Petra Štiha)

----- Izvorno sporočilo -----

* * *

ZADEVA: pismo glede Izjave SAZU o spravi ob 30 obletnici osamosvojitve in novih stališčih dr. Hribarja

Datum: 14. 12. 2021 20:44

Od: marko.hren@guest.arnes.si

Za: predsednik@sazu.si

Spoštovani prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU

Dr. Tine Hribar je v svoji zadnji knjigi Slovenski razkoli in slovenska sprava, ki jo je izdal v založbi CICERO, v soavtorstvu z dr. Spomenko Hribar, prevzel odgovornost za pobudo o Izjavi SAZU o spravi ob tridesetletnici slovenske države, ki jo je Akademija objavila marca letos. V izjavi ste pozvali slovensko javnost, da se izjavi pridruži, jo posvoji in deluje v skladu z njo v skrbi za našo skupno prihodnost. Starešine slovenskih staroverških skupnosti smo vaš poziv obravnavali na Veči ob prazniku Jarnika Jarile ob pomladanskem enakonočju in se odločili, da vam odgovorimo s pismom, v katerem smo vas pozvali k dialogu o konceptu sprave in vam predstavili svoje videnje geneze slovenskih razkolov in zgodovinskih poskusov za vzpostavitev vzdržnega koncepta slovenske sprave.

Dr. Tine Hribar tako v svoji zadnji knjigi kot v članku objavljenem v Sobotni prilogi Dela 27. novembra 2021 naše ključne poudarke in argumente upošteva in jih vključuje v premislek o razlogih za razkol in o prihodnjih gradnikih sprave.

Nasilno pokristjanjevanje v zgodnjem srednjem veku dr. Hribar zdaj postavlja kot prvo generacijo razkolov v narodu in versko naravo spora v narodu kot osrednjo plat razkola (»V ospredju gre za razkol in spravo med kristjani in nekrstjani«, zapiše), Opus Franceta Prešerna s Krstom pri Savici na čelu izpostavlja kot najizrazitejši del pravega konceptualiziranja, staro vero in predkrščansko identiteto naroda pa kot legitimen in obvezen del bodočih pravnih procesov, kot pogoj, da »si povrnemo spravo«.

Spoštovani dr. Peter Štih. Od vas smo v tej pomladi prejeli odgovor, da SAZU izjave o spravi ne bo spreminjal. Dr. Tine Hribar in dr. Spomenka Hribar sta s svojim zadnjim delom *de facto* temeljito posegla v dosednji koncept sprave, ga razprla in v veliki meri vključila poudarke, o katerih smo pisali v zadnjih sedmih letih, ko smo predsednika države, dr. Hribarja in tudi Akademijo, pozivali k vzpostavitvi koncepta

»globinske sprave«, kot smo spravo, ki bi segla do korenin razkolov v narodu, naslovili sami.

Sprašujemo vas:

1. Ali se SAZU istoveti z novimi stališči pobudnika izjave o spravi, akademika dr. Tineta Hribarja in kakšne so posledice sprememb v stališčih dr. Hribarja za Izjavo SAZU o spravi?
2. Bo SAZU odprl razpravo o posledicah sprememb razsežij sprave za bodoča pravna dejanja, slovesnosti in obrede?

V pismu, ki smo vam ga poslali pomladi letos, smo želeli dialog, in verjamemo, da so zdaj za dialog izpolnjeni vsi pogoji. Verjamemo tudi, da bodo bodoča pravna dejanja in slovesnosti upoštevale navedene bistvene spremembe v pogledih na slovenske razkole in pretekle etape pravnih poskusov.

Poleg pričakovanja odgovorov na zastavljeni vprašanji vam predlagamo tudi, da prevzamete pokroviteljstvo nad oblikovanjem memoranduma o sodobnih pravnih dejanjih in obredih kot obliki konkretizacije izjave o spravi.

Z iskrenimi pozdravi

Za starešine staroverskih organizacij:

volh Jaromir Stanislav Marko Hren, volh Vratislav Matjaž Anžur

posebni odposlanec dr. *Janez Kopač*

* * *

ZADEVA: Re: odgovor na Izjavo SAZU o spravi ob 30 obletnici osamosvojitve Datum: 26. 3. 2021 08:36

Od: Predsednik SAZU predsednik@sazu.si

Za: Marko Hren marko.hren@guest.arnes.si

Spoštovani gospod Hren,

predsednik SAZU, prof.dr. Peter Štih, se Vam zahvaljuje za sporočilo. Vaš odziv je eden mnogih, ki jih, v zvezi z izjavo o spravi, te dni prejemo na Akademijo. Izjave Akademija nima namena spreminjati.

S spoštovanjem in lepimi pozdravi,

Špela Truden

(po naročilu predsednika SAZU)

Članek staroverskih starešin, časopis DELO – Sobotna priloga, december 2021

Vprašanja valjhunstva, avtentične in kolonialne duhovnosti

Dr Tine Hribar je v časopisu DELO (Sobotna priloga z dne 27. novembra 2021) objavil tehtno besedilo, ki povzema nedavno objavljeno knjigo njega in dr. Spomenke Hribar Slovenski razkoli in slovenska sprava. S tem ključna protagonista sprave v Sloveniji po našem vedenju prvič javno posežeta v bistvo slovenskih razkolov – v čas nasilnega pokristjanjevanja. Članek ima še toliko večjo vrednost, saj se v njenem temelju razlikuje od izjave Akademije o spravi ob 30. obletnici slovenske države, ki jo je objavila 17.marca letos. Ta izjava je bila še ujeta v etapo razkola slovenstva ob 2. svetovni vojni.

Članek dr.Tineta Hribarja nam daje upanje, da bo poslej drugače. Slovenski prirodoverci, starešine in predstavniki avtohtonih slovenskih staroverskih predkrščanskih skupnosti, smo si namreč minula leta prizadevali, da bi se v Sloveniji začel oblikovati poglobljen koncept sprave, ki stremi k realni umiritvi sovraštva med prebivalci.

Sprava v svojem sebstvu ni in ne more biti proces, ki bi bil vezan le in samo na drugo svetovno vojno in tudi ne more biti »začetek pravne ideje med Slovenci« (kot to navaja izjava SAZU). Druga svetovna vojna je bila namreč le ena od etap, ko so se kopali rovi. Pred tem so minila dolga stoletja bratomornih nasilnih dejanj in gorečih grmad ter sistematičnega uničevanja svetišč stare vere. Tudi se o spravi ni začelo govoriti šele po tej vojni. O tem so glasno pisali liberalni pisci 19. stoletja, kot na primer France Prešeren v Krstu pri Savici z epskim opisom bratomorne vojne v času pokristjanjevanja in njegovemu klicu k spravi v Zdravljici, ko pesnik priredi gesla francoske revolucije, »bratstvo, svoboda, enakost« in zakliče: »edinost, sreča, sprava, k nam naj nazaj se vrnejo!«. Sprava se tu spogleduje z enakostjo (égalité), torej – v jeziku človekovih pravic – enakopravnostjo. Prav v nespoštovanju vrednote in pravno ustavne kategorije »enakopravnosti« gnezdi stržen zmotnega pristopa k spravi, ki kot vihar razpihuje tudi najbolj plemenite namere avtorjev in protagonistov koncepta sprave, kakršnega je izvajala samostojna slovenska država do zdaj. Kako močno je bila ukoreninjena zavest o potrebi po spravi, slogi, kaže intenzivno obdobje »slogaštva v 19 stoletju.

Župan Ivan Hribar, pisatelj Ivan Tavčar, arhitekt Maks Fabiani in številni drugi kulturni ustvarjalci tiste dobe so v takem vzdušju načrtovali in postavili pri Tromostovju spomenik Francetu Prešernu, avtorju izhodišč za globinsko spravo. Prešernovo delo in kasnejši koncept in izvedbo postavitve Prešernovega spomenika je moč gledati kot celoto, ki do danes ostaja praktično neinterpretirana vrednota, a po našem mnenju doslej morda najmočnejši poskus sidranja globinske sprave. Ivan Tavčar je ob otvoritvi spomenika zbrani množici preroško in jasno naznanil: «Komur so (Prešernova dela, op. a.) prešinila dušo, občuti njihovo moč, kakor moč evangelija, moč, ki bode v Slovencih ravno toliko časa plamtela, kakor moč vsakega drugega evangelija». France Prešeren (po Tavčarju ekvivalent vsem drugim oznanjevalcem), je čas pokristjanjevanja, ko je »Slovenec moril Slovenca, brata«, videl v povsem jasni luči bratomornega nasilja nad avtentično duhovnostjo, vero naših prednikov. Tavčar je v svojem govoru staro vero postavil ob bok katoliški kot enakopravno, enakovredno duhovno razsežje.

Sprava na prelomu 19. in 20. stoletja je bila tako jasno postavljena v kontekst antagonizma dveh duhovnih šol, naravoverja in katolištva. Bratomorne vojne v minulih stoletjih so bile zastavljene naklepno in vztrajno. In ni dvoma, da je šlo pri tem v veliki meri ali pa celo predvsem za vprašanje kateri duhovni/vrednostni koncepti in katere institucije (centri moči) duhovnosti bodo na slovenskem prevladali – tuj, plenilski, ali avtohtoni, avtentični, naravoverski – rodnoverski koncepti. Tine in Spomenka Hribar v recentnih objavah pritrujeta, da gre pri slovenskih razkolih primarno za razkol na verskem, duhovnem področju, kar verodostojne poskuse sprave vrača tja, kjer so se za več desetletij zataknili. – v čas pred prvo svetovno vojno, v čas postavitve Prešernovega spomenika.

Ne glede na to, kakšni duhovni šoli sledijo bralci, bržkone se bomo strinjali, da je duhovna vsebnost človeka odločilni imperativ za človekova ravnanja in s tem najpomembnejša dimenzija našega obstoja.

Avtorji tega članka smo se odzvali na izjavo SAZU in spomnili, da so razumniki 19. stoletja vedeli, da je ost boja za pravice naroda in posameznika v njem treba usmeriti proti kolonialnim silam in vsem njihovim institucijam in v podporo decentraliziranim, lokalnim centrom duhovne identitete, duhovnih konceptov sobivanja rodu s pri-rodno. Tudi v drugi svetovni vojni se niso prepletali samo »okupacija, osvobodilni boj, revolucija, protirevolucija, kolaboracija in državljanska vojna«, kot

navaja izjava SAZU, temveč tudi, ali pa celo predvsem, tisočletno trenje med duhovnima konceptoma; torej je šlo za nadaljevanje med-verskega antagonizma in ne le za ideološki spopad.

Razkol na področju konceptov duhovnosti v slovenski družbi, ki pod taktirko kolonialnih centrov moči poteka že več kot tisočletje je v dose-danjem konceptu sprave naslovljen na tak način, da izključno učvrščuje monopolni položaj, ki si ga je v preteklih stoletjih prisvojila RC z meto-dami, ki so z današnjega vidika večidel nasprotne postulatom človeko-vih pravic. Članek dr.Hribarja to jasno razgalja. Tak pristop spremlja-mo ob vsaki državni proslavi, ko državni vrh »pietetna« obredja izvaja pod patronažo ene religijske organizacije, včasih prejkone kozmetično dopolnjeno še s predstavniki kake od domnevno večjih monoteističnih cerkva. Celotna ikonografija sprave je tako versko, kot tudi duhovno pristranska in enoznačna in kot taka obsojena na neuspeh. Še več: po-stala je medij manipulacije in podpihovanja konflikta, zato rituale sprave večina Slovencev bojkotira.

Sprava namreč ne more uspevati dokler je naslonjena na strukture, (družbene, politične, vojaške, verske), ki so neposredno in izpostavljeno sodelovale v drugi svetovni vojni. Pri spravi morajo enakopravno sode-lovati vsi deležniki, ki hranijo spomin na zgodovinske tokove, ki so se prepletali v kolonialnem času, in na kasnejše »slovenske razkole«, ko so si Slovenci skopali borbene rove, ki vplivajo na stanje duha vse do danes. S takim pristopom k spravi se tudi razbremeni pritisk na najbolj izposta-vljene akterje druge svetovne vojne, ki bi se v tako razprtem časovnem kontekstu nemara mirneje spustili v pogovor.

Sprava mora nasloviti evropsko in svetovno kolonialno preteklost in obsoditi kot zavržena vsa dejanja, ki so vodila k vzpostavitvi plenilskega, kolonialnega reda. Kajti rovi, izkopani v drugi svetovni vojni v Sloveniji so samo delček posledic takšne preteklosti.

Aktualen primer koloniziranosti slovenskega kulturnega in politične-ga okolja je npr. načrtovanje muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve, ki naj bi ga Narodni muzej Slovenije skladno z določili sporazuma(2008) in Protokola (2003) sklenjenih med RKC in Vlado RS pred izročitvijo otoka v srednjeročni zakup, vzpostavil v stavbi Proštija na Blejskem otoku. Ureditev tega mu-zeja bi lahko bil osrednji projekt globinske sprave na Slovenskem. Lahko bi postal »Prešernov spomenik našega časa«, a bi moral opozoriti na

tisočletje monopola RKC ter hkratnega vzporednega, dolgo zamolčanega in preganjanega obstoja avtohtone vere. In moral bi biti voden s tako mero ambicije in iskrene skrbi za vitalnost slovenske duhovne biti, kot je bil voden projekt postavitve spomenika Francetu Prešernu v središču prestolnice na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Po naših informacijah je projekt vzpostavitve muzeja na Blejskem otoku zastal prav zaradi poskusov vpliva RKC na strokovne odločitve javnega zavoda glede vsebine zbirke.

Če so v drugi svetovni vojni različne strani izbirali večinoma nevedni ljudje, pogosto brez pravih informacij, tudi naključno in zaradi reševanja lastne kože, danes s kolonialnimi prežitki na rovaš avtohtonih družbenih struktur koketirajo in se jim priklanjajo razgledani, dobro informirani ljudje. To nas do sprave ne bo pripeljalo. Bratomorne vojne niso bile nikoli kolateralna škoda temveč cilj imperialnih sil, ki so na ta način razbijale tako nacionalno enotnost kot lokalne in zato moteče intelektualne in duhovne centre moči.

Na vprašanje, kdaj so Slovenci imeli nazadnje edinost, srečo in spravo je odgovoril France Bevk že v romanu Umirajoči Bog Triglav (1930), ki ga je avtor napisal po zgodovinskih virih o inkvizicijah nad kobariškimi staroverci leta 1331. Bevk spomni na čas »jasnih dni svobode« takole:

»Na hribčku nad Kobaridom je v gaju med drevjem gorel velik kres. Najstarejši ljudje niso pomnili, da bi se na tistem mestu ne dvigal vsako leto višji plamen ko vrhovi smrek in lip. Kobaridec se je vselej, kadar je bil radosten, napotil v ta gaj... S tem gajem je bil povezan že dolgo, morda še iz jasnih dni svobode. Takrat so se ljudje čutili eno z drevesi, bila so jim kot živa bitja. Človek jih je gledal in jim prisluškoval. Videl in slišal je več, kot vidi in sliši današnji človek, ker je bil še povezan z naravo, razumel je šepetanje listja in vejâ. Zavedal se je, da je del narave. Drevo mu je bilo sveto. Če ga je kdo zasekal, se mu je smililo kot žival. Kadar se je pogovarjal z besmi in bogovi, je bilo njegov posrednik drevo. Ta odnos do narave je bil prešel ljudem v meso in kri. Le stežka so se ločili od gajev in stopili v tesne cerkve ...«.

Danes, v času podnebnih sprememb vemo, kakšno škodo so na planetu napravile kolonialne sile in kako apokaliptični so rezultati plenilske logike ekonomskega izživljanja. Medtem ko dekolonizacija postaja trendni diskurz tako v multilateralnih kot v nacionalnih razpravah, se dosednji slovenski koncept sprave tega vprašanja ni dotaknil.

Prešeren je svoj Krst pri Savici vizionarsko postavil v pluralistično duhovno vzdušje, pri čemer se na več mestih sklicuje na kozmološke tokove manihejstva, bogomilstva, druidstva ter slovanskega svečeništva in ob tem zakliče k verski prenovi v jasnem smislu svobode do verske opredelitve:

*Največ sveta otrokom sliši Slave,
tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vól'jo vero in postave.*

Pesnik nato nadaljuje z zgodovinskim verzom, ki si ga je vizionarski župan Ivan Hribar izbral kot slovo in z njim pospremil protestno gesto zoper uklanjanje kolonialnim okupatorskim oblastem:

*manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!*

Prešernu bi se tresla od veselja vsaka žila, ko bi opazoval pluralnost današnjih duhovnih opredelitev v Sloveniji: nobena verska skupnost ni več večinska. Duhovni vidik procesa, ki ga naj naslovi sprava, je bržkone ključen dejavnik za zelene učinke sprave. Slovensko prirodoverje, predkrščanska vera, je v tem prostoru neprekinjeno preživela tisočletno zgodovino imperialnih osvajanj, inkvizicij in enoumja vse do danes, ko kot duhovna usmeritev doživlja razcvet. Po Sloveniji se z javnim delovanjem in zunaj oči javnosti odvija vse več naravoverskih duhovnih praks. Spet gorijo obredni kresovi v slovenem ljubih gajih. Obredje je običajno prilagojeno konkretnemu času, prostoru in prisotni skupnosti, edini skupni imenoalec obredju je, da je – v vseh vidikih – decentralizirano. Dr. Hribar ima prav, starih mitov in mitoloških oseb nima smisla prenašati v današnjico, a posamezne obredne prvine, čari, vraže, sveta geometrija, imajo danes lahko enak pomen uglaševanja skupnosti z naravnim okoljem kot nekdaj.

Priroda je tista, ki je. Zakoni prirode so tisti, ki so. Pot, da jih resnično dojamemo, imenujemo duhovnost in poteka v meandrih notranje tišine.

Ta pot duhovnosti ali kozmologija se kot veda o nastanku in razvoju vse-mirja logično odraža tudi v ljudskem izročilu in so jo tradicionalni prirodoverci izražali s čari:

- vzpostavljanjem reda v tročanu,
- uporabo magičnih števil,
- obredi,
- izrekanjem vraj (vraž),
- razumevanjem življenskega toka in posmrtno preobrazbe in z
- zrenjem, motrenjem in občudovanjem prirode.

Iz: Prirodoverje, Marko Hren in dr. Janez Kopač, Ljubljana, 2021

Pripadnikov avtohtone predkrščanske skupnosti je v Sloveniji po stoletjih preganjanj ostalo malo. Naša prepričanja o trajnostnem razvoju, o sobivanju z naravo in o pravici do upora proti okupatorjem z nasiljem samo v primeru grožnje obstoju rodu, pa so s svojim nenasilnim sporočilom lahko skupen imenovalec za dejansko spravo med Slovenci. Svečeniško osebje naravoverskih tradicij je bilo zavezano vzpostavljanju miroljubnega sožitja in tako ostaja do danes.

Sprava mora torej jasno nasloviti sam koncept plenilstva, kolonialnega pohabljanja kultur, tradicijskih ved, izkoreninjanja znanja o biodiverziteti, ropanja habitatov na račun bogatenja imperialnih elit. Tu ležijo razlogi za krivice in krivice so humus za bratomorno vojno. Prezir, torej, ignoranca teh razlogov, je – kot sovražni molk – samo po sebi vir nasilja.

Starovercem, vedunom, vedunkam, dehnarjem, piertam, krivopetam in zdravilkam ter ostalim »krivovercem« – na primer, vsem, ki so goreli na grmadah, ni nihče doslej zajamčil pravice do groba, za pravico vedeti in pravico govoriti o nasilju nad staro vero pa si prizadevamo v minulih letih samo nevladne organizacije, društva in nove skupnosti organizirane po zakonu o verski svobodi. Protagonisti sedanjega koncepta sprave pa se – kljub številnim opozorilom o pristranskem vedenju države – še vedno odzivajo z molkom, prezirom.

Desna glava Triglava je bil bog Kres, ki je varoval nebo in če ljudje niso delali dobro z naravo, jim je pošiljal strele na zemljo in jih tako kaznoval. Kamor trešči strela na tla, tam zrasede njegova roža (perunika). Leva glava je bil bog Vilež, ki je varoval podzemlje, duše rajnkih in vile, na površju pa je ščitil domače živali. Pazil je tudi na ljudi kaj delajo za časa življenja in če so se prekršili proti naravi in živalim, je povzročal potrese. Srednja glava, malo višja, je bila ženski bog, varovala je naravo ali ji škodovala. Spomladi in poleti je to bila Živa in je bila ljubica Kresa, ob polni luni avgusta meseca pa se je spremenila v Moro in tako postala jeseni in pozimi ljubica Vileža.

Pričevanje Marije Mevlja, Lokev, 2006.

Zadnje pisanje dr. Tineta Hribarja nam torej daje upanje, da bo poslej drugače (povsem po nepotrebnem se je v tej pomembni razpravi v članku znašel dr. Rupel, v knjigi pa neumestno tudi nekateri drugi slovenski intelektualci). Sprava ne more potekati na ravni pristranskih obredij in proslav. Sprava mora postati proces postopnega, tudi simbolnega celjenja posamičnih ran iz preteklosti in poglobljanja spoštovanja in razumevanja vseh deležnikov.

Naši pozivi predsedniku države za rekonceptualizacijo sprave iz leta 2014 so, med drugim objavljeni na www.upasana.si, drugim skupnostim, registriranim po Zakonu o verski svobodi pa smo pobudo za globinsko spravo predstavili na posvetu o medverskem dialogu v organizaciji Urada RS za verske skupnosti leta 2015. Kasneje smo predsednika države, posamezne predsednike vlad in člane Akademije, k premisleku o konceptu sprave pozvali večkrat. Za globinsko spravo smo si prizadevali ob posvetu SAZU in izdaji zbornika s prispevki tega posveta, »Prenova Evrope« (2017), ko je več avtorjev v publikaciji, ki jo je uredil prav dr. Hribar, poudarjalo nujo po vračanju h koreninam evropske civilizacije in h dekolonizaciji. Naši poudarki so izraženi tudi v več prispevkih s simpozijev o pokristjanjevanju in oživljanju stare vere v Kobaridu v letih 2017 do 2019, kar je dokumentirano na spletnih straneh www.staroverci.si.

Marca letos smo v odzivu na izjavo SAZU o spravi ob prazniku Jarile (ob pomladnem enakonočju 2021), trije pod ta zapis podpisani predstavniki staroverskih organizacij, zapisali zgoraj omenjene

argumente. Predsednik SAZU se je na naše pisanje odzval s skopo izjavo, da Akademija izjave o spravi ne bo spreminjala. Odgovorili smo mu, da ne pričakujemo spremembe že objavljene izjave, temveč začetek razprave o spravi kot jo nakazujejo nove smernice, ki jih je izpostavil Dr. Hribar, pobudnik SAZU-jeve izjave o spravi. V Hribarjevi razpravi pa pograšamo pripoznanje aktualnosti slovenskega staroverstva. Še posebej ob dejstvu, da je slovensko prirodooverje ne le preživelo do današnjih dni temveč tudi bistveno vplivalo na pomembne družbene prelomnice v minulih stoletjih, ko se je navidezno kazalo, kot da je bilo pokristjanjevanje uspešno.

starešine staroverskih organizacij

volh Jaromir Stanislav Marko Hren,

volh Vratislav Matjaž Anžur,

dr. Janez Kopač

Pismo staroverskih starešin kandidatom v volilnem letu 2022

Poziv prirodoverskih starešin v letu volitev

Vodstvom političnih strank in kandidatom za funkcije v zakonodajni in izvršni oblasti!

S tem pozivom želimo bodočim nosilcem zakonodajne in izvršne oblasti v Sloveniji izraziti svoja pričakovanja in opozoriti na - v minulem desetletju vse bolj prevladujoč - prezirljiv odnos do verske svobode in strpnosti.

Slovenske prirodoverske skupine negujemo samobitne kozmologije, s katerimi so na prostoru današnje Slovenije živeli naši slovanski predniki. Nekateri nas poznajo pod izrazom staroverci ali rodnoverci. Kozmologije, verovanja, ali preprosto rečeno način življenja skladnega z naravo in njenimi zakonitostmi na osnovi starih ved in vedstev so preživela več kot tisoč let po nasilnem pokristjanjevanju in v času izzivov okoljsko preobremenjenega planeta znova doživljajo prepород. Nekatere prirodoverske duhovne organizacije so registrirane po Zakonu o verski svobodi druge pa delujejo neformalno ali prek pravnih oseb registriranih po Zakonu o društvih ali drugače. Poziv podpisujeva predstojnika obeh domorodnih prirodoverskih skupnosti, registriranih po Zakonu o verski svobodi.

Naše primarno poslanstvo je, da slovenskemu narodu, ki je bil z nasilnim pokristjanjevanjem podvržen duhovni in siceršnji kolonizaciji, povrnemo vedenje o pristni, verodostojni duhovnosti in tako omogočimo kvaliteten razvoj duhovnih ustvarjalnih potencialov prebivalcev Slovenije v razmerah sedanjega časa.

Naši člani in članice so domoljubni državljani, ki po sami biti prirodoverstva iskreno in z vsemi svojimi zmožnostmi čuvajo in s skrbjo za naslednje generacije razvijajo svoj življenjski prostor in skupnosti. Kot domoljubi spoštujemo ustavni red Republike Slovenije (RS) in vztrajamo, da ga spoštujejo tudi nosilci oblasti. Ti so namreč v minulem desetletju ustavni red na polju verske svobode pogosto, lahko rečemo, da tudi sistematično in sistemsko prikrojili v podložnosti do monopolne cerkve. Nekatere izpostavljene primere pristranskosti navajamo v nadaljevanju.

Prihajajoče volitve dojemamo kot upanje, da bodo nov zbor poslancev Državnega zbora in nosilci izvršne oblasti omogočili nadaljevanje razcveta pluralnosti duhovnih identitet na

slovenskem. Na ozemlju Republike Slovenije deluje poleg naših, ki so edine samobitne in poleg Rimskokatoliške cerkve (RKC), ki je bila nekoč monopolna, še preko 55 registriranih verskih skupnosti¹ in še večje število specializiranih organizacij, ki se ukvarjajo s koncepti duhovnosti, s kulturno dediščino, življenjskim slogom, promocijo etike, duhovnosti ipd. S ponosom lahko zatrdimo, da je - de facto - slovenska pokrajina duhovnosti barvita, pluralna in zato bogata, s tem pa velik potencial za ustvarjalni razvoj skupnosti kot celote. Ravnanje predstavnikov države te pluralnosti ne odraža.

Nosilci posvetne oblasti v RS so v minulih mandatih postopoma uničevali že vzpostavljene sisteme v podporo pluralnosti na področju verstev:

- Najprej je bil demobiliziran in nato ukinjen Svet za dialog o verski svobodi, ob tem, ko so se krepili bilateralni vzvodi usklajevanja z RKC.
- Nato je bil ukinjen Urad za verske skupnosti.
- Razprava o verski svobodi v Državnem svetu leta 2021 je bila pripravljena praktično samo z monopolno versko skupnostjo, tako v organizacijskem kot v vsebinskem smislu.
- Vladi RS s svojo interpretacijo »splošne koristnosti verske skupnosti« usmerjajo proračunsko podporo izključno k monoteističnim cerkvam, ki so vse po vrsti tujerodne.
- Predsednik države in Vlada RS sta program ob 30. obletnici osamosvajanja načrtovala in izvedla izključno z monopolno versko skupnostjo.
- SAZU je v Izjavi o spravi s poenostavljanjem spora med domobranci in partizani površno zavrgla razpravo o bistvu konflikta v narodu, ki se vleče od nasilnega pokristjanjevanja z namenom podreditve Slovencev tujemu gospodarju.
- Predsednik države je – poleg številnih drugih pristranskih potez - izmed kandidatov verskih skupnosti za dva člana Sveta RTV po svoji pristojnosti letos znova predlagal dva predstavnika krščanskih cerkva.

Spoštovanil

Kulturna dekolonizacija, kot npr. vračanje umetnin, predvsem sakralnih predmetov in zaseženih objektov nekdanj preganjanih verskih skupnosti, priznavanje enakopravnosti staroselcem in verska toleranca, so danes civilizacijski standardi Evrope. Želimo si, da bi bilo tako tudi v Sloveniji. Pred volitvami vas, bodočo posvetno oblast, naslavljamo s svojimi pričakovanji.

Zavzemamo se za:

¹ Razmere na področju verstev in identifikacij z verstvi v RS in v EU so se v minulih desetletjih močno spremenile. Na močne trende sprememb in padec podpore nekoč monopolni cerkvi, so kazali že podatki iz popisov prebivalstva pred 2001, ko je bil zadnji popis prebivalstva, ki je vključeval vprašanja o verstvih. V Sloveniji od leta 2001, torej več kot 20 let ni bilo verodostojnega merjenja identifikacij prebivalstva z nazorskimi prepričanji, dotedanji popisi in mednarodne ankete pa kažejo na močan, izrazit, in neizpodbiten trend strmega padca števila pripadnikov cerkve, ki je bila v posameznih zgodovinskih etapah razumljena kot večinska. Večina populacije se ne more istovetiti z nobeno od uveljavljenih religij in se zato tudi ne opredeljujejo kot »verniki«, četudi se večina državljanov pojmuje kot duhovne osebe in razvija svojo duhovnost. Beležimo trend močnega porasta prvinskih tradicionalnih naravoverskih prepričanj in kozmologij ter hibridnih individualiziranih duhovnih prepričanj.

- Ponovno ustanovitev Urada za verske skupnosti.
- Obnovitev Sveta za dialog o verski svobodi.
- Širšo razpravo o interpretaciji »splošne koristnosti verske skupnosti«.
- Prenovo Zakona o verski svobodi (v smeri demonopolizacije na področju verstev; prilagoditev zakona pluralnosti verskih identifikacij, tako v uporabi terminologije, kot z vidika podpornih ukrepov financiranih iz proračuna države itd).
- Spremembo scenarijev proslav in obredij ob državnih praznikih, kjer pričakujemo, da bodo k prisotnosti in/ali sodelovanju enakopravno povabljeni tudi predstavniki domorodnih prirodoverskih in drugih skupnosti.
- Spremembo protokolov voščil predstavnikov oblasti ob verskih praznikih, kjer želimo, da predstavniki oblasti voščila izrekajo enakopravno tudi pripadnikom naših, domorodnih prirodoverskih skupnosti.
- Enakopravno obravnavo predlogov verskih skupnosti, npr. za članstvo v Svetu RTV.
- Vključitev simbolnih predmetov prirodoverja in listin o nasilnem pokristjanjevanju in iztrebljanju slovenskega prirodoverstva v zbirko muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve v stavbi Proštije na Blejskem otoku, ki je v državni lasti, in jo je Vlada RS dala leta 2008 v brezplačen najem RKC pod pogojem, da Narodni muzej kot javni zavod v njej uredi muzej.
- Zahtevo Republike Slovenije do Svetega sedeža za odprtje arhivov o pokristjanjevanju na območju slovenskega etničnega ozemlja in vzpostavitev mešane komisije za pregled zadevnih arhivov, s ciljem, da se izvede popis odtujenih predmetov, listin in identificira mesta čaščenja v prirodi, ki so bila uničena in prekrita s sakralnimi objekti RKC.
- Pripravo strategije in programa duhovne, kulturne in vsesplošne dekolonizacije Slovenije.

Prirodoverci in prirodoverke kot državljani in državljanke Republike Slovenije in kot volilci ter volilke utemeljeno pričakujemo, da bo bodoča posvetna oblast enakopravno upoštevala naše interese in interese vseh duhovnih šol in verskih skupnosti, ki delujejo v Sloveniji ter s tem ponovno uveljavila ustavno načelo nevtralnosti države do verskih skupnosti. Dvig duhovne kulture je predpogoj za uspešno reševanje ostalih izzivov.

Veseli bi bili vašega odziva še pred volitvami na elektronsko pošto prostost.duha@gmail.com. Z veseljem bi se tudi sestali s predstavniki vaše stranke.

Po redni pošti vam pošiljamo tudi knjižico Prirodoverje, ki na jedmat način predstavlja naš duhovni svet.

Poziv je sprejel širši krog prirodoverskih starešin na Veči v Dobrovaljskih gozdovih, 13. 3. 2022.

Za Veče

Marko Hren

in

Boris Čok

Akademija Staroslavov Hram

Slovenske rodnoverske skupnosti

Svetovnonazorska kozmološka
skupnost Upāsana

»Otroci Triglava«

KNJIGI NA POT

Visoka ambicija za nov muzej!

Iz sveta jav-kanja v svet prav.

Za novo generacijo sprave si moramo zamisliti novo generacijo spravnih dejanj. Ta mora poleg rešitev vsebinskih vprašanj o katerih razpravljamo, upoštevati tudi sodobna dognanja neuropsihologije in kognitivne znanosti, saj slednje dajejo odgovore na vprašanja, zakaj pogosto tudi dobronamerni projekti z veliko politično in finančno podporo, ob neprimerni uporabi miselnih vzorcev, ne delujejo, ali pa celo delujejo z učinki nasprotnimi želenim. Zdi se, da se je v Sloveniji s spravo zgodilo prav slednje.

Magija praporščakov na desni in procesija škofov na levi strani obrednih odrov preprosto ne more učinkovati pomirilno in spravno.

Ob 30. obletnici osamosvajanja smo opazovali veliki šov spoja RKC in oblasti – in bili smo tiho, da se je šov nemoteno odvrtel v svoji neustavnosti do konca. Vlada si je v tej atmosferi lahko celo privoščila odpraviti motilce – najprej je odstavila direktorja urada za verske skupnosti in nato celo ukinila ta urad, s tem pa tudi sporočilo, ki ga je urad, ne glede na to, da je v operativnosti ostajal brezzobi tiger, poosebljal. Sporočilo, da je v Sloveniji jamčena verska svoboda in enakopravnost vsem.

Predsednik države je to dejanje hitel požegnati s takojšnjim obiskom pri nadškofu RKC in z neustavno izključnimi pogovori z njim o odprtih vprašanjih in programu 30. obletnice samostojnosti ter je s tem še sam negiral načelo nevtralnosti države do verskih skupnosti.

Zato je razumljivo, da doslej projekta muzeja simbolov dokumentov slovenstva od poselitve do osamosvojitve na Blejskem otoku niso želeli izvesti. Kaj šele, da bi ga izvedli v kontekstu nove generacije sprave.

Kajti kolaboranti kolonialne oblasti v resnici ne potrebujejo sprave in ne potrebujejo globinskih spravnih projektov. Potrebujejo vojno.

Koncept ter ustroj muzejske zbirke, ki se nakazuje, bi trajno netil spore in konflikte.

Zato je postavitve take muzejske zbirke potrebno preprečiti.

Namesto muzeja slovenske simbolike, oziroma muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve, na Blejskem otoku dobivamo Simbol slovenske duhovne koloniziranosti, simbol pokristjanjevanja. Zapisana zgodba o Blejskem otoku, prikazuje mačehovski odnos Slovenije do svoje globoke kulturne dediščine. Druge slovenske regije nastopajo zgolj minimalistično, simbolike ne-krščanskih kozmologij so maltene neobstoječe – tako ni v zbirki ne kurenta, ne krkvčanskega kamna, ne primerne omembe templja boginje Žive, ne celostne predstavitev Triglava, kaj šele dokumentov o pokristjanjevanju in prežitkih stare vere. Omembe predkrščanskih verovanj so bežne in postavljene v kontekst izginotja, torej brez informacij o tem, da je stara vera živa tudi danes. Kar je za vse staroverske državljane žaljivo in diskriminatorno samo po sebi.

Namesto da bi novonastajajoča muzejska zbirka Slovence v svojih raznolikih istovetnostih združevala, bi Podoba raja odsevala potencial novih sporov in razdvajanja. Zbirka ne govori uravnoteženo o pomembnih simbolih iz drugih slovenskih regij, enostransko prikazuje pomen Blejskega otoka (z nesorazmerno težo krščanske simbolike in bežno omembo tradicije starejših svetišč) in v zgodovinski kroniki nekritično izpostavlja pretežno pomen pokristjanjevanja pri čemer so zgodovinska obdobja predstavljena neuravnoteženo. Nikjer ni simbola pentagrama in petokrake zvezde. Večnega simbola zaščite narodne identitete, ki inkarnira tudi povezavo med staroverstvom in partizanskim odporom.

Brez vztrajnega boja in nadzora civilne družbe, bi torej na Blejskem otoku imeli ali tretjerazredno štacuno z »globalno« robo turističnih spominkov, ali pa bi dobili pristransko, nestrokovno, diskriminatorno zbirko, ki nima z nalogo, ki jo je Narodni muzej Slovenije dobil od Ministrstva za kulturo skorajda nič skupnega: dobili bi muzej kot memorandum in potrditev pokristjanjenosti. Scenarij »Podoba raja« ne govori o simbolih slovenstva od poselitve do osamosvojitve temveč o pokristjanjevanju in Blejski simboliki, ki ponovno potvarja zgodovino in utrjuje s spornimi metodami pridobljeni monopol RKC na področju verstev.

Realizacija scenarija Podoba raja bi bil proti-spravni projekt.

Pozivamo pristojne, da se postavitev zbirke Podoba raja (ali še dodatno okrnjenih izpeljank iz scenarija pod tem naslovom) v zgrabi Proštija na Blejskem otoku ustavi, da Narodni muzej Slovenije nemudoma vzpostavi transparenten, participatorjen in nediskriminatorjen proces priprave zbirke in da se nad delom Narodnega muzeja Slovenije pri Ministrstvu za kulturo vzpostavi ustrezen javni nadzor.

V pričujočem delu smo želeli pokazati, da ima predvideni muzej na Blejskem otoku izjemen potencial, da postane dejansko verodostojen globinski gradnik nove generacije sprave in pomiritve.

Prvič v zgodovini dobivamo zbirko slovenskih simbolov, in Slovenija si zasluži pri tem kvalitetno razpravo in odlično informiranost javnosti.

Upamo, da bodo nova vlada z novim predsednikom ali predsednico države in novoizvoljeni predstavniki državljanek in državljanov, vprašanje sprave zastavili prav. Na novo, z ambicijo, s kakršno so župan Hribar, mojstri Plečnik in Fabiani, bistroumni Tavčar in umetnik Zajec, na prelomu prejšnjih stoletij Francetu Prešernu v Ljubljani postavili spomenik. Spomenik, ki je vse do danes epicenter, izhodišče in simbol upora, boja, manifestiranja javnosti. Tako kot je premišljena postavitev Prešernovega spomenika kot inkarnacija Prešernove zgodbe iz Krsta pri Savici in iz pesnitve Ribič, postala neudušljiv ideogram slovenskega osamosvajanja, suverenosti in smelega upornišva, tako lahko po dobrem stoletju spet enkrat dobimo strukturo pomiritve in pravičnosti, tudi tokrat na pravem mestu, v pravem času, na eblematski točki slovenske promocije v svetu, v času globalne soodvisnosti narodov, v času utelešenega sistema globalnega učenja in komuniciranja.

Načrtovani muzej lahko postane jedrna točka zgoščenih podatkov o resnični, brezčasni identiteti Slovenstva in o ideogramih, simbolih, svetiščih in resničnih, globinskih – edinih v resnici realnih – vrednotah našega prostora in ljudi, ki v njem začasno živimo.

Viri

Vsi citirani viri so praviloma v korpusu informacij javnega značaja in zavedeni v spisih pristojnih ministrstev. V primerih, ko to ne velja, je vir opremljen z dodatnimi informacijami.

DSS 2018, Ur. Hren, Marko, in Petrič, Nejc, 2018. Pozno pokristjanjevanje slovenskega ozemlja, zbornik prispevkov s simpozija v Kobaridu 2017, Društvo slovenski staroverci, 2018

DSS 2019, Ur. Hren, Marko, ur. 2020. Pozno pokristjanjevanje slovenskega ozemlja II, zbornik prispevkov s simpozija v Kobaridu 2018, Društvo slovenski staroverci, 2019

DSS 2020, Ur. Hren, Marko, ur. 2020. Pozno pokristjanjevanje slovenskega ozemlja III, zbornik prispevkov s simpozija v Kobaridu 2019, Društvo slovenski staroverci, 2020

GASPARI, A. 2012, Vodno kultno mesto na izlivu Blejskega jezera pri Mlinem. V / A. Gaspari, M. Erič (ur.) Potopljena preteklost: arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji. Zbornikob 128-letnici Dežmanovih raziskav Ljubljance na Vrhniki (1884–2012), Radovljica, 309–314.

Hren, Marko, 2019, Duhovno vodstvo v Sloveniji nekoč in danes, Beletrina, Ljubljana, 2019.

Hren, Marko, in Kopač, Janez, 2021, Prirodoverje, Akademija Staroslavov Hram, 2021.

Hren, Marko, 2020, Ancient Schools of Wisdom, Contemporary Spirituality (4.0), Sustainable Development and Industry 4.0., An Issues paper on evolution of the concepts of spirituality Including case study: Slovenia, Akademija Staroslavov Hram2020, <https://independent.academia.edu/markohren>

Hribar, Spomenka in Tine, 2021, Slovenski razkoli in slovenska sprava.

- Kothari, Gulab, 2015, *Prajna, the inner wisdom*, Pt. Madhusudan Ojha Institute of Vedic Studies and Research (Affiliated by J.R.R Sanskrit University), Vedic Science Series, Jaipur, India.
- KPV (2015,1), dopis Kabineta predsednika vlade UPASANI SPD, z dne 24. 6. 2015 v zadevi 090-5/2015/2.
- KPV (2016,1), dopis Kabineta predsednika vlade UPASANI SPD, z dne 22. 2. 2016 v zadevi 090-5/2016/4
- KROPEJ, M. 2008, *Od ajda do zlatoroga*. Slovenska bajeslovna bitja. – Celovec.
- LINHART, A. T. 1981, *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije*.
- Medvešček, Pavel, 2015. *Iz nevidne strani neba: razkrite skrivnosti staroverstva*. Zbirka *Studia mythologica Slavica-Supplementa*. Supplementum 12. Založba ZRC SAZU.
- Medvešček, Pavel, 1992. *Skrivnost in svetost kamna*. Trst: Založništvo Tržaškega tiska.
- MEDVEŠČEK, P. 2015, *Iz nevidne strani neba: razkrite skrivnosti staroverstva*. – *Studia mythologica Slavica, Supplementa, Supplementum 12*, Ljubljana.
- MK 2008, »Sporazuma o zaključku postopka pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic in s tem končanju odprtih vprašanj denacionalizacijskega postopka vračanja nepremičnin Blejskega otoka ter upravljanju in gospodarjenju« iz oktobra 2008«,
- MK (2014, 2), dopis Ministrstva za kulturo UPASANI SPD, z dne 23. 10. 2014 v zadevi 093-18/2014/5.
- MK (2016, 1), dopis Ministrstva za kulturo UPASANI SPD, št. 6221-5/2016/3 z dne 2. 3. 2016 in zavrnilna odločba št. 090-5/2016/3 z dne 23. 2. 2016.
- MK (2016, 2), dopis Ministrstva za kulturo UPASANI SPD, z dne 31. 3. 2016 v zadevi 090-5/2016/21.
- MK (2016, 3), dopis Ministrstva za kulturo UPASANI SPD, z dne 25. 5. 2016 v zadevi 6221-5/2016/9.
- MK (2016, 4), dopis Ministrstva za kulturo UPASANI SPD, z dne 11. 8. 2016 v zadevi 6221-5/2016/15.
- MK (2016, 6) zapisnik s sestanka 9. 9. 2016.

- MK (2016, 6) dopis Ministrstva za kulturo NMS 25. 10. 2016 v zadevi 6221-5/2016: Blejski otok, Muzej slovenske simbolike oz. postavitev muzejske predstavitve »Dokumenti slovenstva«.
- MK (2016,5) dopis Ministrstva za kulturo po zahtevi za informacije javnega značaja: trije dokumenti poslani dne 8. 11. 2016 s strani osebe pooblaščenca za informacije javnega značaja, g. Matjaža Modica in sicer, zapisnik ga Jana Mlakar (Narodni muzej Slovenije) o obisku na Blejskem otoku, 27. 9. 2016, zapisnik srečanja MK z UPASANA SPD (9. september 2016, na temo Muzej slovenske simbolike oziroma Postavitev muzejske predstavitve »Dokumenti Slovenstva«, prisotni Marko Hren, minister Anton Peršak, DS Damjana Pečnik in vodja kabineta Maja Dimitrovski) in zapisnik srečanja MK z RKC (september 2016).
- MK (2018) dopis državnega sekretarja Vojka Stoparja z dne 7. 12. 2018, v katerem se sklicuje na neodvisnost NMS kot izvajalca programa Narodni muzej Slovenije (2016), dopis Ministrstvu za kulturo z dne 18. 8. 2016 št. 5/1–16 Narodni muzej Slovenije (2016, 1),
- PLETERSKI, A. 2004, Idejni sistem blejske župe. – V / In: J. Dežman (ur. / ed.), *Bled 1000 let, Blejski zbornik 2004*,
- PLETERSKI, A. 2008a, *Zgodnjesrednjeveška naselbina na blejski Pristavi. Najdbe / Fruhmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled. Funde.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 14.
- PLETERSKI, A. 2008b, Zgodnjesrednjeveški žgani grobovi v vzhodnih Alpah. – V / In: U. Steinklauber (ur. / ed.), *Fruhmittelalterarchaologie in der Steiermark (Beiträge eines Fachgesprächs anlässlich des 65. Geburtstags von Diether Kramer), Schild von Steier* (Beiheft, 4), 33–39.
- PLETERSKI, A. 2010a, *Zgodnjesrednjeveška naselbina na blejski Pristavi. Tafonomija, predmeti in čas / Fruhmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled. Taphonomie, Fundgegenstände und zeitliche Einordnung.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 19.
- PLETERSKI, A. 2010b, Die fruhmittelalterliche Besiedlung des Kravac. Vorbericht. – V / In: Franz Mand, Harald Stadler (ur. / eds.), *Archaologie in den Alpen. Alltag und Kult*, Forschungsberichte der ANISA Band 3, Nearchos Band 19, Haus i. Ennstal, 209–218.
- PLETERSKI, A. 2011, *Župa Bled. Nevidna srednjeveška Evropa.* – E-Monographiae Instituti Archaeologici Sloveniae / Dela Inštituta za arheologijo 1.

- PLETERSKI, A. 2013b, Korak v kronologijo zgodnj srednjeveškega naglavnega nakita vzhodnih Alp / A step towards the chronology of early medieval head ornaments in the Eastern Alps. – *Arheološki vestnik* 64, 299–334.
- PLETERSKI, A. 2014, *Kulturni genom. Prostor in njegovi ideogrami mitične zgodbe (The cultural genome. Space and its ideograms of the mythical story)*. – *Studia mythologica Slavica – Supplementa*, Supplementum 10, Ljubljana.
- PLETERSKI, A. 2015a, Staroverstvo in pričevanja starovercev. – V / In: *Medvešček 2015*, 15–33.
- Pleterski, Andrej, 2014. *Kulturni Genom in njegovi ideogrami mitične zgodbe*. Zbirka *Studia mythologica Slavica – Supplementa*. Supplementum 10. Založba ZRC SAZU.
- Pleterski, Andrej, 2016. *Staroverstvo in pričevanja starovercev*. V: Pavel Medvešček, *Iz nevidne strani neba*. Zbirka *Studia mythologica Slavica – Supplementa*. Supplementum 12. Založba ZRC SAZU.
- Pleterski, Andrej, 2020: *Mitična pokrajina – Preizkusi njenega obstoja z napovednima modeloma na primeru Blejskega otoka, v Štular Benjamin Srednjeveški Blejski otok v arheoloških virih*, str. 235–275.
- Šmitek, Zmago, 2019, *Šešest divjine, zeleno dno našega kozmosa*, Beletrina, Ljubljana.
- Šmitek, Zmago, 2012. *Poetika in logika slovenskih mitov*, Ključi kraljestva. Študentska Založba.
- Šmitek, Zmago, 2004. *Mitološko izročilo Slovencev, svetinje preteklosti*. Študentska Založba.
- ŠTULAR, Benjamin, 2020, *Srednjeveški Blejski otok v arheoloških virih*, OPERA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI SLOVENIAE 42, 2020, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo, Založba ZRC; e-izdaja knjige (pdf) je pod pogoji licence Creative Commons 4.0 CC-BY-NC-SA prosto dostopna tudi v elektronski obliki (pdf) / http://iza.zrc-sazu.si/pdf/Opera/Blejski_otok_OIAS_42_2020.pdf.
- ŠTULAR, Benjamin, 2020, 1, *Stratigrafska analiza in analiza nestoječih stavbnih ostankov v Štular Benjamin Srednjeveški Blejski otok v arheoloških virih* str 93–198
- UPASANA (2014,1), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo z dne 8. 2. 2014.

- UPASANA (2014,2), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD z dne 3.oktober 2014 naslovljeno Uradu Informacijske pooblaščenke, Vladi republike Slovenije, Ministrstvu za kulturo, Računskemu sodišču RS, Komisiji za preprečevanje korupcije.
- UPASANA (2014,3) Zapis sestanka s svetovnonazorsko kozmološko skupnostjo UPASANA Sanjava prostost duha, Ministrstvo za kulturo, 17. 12. 2014.
- UPASANA, (2014,4) 8. oktobra 2014 UPASANA predsedniku države Borutu Pahorju Predlog za razglas moratorija na spravo do oblikovanja novega procesa vzpostavljanja pogojev za mirno sožitje različnosti v Sloveniji.
- UPASANA, (2014,5) 17 in nato ponovno še 26. oktobra 2014 UPASANA predsedniku države Borutu Pahorju in predsedniku Vlade RS Mirotu Cerarju Reševanje odprtih vprašanj med republiko Slovenijo in nazivnimi upasanskimi oziroma verskimi organizacijami Predlog za razglas moratorija na spravo do oblikovanja novega procesa vzpostavljanja pogojev za mirno sožitje različnosti v Sloveniji.
- UPASANA (2015,1), Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport in Zavodu RS za šolstvo z dne 16. 4. 2015.
- UPASANA (2015,2), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD kabinetu predsednika vlade z dne 24. 5. 2015.
- UPASANA (2015,3) Potencialne moči starih znanj, Prispevek k začetku dialoga o predkrščanskih kozmologijah na ozemlju Republike Slovenije; Predlogi podani Ministrstvu za kulturo (v pisni obliki in z referatom na konferenci) ob posvetu o medverskem dialogu na Ministrstvu za kulturo dne 11. 3. 2015 Prispevki objavljeni na http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verse_skupnosti/posveti_in_dru_ga_srecanja/.
- UPASANA (2016,1), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo z dne 23. 1. 2016.
- UPASANA (2016,2), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport in Zavodu RS za šolstvo z dne 23. 1. 2016.
- UPASANA (2016,3), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Kabinetu predsednika vlade z dne 1. Februar 2016.

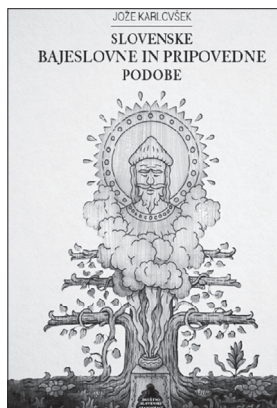

- UPASANA (2016,4), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Kabinetu predsednika vlade z dne 21. Februar 2016.
- UPASANA (2016,5), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, Svet za dialog o verski svobodi z dne 2. 3. 2016.
- UPASANA (2016,6), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Varuhinji človekovih pravic z dne 3. 3. 2016.
- UPASANA (2016,7), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Kabinetu predsednika vlade z dne 9. 3. 2016.
- UPASANA (2016,8), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 17. 3. 2016 predlog za sklic izredne seje sveta)
- UPASANA (2016,10), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 21. 3. 2016.
- UPASANA (2016,11), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 9. 4. 2016.
- UPASANA (2016,12), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 1. 6. 2016
- UPASANA (2016,13), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 12. 6.
- UPASANA (2016,14), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 29. 7. 2016.
- UPASANA (2016,15), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 16. 8. 2016 Zadnji opomin pred uporabo instančnih postopkov in odgovor ministrstva z dne 11. 8. 2016 v zadevi 6221-5/2016/15.
- UPASANA (2016,16), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo, z dne 30. 8. 2016.
- UPASANA (2016,17), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Zavodu za kulturno dediščino in Ministrstvu za kulturo, z dne 12. 9. 2016.
- UPASANA (2016, Svet 23. 9.) dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Ministrstvu za kulturo – Svetu za dialog o verski svobodi, v imenu koalicije skupnosti po ZVS ki imajo v svetu skupnega kandidata, 23. 9. 2016.

- UPASANA (2016,18) Zavodu za varstvo kulturne dediščine, Inšpektoratu za kulturo in medije, z dne 8. 10. 2016
- UPASANA (2016,19), dopis Svetovnonazorske kozmološke skupnosti UPASANA SPD Varuhinji človekovih pravic z dne 6. 11. 2016.
- UPASANA (2017,1) KOMENTAR na IZHODIŠČA za Prenovo kulturnega modela – Modernizacijo kulturne politike. Dopis Ministrstvu za kulturo.
- UPASANA – Staroslavov Hram, 2021, Prirodoverje.
- Varuhinja človekovih pravic (2016,1). Dopis UPASANI z dne 2. 11. 2016 v zadevi 1.1. 5 – 2015 41 AD.
- Varuhinja človekovih pravic (2017, 1). Dopis UPASANI z dne 30. 5. 2017 v zadevi 1.1. 6 – 2016 19 AD.
- ZVKD (2016,1), dopis Zavoda za varstvo kulturne dediščine UPASANI SPD, z dne 8. 9. 2016 v zadevi 090-0014/2016/5.
- ZVKD (2016,2), dopis Zavoda za varstvo kulturne dediščine UPASANI SPD z dne 6. 10. 2016 v zadevi 090-0014/10, 6/8.
- ZVKD (2017,1), dopis Zavoda za varstvo kulturne dediščine UPASANI SPD z dne 27. 7. 2017 v zadevi 090-0014/2016/12.
- Zavod RS za šolstvo (2016,1) dopis zavoda RS za šolstvo Ministrstvu za izobraževanje znanost in šport z dne 25. 4. 2016 v zadevi 6041-1/2016-6 (1302).

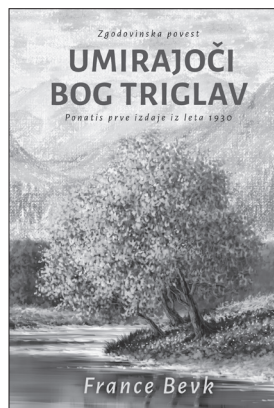

KNJIGE V ZALOŽBI DRUŠTVA SLOVENSKI STAROVERCI

Jože Karlovšek
SLOVENŠKE
BAJESLOVNE IN
PRIPOVEDNE PODOBE
[2016, ponatis 2017,
razprodano;
Dostopno v e-obliki
na biblos.si]

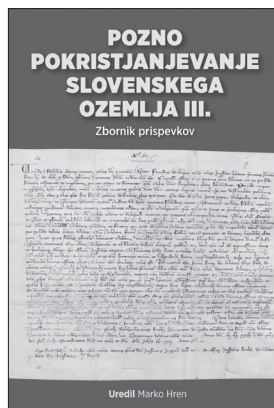
France Bevč
UMIRAJOČI
BOG TRIGLAV
Zgodovinska povest

POZNO
POKRISTJANJEVANJE
SLOVENSKEGA
OZEMLJA
Zbornik prispevkov
predstavljenih na
simpoziju.
Kobarid, 12. 8. 2017
[2018]

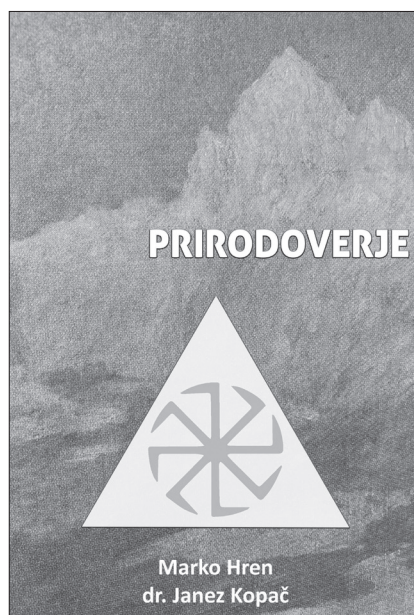
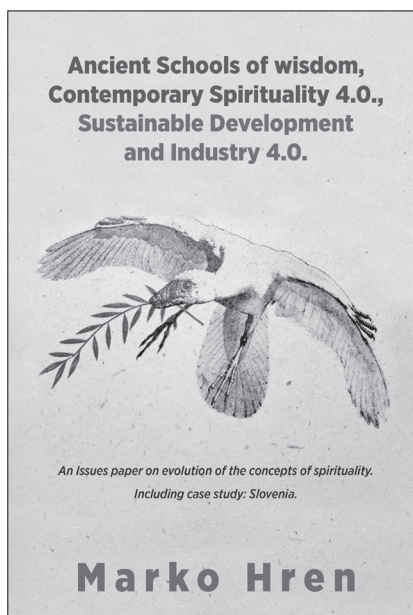

POZNO
POKRISTJANJEVANJE
SLOVENSKEGA
OZEMLJA II.
Zbornik prispevkov
predstavljenih na drugem
simpoziju v Kobaridu,
18. avgusta 2018

POZNO
POKRISTJANJEVANJE
SLOVENSKEGA
OZEMLJA III.
Zbornik prispevkov
predstavljenih na tretjem
simpoziju v Kobaridu,
31. avgust in
1. september 2019

DRUGE KNJIGE AVTORJA V ZALOŽBI UPASANA – AKADEMIJA STAROSLAVOV HRAM IN BELETRINA

»Župnik hoče predstaviti Marijo kot simbol Slovenije in predvsem kot edini ali vodilni simbol na razstavi, kateremu je vse podrejeno!« ... »Po treh urah, ko dejansko nismo prišli skoraj nič bliže postavitvi razstave, smo se dogovorili, da imamo še en sestanek in da naša ekipa pove, kako in kje se lahko vendarle pride bliže župnikovim zahtevam.«

Iz internega zapisnika NMS, 29. marec 2021

»...da bosta predvidene muzejske vsebine RKC in NMS sproti usklajevala in iskala skupne rešitve.«

Jana Mlakar, NMS, v zapisniku ob obisku na Blejskem otoku, 27. 9. 2016

»Takšno ravnanje NMS bi po mnenju Varuha lahko pomenilo navodilo za diskriminacijo v smislu 9. člena ZVarD ... to pa pomeni neenako obravnavo drugih verskih skupnosti pri uresničevanju njihove pravice do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev.«

Varuhinja človekovih pravic v pisnem mnenju, 2017

»Postavitev muzejske zbirke po vsebini ne sodi na področje delovanja države, kjer ta nastopi (ex iure gestionis) in zanjo veljajo določbe Obligacijskega zakonika, pač pa gre za njeno oblastno ravnanje (ex iure imperii) pri katerem je zavezana spoštovati določila Ustave RS in prava človekovih pravic!«

Varuhinja človekovih pravic, 2017

»Izvrševanje Sporazuma 2008 se tiče le obeh pogodbenic in pri tem veljajo določbe Obligacijskega zakonika!«

Stališče kriminalistične policije ob zaslišanju avtorja; identično stališče je zagovarjalo Ministrstvo za kulturo – preiskava se je v izhodišču postavila na stran osumljencev in nasprotno stališču varuhinje človekovih pravic.

TO JE ZGODBA O (DE)KOLONIZACIJI BLEJSKEGA OTOKA in kronika nastajanja muzeja posebnega pomena z dokumenti in simboli slovenstva od poselitve do osamosvojitve – muzeja, ki ga zaradi post-kolonialnih refleksov in pritiskov Slovenija še vedno nima!

TO JE ZGODBA O UJETOSTI DRŽAVE V POST-KOLONIALNE LOBIJE in pripoved o pristranskem, neustavnem delovanju države, ko gre za verstva.

»Po 14 letnem denacionalizacijskem postopku so na sodišču prisluhnili trdnim argumentom in leta 2003 pravnomočno odločili, da je Blejski otok last države.

Toda prišlo je do najhujšega. S politično odločitvijo je minister Simoniti predal otok župniji Bled. Menim, da gre za nedopustno dejanje, ki je skrajno podcenjujoče do nas, Slovencev, ki v Blejskem otoku vidimo simbol naše identitete in samozavesti!«

Andreja Rihter, nekdanja ministrica za kulturo

»Marko, saj veš kakšni so pritiski!«

Predsednik republike NE Borut Pahor
v neformalnem pogovoru z avtorjem

**DRUŠTVO
SLOVENSKI STAROVERCI**
www.staroverci.si